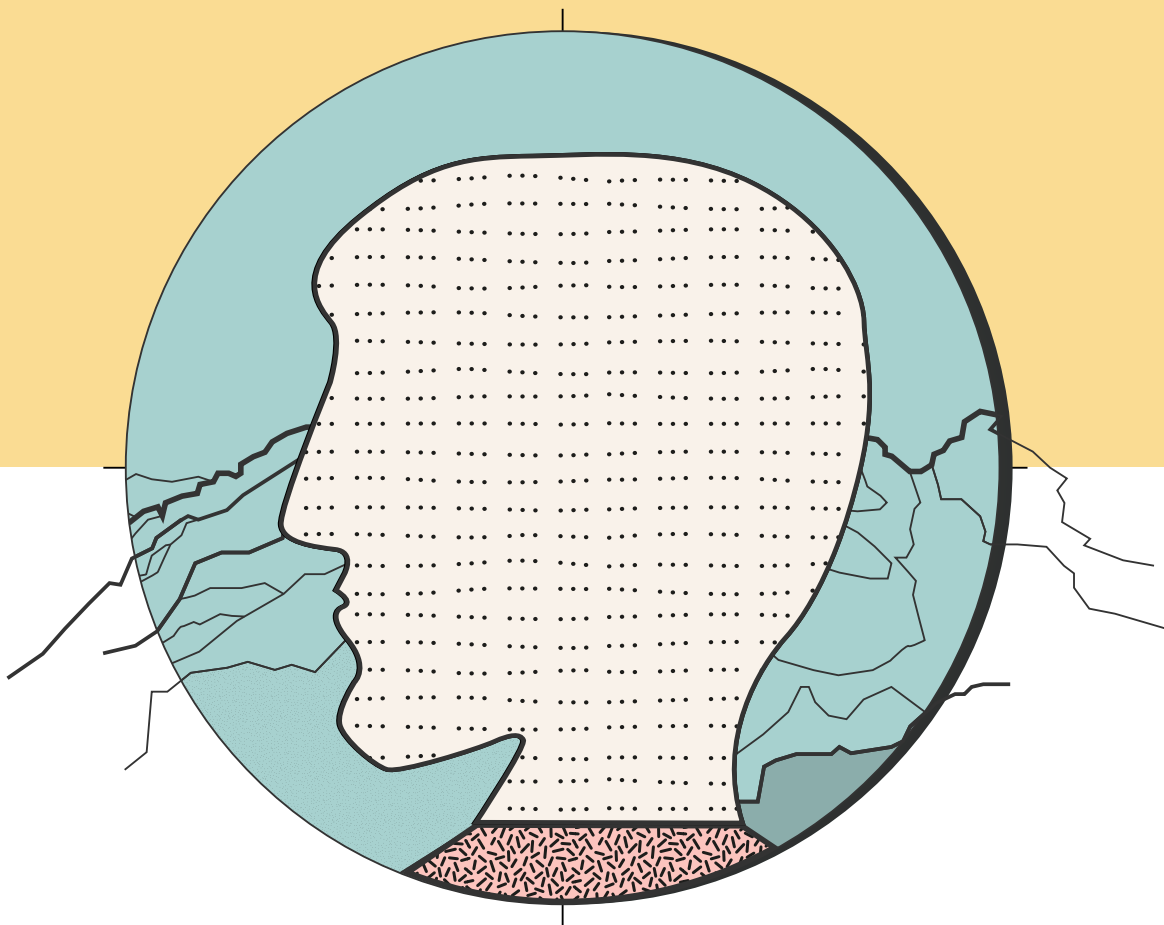

RUIMTE VOOR NIKS

DE WAARDE VAN EEN EEUWENOUDE LANDSCHAPSERVARING IN DE
SAMENLEVING VAN VANDAAG

INHOUD

DEEL I
DE SUBLIEME ERVARING

DEEL II
GRIP OP HET SUBLIEME

DEEL III
HET MAAKBARE SUBLIEME

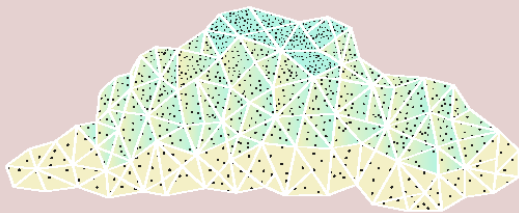
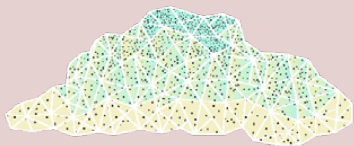
DEEL IV
HET ONTWORPEN SUBLIEME

DEEL V
HET CRUCIALE DETAIL

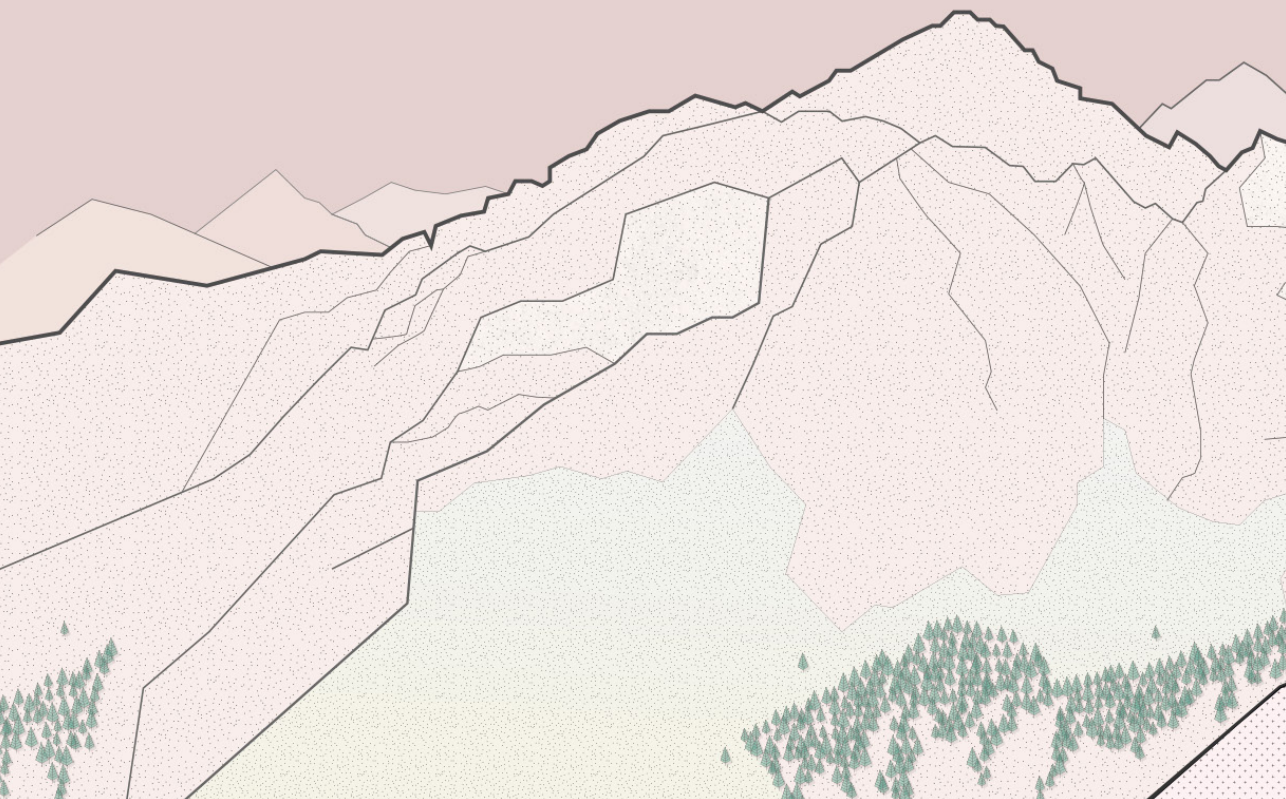
DEEL VI
IN RETROSPECT

DEEL I - DE SUBLIEME ERVARING	4	ONVERWACHT WEL SUBLIEM	124
DE ERVARING	6	HET VLIENGBOS IS GEEN BOS	132
HET EFFECT, DE WAARDE & DE OBSERVATIE	7	DE WOLKENFABRIEK	138
NEDERLAND OPGEBRAND?	8	HET SUBLIEME ALBEMARLETERREIN	158
HET EFFECT ALS REMEDIE	12	HET SUBLIEME VLIENGBOS	168
EEN PAS OP DE PLAATS IS HET DOEL	14		
 DEEL II - GRIP OP HET SUBLIEME	18	 DEEL IV - HET ONTWERPEN SUBLIEME	180
MAAR EERST! GORDALE SCAR	20	POSITIE IS KEY	181
EDMUND BURKE - THE TERRIBLE SUBLIME	30	RUIMTE VOOR NIKS - HET NARRATIEF	182
		• VERTREK VAN JAVA	184
HET THEORETISCH ONDERZOEK - TIJDLIJN	32	• HET ZWEVENDE DOK	186
THE GRAND TOUR	38	• HET LANGE LANGSZIJ	190
IMMANUEL KANT	42	• DE DRIE POORTEN	194
EMILY BRADY	43	• DE DOORKIJK	198
CONCLUSIES THEORETISCH ONDERZOEK	44	• DE SCHERPE HOEK	202
		• HET LANGE ACHTER	204
HET REFERENTIEONDERZOEK	46	• ENTREE ALBEMARLE	208
DE SUBLIEME BESTANDDELEN	48	• DE OVERSTEEK	220
ENKELE VOORBEELDEN	50	• HET HELLENDE VLAK	222
S-SCHAAL	52	• ENTREE VLIENGBOS	226
M-SCHAAL	58	• HET NATTE PAD	230
L-SCHAAL	64	• DE BOX IN HET BOS	232
XL-SCHAAL	70	• DE GROENE GANG	238
CONCLUSIES REFERENTIEONDERZOEK	76	• DE DEUR	242
		• HET PLAN	244
 DEEL III - HET MAAKBARE SUBLIEME	92	 DEEL V - HET CRUCIALE DETAIL	246
#1 AMSTERDAM NOORD	94	• HET DONKERE BOS	248
DE EILANDEN VAN NOORD	96	• DE BOSRAND	254
RUIMTE VOOR NIKS	97	• HET PLEIN	256
IN NOORD GAAT HET GEBEUREN	98	• NIEUW VOLUME ENTREE ALBEMARLE LINKS	260
		• NIEUWE VOLUMES BIJ HET HELLENDE VLAK	262
#2 DE WÜNDERKAMMER - VINGEROEFENINGEN	100	• HET HELLENDE VLAK	264
• DE WEG NAAR WATERLAND	102	• DE OVERSTEEK	266
• ONDER STROOM	104	• DE BLIKSEMAFLEIDER	268
• HET STOFFENBOS	106	• REFERENTIES ARCHITECTUUR	270
• DE GOUDEN GANG NAAR GROEN	108	• WIE WAT WAAR	272
• MACWOUD	110	• ALBEMARLE BIJ NACHT	274
• DOWN THE WILKEBREEK	112	• HET BOS BIJ NACHT	276
CONCLUSIES VINGEROEFENINGEN	114		
 #3 HET ONTWERPEND ONDERZOEK	118	 DEEL VI - IN RETROSPECT	278
ONVERWACHT NIET SUBLIEM	120		

DEEL I DE SUBLIEME ERVARING

HET STARTPUNT VAN DIT AFSTUDEERPROJECT IS AUGUSTUS 2013
IN HET OOSTEN VAN DE FRANSE ALPEN,
OP HET TOPJE VAN EEN BERG

DE ERVARING

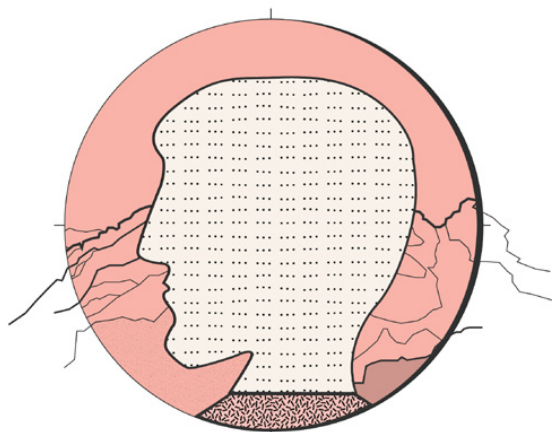
STAAND BOVEN DE WOLKEN OMVATTE DE OMGEVING MIJN BEWUSTZIJN VOLLEDIG. GEEN ANDERE PRIKKEL WAS OP DAT KORTE MOMENT AANWEZIG. EEN ONBEKENDE SENSATIE IN MIJN BREIN EN LICHAAM. ALLE GEDACHTES OP DE WEG NAAR BOVEN BESTONDEN NIET MEER. DE ERVARING VERANDERDE MIJN MANIER VAN WAARNEMEN. HET WAS EEN MOMENT VAN HELEMAAL NIKS.

WAT WAS DEZE SENSATIE? IN GESPREKKEN MET VRIENDEN EN COLLEGA'S KWAM IK TOT DE CONCLUSIE DAT HET EEN SUBLIEME ERVARING MOEST ZIJN GEWEEST. EEN MENGSEL VAN SPANNING, ONTSPANNING, VERWARRING EN VERWONDERING; EEN ALLES OMVATTENDE LANDSCHAPSERVARING.

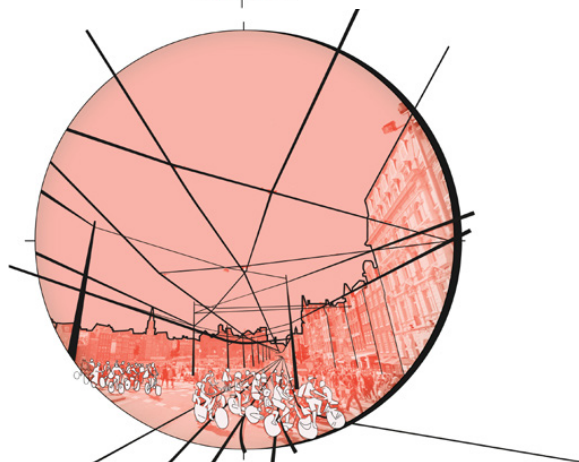
IK BEGON DE WAARDE VAN DE ERVARING TE BEGRIJPEN; BURN-OUT IS WAT DE KLOK SLAAT. EXTERNE EN ZELFOPGELEGDE PRESTATIEDRUK IN COMBINATIE MET EEN VEELHEID AAN PRIKKELS BLIJKT VOOR VELEN EEN ZWARE LAST, MET OVERSPANNING EN UITVAL ALS GEVOLG.

IN DAT MOMENT VAN NIKS OP DIE BERG ZIT EEN SLEUTEL. ER ZIT IETS IN DIE ENE ERVARING WAT IK KAN INZETTEN IN MIJN VAK ALS LANDSCHAPSARCHITECT. IN DIT WERK WIL IK MET JULLIE DOORLEVEN HOE DIT VANUIT HET SUBLIEME KAN WORDEN VORMGEGEVEN.

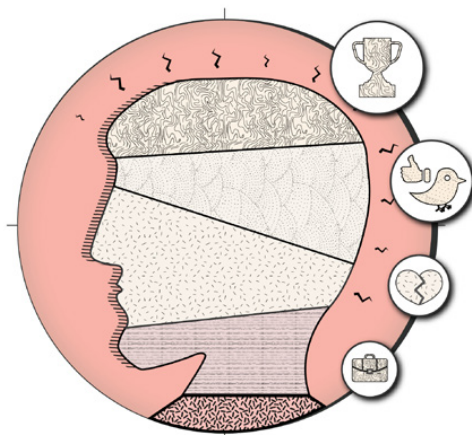
EFFECT, WAARDE & OBSERVATIE

HET EFFECT VAN DE ERVARING:
EEN MOMENT VAN NIKS
IN HET BREIN

DE WAARDE VAN HET EFFECT:
EEN MOMENT VAN NIKS IN EEN 24/7
MAATSCHAPPIJ

DE OBSERVATIE:
ONZE 24/7 MAATSCHAPPIJ KENT WEINIG
MOMENTEN VAN NIKS

NEDERLAND OPGEBAAND?

VOLGENS HET CBS HAD IN 2016 1 OP DE 7 WERKNEMERS LAST VAN BURN-OUTKLACHTEN. IN 2018 IS HET AANTAL WERKENDEN MET EEN BURN-OUT MAARLIEFST MET 50 PROCENT GESTEGEN. INMIDDELS HEEFT 15 PROCENT VAN DE VROUWEN EN 9 PROCENT VAN DE MANNEN EEN BURN-OUT GEHAD. OOK OM MIJ HEEN ZIE IK MENSEN UITVALLEN. OOK IKZELF HEB SOMS MOEITE MET DE BALANS VINDEN. IN EEN ARTIKEL VAN HET NRC STAAT; 'PSYCHISCHE VERMOEIDHEID HOORT GEWOON BIJ ONZE MODERNE MANIER VAN WERKEN'. WAT EEN ZURE REALITEIT IS DAT.

Relatief meer werknemers melden zich bij bedrijfsarts met burn-out

Gepubliceerd: 18 september 2017 12:21
Laatste update: 18 september 2017 15:28

Relatief meer mensen kloppen vanwege overspannenheid of een burn-out bij de bedrijfsarts aan, meldt het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten maandag op basis van landelijke cijfers.

Vorig jaar viel ruim 40 procent van alle meldingen in de categorie psychische beroepsziekte, waarbij het vooral om overspannenheid en burn-out gaat. In totaal kwam er 6.270 meldingen van beroepsziekten binnen.

Volgens de bedrijfsartsen komen de meeste beroepsziekten voor bij mannen (64 procent) en bij werknemers boven de 45 (ruim twee derde van alle meldingen).

Na psychische beroepsziekten worden beroepsziekten van het bewegingsapparaat en van het gehoor vaak gemeld. Jaarlijks loopt naar schatting 0,2 tot 3,2 procent van alle werknemers een beroepsziekte op.

De branches waar werknemers zich het vaakst ziek melden zijn de bouw, de transportsector, de financiële sector, industrie, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

07 april 2018 09:15

Actieplan tegen groeiend aantal uitgeputte studenten

Drie op de vier studenten is emotioneel uitgeput en één op de drie heeft een verhoogde kans op een burn-out. Daarom komt er een gezamenlijk actieplan om het welzijn van studenten te verbeteren. [Lees verder](#)

De smartphone wordt vaak aangewezen als schuldige, maar het apparaat kan je ook helpen om rust in je hoofd te krijgen: bijvoorbeeld met een meditatie-app.

"Make yourself comfortable and take a deep breath." De zachte stem van Andy Puddicombe klinkt door de koptelefoon van Erwin (32). In de trein, net klaar met werk, laat Erwin 'de storm in zijn hoofd zakken'. Dit jaar heeft hij al zo'n 30 uur gemediteerd met de app van Puddicombe: [Headspace](#).

20 oktober 2017 17:46

Driekwart van studenten is uitgeput: 'Aan alle kanten werd aan me getrokken'

Drie op de vier studenten is emotioneel uitgeput. Ze voelen zich moe door het studeren en hebben daardoor weinig energie. Dat blijkt uit onderzoek van de Landelijke Studentenvakbond (LSvb). De bond wil dat dit groeiende probleem beter wordt herkend en aangepakt. [Lees verder](#)

15 november 2017 16:24
Veel jonge vrouwen getroffen door burn-out: 'Ze piekeren meer dan mannen'

'Aantal burn-outs flink toegenomen na crisis'

Gepubliceerd: 15 oktober 2015 10:23
Laatste update: 15 oktober 2015 10:23

Het aantal werknemers dat uitvalt door psychische klachten neemt, nu de crisis voorbij is, sterk toe.

Dat blijkt uit cijfers van Capability, één van de grote ziekteverzuimspecialisten van Nederland, die bij ruim 8000 bedrijven arbeidsverfening uitvoert.

"Het lijkt erop dat werknemers teveel op hun tenen hebben gelopen en reorganisaties van de voorbije jaren bang waren hun baan te verliezen. Titus Kramer. Van alle lopende verzuimdossiers van Capability had te maken met psychische klachten. Inmiddels is dit percentage dit j

Van deze groep werknemers met psychische klachten, had vorig spanningsklachten/burn-out. Bij 21 procent vertalen de psychische fysieke gevolgen zoals rug- en hoofdpijn, concentratieproblemen deze percentages vertonen dit jaar een stijging: het aantal mensen met spanningsklachten/burn-out is toegenomen naar 52 procent. Het aantal fysieke klachten ligt in 2015 op 33 procent.

Werkdruk

Kramer

Enorme toename aantal burn-outs

Het aantal werkenden met een burn-out is in twee jaar tijd met liefst vijftig procent gestegen. Inmiddels heeft liefst 15 procent van de vrouwen en 9 procent van de mannen een burn-out gehad. [Lees verder](#)

Burn-out lijkt veel voor te komen, maar wat is het nu eigenlijk?

Burn-out Wat is er wetenschappelijk bekend over de oorzaken van burn-out? En vijf andere vragen.

5

Elle de Bruin 14 september 2017

Hoeveel mensen in Nederland hebben een burn-out?

Daar weten we niet. Er gaan wel cijfers rond, maar bij al die cijfers is wel een kanttekening te maken.

"Psychische vermoeidheid hoort gewoon bij onze moderne manier van werken"

De bekendste cijfers zijn waarschijnlijk die van de jaarlijkse Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) van TNO en het CBS onder ruim 46.000 werkende Nederlanders: in 2015 en 2016 kampten ongeveer 1 op de 7 werknemers met burn-outklachten. Maar ten eerste is dat onderzoek gedaan onder werkenden; de opgebrande thuiszitters zijn dus niet meegerekend. De NEA vraagt wel naar de reden van het laatste ziekteverzuim; 4,5 procent vulde daar 'psychische klachten, overspannenheid, burn-out' in. Daar zitten dus ook andere psychische klachten bij.

**HET KOST
EEN PERSOON
GEMIDDELD 4 JAAR
OM TE HERSTELLEN
VAN EEN BURN-OUT**

**4 JAAR IS 5
PROCENT VAN
EEN GEMIDDELD
MENSENLEVEN**

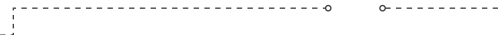
ONEINDIGHEID

HOOGTEVERSCHIL

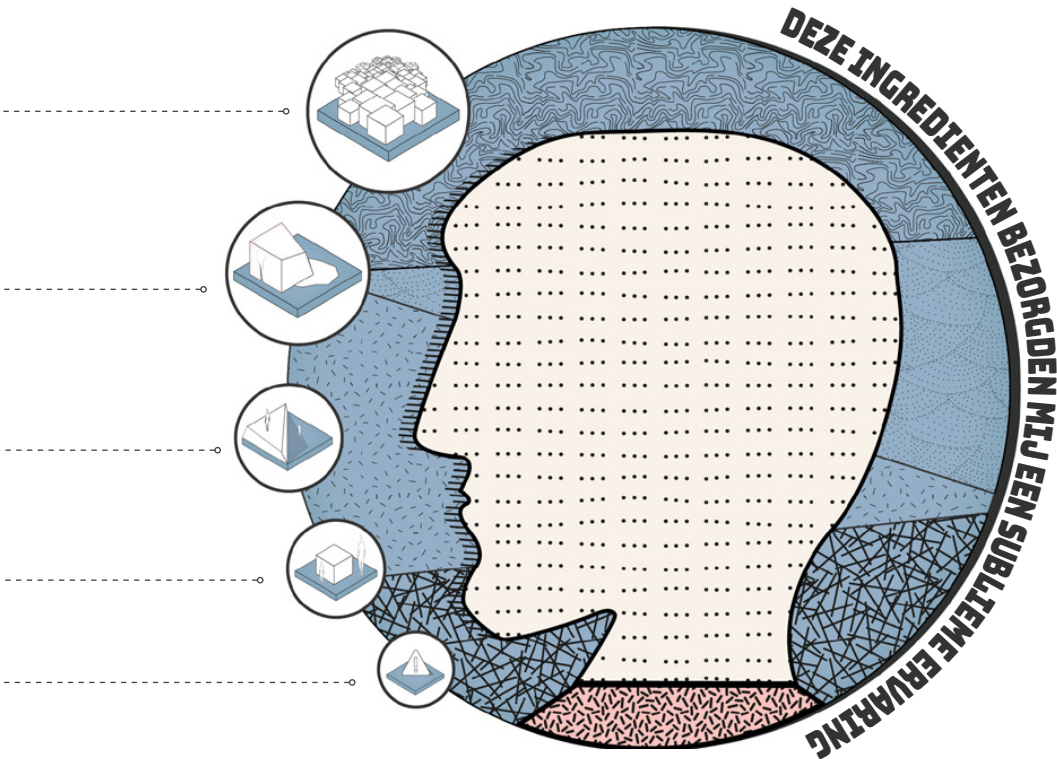
VERVAL

SCHAAL

SPANNING

KAN HET EFFECT VAN EEN SUBLIEME ERVARING DEEL VAN DE REMEDIE ZIJN?

IN DIT WERK GAAT HET NIET OVER HET GENEZEN VAN MENSEN MET BURN-OUT. HET GAAT OVER EEN BIJDRAGE IN HET VOORKOMEN VAN EEN BURN-OUT. OM HIERIN TE KUNNEN ONDERSTEUNEN MOET IK WETEN WAT PRECIES EEN SUBLIEME ERVARING VEROOorzaakt. DUS WAT ZIT ER IN DE SUBLIEME ERVARING; ONEINDIGHEID, HOOGTEVERSCHIL, VERVAL, SCHAAL, SPANNING?

EEN MOMENT VAN NIKS, HET KORT UITSCHAKELEN VAN GEDACHTES.
DAT IS WAT IK DIT PROJECT WIL BEREIKEN. EEN LETTERLIJKE PAS OP DE PLAATS. EERST
FYSIEK, DAN PSYCHISCH.

EEN PAS

OP DE

PLAATS

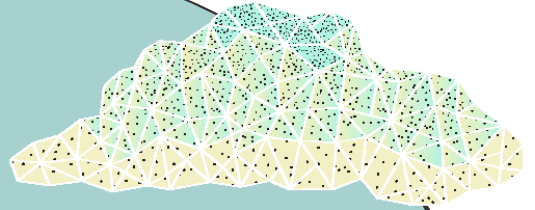
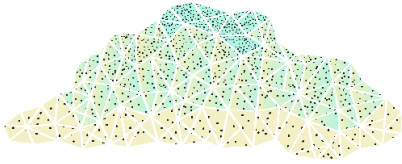
IS HET

DOEL

HET SUBLIEME IS HET MIDDEL

WAAROM EEN PAS OP DE PLAATS? OVER HET ERVAREN VAN HET SUBLIEME KAN EINDELOOS DISCUSSIE WORDEN GEVOERD. HET BLIJFT EEN ABSTRACTE THEORIE. HET ONTWERPEN VAN EEN PAS OP DE PLAATS IS NIET ABSTRACT. DAAROM IS HET SUBLIEME NIET HET DOEL OP ZICHZELF, MAAR EEN MIDDEL WAT DE ONTWERPER, ARCHITECT, SCHRIJVER, KUNSTENAAR OF OMGEVINGSPSYCHOLOOG KAN GEBRUIKEN.

HOE KRIJG JE
HET EFFECT VAN
HET LAND BOVEN
DE WOLKEN
NAAR HET LAND
ONDER DE ZEE?

DEEL II GRIP OP HET SUBLIEME

HOE KRIJG JE HET EFFECT VAN HET LAND BOVEN DE WOLKEN
NAAR HET LAND ONDER DE ZEE? OM DAARachter TE KOMEN
WORDT ER GEKEKEN WAT DE GROTE DENKERS SCHRIJVEN EN
WAT DE MAKERS HEBBEN GEREALISEERD. MAAR OOK NAAR
WAT ER SIMPELWEG Ooit IS ONTSTAAN, ZONDER MENSELIJKE
INTERVENTIE.

#1

HET THEORETISCH ONDERZOEK

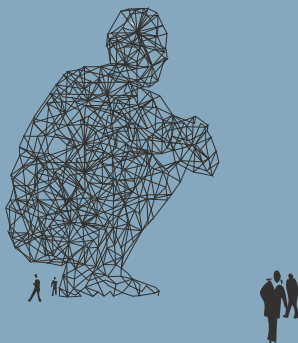
WAT IS ER ALLEMAAL GEZEGD EN
GEVONDEN OVER HET SUBLIEME.
WAT IS HAAR BETEKENIS?

#2

HET REFERENTIEONDERZOEK

WELKE SUBLIEME PLEKKEN OF PLEKKEN
MET EEN SUBLIEME ERVARING EN
ONTWERPEN BESTAAN ER. WAAR
BESTAAN ZE UIT EN WAAROM ZIJN ZE
SUBLIEM?

MAAR EERST!

GORDALE SCAR! DE SLEUTEL TOT HET MAAKBARE SUBLIEME.
DE VONDST VAN GORDALE SCAR IS EEN BELANGRIJK PUNT IN DIT
ONDERZOEK. VAN DEZE PLEK IS HET MOGELIJK DE WERKELIJKE
SITUATIE EN DE ‘ONTWORPEN’ SUBLIEME SITUATIE, NAMELIJK
EEN SCHILDERIJ, MET ELKAAR TE VERGELIJKEN. ZO KAN WORDEN
GEDESTILEERD WAT DE KUNSTENAAR HEEFT TOEGEVOEGD.

GORDALE SCAR
JAMES WARD - 1887

“WITH HIS HIGHLY MANIPULATED
RENDERING OF THE ‘AWFUL, GREAT AND
GRAND’ SCENE, WARD AIMS TO FURTHER
‘HEIGHTEN’ THIS EXPERIENCE OF THE
GORDALE SCAR”

MODERATOR OF TATE MODERN LONDON

DE ONTLEDING VAN GORDALE SCAR

HET GESCHILDERDE WERK VAN GORDALE SCAR HANGT IN HET TATE MODERN EN STAAT BEKEND ALS EEN VAN DE SUBLIEME SCHILDERWERKEN UIT DE 19DE EEUW. IN DE 20STE EEUW IS ER IEMAND GEWEEST DIE EEN FOTO HEEFT GEMAAKT VANUIT EXACT HETZELFDE STANDPUNT.

OMDAT ER EEN AFBEELDING IS VAN DE WERKELIJKE SITUATIE EN EEN AFBEELDING VAN HET SUBLIEME WERK VANUIT HETZELFDE PERSPECTIEF KAN ER KAN WORDEN BEPAALD WELKE KENMERKEN ZIJN TOEGEVOEGD EN WELKE KENMERKEN VAN DE WERKELIJKE SITUATIE ZIJN GEMANIPULEERD OM HET SUBLIEME VORM TE GEVEN.

DIT IS HOE
WARD GORDALE
SCALE VERBEELD.
EEN WOESTE
ROTSPARTIJ GEHULD
IN SCHADUW
DIE EINDELOOS
LIJKT DOOR TE
LOPEN ALS EEN
SCHEUR IN HET
AARDOPPERVLAK.

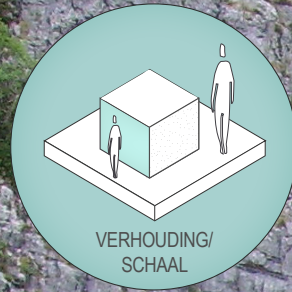

DE WERKELIJKE
SITUATIE ROEPT
MINDER ONTZAG
OP. LATEN WE
ONDERZOEKEN WAT
HET VERSCHIL
IS TUSSEN HET
SCHILDERIJ EN DE
WERKELIJKHEID.

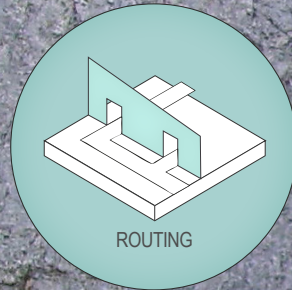

DE VOLGENDE
UITERLIJKE
KENMERKEN ZIJN
IN WERKELIJKHEID
AANWEZIG OP DE
LOCATIE VAN
GORDALE SCAR.

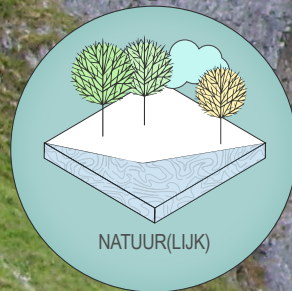
DE VERHOUDING
TUSSEN MENS EN
LANDSCHAP IS
INDRUKKEKKEND.
JE VOELT JE
NIETIG.

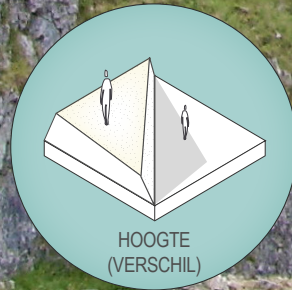
DE MANIER
WAAROP MEN DE
KLOOF BENADERD
DRAAGT BIJ AAN
HET EFFECT VAN
HET LANDSCHAP.

HET IS EEN
LOCATIE GEVORMD
DOOR NATUUR,
ZONDER INVLOED
VAN DE MENS.

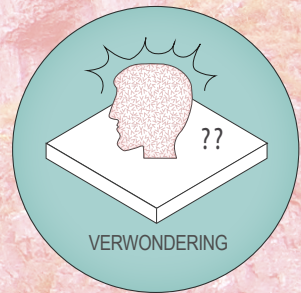

DE KLIF TORENT
BOVEN DE
BEZOEKER UIT.
DE HOOGTE IS
MOELIJK TE
BEPALen VANAF
BENEDEN.

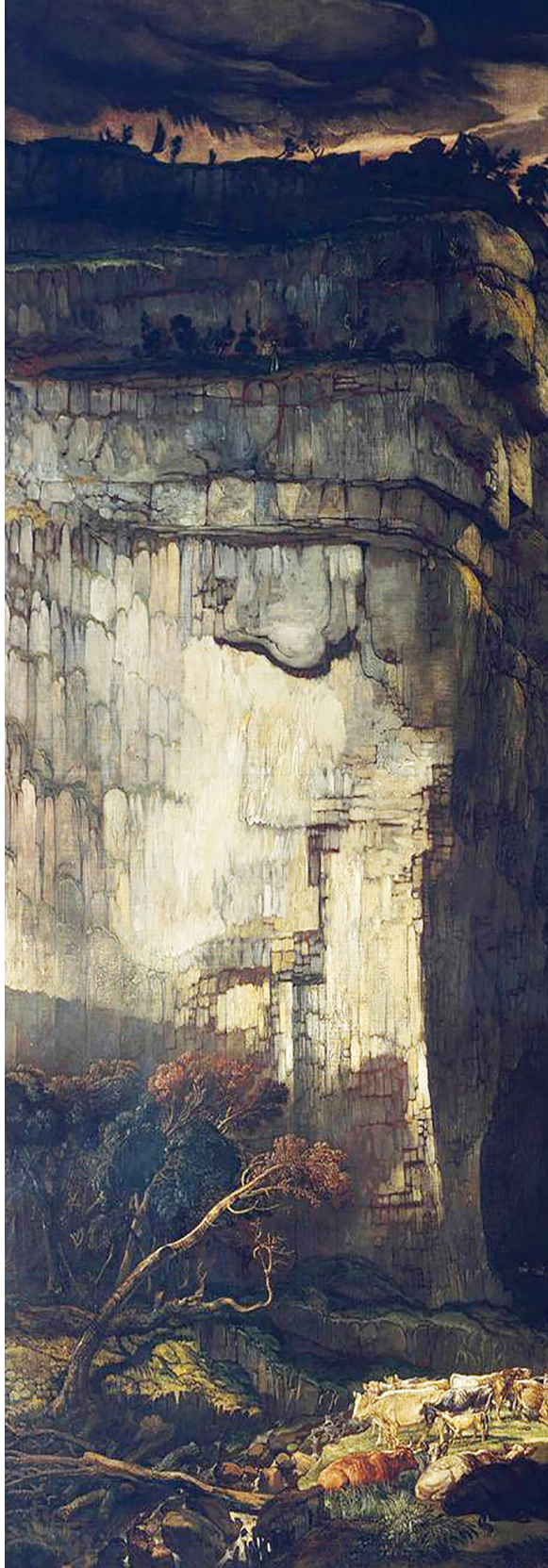

HET EFFECT:
GORDALE SCAR IN
HAAR NATUURLIJKE
STAAT ROEPT
EEN GEVOEL VAN
VERWONDERING OP.

HET SCHILDERIJ VAN
WARD BRENGT EEN
EXTRA LAAG MET ZICH
MEE. HET SCHILDERIJ
ROEPT EEN GEVOEL
VAN SPANNING, HET
ZOGENAAMDE TERROR
OP. TERROR SPEELT
EEN BELANGRIJKE ROL
IN DE ERVARING VAN
HET SUBLIEME EN WORDT
LATER IN DIT WERK
VERDER UITGELEGD.

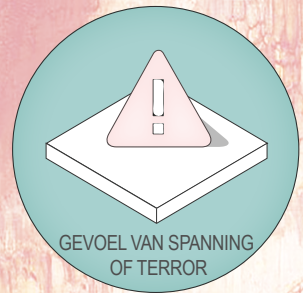

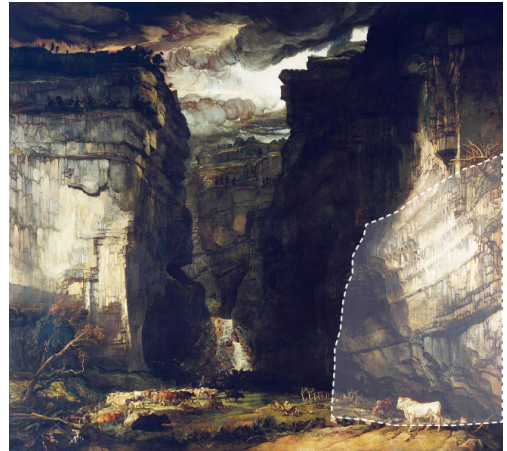
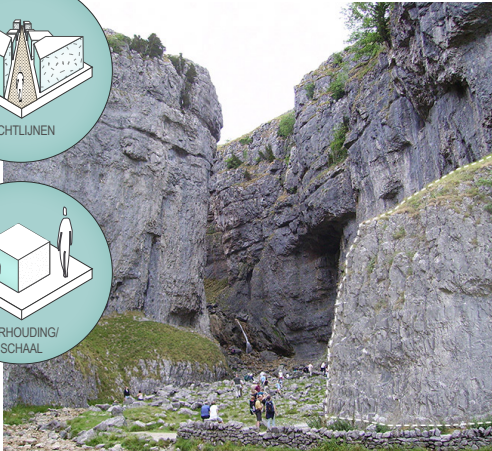
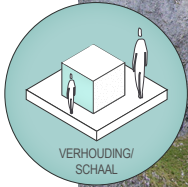
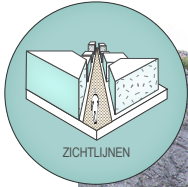

HET EFFECT:

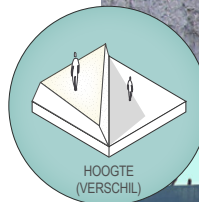
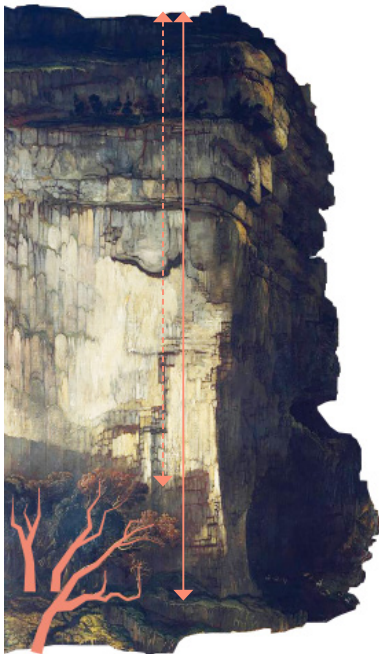
NAAST VERWONDERING
ROEPT DEZE WEERGAVE
VAN GORDALE SCAR
EEN GEVOEL VAN
SPANNING | TERROR OP.

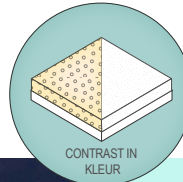

OM TE BEGINNEN HAALT WARD IETS WEG. DE ROTS VOOR DE ENTREE VAN DE KLOOF. DIT HEEFT ALS GEVOLG DAT DE OPENING VAN DE KLOOF GROOTSER IS EN DE AANSCHOUWER IN HET GAPENDE GAT WORDT GEZOGEN. HET VERZICHT EN DE SCHAAL VAN DE KLOOF WORDEN DOOR DEZE INTERVENTIE BEPAALD. DE TWEE FLANKEN VAN DE KLIF ZIJN HOGER EN GROTER AFGEBEELD DAN DE WERKELIJKE SITUATIE. DIT BEINVLOEDT DE VERHOUDING EN SCHAAL TUSSEN DE MENS EN HET GETOONDE LANDSCHAP. DAARNAAST ZIJN ER BOMEN TOEGEVOEGD IN DE LINKER ONDERHOEK DIE ER VOOR ZORGEN DAT MEN DE HOOGTE KAN INSCHATTEN. DE OVERDRIJVING VAN SCHAAL IS OOK TERUG TE VINDEN IN DE REPRESENTATIE VAN DE BOMEN OP DE FLANKEN. DEZE ZIJN JUIST KLEINER AFGEBEELD. HET VERKLEINEN VAN DEZE BOMEN HEEFT EFFECT OP DE WEERGAVE VAN HET HOOGTEVERSCHIL.

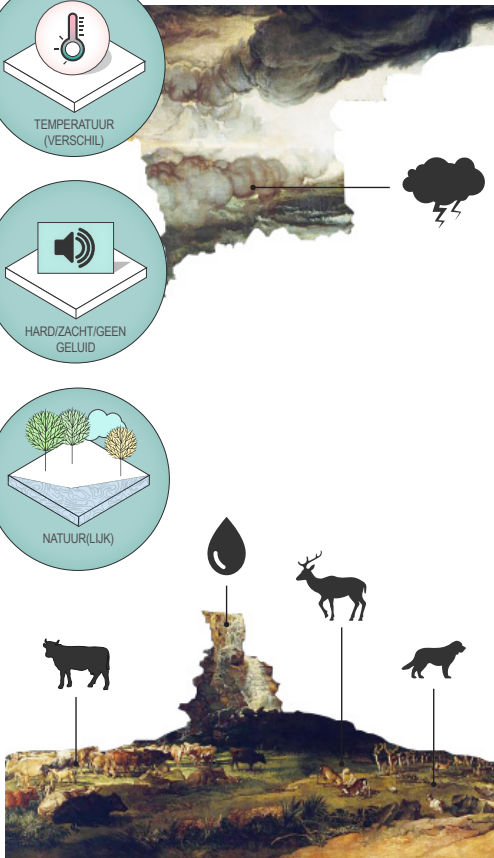
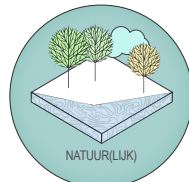
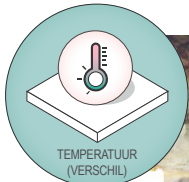
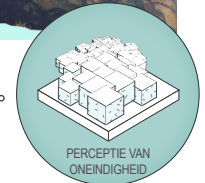
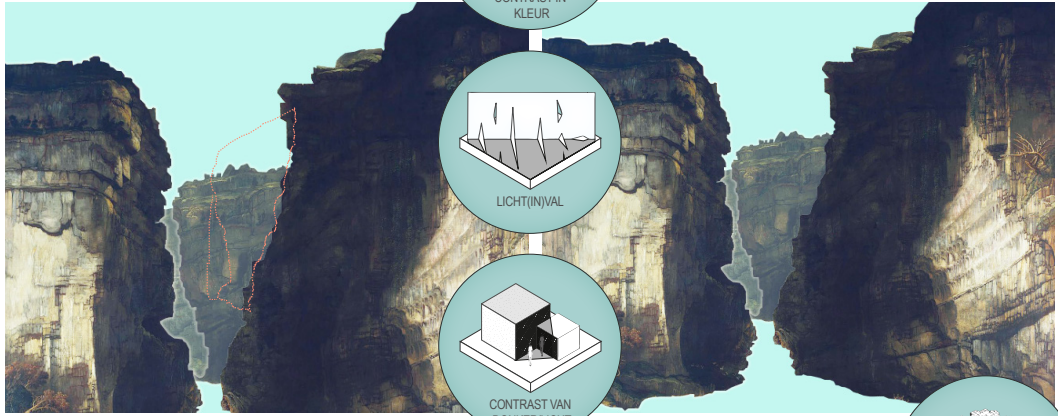
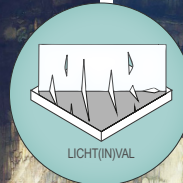

↔ HOOGTE KLIF JAMES WARD SCAR
↔ HOOGTE KLIF 'ECHTE' SCAR

IN DE VERSIE VAN WARD IS DE CLIF VERDER WEG GEPOSITIONEERD DAN IN DE WERKELIJKE SITUATIE.

DOOR HET AANBRENGEN VAN CONTRAST VAN DONKER EN LICHT, KLEUR EN HOE HET LICHT VALT KIJKT DE TOESCHOUWER VEEL VERDER WEG.

WARD HEEFT OOK EEN AANTAL NATUURLIJKE EXTREMEN TOEGEVOEGD AAN ZIJN WEERGAVE. EEN STORM TREKT OVER DE KLIF EN MEN CAN ZICH HET GELUID VAN DE WIND EN DONDER VOORSTELLEN. DE REGENVAL VAN DEZE STORM LAAT HET WATER ACHTERIN WILD STROMEN. TOT SLOT SPEELT ER IN DE VALLEI EEN ROMANTISCH TAFREEL AF MET EEN KUDDE KOEIEN, WILDE HERTEN EN EEN JACHTHOND DIE DE AANWEZIGHEID VAN DE MENS VERRAAD.

CONCLUSIE:

DE COMBINATIE VAN BESTANDDELEN (ZO NOEM IK DE UITERLIJKE KENMERKEN) DIE WARD TOEVOEGT AAN ZIJN WEERGAVE VAN GORDALE SCAR ZORGT VOOR EEN SITUATIE WAARIN ALLES GROTER, HEFTIGER EN CONTRASTRIJKEER IS. HET ROEPT EEN GEVOEL VAN NADEREND ONHEIL OP. TOCH IS DE AANSCHOUWER VEILIG.

HET SCHILDERIJ VAN GORDALE SCAR PAST DAAROM BINNEN DE THEORIE VAN DE 'TERRIBLE' SUBLIME VAN FILOSOOF EDMUND BURKE.

THE TERRIBLE SUBLIME.

HET GROTERE, HEFTIGE, WELLICHT GEVAARLIJKE WAT JAMES WARD TOEVOEGD AAN ZIJN WEERGAE VAN GORDALE SCAR SLUIT AAN BIJ DE 'TERRIBLE SUBLIME' VAN FILOSOOF EDMUND BURKE. HIJ STELT DAT DE ERVARING VAN HET SUBLIEME GEPAARD GAAT MET EEN KORT MOMENT VAN INSCHATTEN OF DE SITUATIE WAARIN MEN ZICH BEVINDT EEN BEDREIGING VORMT VOOR ZIJN OF HAAR WELZIJN.

EDMUND BURKE WAS EEN FILOSOOF EN POLITICUS DIE LEEFDE IN DE 18DE EEUW. HIJ IS DE AUTEUR VAN DE FILOSOFISCHE TEKST; A PHILOSOPHICAL ENQUIRY INTO THE SUBLIME AND BEAUTIFUL. DE TEKST ZORGDE IN DE 18DE EEUW VOOR EEN WEDEROPLEVING VAN DE SUBLIEME THEORIE. "TERROR.. IS IN ALL CASES WHATSOEVER THE RULING PRINCIPLE OF THE SUBLIME. IT IS RELATED TO SELF-PRESERVATION. TERROR CAN BE DEFINED AS THE EMOTIONAL AND PHYSICAL REACTION DRIVEN BY SURVIVAL AND IMPROVISATION - RELATING TO AN ABILITY TO RESPOND IN THE NOW". (...) "THE SUBLIME IS WITHOUT CLEARNESS AND THUS FORCES OUR REASONING TO ESTABLISH AN ARTIFICIAL CLEARNESS OR COMPENSATION FOR THE LACK OF CLEARNESS. THIS CAUSES THE ANXIETY OF TERROR".¹ JE ZOU KUNNEN STELLEN DAT DE TERRIBLE SUBLIME TE MAKEN HEEFT MET ONZE FIGHT/FLIGHT OR FREEZE REACTIE DIE WE HEBBEN ALS WE GEVAAR TEGEN KOMEN. DE STELLING DIE BURKE INNEEMT KOMT OVEREEN MET DE ERVARING DIE IK HAD IN DE BERGEN IN 2013. DE OMGEVING ZORGDE ERVOOR DAT GEEN ENKELE ANDERE GEDACHTE OF PRIKKEL IN MIJN BREIN AANWEZIG WAS DAN DIE ENE ULTIEME, DIE VAN HET SUBLIEME. BURKE ZEGT

"THE MIND IS SO
ENTIRELY FILLED
WITH ITS OBJECT
THAT IT CANNOT
ENTERTAIN ANY
OTHER"

DAN OOK: "THE SUBLIME IS THE STRONGEST EMOTION THAT THE MIND IS CAPABLE OF FEELING". BURKE BESPREEKT IN ZIJN TEKST HET VERSCHIL TUSSEN SCHOONHEID EN HET SUBLIEME. NU WORDEN DEZE TWEE TERMEN VAAK DOOR ELKAAR GEBRUIKT MET DEZELFDE LADING. ALS IEMAND EEN EMOTIE VAN SCHOONHEID WIL UITEN WORDT VAAK HET WOORD SUBLIEM GEBRUIKT. ALS WE BURKE GELOVEN, LIGGEN DEZE TERMEN VER UIT ELKAAR. HIJ SCHRIJFT HET VOLGENDE EROVER: "FOR SUBLIME OBJECTS ARE VAST IN THEIR DIMENSIONS, BEAUTIFUL ONES ARE COMPARATIVELY SMALL; BEAUTY SHOULD BE SMOOTH AND POLISHED; THE GREAT, RUGGED AND NEGLIGENT. BEAUTY SHOULD SHUN THE RIGHT LINE, YET DEVIATE FROM IT INSENSIBLY; THE GREAT IN MANY CASES LOVES THE RIGHT LINE, AND WHEN IN DEVIATES, IT OFTEN MAKES A STRONG DEVIATION; BEAUTY SHOULD NOT BE OBSCURE; THE GREAT OUGHT TO BE DARK AND GLOOMY; BEAUTY SHOULD BE LIGHT AND DELICATE, THE GREAT OUGHT TO BE SOLID, EVEN MASSIVE".

TOT SLOT BESCHRIJFT BURKE DE PILAREN VAN HET SUBLIEME. DE EERSTE PILAAR NOEMT HIJ DE FORMAL CAUSE WAT IN ZIJN THEORIE DE EMOTIE VAN ANGST IS. DE TWEEDE PILAAR BESCHRIJFT DE MATERIAL CAUSE. DIT ZIJN DE SPECIFIEKE EIGENSCHAPPEN VAN HET OBJECT OF PLEK ZOALS BIJVOORBEELD CONTRAST IN MATERIAAL OF IETS WAT OP EEN SPECIFIEKE MANIER BEWEEGT.

DE DERDE PILAAR NOEMT HIJ 'THE EFFICIENT' OF HET RESULTAAT. HIERMEE BEDOELD HIJ DE FYSIEKE PRIKKEL IN ONS BREIN. DE VIERDE PILAAR IS 'THE FINAL' OF OOK WEL HET EINDRESULTAAT. BURKE BESCHRIJFT DIT ALS HET MOMENT WAAROP GOD SATAN VERSLAAT. ALS WE DEZE BEELDSPRAAK ONTLEDEN KOMEN WE OP HET MEEST ULTIEME RESULTAAT WAT MOGELIJK IS, EEN WERELD ZONDER KWAAD.

DE VIER PILAREN VAN HET SUBLIEME

1
ANGST

2
KENMERK

3
REACTIE

4
ULTIEME

BURKE IS NIET DE EERSTE EN ZEKER
NIET DE LAATSTE GROOTDENKER DIE
NADENKT OVER HET SUBLIEME

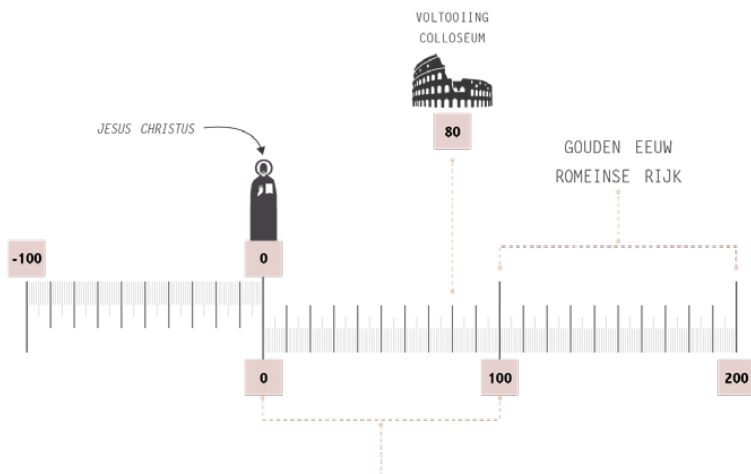
NU VOLGT DE OORSPRONG EN LEVENSLLOOP
VAN DE THEORIE VAN HET SUBLIEME

#1

HET THEORETISCH ONDERZOEK

WAT IS ER ALLEMAAL
GEZEGD EN GEVONDEN
OVER HET SUBLIEME.
EN WAT IS HAAR
BETEKENIS

HET BEGON BIJ DE
GROOTDENKER (PSEUDO)
LONGINUS RONDOM HET
JAAR 0

(PSEUDO) LONGINUS
PERI HUPSOUS | OVER HET VERHEVENE

"TRUE NOBILITY IN ART AND LIFE IS TO
BE DISCOVERED THROUGH A CONFRONTATION
WITH THE TREATENING AND UNKNOWN"

DE EERSTE TEKSTEN OVER HET SUBLIEME ZIJN TERUG TE TRACEREN TOT HET JAAR 0-100 NA CHRISTUS. DE GROOTDENKER (PSEUDO*) LONGINUS SCHREEF IN DEZE PERIODE ZIJN FILOSOFISCH MANUSCRIPT GENAAMD DE PERI HUPSOUS. VERTAALD BETEKENT DIT 'OVER HET VERHEVENE' EN IN HET LATIJN IS DE TITEL 'DE SUBLIMITATE'. DEZE TEKST IS HET EERSTE GEDOCUMENTEERDE FRAGMENT OVER DE THEORIE VAN HET SUBLIEME. DE PERI HUPSOUS VERTELT OVER DE ZOGENAAMDE SUBLIEME STIJL IN GESCHRIFT, OOK WEL DE RETORICA. LONGINUS STELT DAT ALS DE VOLGENDE VIJF STIJLREGELS WORDEN TOEGEPAST BIJ HET SCHRIJVEN EN VOORDRAGEN VAN TEKSTEN, DE SCHRIJVER ÉN DE LEZER/TOEHOORDER TOT EEN HOGER, VERHEVEN NIVEAU KOMEN. DE SCHRIJVER MOET ZICH VERHOUDEN TOT DE VOLGENDE PUNTEN;

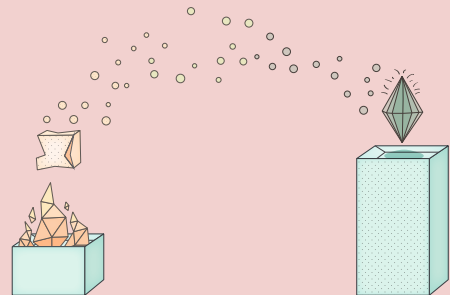
- VERHEVEN GEDACHTEN;
- GEPASSIONEERDE GEVOELEN (PATHOS);
- CORRECT GEBRUIK VAN STIJLFIGUREN;
- NOBELE STIJL EN WOORDKEUZE;
- GOEDE COMPOSITIE.

LONGINUS HOUDT ZICH OP DE OPPERVLAKE OVER DE DEFINITIE VAN HET SUBLIEME. HIEROVER ZEGT HIJ HET VOLGENDE; "A PURE UNDERSTANDING AND APPRECIATION OF TRUE SUBLIMITY IS ESSENTIAL BUT HARD TO ACQUIRE. YOU NEED LITERARY JUDGEMENT TO RECOGNIZE SUBLIITY WHEN YOU MEET IT. A DEFINITION WILL NOT HELP YOU".

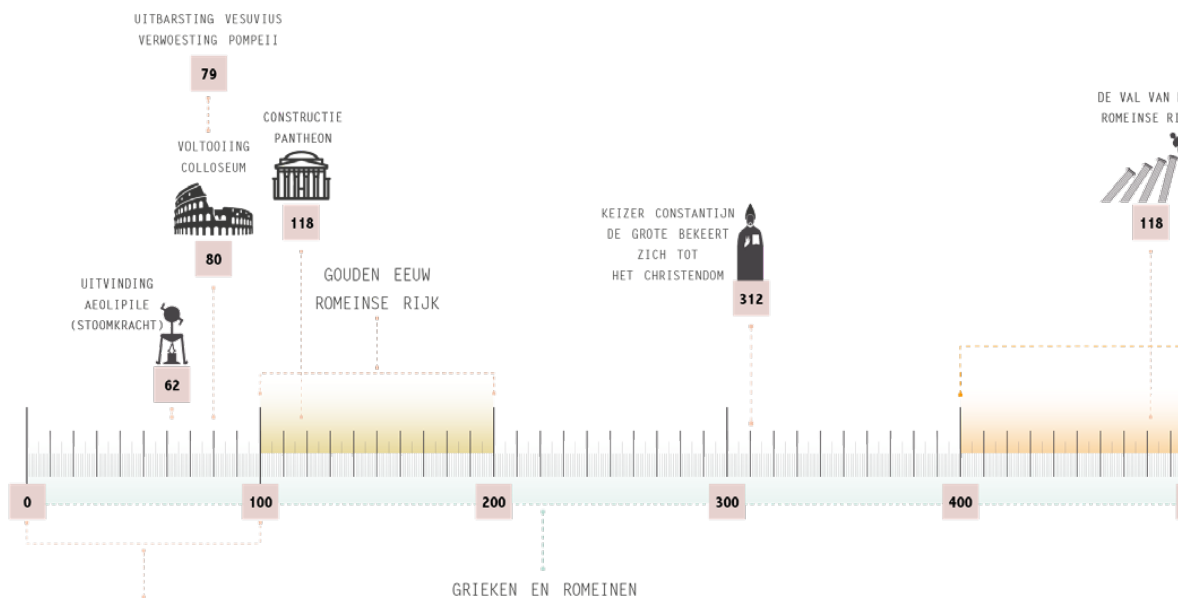
* HET IS NIET ZEKER DAT LONGINUS DE AUTEUR IS VAN DE PERI HUPSOUS. EIGENLIJK ZIJN ER MEER AANWIJZINGEN DAT HET NIET ZO IS. TOCH WORDT DE TEKST IN DE MEESTE REFERENTIES AAN LONGINUS TOEGEDICHT.

DE METAFOOR

VERHEVENEN IS TEVENS EEN NATUURKUNDIG PROCES WAARBIJ EEN VASTE STOF DOOR MIDDEL VAN HITTE VERANDERT IN EEN GAS, OM VERVOLGENS DOOR MIDDEL VAN VERKOELING WEER TE TRANSFORMEREN IN EEN NIEUWE VASTE STOF. DEZE NIEUWE VASTE STOF IS VAN HOGERE WAARDE DAN DE VASTE STOF IN HET BEGINSTADIUM. DEZE HANDELING WORDT IN DE NATUURKUNDE OOK WEL SUBLIMEREN GENOEMD. DIT PROCES IS METAFORISCH VOOR DIT PROJECT.

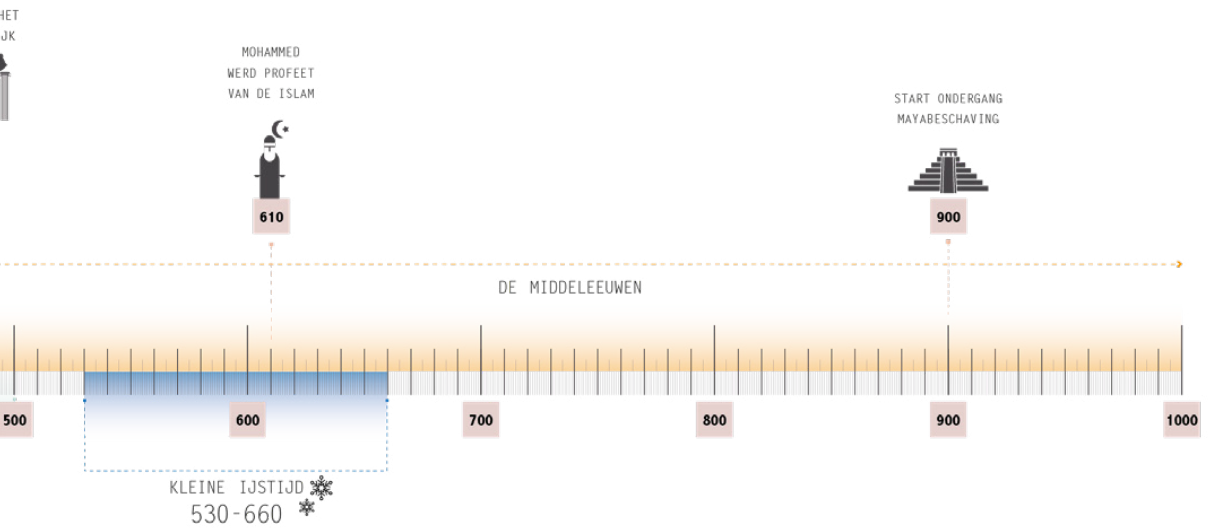
NA DE PERI HUPSOU VAN LONGINUS GEBEURT ER VEEL IN DE WERELD

(PSEUDO) LONGINUS
PERI HUPSOU | OVER HET VERHEVENE

MAAR NIET OP HET VLAK VAN HET SUBLIEME..

DE WEDEROPLEVING

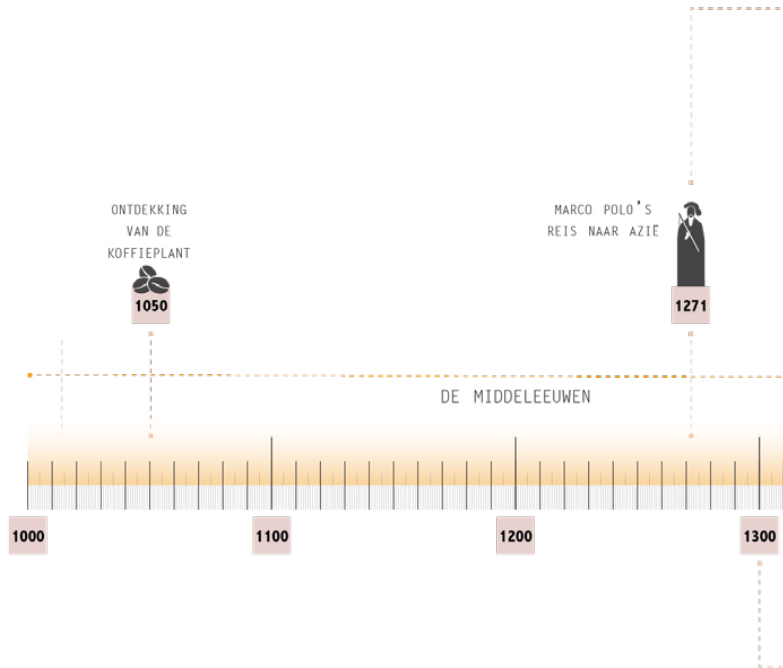
MEER DAN 16 EEUWEN IS DE PERI HUPSOUS VAN GROOTDENKER LONGINUS DE ENIGE UITEENZETTING OVER HET SUBLIEME. PAS IN DE 17DE EEUW WORDT DE THEORIE WEER OPGEPAKT.

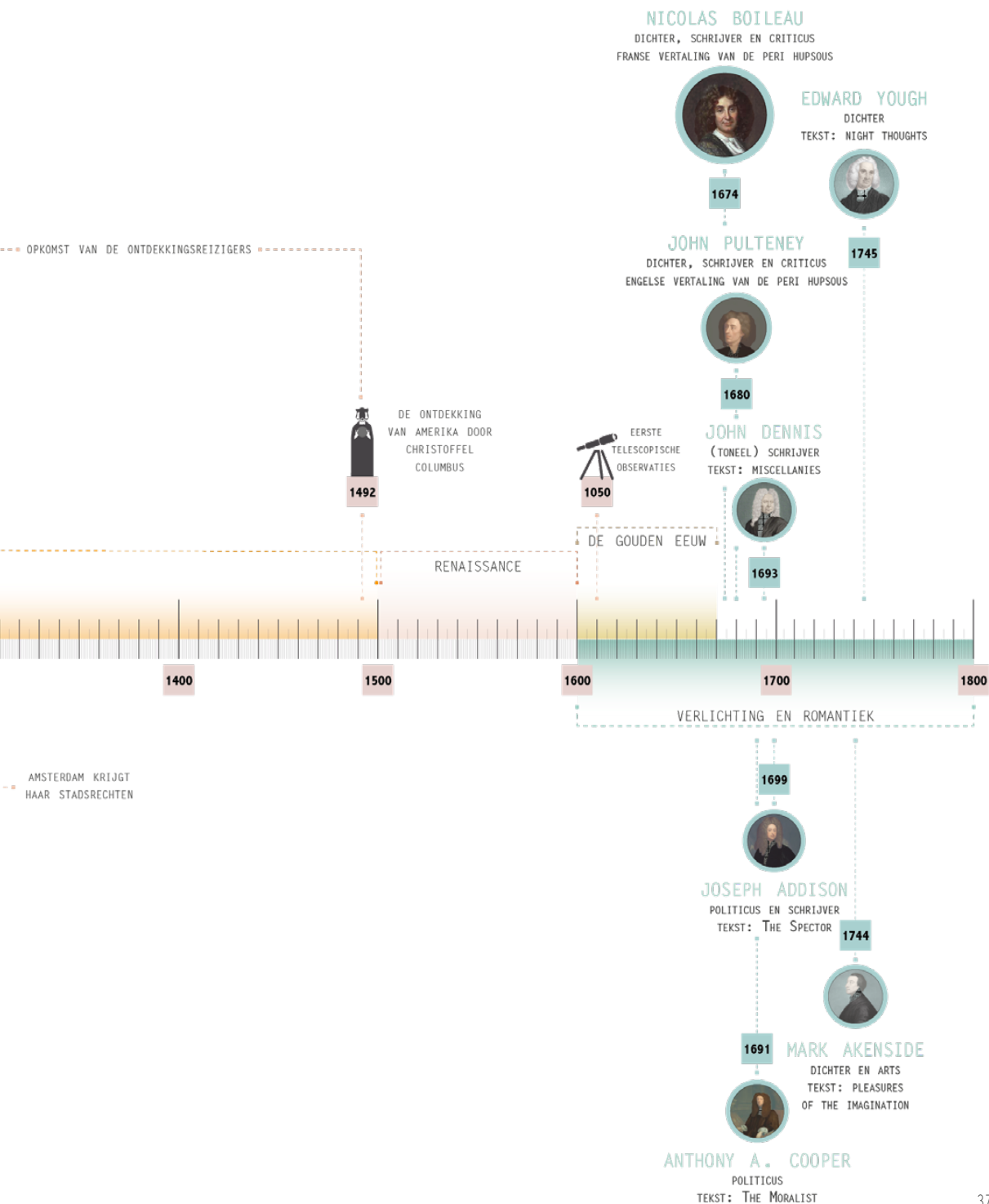
DAN VERTAALT DE FRANSE SCHRIJVER NICOLAS BOILEAU DE TEKST NAAR HET FRANS EN NOEMT HET DU SUBLIME. HIERNA NEEMT DE THEORIE EEN VOGELVLUCHT. DE TEKST WORDT VERTAALD NAAR HET ENGELS EN EEN BRITSE OVERNAME VAN DE SUBLIEME THEORIE VOLGT.

DE BRITSE ELITE, FILOSOFEN, SCHRIJVERS, DICTERS, SCHILDERS EN ANDERE KUNSTENAARS LATEN ZICH INSPIREREN DOOR DE VERHEVEN MANIER VAN HET CREËREN EN DE EMOTIES DIE HET BIJ DE AANSCHOUWER OPROEPT.

UITERAARD ONTSTAAN ER EIGEN INTERPRETATIES EN NIEUWE THEORIEËN OVER HET SUBLIEME. WAAR LONGINUS HET HEEFT OVER DE RETORICA (KUNST VAN HET SPREKEN), KOPPELEN ANDERE HET AL SNEL AAN RUIMTELIJKHEDEN.

TIJDENS MIJN ZOEKTOCHT NAAR DE SUBLIEME THEORIE IS ER EEN TOEVALLIGE OVEREENKOMST TUSSEN MIJ EN DEZE BRITSE ELITE. DAT IS DIE VAN DE GRAND TOUR, EEN COMING OF AGE TOCHT DOOR DE FRANSE EN ITALIAANSE ALPEN.

THE GRAND TOUR

BRITSE JONGE MANNEN VAN DE ELITE LIEPEN ALLEN DE GRAND TOUR. DEZE COMING OF AGE ROUTE LOOPT OVER HETZELFDE STUK ALPEN ALS DE ALPENKETEN WAAR IKZELF EEN SUBLIEME ERVARING HEB MEEGEMAAKT. IN DE OVERLEVERING SPREKEN ZE OVER DE SUBLIEME ERVARINGEN EN HOE DEZE ERVARING HUN PERCEPTIE HEEFT VERANDERD. HET GEGEVEN DAT MEERDERE PERSONEN OP DEZELFDE LOCATIE EENZELFDE ASSOCIATIE HEBBEN IS WAARDEVOL. HET ONDERSTEUNT HET GEDACHTEGOED DAT HET SUBLIEME DOOR MEERDERE MENSEN OP DEZELFDE LOCATIE AFZONDERLIJK VAN ELKAAR ERVAREN KAN WORDEN. DE TOUR HAD ALS DOEL DE PERSOON IN KWESTIE VOLWASSEN TE

LATEN WORDEN EN HET HOOFD TE VULLEN MET DE KUNSTEN VAN DE WERELD. EEN AANTAL VAN DEZE SCHRIJVERS EN KUNSTENAARS VORMEN DE GRONDLEGERS VOOR EEN VAN DE MEEST BELANGRIJKE STUKKEN IN DE UITEENZETTING VAN DE SUBLIEME THEORIE; EDMUND BURKS ENQUIRY INTO THE SUBLIME AND BEAUTIFUL. ANTHONY COOPERS TEKST THE MORALIST, JOSEPH ADDISON'S THE SPECTOR EN EDWARD YOUGH'S NIGHT THOUGHTS ZIJN ENKELE VAN DEZE TEKSTEN EN GEDICHTEN.

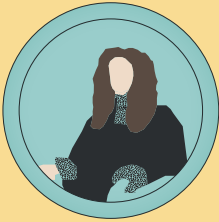
EDMUND BURKE
FILOSOOF & POLITICUS
AN PHYLISOPHICAL ENQUIRY
INTO THE SUBLIME AND
BEAUTIFUL, 1757

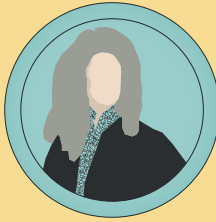
MARK AKENSIDE
DICHTER
PLEASURES OF THE
IMAGINATION, 1744

EDWARD YOUGH
DICHTER
NIGHT THOUGHTS
1745

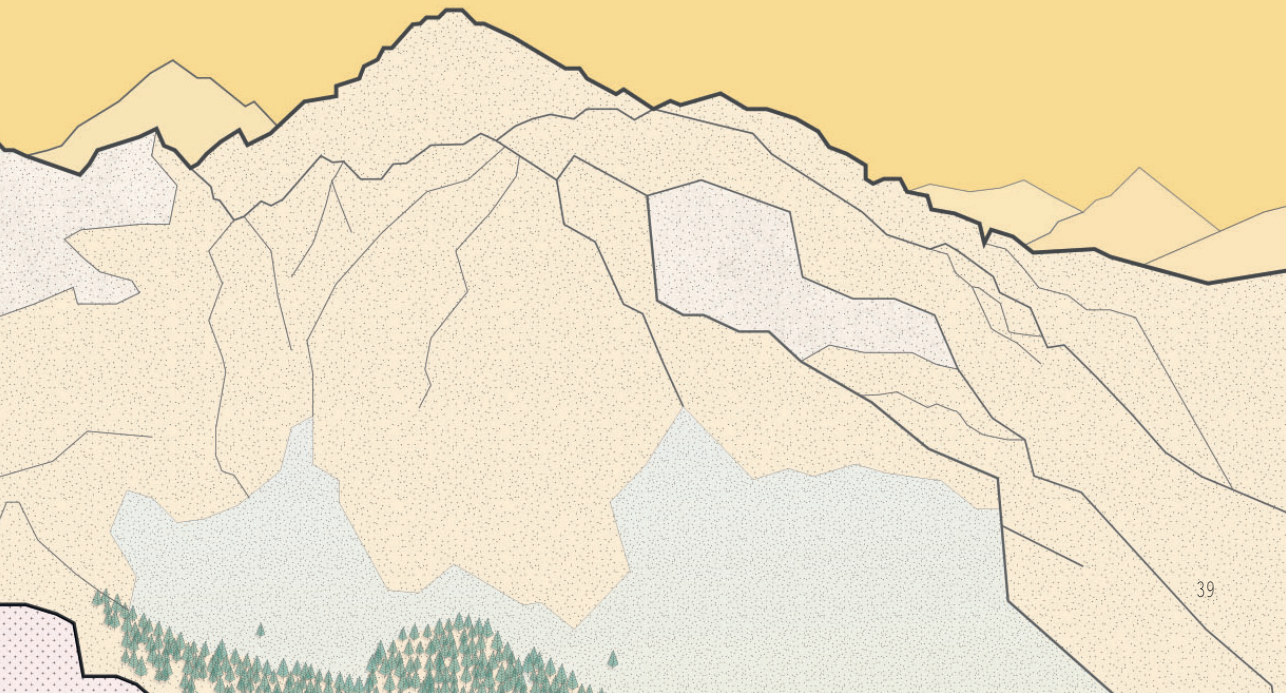
ANTHONY A. COOPER
POLITICUS
THE MORALIST, 1691

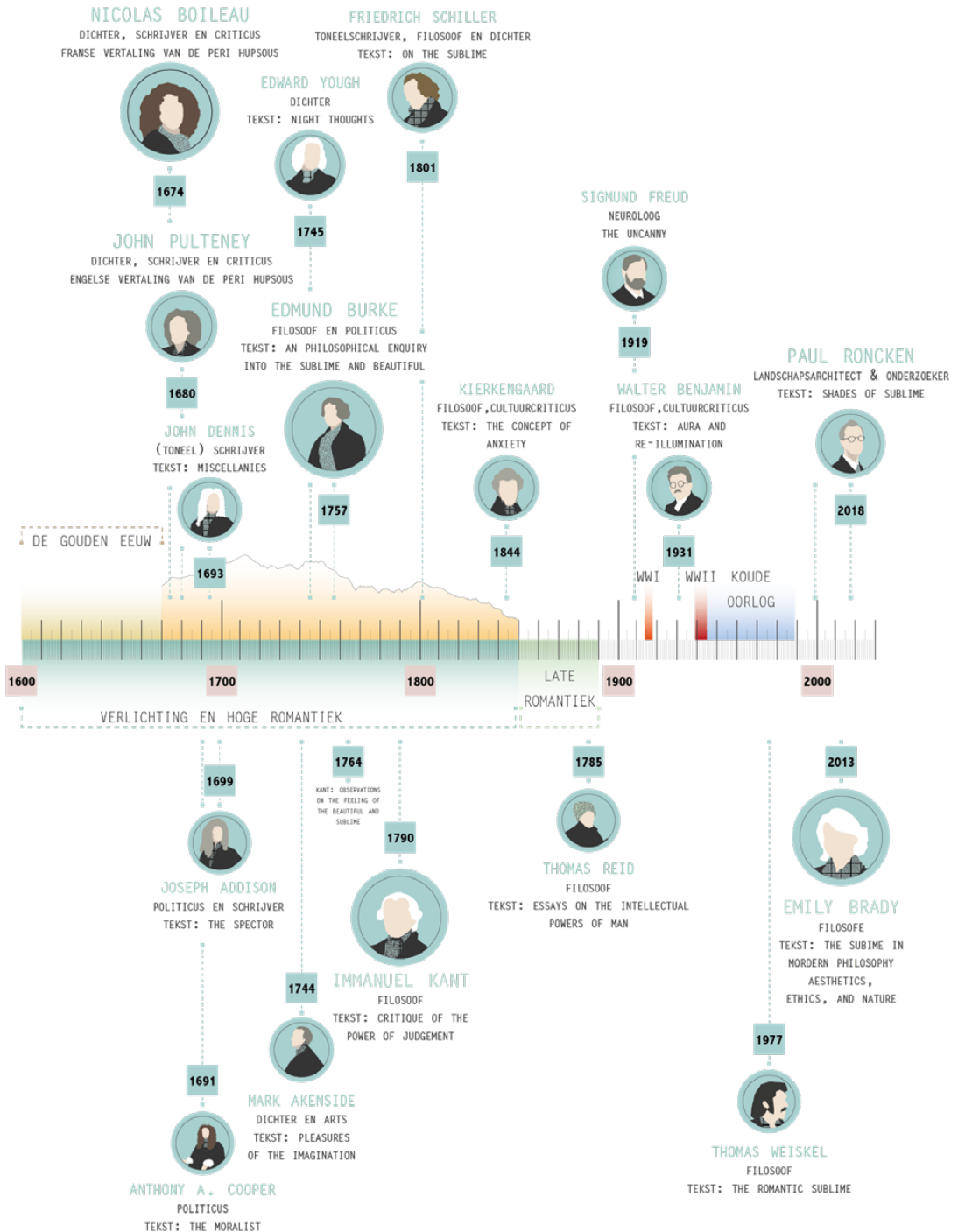

JOSEPH ADDISON
POLITICUS & SCHRIJVER
THE SPECTOR, 1699

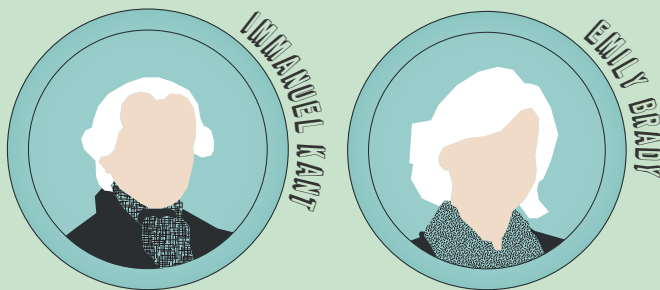

JOHN DENNIS
SCHRIJVER
MISCELLANIES, 1693

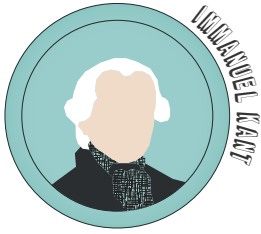

NAAST BURKES TERRIBLE SUBLIME ZIJN ER NOG TWEE
GROOTDENKERS DIE IN DIT ONDERZOEK WORDEN
UITGELICHT; IMMANUEL KANT EN EMILY BRADY.
KANTS VISIE OP HET SUBLIEME, EEN GROOTDENKER
DIE IN NAGENOEG DEZELFDE PERIODE LEEFDE
ALS BURKE. HIJ WIJDT UIT OVER HET MORAL
SUBLIME. EMILY BRADY, EEN FILOSOFE
UIT DEZE TIJD, SCHRIJFT OVER HET
ZOGEHETEN ENVIRONMENTAL SUBLIME.

ALLEDRIE DE THEORIEËN ZIJN
SPECIFIEK: BURKE VORMT DE BASIS,
KANT DE KRITISCHE NOOT EN BRADY
BESCHRIJFT EEN RELEVANT TOEKOMSTPERSPECTIEF.

MORAL FEELING AND THE SUBLIME

OM KANTS THEORIE VAN HET SUBLIEME TE BEGRIJPEN MOETEN WE EERST ZIJN KIJK OP ZIJN ZOGENOEMDE 'MORAL FEELING' BEGRIJPEN. IN HET WERK; THE SUBLIME FROM ANTIQUITY TO THE PRESENT, BESCHRIJFT PROF. T.M COSTELLOE HET WERK VAN KANT MET BETREKKING TOT HET SUBLIEME. "ONES READINESS TO LINGER OVER AN OPEN ABYSS MIGHT CORRELATE WITH THE DEVELOPMENT OF ONE'S CAPACITY FOR MORAL FEELING". (...) THE CAPACITY FOR MORAL FEELING REMAINS WEAK IF LEFT UNCULTIVATED, BECAUSE THE FEELING ITSELF IS HIGHLY UNSTABLE; AFTER ALL, IT INVOLVES THE SUBJECT'S

ATTRACTION TO SOMETHING THAT HUMILIATES HER, AND HUMILIATION IS PAINFUL. OUR CAPACITY FOR MORAL FEELING MUST BE STRENGTHENED AND MADE STABLE."

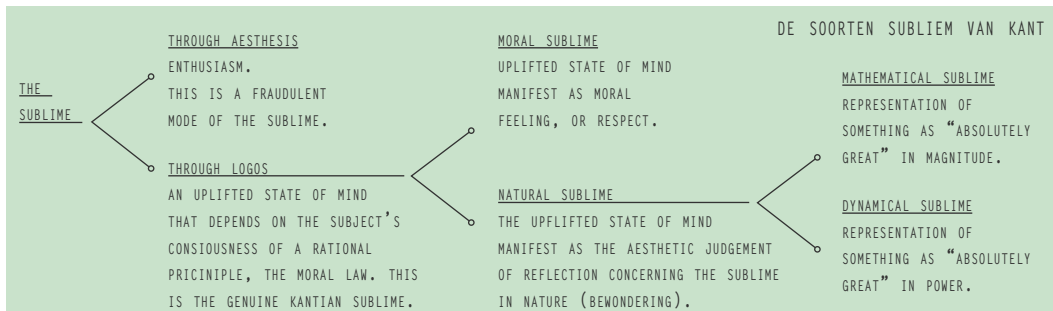
MIJN CONCLUSIE IS DAT KANT ZEGT DAT HET VERMOGEN EEN SUBLIEME ERVARING OP WAARDE TE SCHATTE TE MAKEN HEEFT MET DE ONTWIKKELING VAN DIE PERSOON ZIJN OF HAAR MORAL LAW: MORELE REGELS. OP BASIS VAN DEZE REGELS KAN DE AANSCHOUWER BEPALEN OF DE ERVARING INDRUKWEKKEND IS. OF DE ERVARING HEM OF HAAR 'VERNEDERD'. "A SUBLIME STATE OF MIND IS ONE IN WHICH WE TAKE PLEASURE IN THE FAILURE OF SENSIBLE REPRESENTATION, BECAUSE FAILURE ENABLES US TO APPRECIATE THE POWER OF REASON TO CONCEIVE OF WHAT CAN NEVER BE MET WITH THE SENSES, OR RENDERED

"ONLY A STATE
OF MIND CAN BE
TRULY SUBLIME"

IN SENSIBLE REPRESENTATION". MENSEN ZONDER DEZE ONTWIKKELDE MORELE REGELS ZULLEN DUS NIET IN STAAT ZIJN EEN SUBLIEME ERVARING TE ERKENNEN.

NAAST DEZE NOTIE VAN HET MORELE SUBLIEME BENOEMT KANT TWEЕ SOORTEN SUBLIEM IN DE NATUUR. HET MATHEMATISCHE SUBLIEME EN HET DYNAMISCHE SUBLIEME. HET MATHEMATISCHE HEEFT TE MAKEN VAN GROOTSHEID IN RUIMTELIJKE DIMENSIE. HET DYNAMISCHE SUBLIEME OMVAT ALLES WAT GROOTS IS IN KRACHT - ZOALS EEN ZWARE ONWEERSBUI MET BLIKSEM OF EEN VERWOESTENDE ORKAAN. OVER HET MATHEMATISCHE SUBLIEME ZEGT HIJ HET VOLGENDE: "AN OBJECT CAN BE REPRESENTED AS SUBLIME WHEN A SUBJECT ATTEMPTS AN AESTHETIC ESTIMATION OF ITS MAGNITUDE AND FINDS THAT IS BEYOND HER CAPACITY." DIT MOMENT VAN IETS NIET

KUNNEN BEVATTEN SLUIT AAN BIJ MIJN GEVOEL DAT HET SUBLIEME ZORGT VOOR EEN PAS OP DE PLAATS, EEN MOMENT VAN MOETEN INSCHATTEN OF DE SITUATIE WAARIN MEN ZICH BEVINDT EVENTUEEL GEVAARLIJK IS. OVER HET DYNAMISCHE SUBLIEME ZEGT KANT DIT; "WE FIND IT IN THREATENING CLIFFS, THUNDER CLOUDS, VOLCANOES, HURRICANES AND BOUNDLESS OCEANS. WE MUST REPRESENT THE OBJECT AS 'FEARFUL' - CAPABLE OF AROUSING FEAR IN US - WITHOUT OUR ACTUALLY BEING AFROUT OF IT. IF THE SUBJECT WERE ACTUALLY AFRAID, THE IMPULSE TO AVOID FURTHER ENGAGEMENT WITH THE OBJECT WOULD TAKE HOLD. THE SUBJECT WHO IS ABLE TO CONTEMPLATE A THREAT TO HER PHYSICAL EXISTENCE - WITHOUT FLEEING FROM THE REPRESENTATION OF IT FINDS WITHIN HERSELF GROUNDS FOR SUPPOSING THAT SHE IS IN SOME RESPECT 'INDEPENDENT' OF THIS THREAT, OR IN SOME WAY, SUPERIOR TO NATURE." DIT KOMT OVEREEN MET MIJN ERVARING OP DE BERG.

THE ENVIRONMENTAL SUBLIME

BRADY STELT IN HAAR THE SUBLIME IN MODERN PHILOSOPHY ZICH HET VOLGENDE: "HAS THERE BEEN A DECLINE IN 'TASTE' FOR THE SUBLIME? IT COULD BE ARGUED THAT OPPORTUNITIES TO APPRECIATE THE NATURAL SUBLIME HAVE DECLINED, PRESUMABLY BECAUSE MANY CULTURES AND SOCIETIES SEEM NOW TO BE EVEN LESS AWED BY NATURE. WE APPEAR TO BE LESS FEARFUL, HAVING DEVELOPED TECHNOLOGICAL MEANS TO CONTROL OR MANAGE MUCH OF NATURE. FOR MANY PEOPLE, GREAT MOUNTAINS AND THE VAST SEA MAY NO LONGER EVOKE THAT EDGY FEELING OF THE SUBLIME AND THE ANXIOUS PLEASURES IT INVOLVES."¹ EMILY BRADY STELT DAT DE SUBLIEME ERVARING IN HET LANDSCHAP ZELDZAAM IS GEWORDEN OMDAT ONS ONTZAG VOOR NATUUR

IS AFGENOMEN. WE ZIJN NIET MEER IN GEVAAR IN HET LANDSCHAP. DEZE CONCLUSIE ZOU ER VOOR KUNNEN ZORGEN DAT HET BEGRIIP SUBLIEM NIET MEER RELEVANT IS, OMDAT DE SUBLIEME ERVARING SIMPELWEG NIET MEER VOORKOMT IN ONZE GECONTROLEERDE SAMENLEVING. MAAR BRADY WEERLEGT DEZE STELLING. ZE STELT DAT EEN SUBLIEME ERVARING VAN HET LANDSCHAP LEIDT TOT EEN ONTZAG VOOR DAT LANDSCHAP. EN ONTZAG VAN DAT LANDSCHAP LEIDT TOT MEER WAARDERING VAN DAT LANDSCHAP. IN TIJDEN VAN KLIMAATSVERANDERING (EEN SUBLIEM CONCEPT OP ZICHZELF) ZOU DEZE SUBLIEME WAARDERING EN DUS GROTER DRAAGVLAK ONDER DE BEVOLKING VOOR HET BEHOUD VAN NATUUR EEN GROTE BIJDRAGE KUNNEN LEVEREN AAN DE STRIJD TEGEN NATUURVERVUILING EN NATUURVERNIEUWING. ZE DRAAGT HIER DRIE ARGUMENTEN VOOR AAN; "THE FIRST WAY IN WHICH THE SUBLIME CAN CONTRIBUTE TO DEVELOPING A MORAL ATTITUDE TOWARDS NATURE IS THROUGH THE EXERCISE OF CAPACITIES WHICH CAN HELP

TO CULTIVATE MORAL FEELINGS. AS A FORM OF AESTHETIC APPRECIATION, OUR PERCEPTUAL ATTENTION IS DIRECTED AT NATURAL QUALITIES, WITH THESE QUALITIES HAVING AN IMPACT ON THE SENSES, IMAGINATION, EMOTION, AND OUR SENSE OF PLACE IN RELATION TO THE NATURAL WORLD. THIS AESTHETIC SENSIBILITY CAN BE DEVELOPED; WE CAN PERSUE THE SUBLIME AND PLACE OURSELF IN SITUATIONS WHERE WE CAN EXPECT TO EXPERIENCE IT, ATTUNING OURSELVES TO SUBLIME QUALITIES AND BECOMING MORE PERCEPTIVE OF THEM. THE INTENSITY OF THE EXPERIENCE CAN BE UNFORGETTABLE AND CAN REVEAL OUR AESTHETIC INTEREST IN THIS LANDSCAPE AND FEED INTO A MOTIVATION TO PROTECT IT.

SECOND, WE HAVE SEEN THAT THE NATURAL SUBLIME HAS THE CAPACITY TO HUMILIATE AND HUMBLE. THESE EXPERIENCES CAN BE TAKEN ON BOARD AS A LESSON IN BECOMING COGNIZANT OF ENVIRONMENTAL PHENOMENA GREATER THAN OURSELVES. IN ESSENCE, THE SUBLIME IN NATURE CAN COME TO SYMBOLIZE SOMETHING BEYOND HUMAN CONTROL, AND THEREBY TEACH US HUMILITY AND RESPECT. THIRD, THROUGH THE PARTICULAR FEELING OF ADMIRATION ARISING FROM THE SUBLIME, WE HAVE AN ATTITUDE WHICH CAN FEED INTO A MORAL DISPOSITION TO RESPECT NATURE AND RECOGNIZE OUR PLACE IN RELATION TO IT. AS KANT SO NICELY PUT IT: 'THE BEAUTIFUL PREPARES US TO LOVE SOMETHING, EVEN NATURE, WITHOUT INTEREST; THE SUBLIME, TO ESTEEM IT'. THE ADMIRATION THAT WE FEEL FOR NATURE THROUGH AN AESTHETIC FORM OF VALUING CAN FEED INTO ATTITUDES OR MORAL RESPECT FOR THE PLACES WE FIND SUBLIME."

DEZE UITEENZETTING VAN BRADY PLAATST HET SUBLIEME IN EEN HEDENDAAGS DAGLICHT. ZE KRIJGT WAARDE VOOR DEZE TIJD. OOK BRADY ZIET IN DIE ZIN HET SUBLIEME MEER ALS EEN MIDDEL VOOR EEN HOGER DOEL (NATUURBEHOUD) DAN EEN DOEL OPZICHZELF. DIT KOMT OVEREEN MET MIJN EIGEN GEVOEL, DAT HET SUBLIEME EEN MIDDEL IS OM MENSEN EEN PAS OP DE PLAATS TE KUNNEN LATEN MAKEN.

"RATHER THAN
BEING COZY,
THE SUBLIME
INVOLVES A
CERTAIN DEGREE OF
ANXIETY"

1 THE SUBLIME IN MODERN PHILOSOPHY. E. BRADY, 2013. P185

CONCLUSIES
THEORETISCH
ONDERZOEK

EDMUND BURKE
TERRIBLE SUBLIME

"TERROR.. IS IN ALL CASES WHATSOEVER THE RULING PRINCIPLE OF THE SUBLIME. IT IS RELATED TO SELF-PRESERVATION. TERROR CAN BE DEFINED AS THE EMOTIONAL AND PHYSICAL REACTION DRIVEN BY SURVIVAL AND IMPROVISATION - RELATING TO AN ABILITY TO RESPOND IN THE NOW". "THE SUBLIME IS WITHOUT CLEARNESS AND THUS FORCES OUR REASONING TO ESTABLISH AN ARTIFICIAL CLEARNESS OR COMPENSATION FOR THE LACK OF CLEARNESS. THIS CAUSES THE ANXIETY OF TERROR."¹

DE SCHIJN VAN TERROR

DE CONCLUSIE DIE IK TREK UIT BURKES TEKSTEN OVER HET SUBLIEME IS DAT HET SUBLIEME GEZOCHT MOET WORDEN IN HET OPROEPEN VAN EEN GEVOEL VAN TERROR. MAAR WEL HET TYPE TERROR DAT NIET ÉCHT BEDREIGEND IS. HET GAAT OM DAT EEN MOMENT WAAROP DE AANSCHOUWER MOET BEPALEN OF HIJ OF ZIJ AANSTALTE MOET MAKEN OM TE VLUCHTEN MAAR DIT UITEIDENLIJK NIET HOEFT.

IMMANUEL KANT
MORAL SUBLIME

"ONE'S READINESS TO LINGER OVER AN OPEN ABYSS MIGHT CORRELATE WITH THE DEVELOPMENT OF ONE'S CAPACITY FOR MORAL FEELING. THE CAPACITY FOR MORAL FEELING REMAINS WEAK IF LEFT UNCULTIVATED, BECAUSE THE FEELING ITSELF IS HIGHLY UNSTABLE: AFTER ALL, IT INVOLVES THE SUBJECT'S ATTRACTION TO SOMETHING THAT HUMILIATES HER, AND HUMILIATION IS PAINFUL. OUR CAPACITY FOR MORAL FEELING MUST BE STRENGTHENED AND MADE STABLE."²

MORAL LAW

VAN KANT HEB IK GELEERD DAT HET VERMOGEN EEN SUBLIEME ERVARING DAADWERKELIJK TE HERKENNEN TE MAKEN HEEFT MET MORAL LAW. ZE MOETEN OPENSTAAN VOOR DE MOGELIJKHEID VAN HET SUBLIEME. TEvens BIEDT DE BENOEMING VAN HET DYNAMISCHE EN MATHEMATISCHE SUBLIEME HANDVATTEN VOOR HET ONTWERP. MEN KAN STELLEN DAT HET MATHEMATISCHE SUBLIEME TE ONTWERPEN IS, WAAR HET DYNAMISCHE SUBLIEME MEER GAAT OVER EEN PODIUM BIEDEN AAN NATUURLIJKE FENOMENEN.

EMILY BRADY
ENVIRONMENTAL SUBLIME

"THE FIRST WAY IN WHICH THE SUBLIME CAN CONTRIBUTE TO DEVELOPING A MORAL ATTITUDE TOWARDS NATURE IS THROUGH THE EXERCISE OF CAPACITIES WHICH CAN HELP TO CULTIVATE MORAL FEELINGS. SECOND, WE HAVE SEEN THAT THE NATURAL SUBLIME HAS THE CAPACITY TO HUMILIATE AND HUMBLE. THESE EXPERIENCES CAN BE TAKEN ON BOARD AS A LESSON IN BECOMING COGNIZANT OF ENVIRONMENTAL PHENOMENA GREATER THAN OURSELVES. IN ESSENCE, THE SUBLIME IN NATURE CAN COME TO SYMBOLIZE SOMETHING BEYOND HUMAN CONTROL, AND THEREBY TEACH US HUMILITY AND RESPECT."³

HEDENDAAGSE RELEVANTIE

BRADY BIEDT EEN REDEN. ZE STELT DAT MEER BESEF VAN SUBLIEM IN NATUUR ZORGT VOOR MEER WAARDERING VOOR NATUUR EN ZODOENDE BEHOUD VAN NATUUR. IN DIE ZIN BEN OOK IK OP ZOEK NAAR EEN REDEN OM SUBLIEM RELEVANT TE LATEN ZIJN; NAMELIJK DAT MEER SUBLIEM IN ONZE DAGELIJKSE OMGEVING GOED IS VOOR DE PSYCHISCHE GESTELDHEID VAN DE MENS.

1 A PHILOSOPHICAL ENQUIRY INTO THE ORIGIN OF OUR IDEAS OF THE SUBLIME AND BEAUTIFUL. E. BURKE, 1757. PART IV. 3-6
2 THE SUBLIME, FROM ANTIQUITY TO THE PRESENT. TIMOTHY M. COSTELLOE. P43-44
3 THE SUBLIME IN MODERN PHILOSOPHY, AESTHETICS, ETHICS AND NATURE. EMILY BRADY, 2013. P201-202

#2

HET REFERENTIE- ONDERZOEK

WAT IS ER ALLEMAAL
GEMAAKT EN BEDACHT.

WAT KAN IK ER VAN
LEREN.

GETRAIND IN HET THEORETISCHE GEDACHTEGOED VAN HET SUBLIEME IS HET TIJD VOOR DE VOLGENDE STAP: EEN ZOEKTOCHT NAAR DE MAAKBAARHEID VAN HET SUBLIEME. DE SUBLIEME REFERENTIES. HET VOLGENDE DEEL VAN DIT WERK TOONT ENKELE RELEVANTE VOORBEELDEN VAN HET TOTALE REFERENTIEONDERZOEK. HET DOEL VAN DIT REFERENTIEONDERZOEK IS OM DE ONTWERPMOGELIJKHEDEN VAN HET SUBLIEME TE ONTDEKKEN EN OM STRUCTUUR AAN TE BRENGEN IN DE VELE SUBLIEME REFERENTIES. OM GRIP TE KRIJGEN OP DE INHOUD VAN DEZE REFERENTIES HEB IK EEN DRIETAL PIJLERS OPGESTELD.

#1

DE REFERENTIES ZIJN INGEDEELD
OP DE SCHAAL WAARBINNEN ZE PASSEN.
ER ZIJN VIER VERSCHILLENDE SCHALEN
GEDUID OP BASIS VAN DE INTERACTIE
DIE ZE AANGAAN MET DE GEBRUIKER;

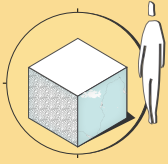
#2

ER WORDT BEPAALD HOEVEEL GEBRUIKERS
HET VOORBEELD NODIG HEEFT ÓF KAN
VERDRAGEN OM SUBLIEM TE ZIJN.
DIT GAAT OVER CAPACITEIT;

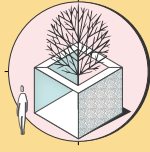
#3

TOT SLOT WORDT ER EEN PASSENDE
SUBLIEME THEORIE AAN DE REFERENTIE
TOEGEKEND. PAST HET VOORBEELD BIJ
DE TERRIBLE SUBLIME VAN BURKE, DE
KRITISCHE HOUDING VAN KANT OF DE
ENVIRONMENTAL SUBLIME VAN BRADY.

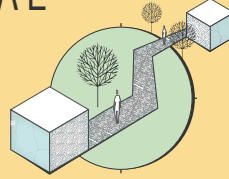
SCHAAL

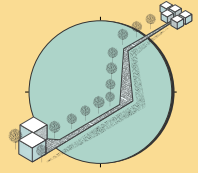
S DE MEESTE VOORBEELDEN IN DEZE CATEGORIE LATEN ZICH OMSCHRIJVEN ALS KLEINSCHALIG. HIER ZIJN DE OBJECTEN, INSTALLATIES EN BEELDEN TE VINDEN. DE MENS BEWEEGT ZICH ER OM HEEN.

M IN DE CATEGORIE MEDIUM ZIJN VOORBEELDEN TE VINDEN DIE ZICH LATEN OMSCHRIJVEN ALS OMSLOTEN RUIMTES OF OPENBARE PLEKKEN DIE VOELEN ALS OMSLOTEN RIJMTJE. DE MENS BEWEEGT ZICH ER DOOR HEEN.

L IN DE CATEGORIE LARGE ZIJN REFERENTIES TE VINDEN VAN PROJECTEN/PLEKKEN DIE GROOTS ZIJN IN SCHAAL EN A MET B VERBINDEN, BINNEN EEN AFLEGGBARE AFSTAND. DE MENS BEWEEGT ZICH ER DOOR OF OVERHEEN

XL IN DE CATEGORIE XLARGE ZIJN REFERENTIES TE VINDEN DIE GEBIEDSOVERSTIJGEND ZIJN OF EEN GEVOEL VAN ONEINDIGHEID OPROEVEN. DE MENS BEWEEGT ZICH ER OVER OF LANGS HEEN.

CAPACITEIT

ALLEEN

HET EFFECT VAN HET OBJECT, DE RUIMTE OF VAN DE PLEK IS HET STERKST ALS MEN HET ERVAART ZONDER ANDEREN OM ZICH HEEN.

MET BEKENDEN

HET EFFECT VAN HET OBJECT, DE RUIMTE OF VAN DE PLEK IS HET STERKST ALS MEN HET SAMEN MET EEN BEKENDE ERVAART

BEKEND EN ONBEKEND

HET EFFECT VAN HET OBJECT, DE RUIMTE OF PLEK IS NIET BEÏNVLOEDBAAR DOOR DE HOEVEELHEID MENSEN, BEKEND OF ONBEKEND.

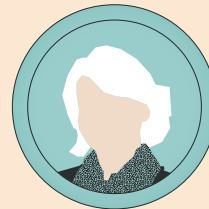
SUBLIEME THEORIE

TERRIBLE SUBLIME
EDMUND BURKE

DYNAMICAL SUBLIME ÓF
MATHEMATICAL SUBLIME
ÓF MORAL SUBLIME
IMMANUEL KANT

ENVIRONMENTAL SUBLIME
EMILY BRADY

DE SUBLIEME BESTAND- DELEN

HERINNER JE DE STUDIE VAN GORDALE SCAR?
DOOR MIDDEL VAN ONTLEDING VAN DE WERKELIJKE
EN GEMANIPULEERDE SITUATIE ZIJN ENKELE
INGREDIËNTEN VAN HET SUBLIEME GEDESTILLEERD:
SCHAAL, LICHTVAL, DE PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID
EN ZICHTLIJNEN ZIJN ENKELE VOORBEELDEN. DEZE
INGREDIËNTEN WORDEN IN DIT PROJECT DE SUBLIEME
BESTANDDELEN GENOEMD. IN HET VOLGENDE DEEL
VAN DIT WERK WORDT ONDERZOCHT OF ER MEER
SUBLIEME BESTANDDELEN

ONTDEKT KUNNEN WORDEN. IN DE UITWERKING VAN
HET REFERENTIEONDERZOEK IS TE ZIEN HOE DE
BESTANDDELEN ZICH MANIFESTEREN. EEN VAN DE
CONCLUSIES VAN HET ONDERZOEK IS DAT ER EEN
ONDERVERDELING GEMAAKT KAN WORDEN OP WELKE
MANIER DE BESTANDDELEN AANWEZIG ZIJN:

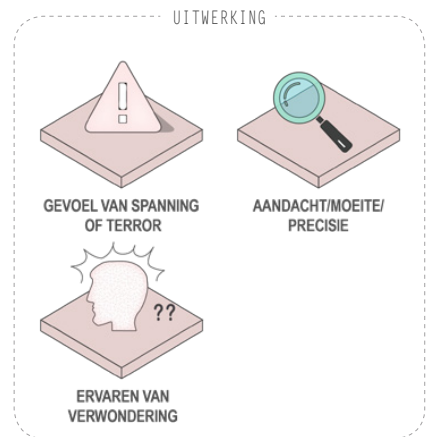
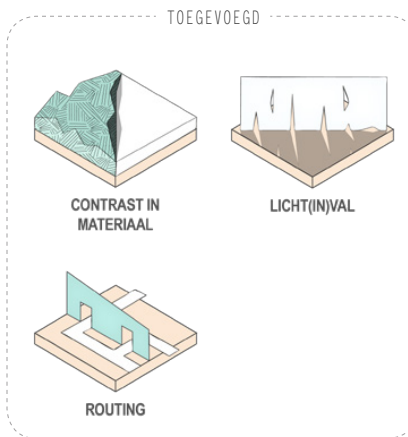
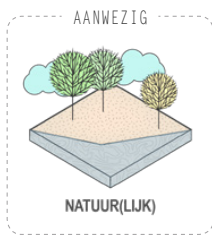
- REEDS AANWEZIGE BESTANDDELEN;
- TOEGEVOEGDE OF ONTWORPEN BESTANDDELEN;
- HET EFFECT OP DE AANSCHOUWER.

KIJKEND NAAR DE VERSCHILLENDE REFERENTIES KAN
WORDEN BEPAALD WELKE COMBINATIES CRUCIAAL
ZIJN OM EEN BEPAALD EFFECT TE BEREIKEN. WELKE
BESTANDDELEN HEB JE NODIG OM EEN SUBLIEM
ONTWERP TE MAKEN?

EFFECT VAN HET ONTWERP OP DE BELEVING VAN DE TOESCHOUWER

REEDS AANWEZIG
BESTANDDEEL

TOEGEVOEGD DOOR DE
ONTWERPER/KUNSTENAAR

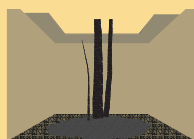
HET REFERENTIE- ONDERZOEK

ENKELE VOORBEELDEN
GECATEGORISEERD IN
DE VIER SCHALEN

SMALL

CROSS CONNECT
NICOLAS STATHOPOULUS

COURTESY OF NATURE
ANOUK VOGEL & JOHAN
SELBING

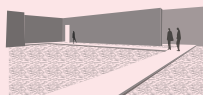

EXPOSURE
ANTHONY GORMLEY

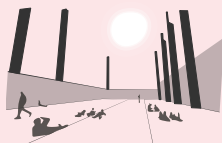
MEDIUM

FALLEN LEAVES
MANASHE KADISHMAN

THE MEDIATED MOTION
OLAFUR ELIASSON

THE WEATHER PROJECT
OLAFUR ELIASSON

LARGE

FLOATING PIERS
CHRISTO

THE FALLEN 9000
JAMIE WARDLEY & ANDY
MOSS

WRAPPED TREES
CHRISTO & JEANNE-CLAUDE

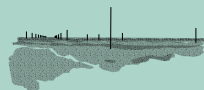
XLARGE

ANOTHER PLACE
ANTHONY GORMLEY

AFGESLOTEN A9
FOTO: OLIVIER MIDDENDORP

THE LIGHTNING FIELD
WALTER DE MARIA

CROSS CONNECT
NICOLAS STATHOPOULUS
ILLUSTRATIE - 2001

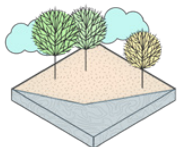

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

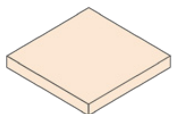
DE PERSOON BOVEN AAN DE TRAP LIJKT TE TWIJFELEN OF HIJ DE AFDALING NAAR BENEDEN ZAL MAKEN. DE OMGEVING RONDOM DE TRAP LIJKT OP EEN TOENDRA-ACHTIGE OMGEVING. DIT GEEFT DE ASSOCIATIE DAT DE PERSOON EEN LANGE AFSTAND HEEFT AFGELEGD OM BIJ DE AFDALING AAN TE KOMEN. ALS MEN GOED KIJKT HEEFT HIJ EEN BOEK OF STUK PAPIER IN DE RECHTERHAND. DIT ZOU EEN ROUTEKAART KUNNEN ZIJN, WAT IMPLICEERT DAT HIJ OP ZOEK WAS NAAR DEZE LOCATIE. DE SCHADUW IS LANG,

WAARDOOR MEN WEEET DAT HET TEGEN HET EINDE VAN DE DAG IS. OOK HIERUIT KAN MEN OPMAKEN DAT HET EEN LANGE TOCHT IS GEWEEST. HET GEVOEL VAN SPANNING KOMT BIJ DEZE AFBEELDING STERK NAAR VOREN. DOOR DE IMPRESSIE VAN EEN ONEINDIGE TRAP TE CREËREN WORDT EEN GEVOEL VAN TEGELIJK NIEUWSGIERIGHEID ALS SPANNING/ANGST OPGEROEPEN.

AANWEZIG

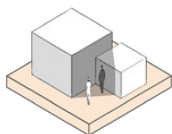

NATUUR(LIJK)

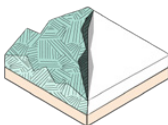

LEEGTE/VLAKTE

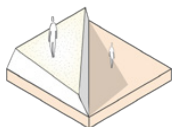
TOEGEVOEGD

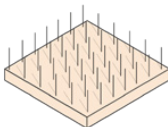
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

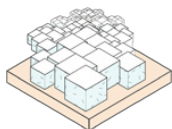
CONTRAST IN
MATERIAAL

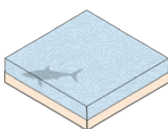
HOOGTE(VERSCHIL)

RITME/HERHALING

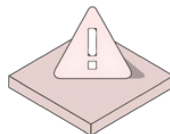

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

HET ONZICHTBARE

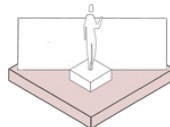
UITWERKING

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

ERVAREN VAN
VERWONDERING

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

"NICHOLAS STATHOPOULOS IS A CONCEPT ARTIST & DESIGNER WORKING IN BOTH ARCHITECTURE & ENTERTAINMENT INDUSTRY. UPON RECEIVING HIS MASTERS IN ARCHITECTURE, NICK HAS PURSUED WORKING SIMULTANEOUSLY AS BOTH CONCEPT ARTIST AND DESIGNER IN ARCHITECTURAL PRACTICE. NICK'S WORK ATTEMPTS TO TAKE HIS VIEWERS THROUGH A JOURNEY OF THE UNKNOWN WHILST PRESENTING ENDLESS POSSIBILITIES THROUGH CURIOSITY. HIS ART TELLS A STORY OF UNTOLD OPPORTUNITIES AND EVOKES EMOTION THROUGH VARIOUS COMPOSITIONAL STUDIES THAT ALLOW THE VIEWERS IMAGINATION TO TRAVERSE. NICK'S WORK CAN BE SUMMARIZED AS THE EXPLORATION OF SPACE, SCALE, COMPOSITION AND ATMOSPHERE."

COURTESY OF NATURE
 ANOUK VOGEL & JOHAN SELBING
 CANADA, GRAND MÉTIS - 2014

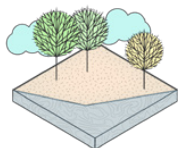

EMILY BRADY'S
 ENVIRONMENTAL SUBLIME

DE INSTALLATIE VAN ANOUK VOGEL EN JOHAN SELBING IS
 SUBLIEM IN HAAR EENVOUD. DOOR DE VEGETATIE IN HET
 MIDDEN VAN DE KAMER TE TONEN ALS EEN KUNSTWERK,
 ALSOF HET OP EEN SOKKEL STAAT, KRIJGT HET EEN
 COMPLEET ANDERE LADING. HET CONTRAST TUSSEN DE
 HET LEVENDIGE GROEN (LETTERLIJK LEVEND) EN HET

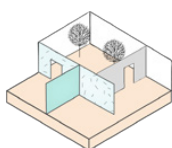
STERIELE WIT CREËERT EEN MOMENT VAN VERWONDERING ALS
 DE TOESCHOUWER BINNEN KOMT. MEN GAAT BINNEN OVER
 DE WAARDE VAN NATUUR EN ZIJN RELATIE MET NATUUR
 NADENKEN.

AANWEZIG

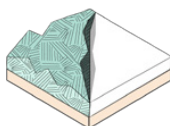

NATUUR(LIJK)

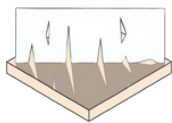
TOEGEVOEGD

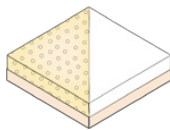
BINNEN/BUITEN

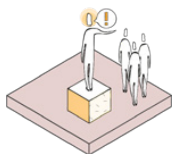
CONTRAST IN
 MATERIAAL

LICHT(IN)VAL

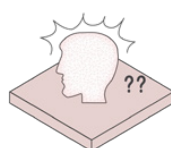

CONTRAST IN KLEUR

AGENDEREND

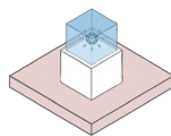
UITWERKING

ERVAREN VAN
 VERWONDERING

MYSTERIEUZE
 ATMOSFEER

GROTE WAARDE/BELANG

MOTIVEERT/ ZET AAN
 TOT ACTIE

"THE LOCAL CONTEXT IS NOT ALTERED, BUT PART OF IT IS TEMPORARILY ISOLATED IN ORDER TO CREATE AN INDOOR VEGETAL ISLE EVOKING AN ART WORK. ON ENTERING THIS VOLUME YOU WOULD LOGICALLY EXPECT TO FIND YOURSELF INDOORS. ALL THE MORE SURPRISING THEN WHEN THAT INDOORS TURNS OUT TO ILLUSTRATE A PORTION OF THE OUTDOORS. THIS TRANQUIL SPACE ALLUDES TO A MUSEUM ROOM WHERE LANDSCAPE HAS BECOME INTERIOR, ITS DIMENSION TAMED BY ARCHITECTURAL MEANS."

EXPOSURE
ANTHONY GORMLEY
LELYSTAD - 2010

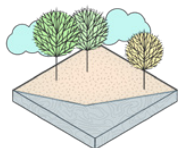

EMILY BRADY'S
ENVIRONMENTAL SUBLIME

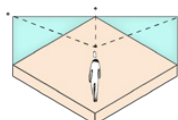
DE "HURKENDE MAN" IS SUBLIEM IN SCHAAL. DE ROUTING NAAR HET OBJECT TOE IS HIERBIJ BEPALEND. VAN EEN AFSTAND IS DE INSTALLATIE GROOT, VAN DICHTBIJ IS DE INSTALLATIE IMMENS. TEVENS VERDWIJNT HET HERKENBARE SILHOUET VAN DE MAN NAARMATE MEN DICHTERBIJ IS. DE HOUDING WAARIN DE MAN IS GEPLAATST IMPLICEERT

EEN OVERDENKENDE EMOTIE. EEN VAN DIEP IN GEDACHTTE VERZONKEN ZIJN. EN DAT IS OOK ZIJN TOEKOMST. OVER TIENTALLEN JAREN IS HET STANDBEELD MISSCHIEN WEL GEZONKEN IN HET STIJGENDE WATER.

AANWEZIG

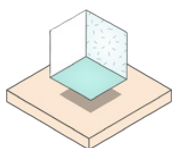

NATUUR(LIJK)

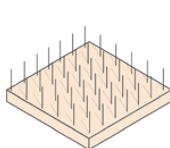

WIJDS/HORIZON

TOEGEVOEGD

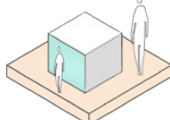
BALANS

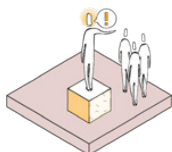
RITME/HERHALING

ROUTING

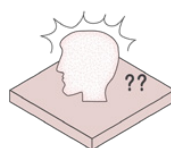

VERHOUDING/SCHAAL

AGENDEREND

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

MOTIVEERT/ ZET AAN
TOT ACTIE

“BALANCEREND OP DE GRENS VAN LAND EN WATER KIJKT EEN 26 METER HOGE GEHURKTE MAN UIT OVER HET MARKERMEER. ANTONY GORMLEY RAAKTE GEFASCINEERD DOOR DE MAAKBAARHEID VAN DE NIEUWE POLDER EN LIET ZICH VOOR DIT GIGANTISCHE KUNSTWERK INSPIREREN DOOR HET MAAGDELIJKE LANDSCHAP. RIJDEND DOOR DE POLDER ONTDEKTE HIJ EEN LANDSCHAP MET EEN RITMIEK VAN RECHTE LIJNEN VAN KANALEN, AKKERS EN WINDMOLENS. DE HOOGSPANNINGSMASTEN DIE ALS EEN ZENUWSTELSEL IN FLEVOLAND LIGGEN, LIET HIJ IN EXPOSURE TERUGKOMEN. AL VAN VERAFF IS HET KUNSTWERK TE HERKENNEN ALS EEN TRANSPARANTE MENSELIJKE FORM. HOE DICHTER BIJ JE KOMT, HOE ABSTRACTER EN INDRUKWEKKENDER DIT COMPLEXE STAALTJE INGENIEURSKUNDE WORDT.”

THE MEDIATED MOTION
OLAFUR ELLIASON
OOSTERIJK - 2001

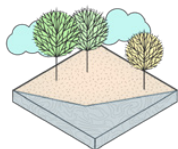

EMMANUEL KANT'S
METHAMETICAL SUBLIME

DE INSTALLATIE VAN DE MEDIATED MOTION VAN OLAFUR ELLIASON SPEELT MET DE PERCEPTIE VAN NATUURLIJKHEID IN EEN GESLOTEN RUIMTE. MIST, EEN VIJVER EN NATUURLIJKE ONDERGRONDEN IN COMBINATIE MET INDIRECT LICHT MAKEN DAT DE GEBRUIKER ZICH IN EEN MAGISCHE

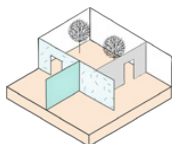
BINNEN/BUITEN WERELD BEVINDT. ROUTING SPEELT EEN BELANGRIJKE ROL IN DIT ONTWERP. EEN ROUTE BEWUST MAKEN OF DE RUIMTE JUIST LEEG HOUDEN EN VRIJ TE INTERPRETEREN DRAGEN BIJ AAN DE ERVARING.

AANWEZIG

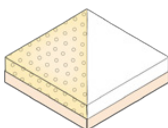

NATUUR(LIJK)

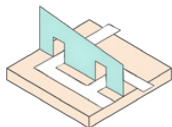
TOEGEVOEGD

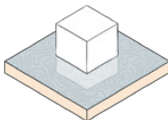
BINNEN/BUITEN

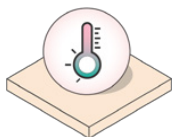
CONTRAST IN KLEUR

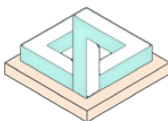
ROUTING

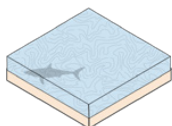
WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

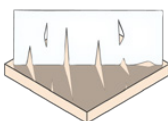
TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

CREËERT EEN ILLUSIE

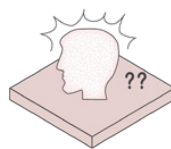

HET ONZICHTBARE

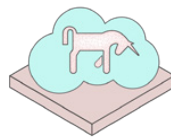

LICHT(N)VAL

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

“RESPONDING TO PETER ZUMTHOR’S ARCHITECTURE FOR KUNSTHAUS BREGENZ IN AUSTRIA, OLAFUR ELIASSON INSTALLED, IN COLLABORATION WITH THE LANDSCAPE ARCHITECT GÜNTHER VOGT, A WORK THAT SPANNED ALL FOUR LEVELS OF THE BUILDING AND LED THE VIEWER FROM ONE LANDSCAPE SITUATION TO ANOTHER. ON THE GROUND FLOOR, VISITORS FIRST ENCOUNTERED A COLLECTION OF LOGS SPROUTING SHIITAKE MUSHROOMS (*LENTINULA EDODES*). MOVING TO THE LEVELS ABOVE, THEY CAME ACROSS A POND WITH FLOATING DUCKWEED (*LEMNA MINOR*) ON LEVEL ONE, WHICH THEY COULD CROSS VIA A SERIES OF PONTOONS, AND A FLOOR OF GENTLY SLOPING, COMPRESSED SOIL ON LEVEL TWO. ON THE TOP FLOOR, A SUSPENSION BRIDGE SPANNING A ROOM FULL OF FOG TERMINATED ABRUPTLY AT A BLANK WALL, FORCING VISITORS TO RETURN ALONG THEIR ORIGINAL ROUTE. A STAIRCASE OF ROUGHLY HEWN WOOD WAS BUILT ON TOP OF THE EXISTING CONCRETE STAIRS, CREATING AN UNBROKEN TRANSITION FROM ONE LANDSCAPE SITUATION TO THE NEXT.”

FALLEN LEAVES
MANASHE KADISHMAN
JÜDISCHES MUSEUM, BERLIN
2001

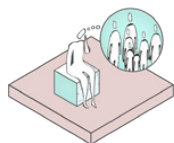

EMMANUEL KANT'S
MORAL SUBLINE

DE KOUDE RUIMTE MET HOL GELUID EN ECHO IS INTENS BENAUWEND. HET HARDE GELUID VAN DE METALEN KOPPEN DIE OVER ELKAAR HEEN KNARSEN ALS MEN ER OVERHEEN LOOPT MAAKT DAT HET HAAR OP JE ARMEN OVEREIND GAAT STAAN. DE DONKERE HOEK ACHTER IN DE KAMER

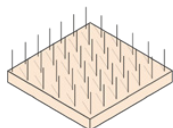
BELICHAAMT EEN DONKER EINDE. DE RUIMTE ZORGT ERVOOR DAT DE AANWEZIGE MENSEN STIL BLIJVEN OP HET GELUID VAN DE METALEN PLATEN NA. HET VERHAAL ACHTER HET KUNSTWERK BEPAALT UITERAARD VEEL. DIT VERSTERKT DE VERSTIKKENDE EMOTIE.

AANWEZIG

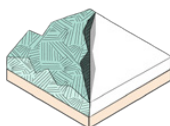

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

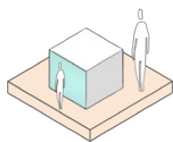
TOEGEVOEGD

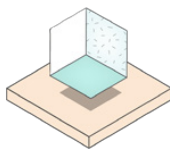
RITME/HERHALING

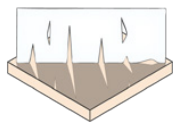
CONTRAST IN
MATERIAAL

VERHOUDING/SCHAAL

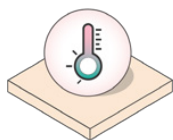
BALANS

LICHT(IN)VAL

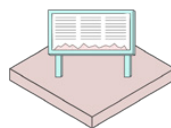

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

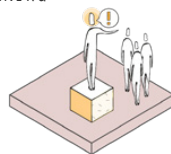

TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

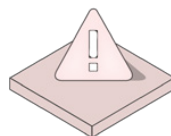
UITWERKING

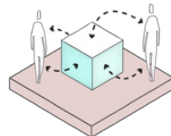
VERTELT EEN VERHAAL

AGENDEREND

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

“A NECESSARY EVIL IN A SENSE, BUT STILL, IT’S HARD TO DEAL WITH THE FEELINGS STIRRED UP BY THIS INSTALLATION. IT’S AN ESSENTIAL TESTAMENT TO THE HORRORS OF THE HUMANITY AND TO THOSE WHO HAVE FALLEN FROM SHAMELESS BRUTALITY. KADISHMAN STARTED THIS PIECE IN 1997 AND IT HAS YET TO BE COMPLETED. IT’S LOCATED IN THE MEMORY VOID IN THE JEWISH MUSEUM BERLIN. ARCHITECT DANIEL LIBESKIND DESIGNED THE MUSEUM WITH MULTIPLE EMPTY SPACES, OR VOIDS, TO REPRESENT THE ABSENCE OF JEWS FROM GERMAN SOCIETY. THIS IS ONE OF THE TWO VOIDS THAT YOU CAN ACTUALLY ENTER AND WALK THROUGH. OVER 10,000 OPEN MOUTHED FACES MADE OUT OF IRON PLATES COVER THE FLOOR. THEY SEEM TO BE WAILING IN AGONY. WE STAND ABOVE THEM, GRINDING THEM INTO THE EARTH BENEATH OUR FEET, MAKING THE VIEWER AN ACTIVE CULPRIT. TO ME, THIS APPEARS TO BE AN UNCOMFORTABLE REMINDER THAT THE HUMAN MIND CAN EASILY BE MANIPULATED INTO COMMITTING THE WORST ATROCITIES, EVEN IF IT’S NOT WHO WE THINK WE ARE.”

THE WEATHER PROJECT
OLAFUR ELLIASON
TATE MODERN, LONDEN -
2013

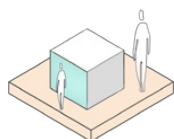

EMMANUEL KANT'S
MORAL SUBLIME

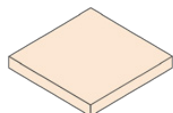
DEZE REFERENTIE IS EEN VAN DE MEEST STERKE
VOORBEELDEN HOE EEN ONTWERP HET GEDRAG VAN MENSEN
KAN BEÏNVLOEDEN. DE HAL VAN HET TATE MODERN IS EEN
KOUDE, HOGE, BIJNA KILLE RUIMTE WAAR MAAR WEINIG
MENSEN VOOR LANGE TIJD VERBLIJVEN. THE WEATHER

PROJECT VAN OLAFUR ELIASSEN VERANDERDE DEZE HAL
IN EEN PLEK WAAR MENSEN KWAMEN OM EEN DAG DOOR
TE BRENGEN. DE WARME GLOED VAN DE REFLECTERENDE
SPIEGEL HAD VOLGENS DE RECENSIES EEN HELENDE WERKING
OP DE BEZOEKERS.

AANWEZIG

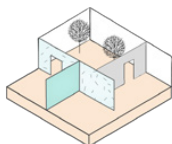

VERHOUDING/SCHAAL

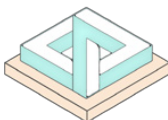

LEEGTE/VLAKTE

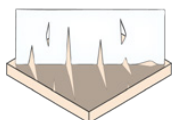
TOEGEVOEGD

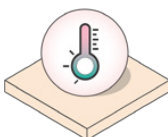
BINNEN/BUITEN

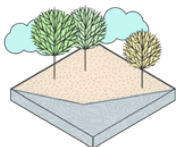
CREËERT EEN ILLUSIE

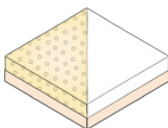
LICHT(IN)VAL

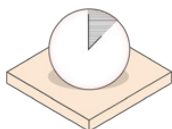
TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

NATUUR(LIJK)

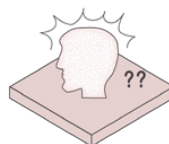

CONTRAST IN KLEUR

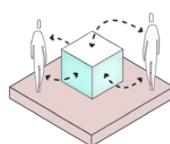

TIJD(ELIJKHEID)

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

"IN THIS INSTALLATION, THE WEATHER PROJECT, REPRESENTATIONS OF THE SUN AND SKY DOMINATE THE EXPANSE OF THE TURBINE HALL. A FINE MIST PERMEATES THE SPACE, AS IF CREEPING IN FROM THE ENVIRONMENT OUTSIDE. THROUGHOUT THE DAY, THE MIST ACCUMULATES INTO FAINT, CLOUD-LIKE FORMATIONS, BEFORE DISSIPATING ACROSS THE SPACE. A GLANCE OVERHEAD, TO SEE WHERE THE MIST MIGHT ESCAPE, REVEALS THAT THE CEILING OF THE TURBINE HALL HAS DISAPPEARED, REPLACED BY A REFLECTION OF THE SPACE BELOW."

THE FLOATING PIERS
CHRISTO
SULZANO, ITALIE - 2016

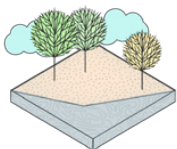

EMMANUEL KANT'S
MATHEMATICAL SUBLIME

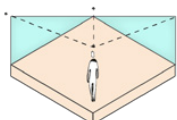
CHRISTO STAAT BEKEND OM ZIJN GROOTSE INGREPEN. FLOATING PIERS IS WELLICHT DEGENE MET DE MEESTE IMPACT OP HAAR OMGEVING. CHRISTO HEEFT IN HET ISEOMEER IN ITALIE EEN TAPIJT VAN FEL GEEL/ORANJE DOEK GEMAAKT WAT DRIJFT OP HET OPPERVLAKTE VAN HET WATER. EEN EILAND IN HET MEER WAT NORMAAL NIET TOEGANKELIJK IS VOOR BEZOEKERS IS PLOTSELING

TOEGANKELIJK. LOPEN OP WATER IS EEN BIJBELS VERHAAL, ENKEL JEZUS DEED HET EERDER. DE PIER WAS EEN (TE) GROOT SUCCES. DIT IS EEN GOED VOORBEELD DAT EEN SUBLIEME PLEK ZIJN SUBLIMITEIT KAN VERLIEZEN ALS ER TÉ VEEL MENSEN AANWEZIG ZIJN.

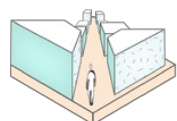
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

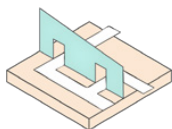

WIJDS/HORIZON

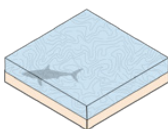

ZICHTLIJN/POSITIE

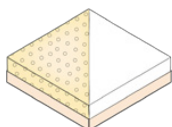
TOEGEVOEGD

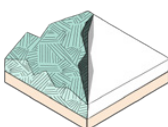
ROUTING

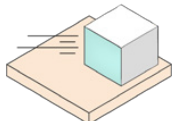
HET ONZICHTBARE

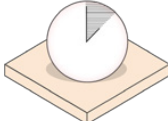
CONTRAST IN KLEUR

CONTRAST IN MATERIAAL

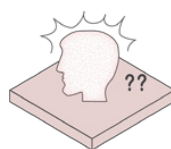

BEWEGING

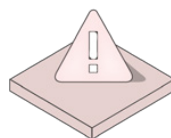

TIJD(ELIJKHEID)

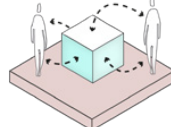
UITWERKING

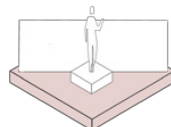
ERVAREN VAN VERWONDERING

GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP

AANDACHT/MOEITE/ PRECISIE

"THOSE WHO EXPERIENCED THE FLOATING PIERS FELT LIKE THEY WERE WALKING ON WATER - OR PERHAPS THE BACK OF A WHALE," SAID CHRISTO. "THE LIGHT AND WATER TRANSFORMED THE BRIGHT YELLOW FABRIC TO SHADES OF RED AND GOLD THROUGHOUT THE SIXTEEN DAYS."

THE FALLEN 9000
JAMIE WARDLEY & ANDY MOSS
NORMANDIE, FRANKRIJK - 2013

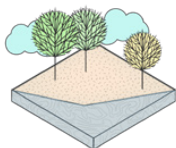

EMMANUEL KANT'S
MATHEMATICAL SUBLIME

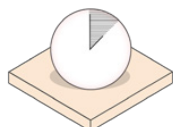
DE IMMENSE SCHAAL, HOEVEELHEID VOORBEREIDING EN AANDACHT ZIJN OPVALLEND BIJ DEZE REFERENTIE. DEZE KENMERKEN MAKEN VAN DIT PROJECT EEN SUBLIEM PROJECT. DE IMPACT VAN HET SCHOUSPEL MAAKT DAT MEN STIL WORDT. DE KRACHT ZIT HIER IN HET VERHAAL WAT VERTELD WORDT, EN DE OGENSCHIJNLIJKE SIMPELHEID

VAN HET PROJECT. HET PROJECT IS EINDIG. HET TIJ EN DE WIND TASTEN HET WERK AAN EN HET ZAL VERDWIJNEN. DIT MAAKT DE WAARDE VAN HET MOMENT GROTER.

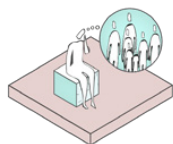
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

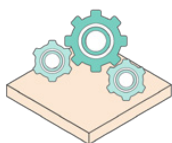

TIJD(ELIJKHEID)

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

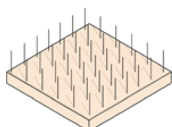
TOEGEVOEGD

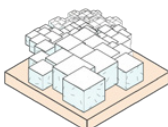
COMPLEX/TECHNISCH

KWETSBAAR(HEID)

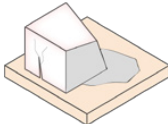
RITME/HERHALING

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

CREËERT EEN ILLUSIE

VERVAL

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

VERTELT EEN VERHAAL

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

MOTIVEERT/ ZET AAN
TOT ACTIE

"AN AMBITIOUS INSTALLATION THAT WAS PUT TOGETHER BY HUNDREDS OF VOLUNTEERS, THE "FALLEN 9000" PROJECT SERVES AS A REMINDER OF THE STAGGERING COST OF LOST PEACE. A TRIBUTE TO THE ROUGHLY 9,000 CIVILIANS, ALLIES AND GERMAN SOLDIERS ALIKE WHO LOST THEIR LIVES ON D-DAY, THE PROJECT INVOLVED THE PAINSTAKING STENCILING OF 9,000 SILHOUETTES ON THE NORMANDY BEACH AT ARROMANCHES WHERE SO MUCH BLOOD WAS ONCE SHED. "THIS PROJECT WILL BRING TOGETHER PEOPLE FROM ALL NATIONALITIES, BACKGROUNDS AND AGES," MOSS SAID IN ANTICIPATION OF THE BIG DAY, ACCORDING TO A PRESS RELEASE. "TOGETHER, WE WILL MAKE A PIECE OF ART IN HARMONY AS A REFLECTION OF A PEACEFUL WORLD IN WHICH WE WOULD LIKE TO LIVE."

WRAPPED TREES
CHRISTO & JEANNE-CLAUDE
RIEHN, SWITZERLAND - 1997

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

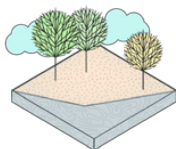

EMMANUEL KANT'S
MORAL SUBLIME

DE MYSTERIEUZE ATMOSFEER DIE DE WRAPPED TREES VAN CHRISO EN JEANNE-CLAUDE OPROEPEN VERANDEREN DE LOCATIE DRASTISCH. HET PROJECT WAS VAN TIJDELIJKE AARD, WAARDOOR HET PROJECT EXTRA WAARDE KRIJGT. HET SUBLIEME AAN DIT PROJECT IS DE EENVOUD. DE

BOMEN ZIJN REEDS AANWEZIG, ER IS ENKEL TRANSPARENT DOEK TOEGEVOEGD. LICHTVAL WAS OOK AL AANWEZIG EN WERD SIMPELWEG VERSTERKT DOOR HET DOEK. HET EINDRESULTAAT IS EEN MOMENT VAN VERWONDERING BIJ HET AANSCHOUWEN VAN HET WERK.

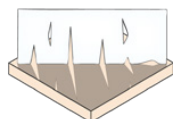
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

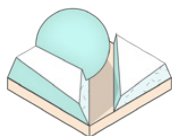

ROUTING

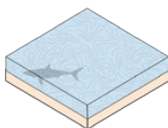

LICHT(IN)VAL

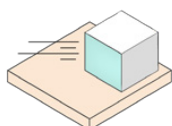
TOEGEVOEGD

CONTRAST IN FORM

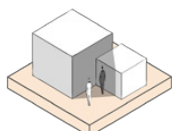
HET ONZICHTBARE

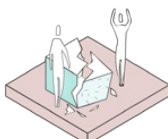
BEWEGING

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

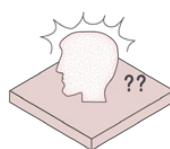

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

KWETSBAAR(HEID)

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

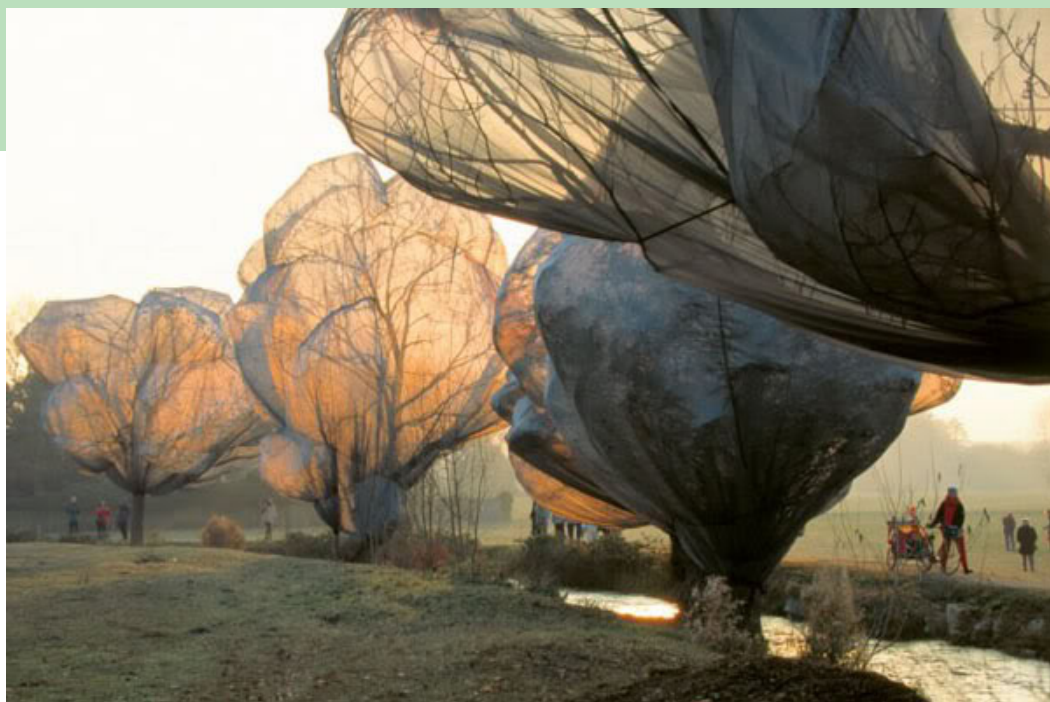

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

"CHRISTO AND JEANNE-CLAUDE HAVE WORKED WITH TREES FOR MANY YEARS: IN 1966, WRAPPED TREES WAS PROPOSED FOR THE PARK ADJACENT TO THE SAINT LOUIS ART MUSEUM, MISSOURI, AND THE PERMISSION WAS DENIED. IN 1969, THE ARTISTS REQUESTED PERMISSION FOR WRAPPED TREES, PROJECT FOR 330 TREES, AVENUE DES CHAMPS-ÉLYSÉES, PARIS. THIS WAS DENIED BY MAURICE PAPON, PREFECT OF PARIS. THE WRAPPED TREES IN RIEHEN WERE THE OUTCOME OF 32 YEARS OF EFFORT. THE BRANCHES OF THE WRAPPED TREES PUSHED THE TRANSLUCENT FABRIC OUTWARD AND CREATED DYNAMIC VOLUMES OF LIGHT AND SHADOW AND MOVING IN THE WIND WITH NEW FORMS AND SURFACES SHAPED BY THE ROPES ON THE FABRIC."

ANOTHER PLACE
ANTONY GORMLEY
LIVERPOOL, ENGELAND - 2016

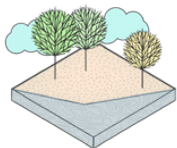

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

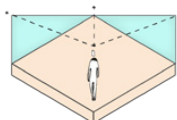
DE DREIGENDE ATMOSFEER DIE ANOTHER PLACE MET ZICH MEEBRENGT IS DRUKKEND. DIT IS EEN WERK WAT ECHT OP HAAR STERKST IS ALS MEN HET ALLEEN ERVAART. DE STAND-OFF TUSSEN JOU EN DE FIGUREN DIE VANUIT HET WATER NAAR JE KIJKEN GEVEN DE AANSCHOUWER EEN GEVOEL VAN SPANNING EN TERROR. HET SCHERPE CONTRAST VAN HET ZWART TEGEN DE HORIZON VERSTERKT DEZE

DUISTERE SFEER. HET PERSPECTIEF EN PLAATSING VAN DE POPPEN CREËERT HET IDEE DAT ER NOG MEER FIGUREN IN DE OCEAAN STAAN.

AANWEZIG

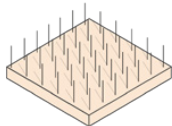

NATUUR(LIJK)

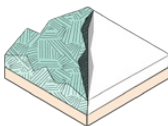

WIJDS/HORIZON

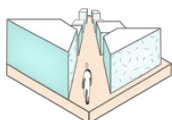
TOEGEVOEGD

RITME/HERHALING

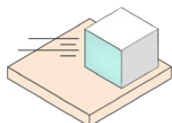
CONTRAST IN
MATERIAAL

ZICHTLIJN/POSITIE

CREËERT EEN ILLUSIE

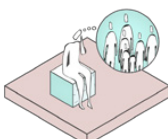
BEWEGING

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

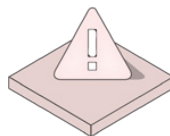

VERTELT EEN VERHAAL

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

UITWERKING

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

MOTIVEERT/ZET AAN
TOT ACTIE

"ANOTHER PLACE IS AN ART INSTALLATION ON THE COAST. 100 SPECTACULAR CAST-IRON, LIFE-SIZE FIGURES BY ANTHONY GORMLEY SPREAD ACROSS THREE KILOMETRES OF THE FORESHORE AND STRETCH ALMOST ONE KILOMETRE OUT TO SEA THE ANOTHER PLACE FIGURES - EACH ONE WEIGHING 650 KILOS - ARE MADE FROM CASTS OF THE ARTIST'S OWN BODY STANDING ON THE BEACH, ALL OF THEM LOOKING OUT TO SEA, STARING AT THE HORIZON IN SILENT EXPECTATION. ACCORDING TO ANTONY GORMLEY, ANOTHER PLACE HARNESSSES THE EBB AND FLOW OF THE TIDE TO EXPLORE MAN'S RELATIONSHIP WITH NATURE. HE EXPLAINS: THE SEASIDE IS A GOOD PLACE TO DO THIS. HERE TIME IS TESTED BY TIDE, ARCHITECTURE BY THE ELEMENTS AND THE PREVALENCE OF SKY SEEMS TO QUESTION THE EARTH'S SUBSTANCE. IN THIS WORK HUMAN LIFE IS TESTED AGAINST PLANETARY TIME. THIS SCULPTURE EXPOSES TO LIGHT AND TIME THE NAKEDNESS OF A PARTICULAR AND PECULIAR BODY. IT IS NO HERO, NO IDEAL, JUST THE INDUSTRIALLY REPRODUCED BODY OF A MIDDLE-AGED MAN TRYING TO REMAIN STANDING AND TRYING TO BREATHE, FACING A HORIZON BUSY WITH SHIPS MOVING MATERIALS AND MANUFACTURED THINGS AROUND THE PLANET."

EEN LEGE A9

FOTO: OLIVIER MIDDENDORP
BADHOEVENDORP, NEDERLAND -
2017

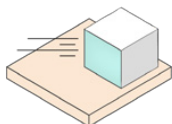

EMMANUEL KANT'S
MATHEMATICAL SUBLIME

DEZE PLAAT IN DE KRANT MAAKTE DAT IK EEN GEVOEL VAN ONGEMAK ÉN ENTHOUSIASTE SPANNING VOELDE. WELLIJCH LAAT DIT VOORBEELD HET BESTE DE NEDERLANDSE VORM VAN SUBLIMITEIT ZIEN (MIJN INTERPRETATIE) NAMELIJK HET ZIJN OP PLEKKEN WAAR DAT NIET DE BEDOELING IS OF WAAR JE IN EEN NORMALE SITUATIE NOOIT EN TE NIMMER ZOU KOMEN. DE DRANG VAN DE GEMIDDELTE NEDERLANDER

OM ZICH ENIGSZINS TE HOUDEN AAN REGELS (GESCHREVEN EN ONGESCHREVEN) MAAKT DIT EEN INDRUKWEKKENDE AFBEELDING. BIJNA APOCALYPTISCH.

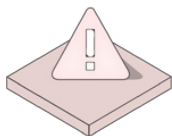
AANWEZIG

BEWEGING

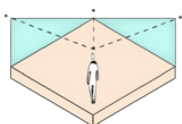

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

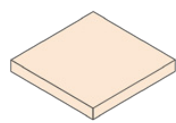
TOEGEVOEGD

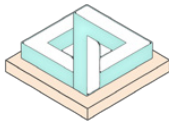
WIJDS/HORIZON

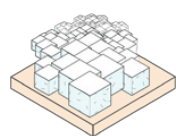
HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

LEEGTE/VLAKTE

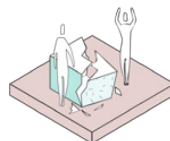

CREËERT EEN ILLUSIE

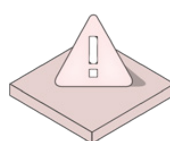

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

UITWERKING

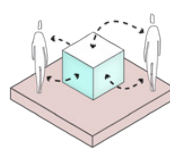
KWETSBAAR(HEID)

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

ERVAREN VAN
VERWONDERING

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

“MEER DAN VIJFTIG JAAR RAASDE HET VERKEER DWARS DOOR BADHOEVEDORP, MAAR SINDS TWEE WEKEN KAN JE AUTOLOZE ZONDAGJE SPELEN OP DE SNELWEG A9. HET IS EEN BIZAR GEZICHT: VIER KILOMETER ASFALTPISTE DIE ALS EEN HISTORISCH RELICT HET DORP IN TWEEËN SNIJDT.”

THE LIGHTNING FIELD
WALTER DE MARIA
WESTERN NEW MEXICO, VS -
1977

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

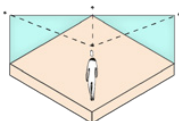

EMMANUEL KANT'S
DYNAMICAL SUBLIME

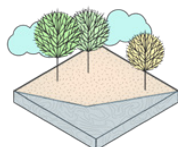
DE INSTALLATIE VAN WALTER DE MARIA IN DE WOESTIJN VAN NEW MEXICO IS EEN BEKEND IN DE LANDART. DE SPANNING (LETTERLIJK EN FIGUURLIJK) DIE DIT PROJECT MET ZICH MEEBRENGT ZET VEEL AANSCHOUWERS OP SCHERP.

HET WACHTEN OP DE INSLAG EN HET UITEINDELIJKE GELUID DAT DAT MET ZICH MEE MOET BRENGEN (EN HET GEVOEL VAN GEVAAR) MAAKT DIT PROJECT VOOR MIJ EEN VAN DE BESTE VOORBEELDEN VAN DE TERRIBLE SUBLIME.

AANWEZIG

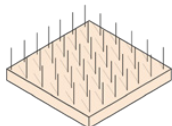

WIJDS/HORIZON

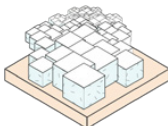

NATUUR(LIJK)

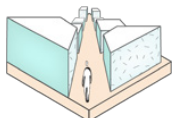
TOEGEVOEGD

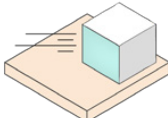
RITME/HERHALING

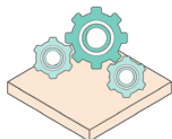
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

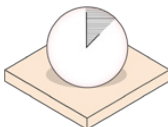
ZICHTLIJN/POSITIE

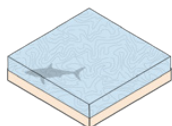
BEWEGING

COMPLEX/TECHNISCH

TIJD(ELIJKHEID)

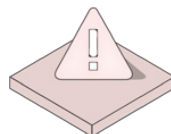

HET ONZICHTBARE

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

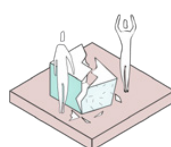
UITWERKING

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

KWETSBAAR(HEID)

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

"THE LIGHTNING FIELD (1977), BY THE AMERICAN SCULPTOR WALTER DE MARIA, IS A WORK OF LAND ART SITUATED IN A REMOTE AREA OF THE HIGH DESERT OF WESTERN NEW MEXICO. IT IS COMPRISED OF 400 POLISHED STAINLESS STEEL POLES INSTALLED IN A GRID ARRAY MEASURING ONE MILE BY ONE KILOMETER. THE POLES -- TWO INCHES IN DIAMETER AND AVERAGING 20 FEET AND $7\frac{1}{2}$ INCHES IN HEIGHT -- ARE SPACED 220 FEET APART AND HAVE SOLID POINTED TIPS THAT DEFINE A HORIZONTAL PLANE. A SCULPTURE TO BE WALKED IN AS WELL AS VIEWED, THE LIGHTNING FIELD IS INTENDED TO BE EXPERIENCED OVER AN EXTENDED PERIOD OF TIME. A FULL EXPERIENCE OF THE LIGHTNING FIELD DOES NOT DEPEND UPON THE OCCURRENCE OF LIGHTNING, AND VISITORS ARE ENCOURAGED TO SPEND AS MUCH TIME AS POSSIBLE IN THE FIELD, ESPECIALLY DURING SUNSET AND SUNRISE."

CONCLUSIES REFERENTIE- ONDERZOEK

WELKE CONCLUSIES KUNNEN WORDEN GETROKKEN UIT HET
VOLLEDIGE REFERENTIE ONDERZOEK. MET BEHULP VAN DEZE
CONCLUSIES KOMT HET DAADWERKELIJKE SUBLIEME ONTWERP
DICHTERBIJ. ZIE HET ALS HANDVATTEN IN HET ONTWERPEN
VAN HET SUBLIEME. OF IN MIJN GEVAL, HET ONTWERPEN
VAN EEN PAS OP DE PLAATS.

#1

DE SUBLIEME BESTANDELEN

#2

DE RUIMTELIJKE DIMENSIE & DE DIMENSIE VAN HET EFFECT

#3

POSITIE IS KEY

#4

AANWEZIG - TOEGEVOEGD - EFFECT

#5

DE TOP 3

#6

TOP 3 SMLXL

#7

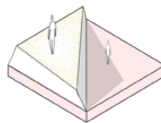
COMPOSITIE

#1

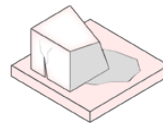
UIT HET REFERENTIEONDERZOEK ZIJN 38 SUBLIEME BESTANDELEN GEDEFINIEERD. ZE KOMEN VOORT UIT HET ONTLEDEN VAN DE VERSCHILLENDE SUBLIEME REFERENTIES DIE BESCHREVEN STAAN IN HET VOLLEDIGE REFERENTIE ONDERZOEK. LET WEL! NIET ELK BESTANDEEL IS OP ZICHZELF SUBLIEM. VAAK GAAT HET OVER EEN COMBINATIE VAN VERSCHILLENDE BESTANDELEN. WELKE BESTANDELEN MET ELKAAR IETS SUBLIEM MAKEN IS PER OPGAVE OF PROJECT SPECIFIEK. DE BESTANDELEN BIEDEN HOUVAST. HOUVAST ZODAT MEN WEET WAAR TE BEGINNEN.

DE SUBLIEME

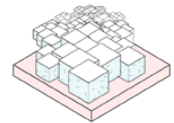
BESTANDELEN

HOOGTE(VERSCHIL)

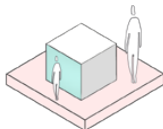
VERVAL

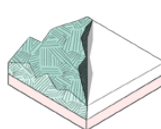
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

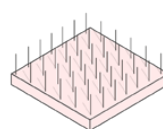
GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

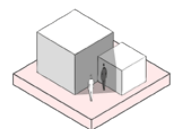
VERHOUDING/SCHAAL

CONTRAST IN
MATERIAAL

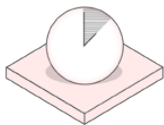

RITME/HERHALING

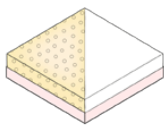

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

TIJD(ELIJKHEID)

CONTRAST IN KLEUR

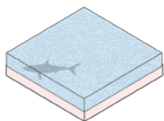
KWETSBAAR(HEID)

(MOGELIJK DOOR)
WETENSCHAP

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

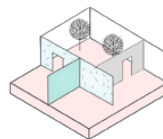
HET ONZICHTBARE

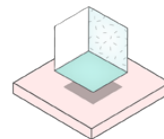
HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

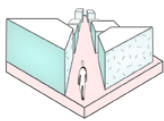
ROUTING

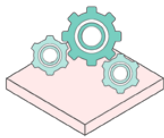
BINNEN/BUITEN

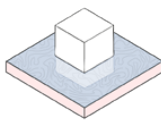
BALANS

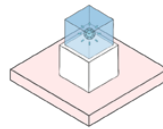
ZICHTLIJN/POSITIE

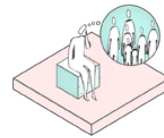
COMPLEX/TECHNISCH

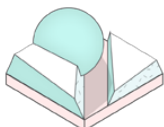
WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

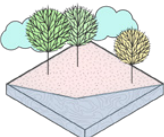
GROTE WAARDE/BELANG

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

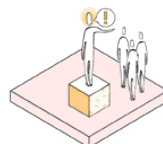
CONTRAST IN VORM

NATUUR(LIJK)

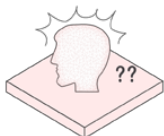
TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

AGENDEREND

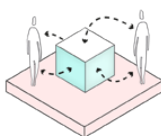
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

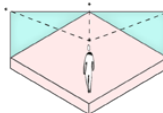
ERVAREN VAN
VERWONDERING

CREËERT EEN ILLUSIE

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

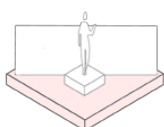
LEEG/WIJD/HORIZON

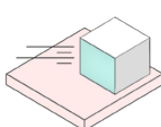
VERTELT EEN VERHAAL

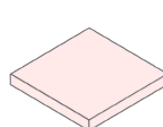
MOTIVEERT/ ZET AAN
TOT ACTIE

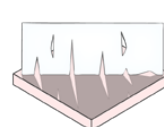
ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

BEWEGING

LEEGTE/VLAKTE

LICHT(IN)VAL

#2

RUIMTELIJKE DIMENSIE VS DIMENSIE VAN HET EFFECT

DE VOLGENDE CONCLUSIE VAN HET REFERENTIE ONDERZOEK IS DE ONDERVERDELING VAN DE BESTANDDELEN IN RUIMTELIJKE DIMENSIES EN DIMENSIES DIE DE PSYCHISCHE UITWERKING VAN HET EFFECT BESCHRIJVEN. MET DE RUIMTELIJKE DIMENSIES KAN ONTWERPEN WORDEN. ASPECTEN ALS ROUTING, LICHTINVAL, HET VERSCHIL TUSSEN BINNEN/BUITEN EN RITME ZIJN HIER VOORBEELDEN VAN. DE BESTANDDELEN DIE IN DE CATEGORIE VAN HET EFFECT VALLEN ZIJN BESTANDDELEN DIE EEN RESULTAAT IN HET BREIN OMSCHRIJVEN. DEZE BESTANDDELEN BEHELZEN EEN EINDDOEL OF EFFECT OP DE TOESCHOUWER. ZE HEBBEN MET DE IMPACT OP HET VERSTAND TE MAKEN. HET ONTWERP OF PLEK VERTELT

BIJVOORBEELD EEN VERHAAL, ZET AAN TOT ACTIE OF HET ONTWERP IS VAN GROTE WAARDE VOOR DE TOESCHOUWER. HET ONDERSCHIED TUSSEN DEZE TWEE KARAKTERS VAN DE BESTANDDELEN IS VAN BELANG. DE RUIMTELIJKE BESTANDDELEN ZIJN HET MIDDEL, HET EFFECT IS HET DOEL. OOK EFFECTBESTANDDELEN KUNNEN ALS ONTWERPMIDDEL WORDEN INGEZET. IETS MET GROTE AANDACHT DOEN IS ZOWEL ACTIE ALS EFFECT.

IN HET ONDERZOEK ZIJN DE TWEE VERSCHILLENDE KARAKTERS TE HERKENNEN IN DE KLEURCODE VAN HET BESTANDDEEL. DE RUIMTELIJKE BESTANDDELEN HEBBEN EEN GELE ONDERGROND. DE EFFECT BESTANDDELEN EEN ROZE ONDERGROND.

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

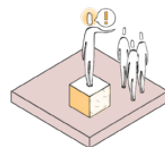
ERVAREN VAN
VERWONDERING

VERTELT EEN VERHAAL

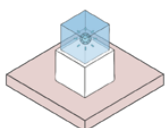
MOTIVEERT/ ZET AAN
TOT ACTIE

AGENDEREND

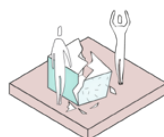
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

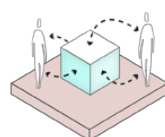
GROTE WAARDE/BELANG

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

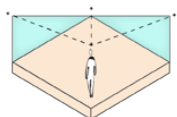
KWETSBAAR(HEID)

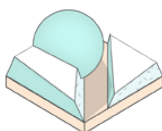
NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

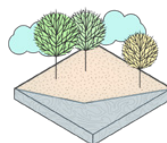
CREËERT EEN ILLUSIE

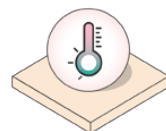
WIJDS/HORIZON

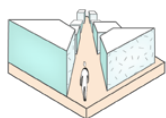
CONTRAST IN VORM

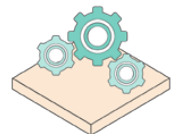
NATUUR(LJJK)

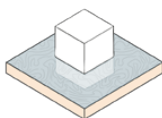
TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

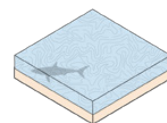
ZICHTLIJN/POSITIE

COMPLEX/TECHNISCH

WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

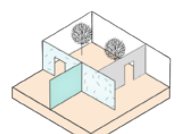
HET ONZICHTBARE

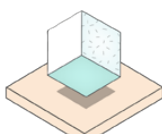
HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

ROUTING

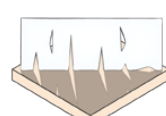
BINNEN/BUITEN

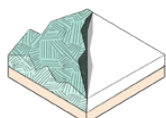
BALANS

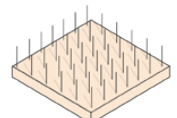
(MOGELIJK DOOR)
WETENSCHAP

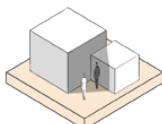
LICHT(IN)VAL

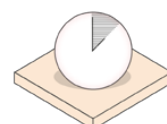
CONTRAST IN
MATERIAAL

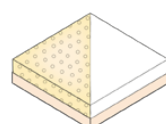
RITME/HERHALING

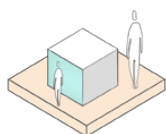
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

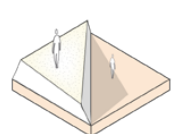
TIJD(ELIJKHEID)

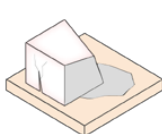
CONTRAST IN KLEUR

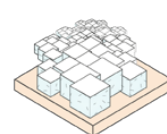
VERHOUDING/SCHAAL

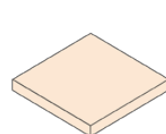
HOOGTE(VERSCHIL)

VERVAL

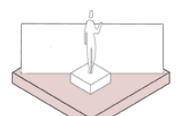
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

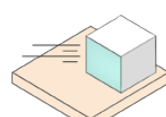
LEEGTE/VLAKTE

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

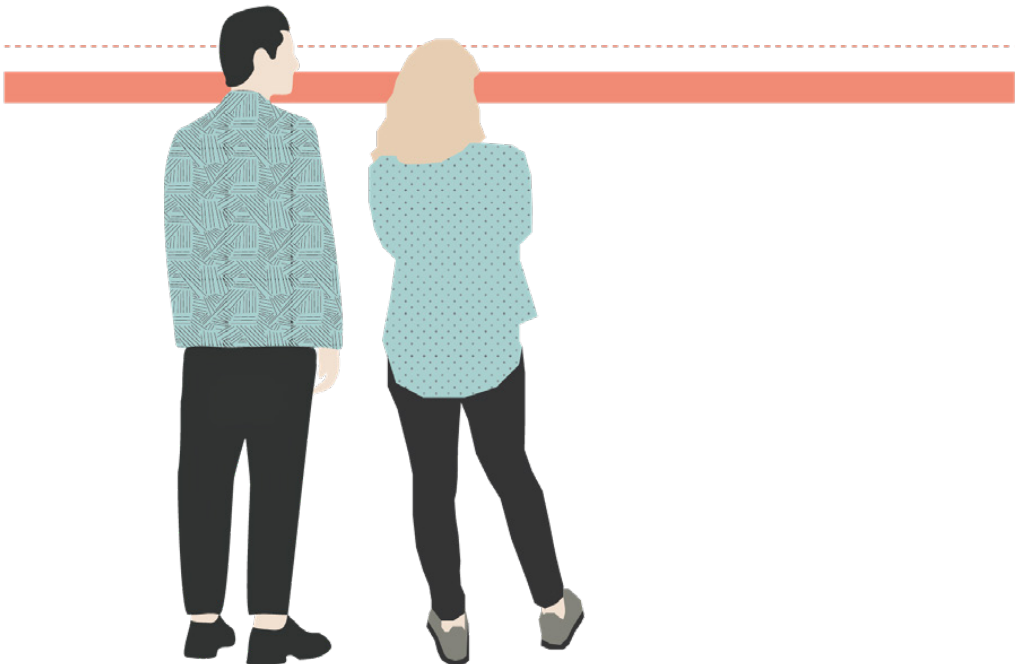
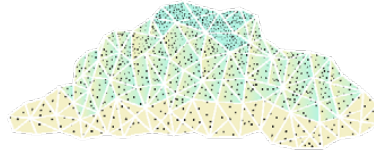

BEWEGING

#3

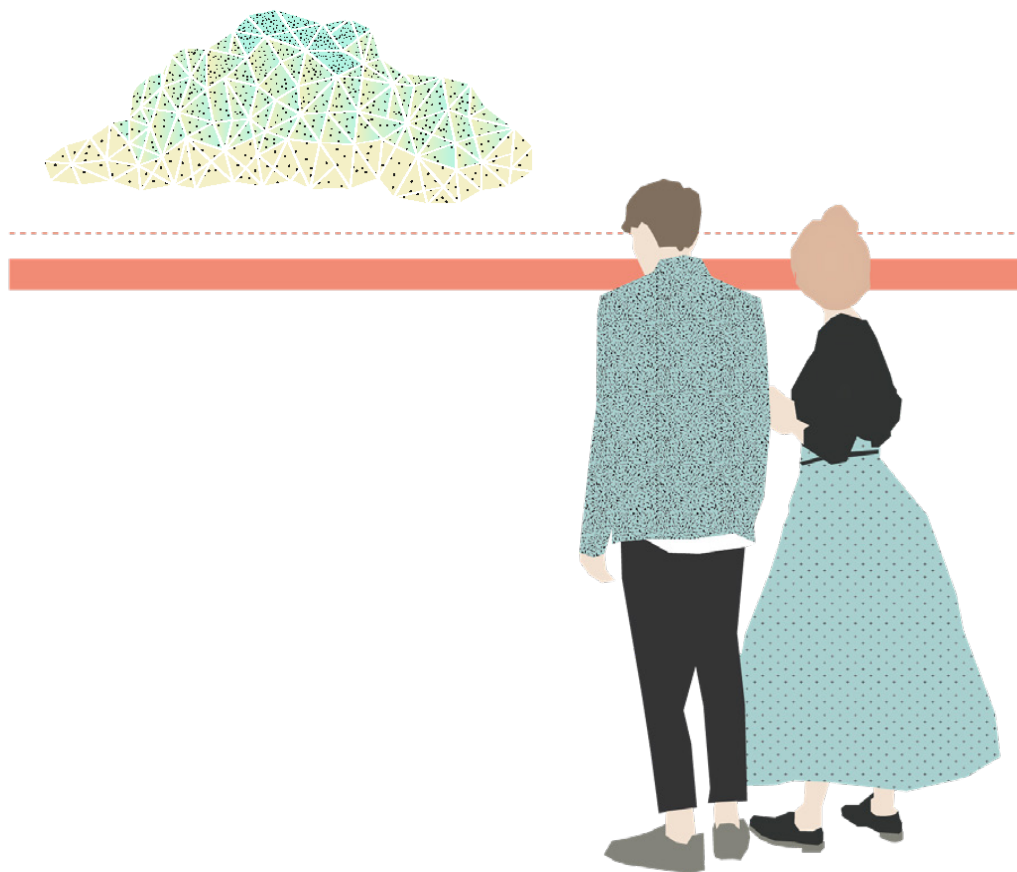
POSTITIE IS KEY

ALLE VOORBEELDEN IN HET REFERENTIEONDERZOEK ZIJN BEELDEN VANUIT OOGHOOGTE. DE SUBLIEME ERVARING LAAT ZICH SLECHT / NIET ONTWERPEN OP DE PLATTEGROND. VANUIT HET PERSPECTIEF VAN DE GEBRUIKER KAN WORDEN BEPAALD OF HET GEWENSTE EFFECT WORDT BEHAALD EN WELKE SUBLIEME BESTANDDELEN DAARVOOR MOETEN WORDEN INGEZET. ONTWERPEN VANUIT HET STANDPUNT VAN OOGHOOGTE IS EEN VAN DE SLEUTELS IN HET ONTWERPEN VAN DE SUBLIEME ERVARING.

KANT BENOEMT IN ZIJN TEKST *CRITIQUE OF THE POWER OF JUDGEMENT* DE SWEET SPOT. “*IN THE SWEET SPOT, THE SUBJECT STRUGGELS TO ATTAIN A COMPREHENSIVE VIEW OF THE THING BUT JUST FAILS - MANAGING ONLY TO HAVE PARTS IN VIEW AS OTHERS FALL OUT OF VIEW.*” HET IS DE JUISTE POSITIE DIE ERVOOR ZORGT DAT DE TOESCHOUWER VOLDOENDE, MAAR NIET TEVEEL ZIET.

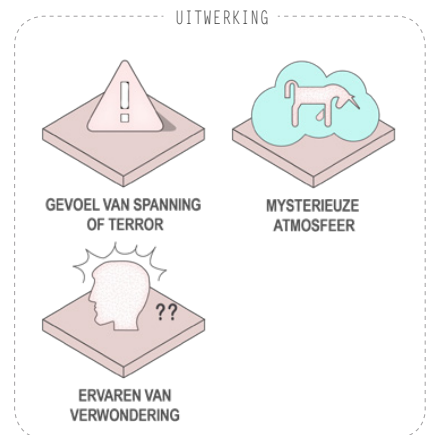
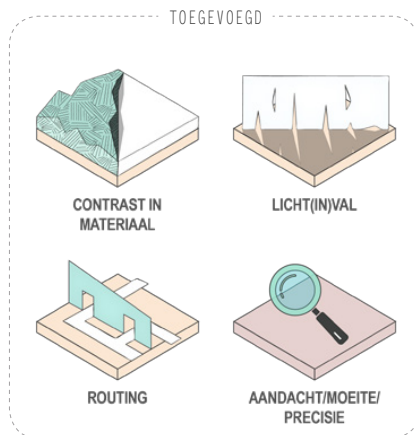
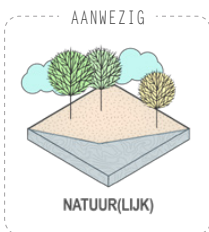
AANWEZIG - TOEGEVOEGD - UITWERKING

DEZE ONTDEKKING IS AL EERDER GETOOND: DE ONDERVERDELING VAN DE BESTANDDELEN TUSSEN REEDS AANWEZIG, TOEGEVOEGD EN HET EFFECT OP DE TOESCHOUWER. DEZE ONDERVERDELING HELPT DE ONTWERPER DE JUISTE SUBLIEME BESTANDDELEN TE KIEZEN OM HET GEWENSTE EFFECT TE BEHALEN.

DEZE MANIER VAN ONDERVERDELEN IS ONTSTAAN BIJ DE ONTLEDING VAN GORDALE SCAR, WAAR DE WERKELIJKE SITUATIE EN DE BEWERKTE SUBLIEME SITUATIE VANUIT HETZELFDE PERSPECTIEF BEOORDEELD KUNNEN WORDEN.

EFFECT VAN HET ONTWERP OP DE BELEVING VAN DE TOESCHOUWER

REEDS AANWEZIG BESTANDDEEL

TOEGEVOEGD DOOR DE ONTWERPER/KUNSTENAAR

#5

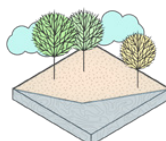
TOP 3

VANUIT HET REFERENTIEONDERZOEK KUNNEN DE BESTANDDELEN WORDEN GECLUSTERD. ER KAN EEN TOP 3 WORDEN GEMAAKT VAN DE MEEST VOORKOMENDE BESTANDDELEN. MAAR ER KAN OOK EEN TOP 3 WORDEN GEMAAKT VOOR DE MEEST VOORKOMENDE AANWEZIGE, TOEGEVOEGDE EN EFFECT-BESTANDDELEN.

DIT IS NATUURLIJK EEN PERSOONLIJK REFERENTIEONDERZOEK WAT NIET ALLE SUBLIEME VOORBEELDEN VAN DE WERELD BEVAT. HET IS DE TUSSENSTAND VAN 2018, MIJN AFSTUDEERJAAR. IN DE KOMENDE JAREN ZAL HET ONDERZOEK GROEIEN EN ZAL DUIDELIJK WORDEN OF DEZE VERHOUDINGEN OVEREIND BLIJVEN, OF WELLICHT VERANDEREN MET DE TIJD.

TOP 3 REFERENTIEONDERZOEK

#1

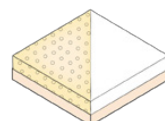

NATUUR(LIJK)

#2

ERVAREN VAN
VERWONDERING

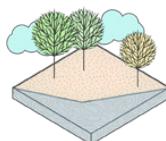
#3

CONTRAST IN KLEUR

TOP 3 AANWEZIG

#1

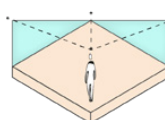

NATUUR(LIJK)

#2

TRAUMATISCHE
GEBEURTENIS

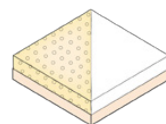
#3

WIJDS/HORIZON

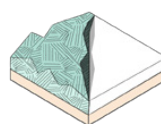
TOP 3 TOEGEVOEGD

#1

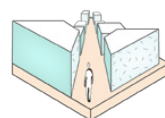

CONTRAST IN KLEUR

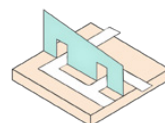
#2

CONTRAST IN
MATERIAAL

#3

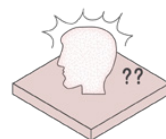
ZICHTLIJN/POSITIE

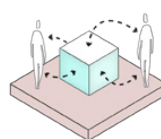
ROUTING

TOP 3 EFFECT

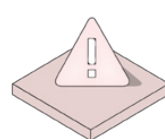
#1

ERVAREN VAN
VERWONDERING

#2

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

#3

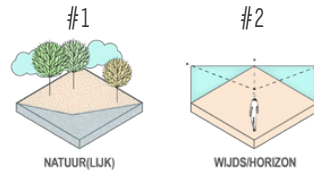
GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

#6

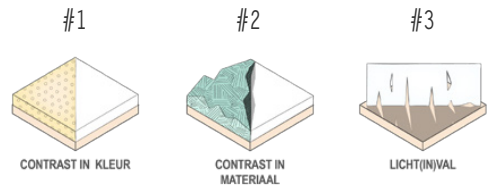
OOK KAN ER PER SCHAAL EEN ONDERVERDELING WORDEN GEMAAKT. DIT IS RELEVANT ALS MEN BINNEN SPECIFIEKE SCHALEN WIL GAAN ONTWERPEN. OOK HIER KAN WORDEN GEKEKEN NAAR DE AANWEZIGE, TOEGEVOEGDE EN EFFECT-BESTANDDELEN.

TOP 3 SMLXL

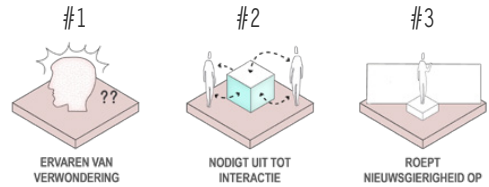
TOP 3 AANWEZIG SMALL

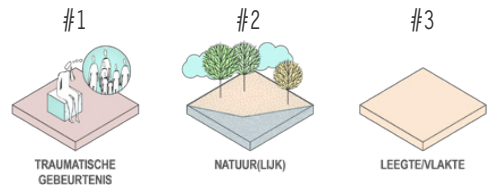
TOP 3 TOEGEVOEGD SMALL

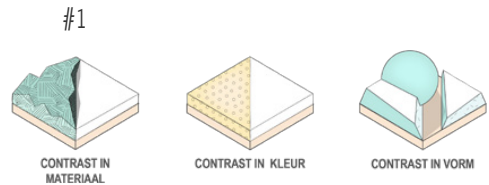
TOP 3 EFFECT SMALL

TOP 3 AANWEZIG MEDIUM

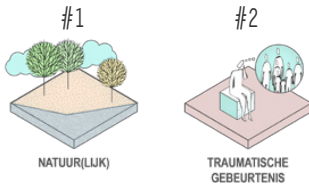
TOP 3 TOEGEVOEGD MEDIUM

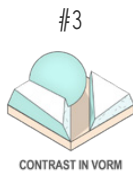
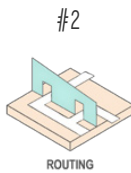
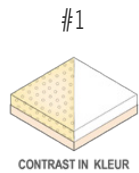
TOP 3 EFFECT MEDIUM

TOP 3 AANWEZIG LARGE

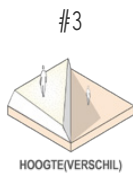
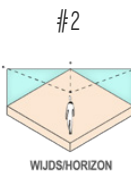
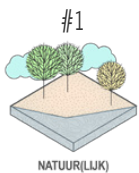
TOP 3 TOEGEVOEGD LARGE

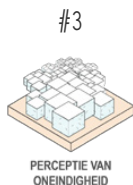
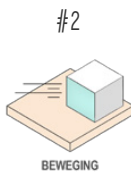
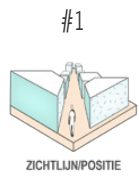
TOP 3 EFFECT LARGE

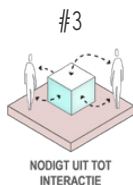
TOP 3 AANWEZIG X-LARGE

TOP 3 TOEGEVOEGD X-LARGE

TOP 3 EFFECT X-LARGE

DEZE RESULTATEN ZIJN WEER ONDER TE VERDELEN PER CATEGORIE. ZO ZIJN VERRASSENDE DWARSVERBANDEN TE ZIEN.

AANWEZIG:

S - NATUUR(LIJK) & HORIZON

M - TRAUMATISCHE GEBEURTENIS, NATUUR(LIJK) & LEEGTE

L - NATUUR(LIJK) & TRAUMATISCHE GEBEURTENIS

XL - NATUUR(LIJK), HORIZON & HOOGTE(VERSCHIL)

NATUUR(LIJK) KOMT IN ELKE SCHAAL PROMINENT VOOR. BIJ DE M EN L IS HET VERBEELDEN VAN EEN TRAUMATISCHE GEBEURTENIS EEN THEMA. EN HORIZON IS AANWEZIG IN DE TEGENPOLEN S EN XL. BIJ S GAAT HET OVER DE WEERGAVE VAN HET OBJECT TEGENOVER EEN HORIZON EN BIJ XL OVER DE HORIZON ZELF.

TOEGEVOEGD:

S - CONTRAST KLEUR, CONTRAST MATERIAAL & LICHTVAL

M - CONTRAST MATERIAAL, CONTRAST KLEUR & CONTRAST VORM

L - CONTRAST KLEUR, ROUTING & CONTRAST VORM

XL - ZICHTLIJNEN, ONEINDIGHEID, BEWEGING

IN DE CATEGORIE TOEGEVOEGD DRAAIT HET VOORNAMELIJK OM CONTRAST. CONTRAST IN KLEUR, CONTRAST IN MATERIAAL EN CONTRAST IN VORM. BEHALVE BIJ DE XL-SCHAAL. DAAR GAAT HET VOORNAMELIJK OVER DE BELEVING VAN WAT ER AL IS. ER WORDT GEFOCUST OP DE POSITIONERING VAN DE TOESCHOUWER.

EFFECT:

S - ERVAREN VAN VERWONDERING, NODIGT UIT TOT INTERACTIE & ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP

M - NODIGT UIT TOT INTERACTIE, ERVAREN VAN VERWONDERING & GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR

L - ERVAREN VAN VERWONDERING, MYSTERIEUZE ATMOSFEER & AANDACHT/MOEITE/PRECISIE

XL - ERVAREN VAN VERWONDERING, GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR & NODIGT UIT TOT INTERACTIE,

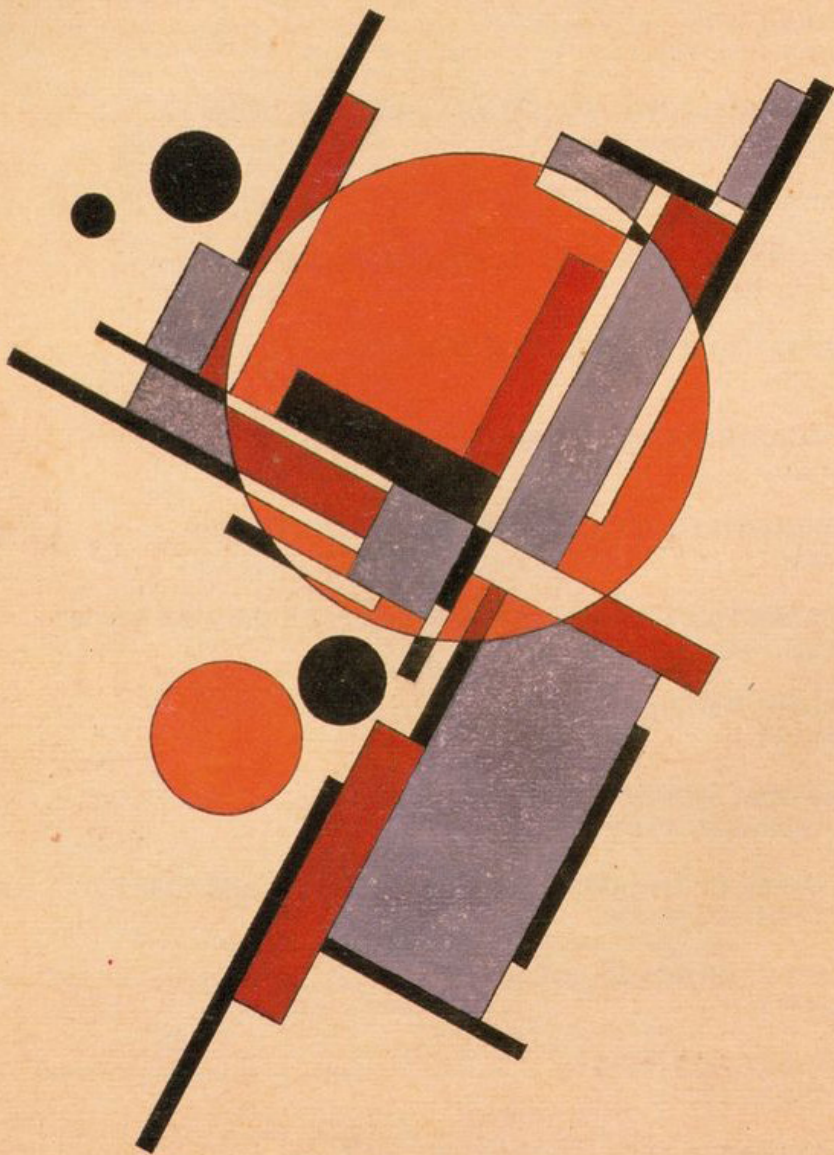
IN DE CATEGORIE VAN HET EFFECT LOPEN DE UITKOMSTEN VER UITEEN. DE ENIGE CONSTATE IS HET BESTANDDEEL VERWONDERING. DEZE KOMT BIJ ELKE SCHAAL PROMINENT NAAR VOREN. INTERACTIE BIJ 3 VAN DE 4 SCHALEN. GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR KOMT BIJ M EN XL NAAR VOREN. DIT BESTANDDEEL KOMT MINDER PROMINENT NAAR VOREN DAN DAT IK IN EERSTE INSTANTIE HAD VERWACHT.

#7

COMPOSITIE IS EEN POOS ÉÉN VAN DE
BESTANDDELEN GEWEEST. MAAR NA MEERDERE
CHECKS EN OEFENINGEN BEN IK TOT DE CONCLUSIE
GEKOMEN DAT HET GEEN BESTANDDEEL IS, MAAR
EEN SPELREGELS. HET IS EEN TE ABSTRACT
BEGRIIP OM ALS BESTANDDEEL TE HANTEREN. WEL
IS HET EEN HEEL BELANGRIJK BEGRIIP BINNEN
DE THEMATIEK VAN HET SUBLIEME. BIJNA BIJ
ELKE REFERENTIE IS DE COMPOSITIE ESSENTIEEL
EN MAAKT HET DEEL UIT VAN HET EFFECT.
DE COMPOSITIE BEPALEN HANGT SAMEN MET

ONTWERPEN VANUIT OOGHOOGTE. OOK IS NIET
VOORAF TE BEPALEN WANNEER DE COMPOSITIE
KLOPT. OF DE COMPOSITIE KLOPT ZAL EEN
ZOEKTOCHT ZIJN WAARIN DE ONTWERPER MET
BEHULP VAN DE BESTANDDELEN, ZIJN ONDERBUIK
GEVOEL EN FEEDBACK VAN ANDEREN TOT EEN
SUBLIEM ONTWERP KOMT.

COMPOSITE

IAKOV CHERNIKHOV, SUPREMATIST COMPOSITION (1922)

HET VOLLEDIGE REFERENTIEONDERZOEK IS
TERUG TE VINDEN IN HET NASLAGWERK:
HET SUBLIEME REFERENTIEBOEK

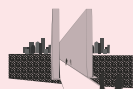
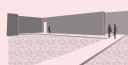
CROSS CONNECT, NICOLAS STATHOPOULUS - BEEPLE, MIKE
WINKELMANN - COURTESY OF NATURE, ANOUK VOGEL &
JOHAN SELBING - EPHEMARAL WORKS, ANDY GOLDSWORTHY
- THE VOICE, BERNETT NEWMAN - BLOEMENCIRKEL, FOTO:
WILLEMIIJN VAN MANEN - A'O 'ANA (THE WARNING), SEAN
YORO - TREE LINE, ZANDER OLSEN - ASCENSION, ANISH
KAPOOR - STONE SKY, JAMES TURRELL - THE MIND'S
EYE, JAN IMBERI - GREEN PEDESTRIAN CROSSING, CHINA
ENVIRONMENTAL PROTECTION FUND - EXPOSURE, ANTHONY
GORMLEY - THE MEDIATED MOTION, OLAFUR ELLIASON -
BUNKER 599, RIETVELD LANDSCAPE & ATELIER LYON -
FALLEN LEAVES, MANASHE KADISHMAN - DRUG MEMORAL,
GEATA SPRINGHALL ARGUITECTOS - LEVITATED MASS,
MICHAEL HEIZER - RIVER OF BLUE, UNKNOWN - GALLERY OF
SOHLBERGPlassen, CARL VIGGO HOLMEBAKK - GARTEN DES
EXILS, DANIEL LIEBESKIND - SEVILLE KATHEDRAL, UNKNOWN
- THE WEATHER PROJECT, OLAFUR ELLIASON - EMPTY SKY,
JESSICA JAMROZ & FREDERIC SCHWARTZ - THE FLOATING
PIERS, CHRISTO - WERELDZADENBANK, UNKNOWN - CRETTO DI
BURRI, ALBERTO BURRI - BLOOD SWEEPED LANDS AND SEAS OF
RED, PAUL CUMMIN & TOM PIPER - THE FALLEN 9000 JAMIE
WARDLEY & ANDY MOSS - MOERPUTTEN, STAATSBOSBEHEER -
RED BEACH, SUAEDA SALSA (PLANT) - GARDEN OF 1000
BRIDGES, WEST 8 - MEMORY WOUND, JONAS DAHLBERG
- MIROIR D'EAU, JEAN MAX LLORCA & PIERRE GANGNET
- WRAPPED TREES, CHRISTO & JEANNE-CLAUDE - ANOTHER
PLACE, ANTHONY GORMLEY - EEMDIJK; SUBLIEME EENVOUD,
COLUMN: LARS UPHUS - NOCTILUCA SCINTILLANS, DELA-CRUZ
ET AL. 2004 - ISLANDSKÝ PROJEKT (1998), MAGDALENA
JETELOVA - LA MEIJE, FOTO: WILLEMIIJN VAN MANEN - EEN
LEGE A9, FOTO: OLIVIER MIDDENDORP - THE TECHNOLOGICAL
SUBLIME, UNIVERSITY OF NOTTINGHAM - THE LIGHTNING
FIELD, WALTER DE MARIA

**WE WETEN WAT ER IS GESCHREVEN.
WE WETEN WAT ER IS GEMAAKT.
NU IS HET TIJD OM HET TOE TE PASSEN.**

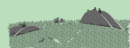
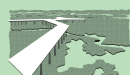
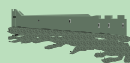
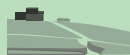
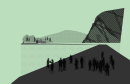
SMALL

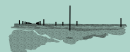
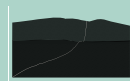
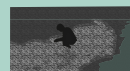
MEDIUM

LARGE

XLARGE

DEEL III HET MAAKBARE SUBLIEME

HET ONTWERPEND ONDERZOEK

NU IS HET TIJD VOOR DE VOLGENDE STAP. DIE VAN HET MAAKBARE SUBLIEME. WAT KAN IK MAKEN? WELKE BESTANDDELEN HEB IK NODIG? WELKE LOCATIE IS GESCHIKT? MET MIJN DOELGROEP IN GEDACHTE KIES IK NIET VOOR EEN PLEK DIE MEN MOET OPZOEKEN, MAAR EEN PLEK WAAR JE BENT. IK HEB NAMELIJK EEN THEORIE DAT MIJN DOELGROEP NIET ALTIJD (OP TIJD) OP ZOEK GAAT NAAR EEN VORM VAN ONTPRIKKELING. IK MOET HET SUBLIEME EEN BEETJE OPDRINGEN. FORCE FEEDING VAN HET SUBLIEME. DAAROM KIES IK VOOR DE STAD. EEN PLEK WAAR JONGE MENSEN NAAR TOE TREKKEN OM HUN VOLWASSEN LEVEN OP TE BOUWEN. EN IK KIES VOOR EEN SPECIFIEK SOORT STUK STAD, NAMELIJK HET WONDERLIJKE AMSTERDAM NOORD. IN DEEL 3 VAN DIT STUK VERTEL IK OVER AMSTERDAM NOORD, HAAR POTENTIE ALS WÜNDERKAMMER EN DE UITEINDELIJKE LOCATIEKEUZE VOOR DIT AFSTUDEERWERK.

#1

HOE ZIT AMSTERDAM NOORD IN
ELKAAR. WAT IS DE SCHAAL VAN DE
STAD?

DE STAD
AMSTERDAM NOORD

#2

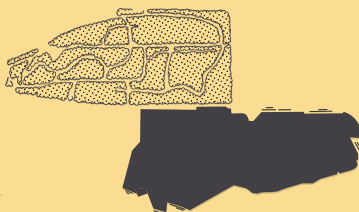
BESTAAT ER AL SUBLIEM IN AMSTERDAM
NOORD. WELKE BESTANDDELEN KAN IN
INZETTEN?

AMSTERDAM NOORD
WÜNDERKAMMER

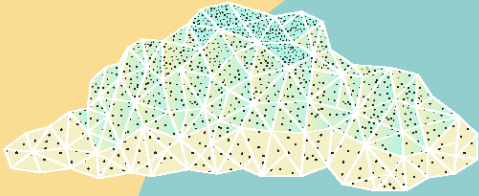
#3

HET ONTWERPEN VAN DE STAD OP
SUBLIEME WIJZE.

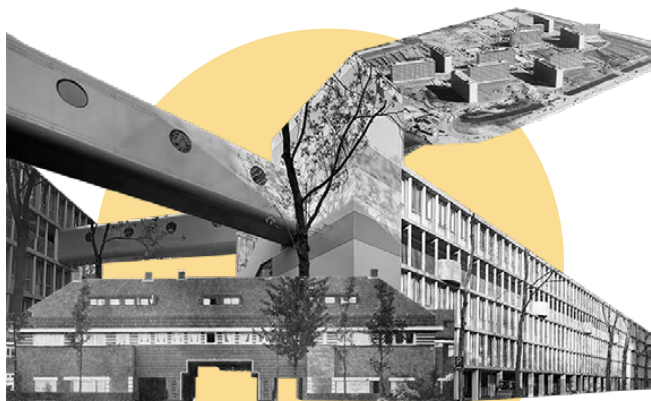
HET ONTWERPEND
ONDERZOEK

AMSTERDAM NOORD

#1

AMSTERDAM NOORD IS EEN UNIEK STUK STAD. HET IS EEN PLEK WAAR DE OPBOUW VAN DE STAD EN DE INBEDDING VAN HET LANDSCHAP ERVOOR ZORGEN DAT HET SUBLIEME KAN BESTAAN. NOORD KENT VERSCHILLENDE STEDENBOUWKUNDIGE EXPERIMENTEN, OUDE STRUCTUREN MET EEN INDUSTRIEEL KARAKTER EN STERKE CONTRASTEN TUSSEN LANDSCHAP EN STAD.

STEDENBOUWKUNDIGE EXPERIMENTEN

INDUSTRIEEL KARAKTER

SCHERPE CONTRASTEN TUSSEN STAD EN LANDSCHAP

DE EILANDEN VAN NOORD

AMSTERDAM NOORD HEEFT ZICH DOOR DE JAREN HEEN ONTWIKKELD ALS ARCHIPEL VAN VERSCHILLENDE AUTONOME WIJKEN MET ELK EEN EIGEN KARAKTER EN SFEER. EEN GROOT DEEL VAN DEZE WIJKEN KENMERKT ZICH DOOR DE STEDENBOUWKUNDIGE EXPERIMENTEN DIE ER ZIJN UITGEVOERD.

AL DEZE VERSCHILLENDE EILANDEN OF WERELDEN IN NOORD LEVEREN EEN UNIEKE ERVARING VAN DE STAD OP.

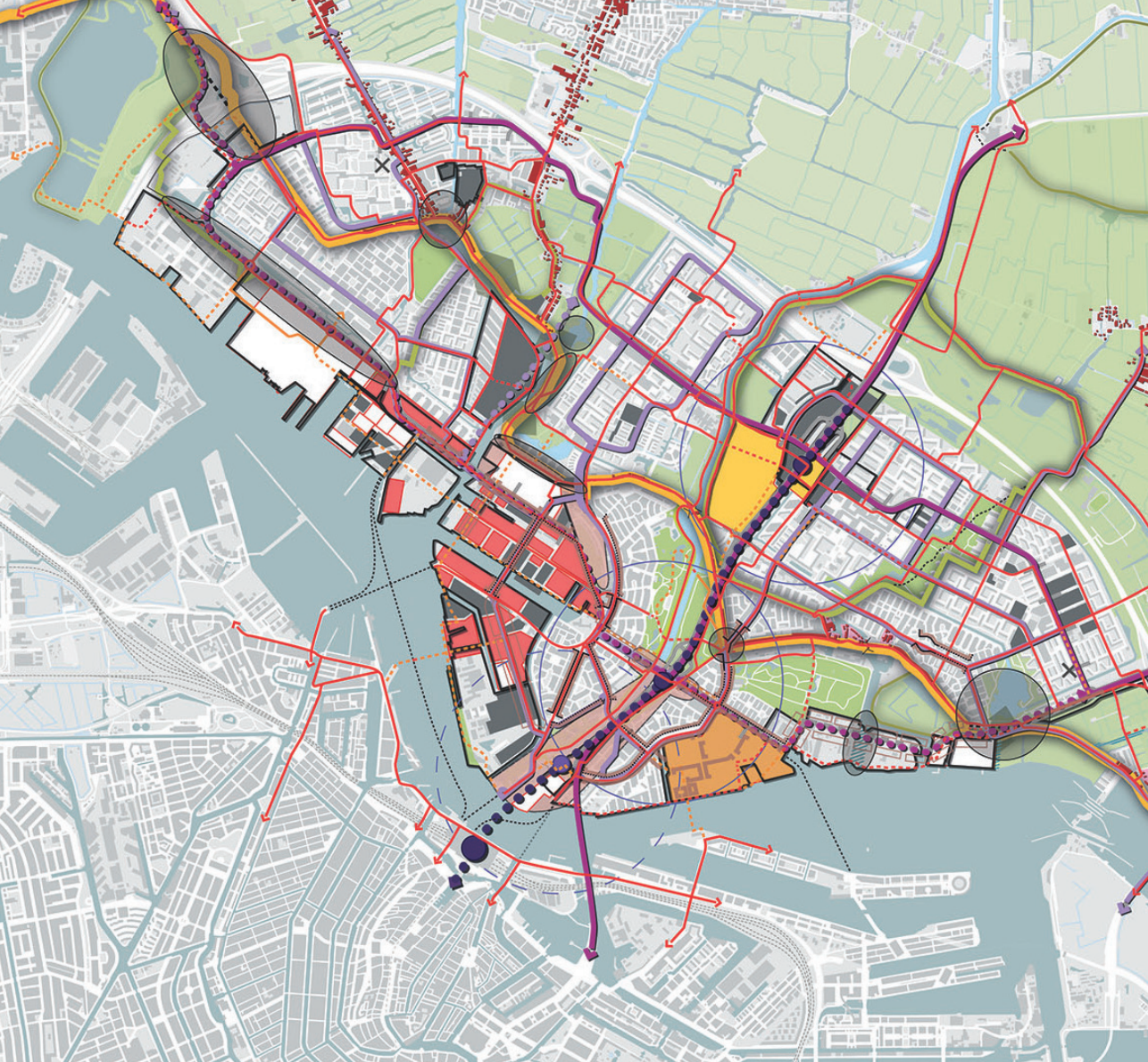

RUIMTE VOOR NIKS

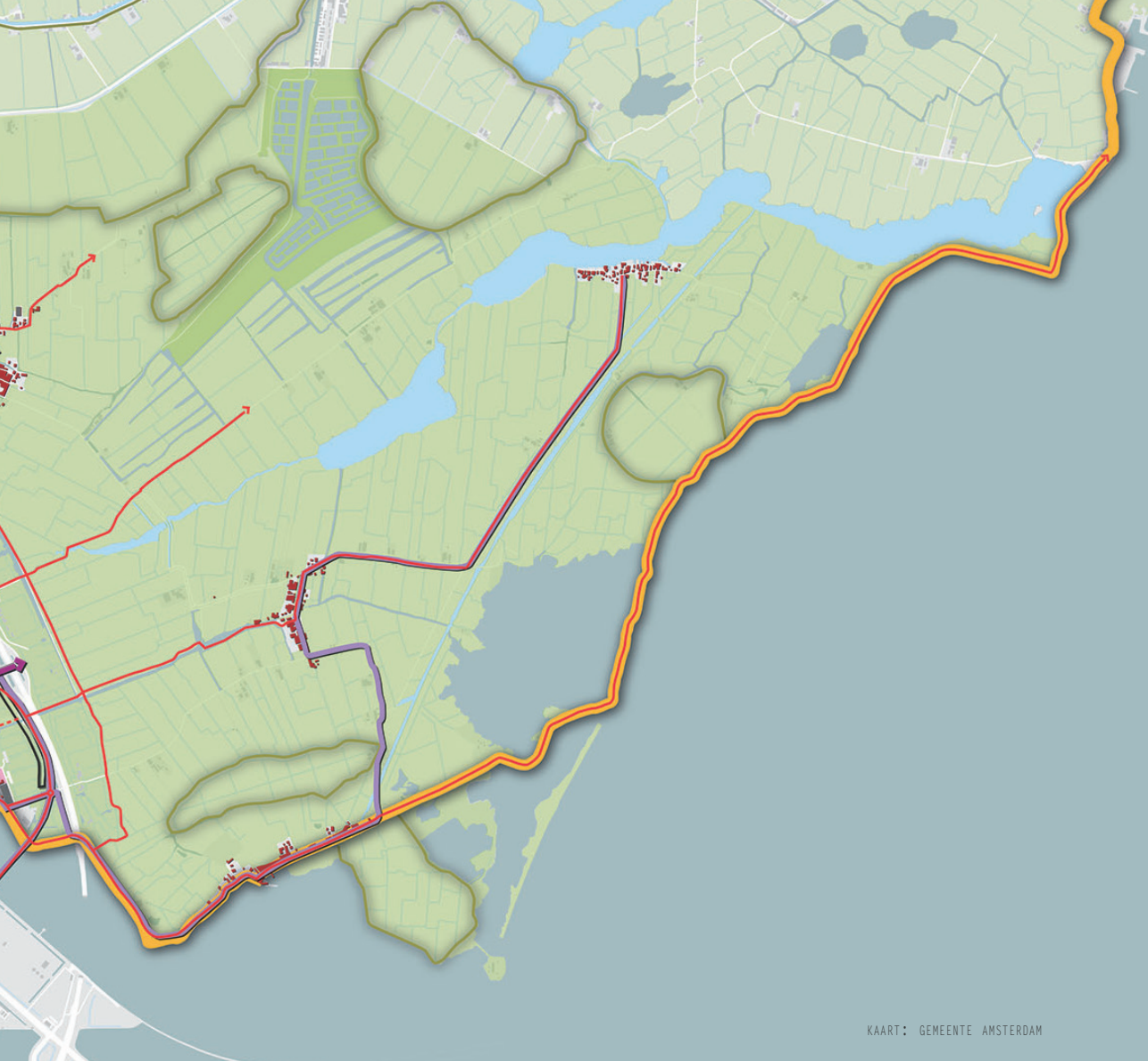
TUSSEN DE VERZAMELING VAN EILANDEN IS RUIMTE WAAR VAN ALLES GEBEURT. ZOALS EXPERIMENTEN IN DE OPENBARE RUIMTE UITGEVOERD DOOR DE GEMENENTE OF INGENOMEN LAND DOOR BEWONERS DIE ER KLEINERE EILANDEN IN MAKEN. OF ER GEBEURT JUIST HELEMAAL NIKS. NOORD HEEFT VEEL VRIJE RUIMTES DIE JAREN BRAAK BLIJVEN LIGGEN.

DE SCHAKELING TUSSEN DEZE WOONEILANDEN EN DE RUIMTE VOOR NIKS MAAKT NOORD BIJZONDER EN ANDERS DAN HET AMSTERDAM AAN DE OVERKANT VAN HET IJ.

**“IN NOORD GAAT
HET GEBEUREN”**

NOORD STAAT IN DE SPOTLIGHT. ER LIGGEN VEEL PLANNEN OP DE TEKENTAFELS VAN DE GEMEENTE EN ONTWERPBUREAUS. DE ONTWIKKELING VAN NOORD IS GOED. IK WIL ONDERZOEKEN HOE NOORD ONTWIKKELD KAN WORDEN BINNEN HAAR SUBLIEME WAARDES. WANT HET SUBLIEME IS OP EEN AANTAL PLEKKEN IN BESCHIEDEN VORM TE VINDEN. OF ER IS AANLEIDING HAAR VORM TE GEVEN. NOORD IS EEN SOORT SUBLIEME WÜNDERKAMMER.

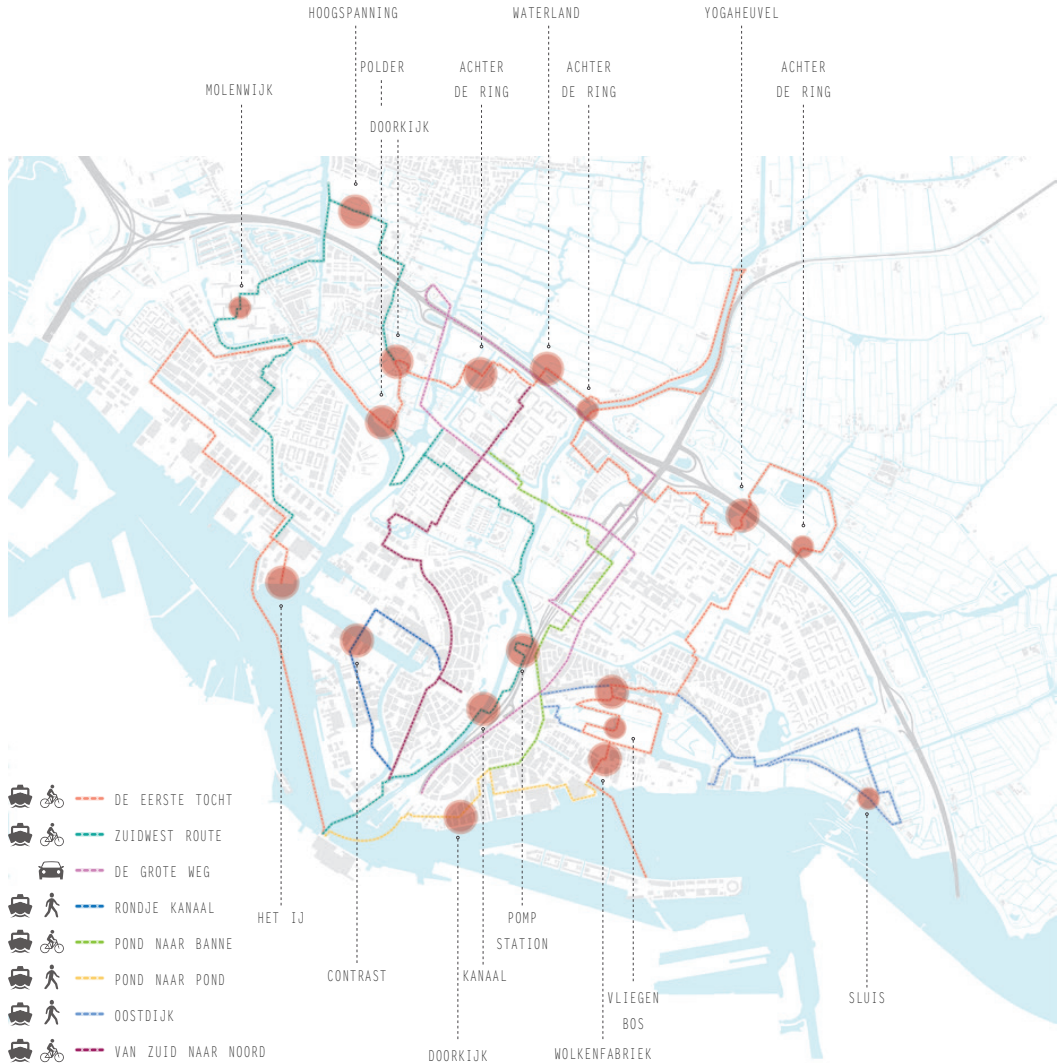
#2

AMSTERDAM NOORD WÜNDERKAMMER

IN DIT PROJECT IS AMSTERDAM NOORD EEN
WÜNDERKAMMER. EEN GEBIED WAAR VAN ALLES
TE VINDEN IS EN WAAR IK OP ZOEK GA
NAAR SPOREN VAN HET SUBLIEME.

TOUR DU NOORD - VINGEROEFENINGEN

MET EEN BREIN GETRAIND IN HET SUBLIEME,
TE VOET, TE FIETS EN PER AUTO DOOR
AMSTERDAM NOORD. OP ZOEK NAAR SPOREN VAN
HET SUBLIEME EN EEN OPGAVE OM HET IN DE
STAD TE INTEGREREN.

MET BEHULP VAN DE SUBLIEME BESTANDDELEN
EN DE VIER SCHALEN TEST IK IN SNELLE
VINGEROEFENINGEN DE NIEUWE KENNIS EN
ONTWERPTOOLS IN AMSTERDAM NOORD.

VINGEROEFENING #1

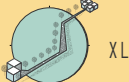
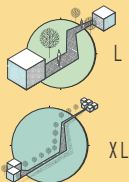
DE WEG NAAR WATERLAND

IN NOORD GAAT DE WEG NAAR WATERLAND ALTIJD ONDER DE RING DOOR. EN ALTIJD VIA DE WEG(VERHARDING). MAAR WAT ALS DE WEG NAAR WATERLAND VIA HET WATER GAAT. VIA DE KADOELERBREEK NAAR WATERLAND.

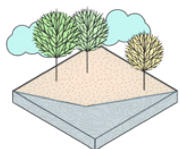
SCHAAL VAN DE
INGREEP

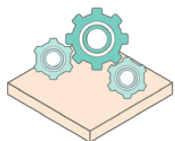
IMPACT OP DE ERVARING
VAN SCHAAL

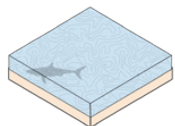
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

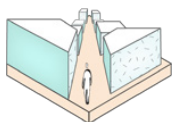

COMPLEX/TECHNISCH

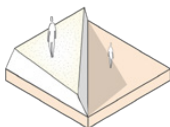

HET ONZICHTBARE

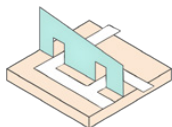
TOEGEVOEGD

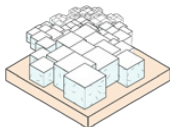
ZICHTLIJN/POSITIE

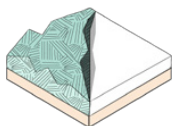
HOOGTE(VERSCHIL)

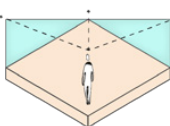
ROUTING

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

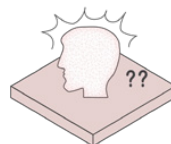

CONTRAST IN
MATERIAAL

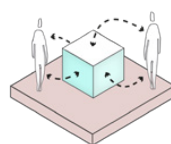

WIJDS/HORIZON

UITWERKING

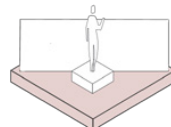
ERVAREN VAN
VERWONDERING

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

EMILY BRADY'S
ENVIRONMENTAL SUBLIME

VINGEROEFENING #2

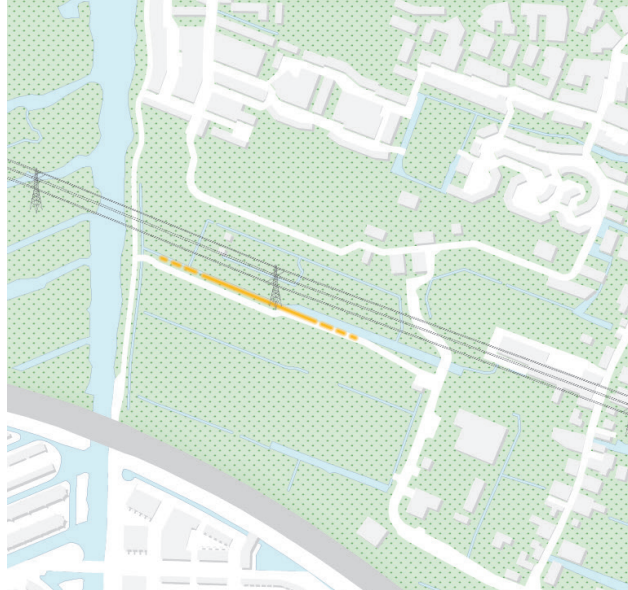
ONDER STROOM

AAN DE NOORDZIJDE VAN DE RING LIGT EEN FIETSPAD. DIT FIETSPAD BUIGT VLAk VOOR DE VOET VAN DE HOOGSPANNINGSKABELS OM DE STRUCTUUR HEEN. MAAR WAT ALS MEN ER ONDERDOOR MAG FIETSEN.

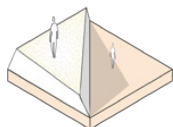
SCHAAL VAN DE
INGREEP

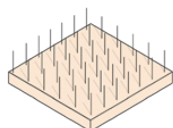
IMPACT OP DE ERVARING
VAN SCHAAL

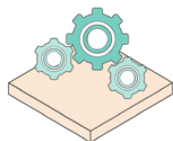
AANWEZIG

HOOGTE(VERSCHIL)

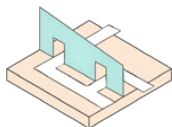

RITME/HERHALING

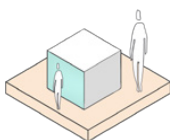

COMPLEX/TECHNISCH

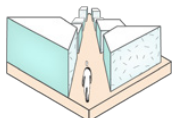
TOEGEVOEGD

ROUTING

VERHOUDING/SCHAAL

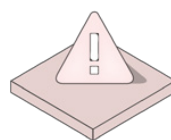

ZICHTLIJN/POSITIE

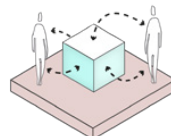
UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

VINGEROEFENING #3

HET STOFFENBOS

HET GROOTSTE IEPENRIJKE
LOOFBOS VAN EUROPA.
MAAR ZO VOELT HET NIET
AAN, WAT ALS ALLE IEPEN
INGEPAKT Zouden WORDEN
ZOALS CHRISTO DOET, DAT
MAAKT PAS INDRUK.

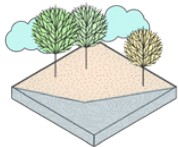
SCHAAL VAN DE
INGREEP

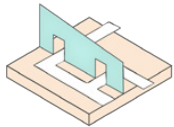
IMPACT OP DE ERVARING
VAN SCHAAL

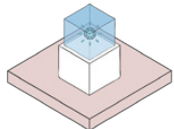
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

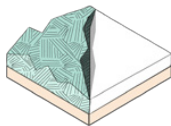

ROUTING

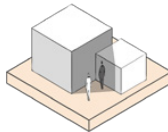

GROTE WAARDE/BELANG

TOEGEVOEGD

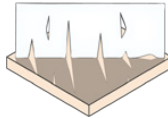
CONTRAST IN
MATERIAAL

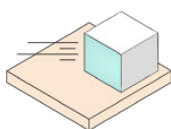
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

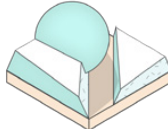
HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

LICHT(IN)VAL

BEWEGING

CONTRAST IN VORM

UITWERKING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

EMMANUEL KANT'S
DYNAMICAL SUBLIME

VINGEROEFENING #4

DE GOUDEN GANG NAAR GROEN

DE WILKERBREEK IS EEN POLDER IN NOORD. ALS MEN VANUIT HET OOSTEN NADERT ZIJN TWEE GEBOUWEN ZO GEPOSITIONEERD DAT MEN NÉT DOOR DE OPENING KAN KIJKEN. EEN UITGESTREKTE VLAKTE, WAT ALS MEN DOOR DEZE DOORGANG DE POLDER KAN BETREDEN.

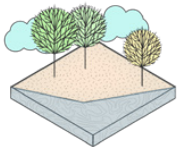
SCHAAL VAN DE INGREEP

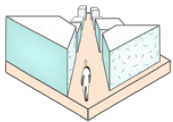
IMPACT OP DE ERVARING VAN SCHAAL

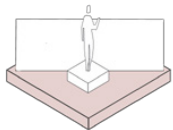
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

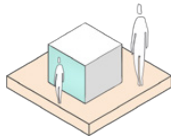

ZICHTLIJN/POSITIE

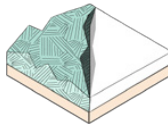

ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP

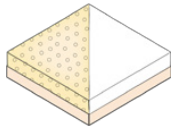
TOEGEVOEGD

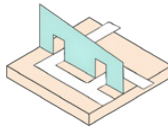
VERHOUDING/SCHAAL

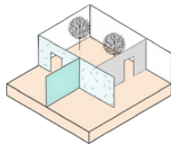
CONTRAST IN MATERIAAL

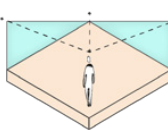
CONTRAST IN KLEUR

ROUTING

BINNEN/BUITEN

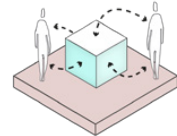

WIJDS/HORIZON

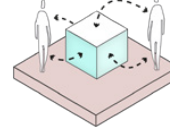
UITWERKING

ERVAREN VAN VERWONDERING

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

EMMANUEL KANT'S
METHAMETICAL SUBLIME

VINGEROEFENING #5

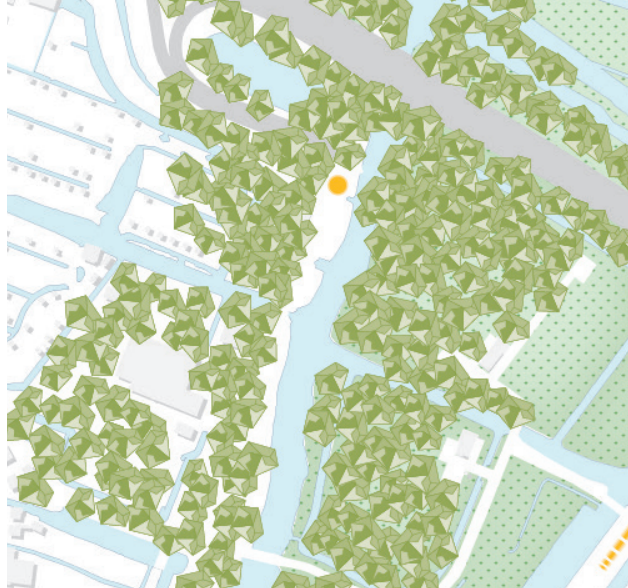
MACWOUD

MIDDELEN IN DE GROENE KADOELERSCHEG STAAT LANGS DE RONDWEG EEN ENORM MACDONALDSBORD. DE CONTRASTERENDE KLEUREN MAAR OOK DE CONTRASTERENDE BOODSCHAP VAN FASTFOOD TEGENOVER NATUUR IS PRIKKELEND. WAT ALS HET CONTRAST NOG GROTER ZOU ZIJN.

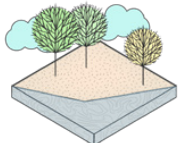
SCHAAL VAN DE INGREEP

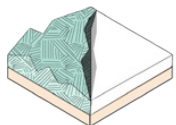
IMPACT OP DE ERVARING VAN SCHAAL

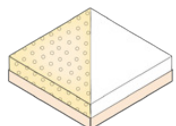
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

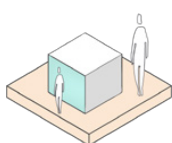

CONTRAST IN MATERIAAL

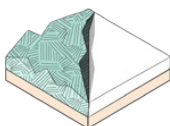

CONTRAST IN KLEUR

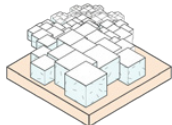
TOEGEVOEGD

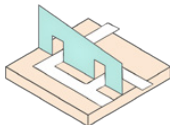
VERHOUDING/SCHAAL

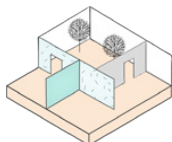
CONTRAST IN MATERIAAL

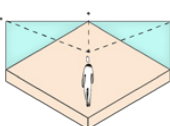
PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID

ROUTING

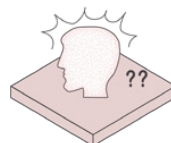

BINNEN/BUITEN

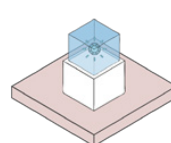

WIJDS/HORIZON

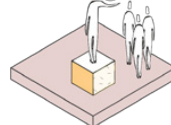
UITWERKING

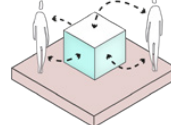
ERVAREN VAN VERWONDERING

GROTE WAARDE/BELANG

AGENDEREND

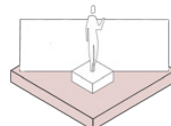
MODIGT UIT TOT INTERACTIE

VERTELT EEN VERHAAL

MOTIVEERT/ ZET AAN TOT ACTIE

ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP

EMILY BRADY'S
ENVIRONMENTAL SUBLIME

VINGEROEFENING #6

DOWN THE WILKERBREEK

DE WILKERBREEK IS EEN POLDER IN NOORD. VANAF DE LANDSMEERDIJK IS EEN UITGESTREKT ZICHT OVER DE POLDER. WAT ZOU HET MET JE DOEN ALS MIDDEN IN DE POLDER PLOTS DE DONKERE TRAP VAN NICOLAS STATHOPOULUS LIGT.

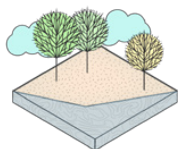
SCHAAL VAN DE
INGREEP

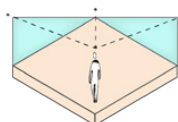
IMPACT OP DE ERVARING
VAN SCHAAL

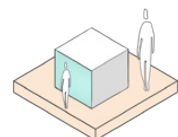
AANWEZIG

NATUUR(LIJK)

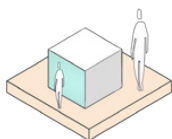

WIJDS/HORIZON

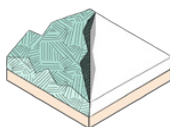

VERHOUDING/SCHAAL

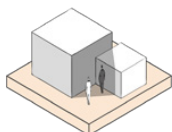
TOEGEVOEGD

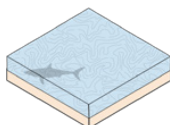
VERHOUDING/SCHAAL

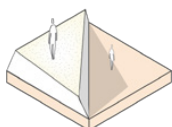
CONTRAST IN
MATERIAAL

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

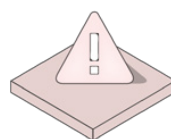

HET ONZICHTBARE

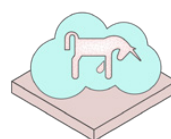

HOOGTE(VERSCHIL)

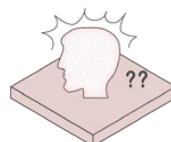
UITWERKING

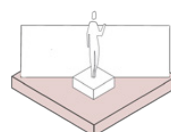
GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

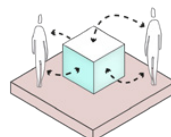
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

ERVAREN VAN
VERWONDERING

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

EDMUND BURKE'S
TERRIBLE SUBLIME

CONCLUSIES VINGER- OEFENINGEN

DE SCHALEN VAN NOORD

TIJDENS DE VINGEROEFENINGEN HEB IK DE EERDER GENOEMDE SCHALEN VAN HET REFERENTIEONDERZOEK VERGELEKEN MET DE SCHAAL VAN AMSTERDAM NOORD. DE XLARGE WAS MAKKELIJK. DIT BETREFT HET IJ EN WATERLAND. GEBIEDSOVERSTIJGENDE STRUCTUREN DIE A MET B VERBINDEN ZOALS DE WEGEN VAN NOORD, DE GROENSTRUCTUUR VAN PARKEN EN BOS EN DE WATERWEGEN VALLLEN IN DE L-SCHAAL. DE EILANDEN VAN NOORD HEB IK IN DE MEDIUMCATEGORIE GEPLAATST. MEDIUM GAAT IN HET REFERENTIEONDERZOEK OVER OMSLOTEN RUIMTES. DIT ZIJN DE EILANDEN VAN NOORD IN ABSTRACTE ZIN OOK. DE S-SCHAAL LAAT ZICH NIET OF NAUWELIJKS DUIDEN IN NOORD. TOCH BLEEK DEZE S-SCHAAL WEL VAN BELANG TIJDENS DE VINGEROEFENINGEN.

DE S-SCHAAL

EEN VAN CONCLUSIES VAN DE VINGEROEFENINGEN IS DAT 5 VAN DE 6 OEFENINGEN EEN INGREEP IN DE S SCHAAL BETREFFEN. DEZE INGREEP HEEFT VERVOLGENS EEN EFFECT OP DE M/L/XL-SCHAAL. DIT IS EEN WAARDEVOLLE VINDING VOOR HET DAADWERKELIJKE ONTWERP VAN DIT AFSTUDEERPROJECT. HET LIJKT EROP DAT INGROPEN IN DE S-SCHAAL DE GROOTSTE IMPACT HEBBEN.

HET IJ WATERLAND

XLARGE

ASSEN GROENSTRUC.

LARGE

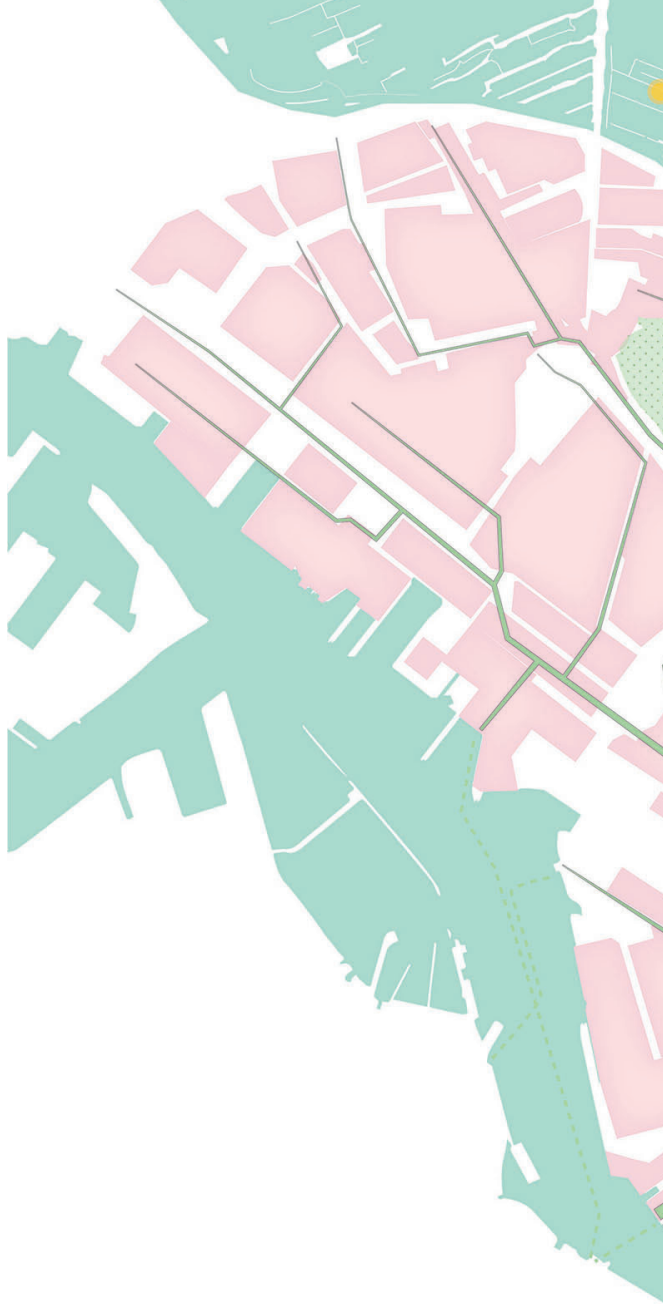
EILANDEN VAN NOORD

MEDIUM

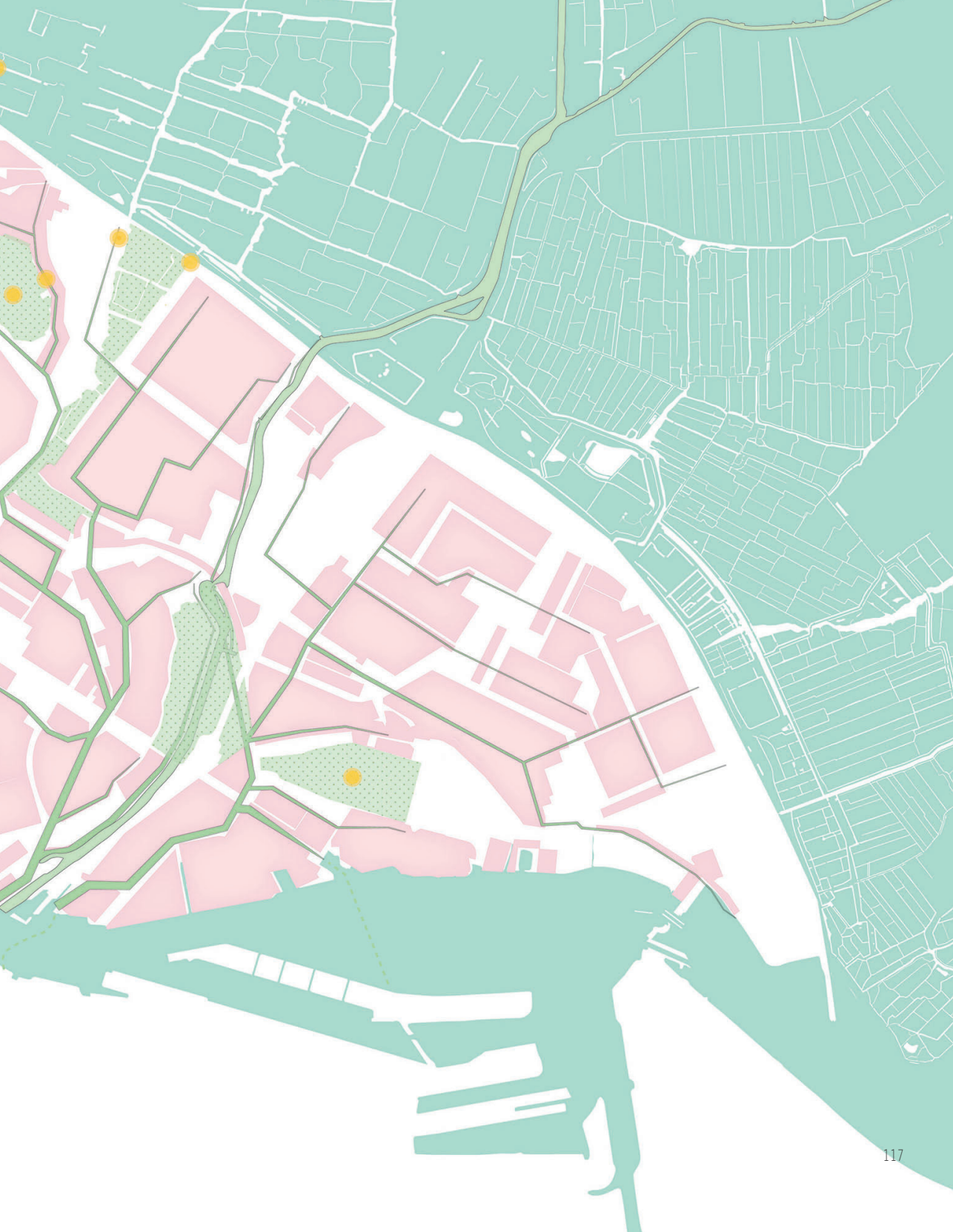
INGREEP

SMALL

DE WEG NAAR WATERLAND_OUNDER STROOM_HET STOFFENBOS_DE
 GELE GANG NAAR GROEN_DOWN THE WILKERBREEK_CORNELIS
 DOUWSTERREIN_NDSMTERRIN_BUIKSLATERHAM_OVERHOEKS_VAN
 DER PEKBUURT_VOGELBUURT ZUID_LPLEIN_BEDRIJVENTERRIN
 HAMERSTRAAT_BEDRIJVENTERRIN ZAMENHOFSTRAAT_
 BEDRIJVENTERRIN NIEUWAMMERDIJK_SCHELLING WOUDE
 WEST_SCHELLINGWOUDE OOST_SCHELLINGWOUDE NOORD_
 NOORDERSTROOK OOST_MARKERSCHOUW MIDDEN_MARKERGOUW
 ZUID_MARKERGOUW NOORD_WERENGOUW ZUID_WERENGOUW
 MIDDEN_WERENGOUW NOORD_VLIEGENBOS_VOGELBUURT NOORD_
 BLOEMENBUURT ZUID_BLOEMENBUURT NOORD_PAPAVIEWEG_
 NINTEMANTERRIN_BUIKSLATERDIJK OOST_BUIKSLATERDIJK
 WEST_MARJOLEINTERRIN_BUIKSLATERBREEK_BLAUWE ZAND_RODE
 KRUISBUURT_NIEUWERAMMERDIJK ZUID_NIEUWERAMMERDIJK
 OOST_NIEUWERAMMERDIJK WEST_TUINDORP NIEUWENDAM
 OOST_TUINDORP NIEUWENDAM WEST_PLAN VAN GROOT_
 BUIKSLATERMEERPLEIN_DE KLEINE WERELD_BUIKSLATERMEER
 NOORD_NOORDERSTROOK WEST_ELZENHAAG NOORD_ELZENHAGEN
 ZUID_BANNE ZUIDOOST_BANNE NOORDOOST_BANNE NOORDWEST_
 BANNE ZUIDWEST_LOENEMARK_KADOELN_TWISKE OOST_TWISKE
 WEST_DE BONGERD_TERRASDORP_TUINDORP OOSTZAAN
 OOST_TUINDORP OOSTZAAN WEAT_KERMISBUURT_MOLENWIJK_
 WALVISBUURT_OOSTZANERDIJK_
 DE WILKERBREEK_DE KADOELERBREEK_BUIKSLATERBREEK_
 NOORDERPARK_VLIEGENBOS_BAANAKKERSPARK_
 SCHELLINGWOUDEBREEK_SCHILLINGWOUDEPARK_
 KLAPROZENWEG_STELLINGWEG_LANDMEERDERDIJK_
 KADOELNENWEG_BUIKSLATERWEG_ASTERWEG_VAN DER
 PEKSTRAAT_KAMPERFOELIEWEG_KLAPROZENWEG_BANNE
 BUIKSLAOTLAAN_SCHEPENLAAN_OOSTERLENGTE_WESTERLENGTE_
 MEEUWENLAAN_HAVIKSLAAN_JOHAN VAN HASSELTWEG_
 NIEUWERAMMERDIJK_WADDENWEG_NIEUWE PURMERWEG_
 LIDOORNLAAN_VOELANDAMMERWEG_MACWOUDE_HET IJ_WATERLAND_

#3

HET ONTWERPEND ONDERZOEK

LUKT HET MIJ OM EEN
ONTWERP TE MAKEN WAT
ZICH LAAT ONTLEDEN
ALS SUBLIEM? EN
ZORGT HET VOOR DAT
MOMENT VAN NIKS? DIE
PAS OP DE PLAATS?

TIJDENS DE OEFENING MET DE
WÜNDERKAMMER ZIJN TWEE NAAST
ELKAAR LIGGENDE LOCATIES
OPGEVALLEN. ÉÉN LOCATIE WAARVAN
IK HAD VERWACHT DAT ZIJ SUBLIEM
ZOU ZIJN. DEZE VERWACHTING WAS
GEBASEERD OP HAAR UITERLIJK OP
DE PLATTEGROND EN DE NAAM VAN
DE LOCATIE, HET VLIEGENBOS.
DE TWEEDE LOCATIE WAS MIJ
VOLLEDIG ONBEKEND, MAAR HEEFT
ME VERRAST IN HAAR OPBOUW,
UITERLIJK EN KOOSNAAM, HET
ALBEMARLETERREIN, BETER BEKEND
ALS DE WOLKENFABRIEK. DE EERSTE
LOCATIE WAS ONVERWACHT NIET
SUBLIEM. DE TWEEDE LOCATIE WAS
ONVERWACHT WEL SUBLIEM.

ONVER-
WACHT NIET
SUBLIEM

ONVER-
WACHT WEL
SUBLIEM

HET VLIEGENBOS

ONVERWACHT
NIET
SUBLIEM

ONDANKS DE VERWACHTINGSVOLLE TITEL:

HET GROOTSTE LOOFBOS VAN

DE IEPENRIJKE VAN EUROPA?

HET ALBEMARLETERREIN

ONVERWACHT
WEL
SUBLIEM

**OOK WEL BE
WOLKEN**

KEND ALS DE FABRIEK

HET VLIEGENBOS

DE GEBIEDEN LIGGEN NAAST ELKAAR...

HET ALBEMARLETERREIN

.. AAN DE NOORDOOSTOEVER VAN HET
IJ, VLAK LANGS HET DOK VAN DE
ZAMENHOFSTRAAT

NIEUWENDAM

ZIJKANAAL K

BEDRIJVENTERREIN

ZAMENHOFSTRAAT

HET IJ

HET VLIEGENBOS

ONTSTAAN VAN HET VLIEGENBOS

HET VLIEGENBOS IS ONTWERPEN DOOR JOS KLEIN IN 1912 IN OPDRACHT VAN PUBLIEKE WERKEN. "HET IS NIET DE BEDOELING EEN MOOI STEDELIJK PLANTSOEN AAN TE LEGGEN, MAAR OM VRIJE NATUUR TE SCHEPPEN WAARAAN ONZE STAD ZO'N BEHOEFTE HEEFT." DIT WAS WAT DIRECTEUR BOS VAN PUBLIEKE WERKEN BIJ AANVANG VAN HET PROJECT ZEI MET BETREKKING TOT HET ONTWERP VAN HET VLIEGENBOS. HET WAS DE BEDOELING 40 HECTARE BOS TE MAKEN. DIT IS NIET GELUKT. UITEINDELIJK IS HET PROJECT UITGEVOERD DOOR DE ARCHITECT WILLEM VLIEGEN. HIJ VOND HET PLANGEBIED EIGENLIJK TE KLEIN, MAAR HEEFT ZICH ERBIJ NEERGELEGD. IN 1917 IS HET BOS AF. ER ZIJN VOORNAMELIJK ESSEN EN IEPEN GEPLANT OMDAT DEZE GESCHIKT ZIJN VOOR DE AANWEZIGE GRONDSOORT. HET 'BOS' IS MAAR 20 HECTARE GROOT GEWORDEN. IN VERGELIJKING: HET HAARLEMHERHOUT IS 44 HECTARE.

NIEUWENDAM

HOOFDINGANG VAN HET IJ-BOSCH

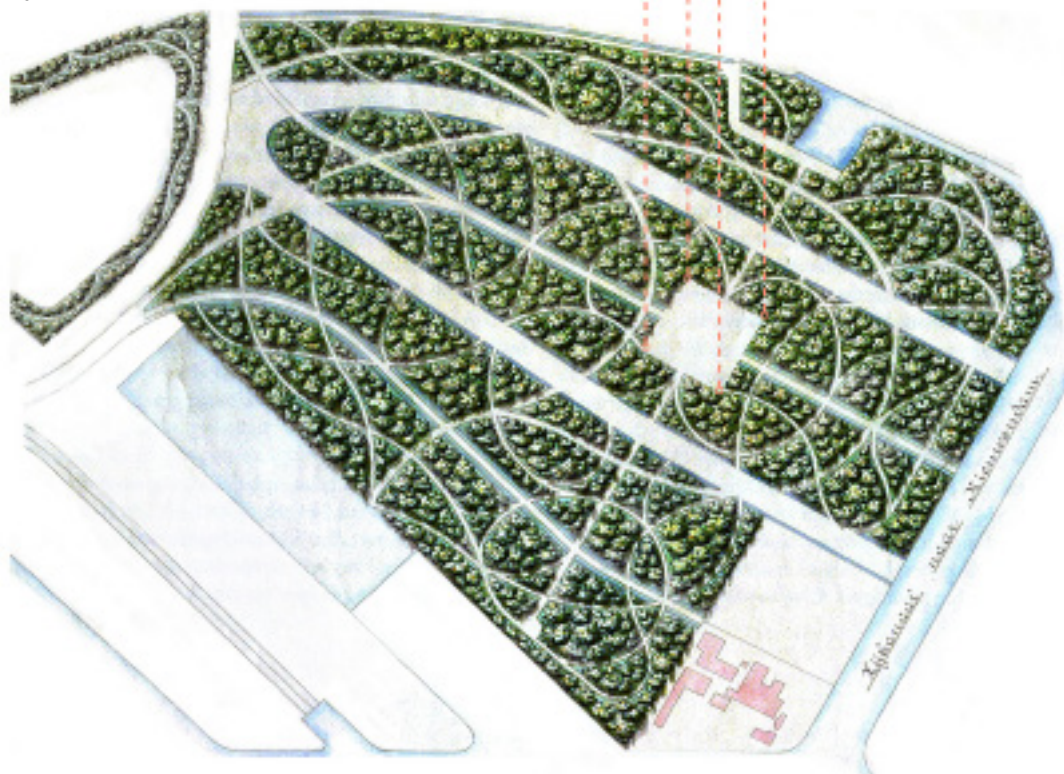

UITVOERING
1917

ONTWERP JOS KLEINEN
1912

50 KRUIZINGEN

Langste pad 170M

Kortste pad 5M

8 ENTREES

HET VLIEGENBOS IS GEEN BOS, HET VLIEGENBOS IS EEN PARK

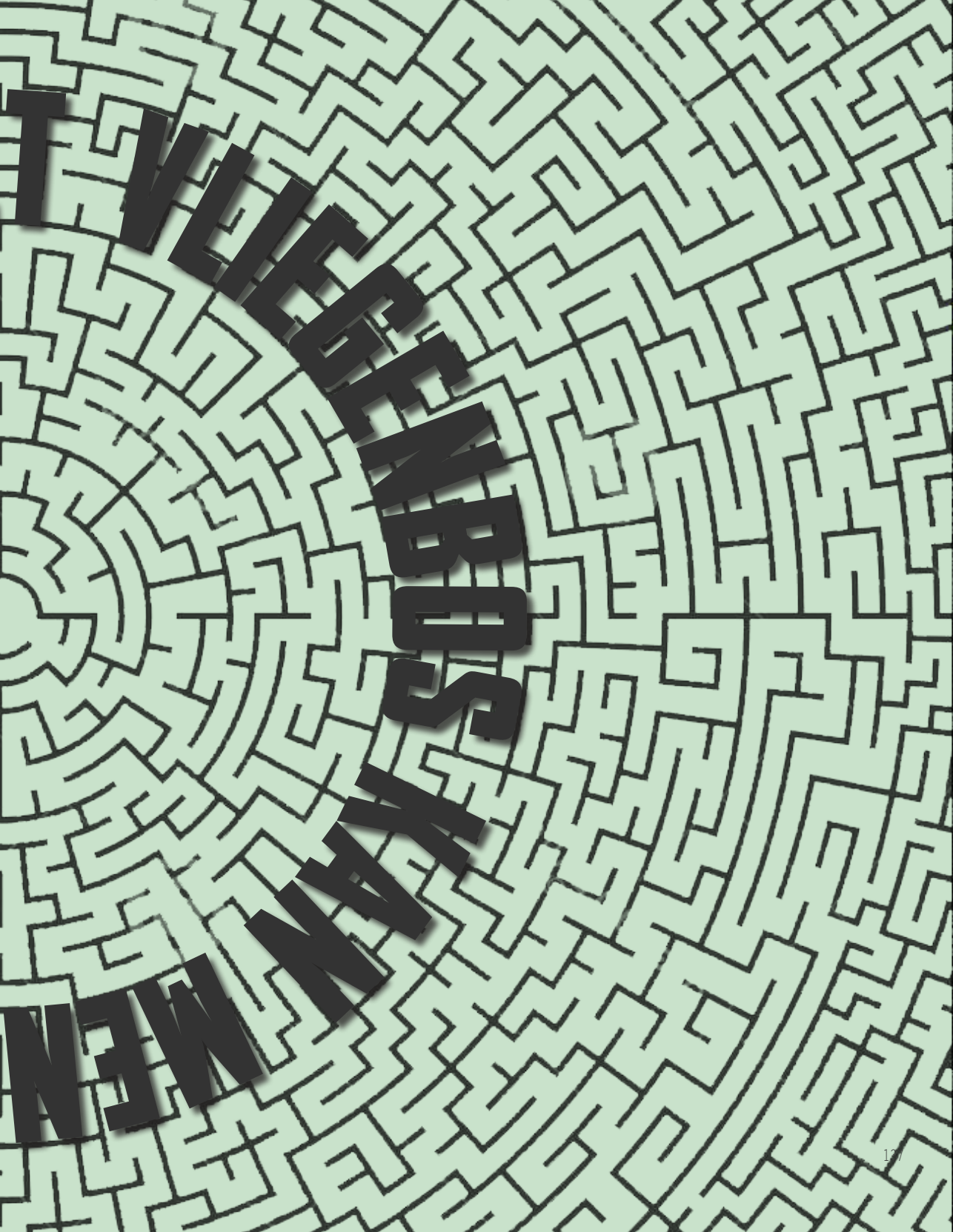
EN DEZE 20 HECTARE IS NIET VOLLEDIG BOS. DE VOLLEDIGE NOORDZIJDE IS IN GEBRUIK. DE NOORD-WEST HOEK WORDT GEBRUIKT DOOR CAMPING VLIEGENBOS. IN DE NOORD-OOST HOEK ZIJN TENNISVELDEN AANGELEGD. DIT ZORGT ERVOOR DAT HET BOS OP ZIJN BREEDSTE PUNT MAAR 300 METER BREED IS. DE ZUID-OOST HOEK IS MAAR 200 METER BREED. DAAR KOMT BIJ DAT BINNEN DIT BEPERKTE OPPERVLAKE ER EEN ENORME HOEVEELHEID PADEN ZIJN AANGELEGD. DE PADENSTRUCTUUR KRUIST MAARLIEFST 50 KEER MET ALS LANGSTE AFSTAND 170 METER. HIER LOOPT MEN ONGEVEER 2 MINUTEN OVER. DAARNAAST ZIJN ER 8 ENTREES WAARVAN 3 AAN DE WESTZIJDE, BIJ DE MEEUWENLAAN. DEZE BEPERKTE SCHAAL VAN HET BOS EN DE HOEVEELHEID AAN PADEN EN INRICHTINGSELEMENTEN ZORGEN ERVOOR DAT HET BOS NIET AANVOELT ALS EEN BOS. HET BOS VOELT AAN ALS EEN PARK. PARKEN HEEFT NOORD GENOEG. BOS DAARINTEGEN..

FIND VALENTINE

TWELFTH BOS KANNEN

HET DE WOLKENFABRIEK

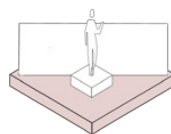
ALBEMARLETERREIN

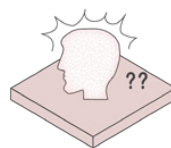
HET EERSTE DOORZICHT

HET NAASTGELEGEN ALBEMARLETERREIN ROEPT HELE ANDERE PRIKKELS OP. HET GEBIED ROEPT VERWONDERING EN NIEUWSGIERIGHEID OP. GELEGEN ACHTER HOGE HEKKEN KAN DE VOORBIJGANGER ALLEEN MAAR SPECULEREN WAT ER ZICH ACHTER DE INDUSTRIËLE STRUCTUREN BEVINDT. ÉÉN SPECIFIEK PUNT WERPT EEN BLIK DOOR HET GEBIED TOT ACHTER AAN HET TERREIN. DIT WAS HET MOMENT WAAROP MIJN INTERESSE WERD GEWEKT.

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

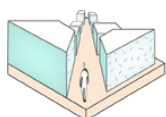

ERVAREN VAN
VERWONDERING

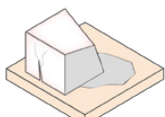
HET ALBEMARLETERREIN

DE WOLKENFABRIEK

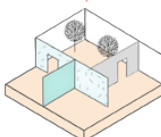
HET ALBEMARLETERREIN IS EEN GEBIED WAT VERWONDERD. HET TERREIN HUISVEST DE KETJENFABRIEK - EEN CHEMISCHE FABRIEK WAT KATALYSATOREN PRODUCEERT. DE FABRIEK STAAT BIJ DE NOORDERLINGEN OOK WEL BEKEND ALS DE WOLKENFABRIEK. GEDURENDE DE DAG STOOT DE FABRIEK Dikke PLUIMEN ROOK DE LUCHT IN. ER ZIJN VELE SUBLIEME BESTANDDELEN

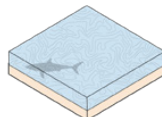
ZICHTLIJN/POSITIE

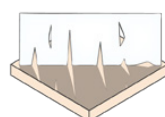
VERVAL

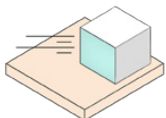
BINNEN/BUITEN

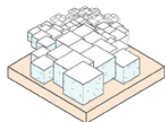
HET ONZICHTBARE

LICHT(IN)VAL

BEWEGING

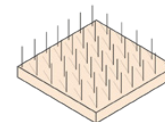
PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID

HARD/ZACHT/GEEN GELUID

(MOGELIJK DOOR) WETENSCHAP

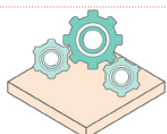

RITME/HERHALING

TE VINDEN: DE ARCHITECTUUR, OPZET VAN DE STRUCTUUR MET PERFECT UITGELIJNDE BLOKKEN EN LANGE ZICHTLIJNEN. HET BUIZENSTEL EN DOORZICHTEN OVER HET GEHELE TERREIN CREËREN EEN MAGISCH EN INDRUKKEKEND GEHEEL. ER IS EEN TAAL TE LEZEN IN DE VELE IJZEREN HEKWERKEN. GROTE DRAAGSTRUCTUREN ZIJN GROEN, DRAGERS ZIJN BLAUW EN DE RAILING

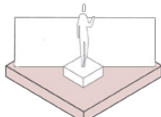
IS GEEL. HET GEHELE TERREIN IS OMSLOTEN DOOR EEN STALEN HEKWERK WAT ONBEVOEGDEN BUITEN HOUDT. BIJ DE POORT STAAT EEN HUISJE MET EEN BEWAKER. HET TERREIN BETREDEN IS ONMOGELIJK EN TOESTEMMING KRIJGT MEN NIET.

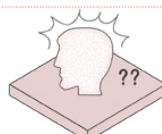
COMPLEX/TECHNISCH

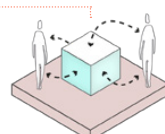
AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

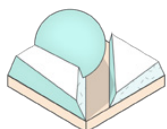
ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

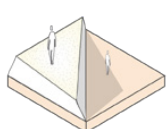
ERVAREN VAN
VERWONDERING

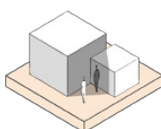
NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

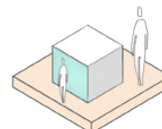
CONTRAST IN VORM

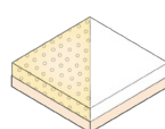
HOOGTE(VERSCHIL)

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

VERHOUDING/SCHAAL

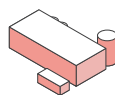
CONTRAST IN KLEUR

DE LANGE LIJNEN

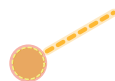
VOORAL DE VELE DOORZICHTEN LANGS, ONDER EN DOOR DE STRUCTUUR VAN DE KETJENFABRIEK ZIJN INDRIJKWEKKEND. HET ZIJN ZICHTLIJNEN DIE AFSTANDEN OMVATTEN DIE NIET VAAK VOORKOMEN IN DE STAD. IN ELK VAN DEZE DOORZICHTEN LOPEN DE LANGE HORIZONTALE LIJNEN VAN HET BUIZENSYSTEEM. DIT BUIZENSYSTEEM VERBINDT EEN AANTAL GEBOUWEN OP HET COMPLEX MET ELKAAR.

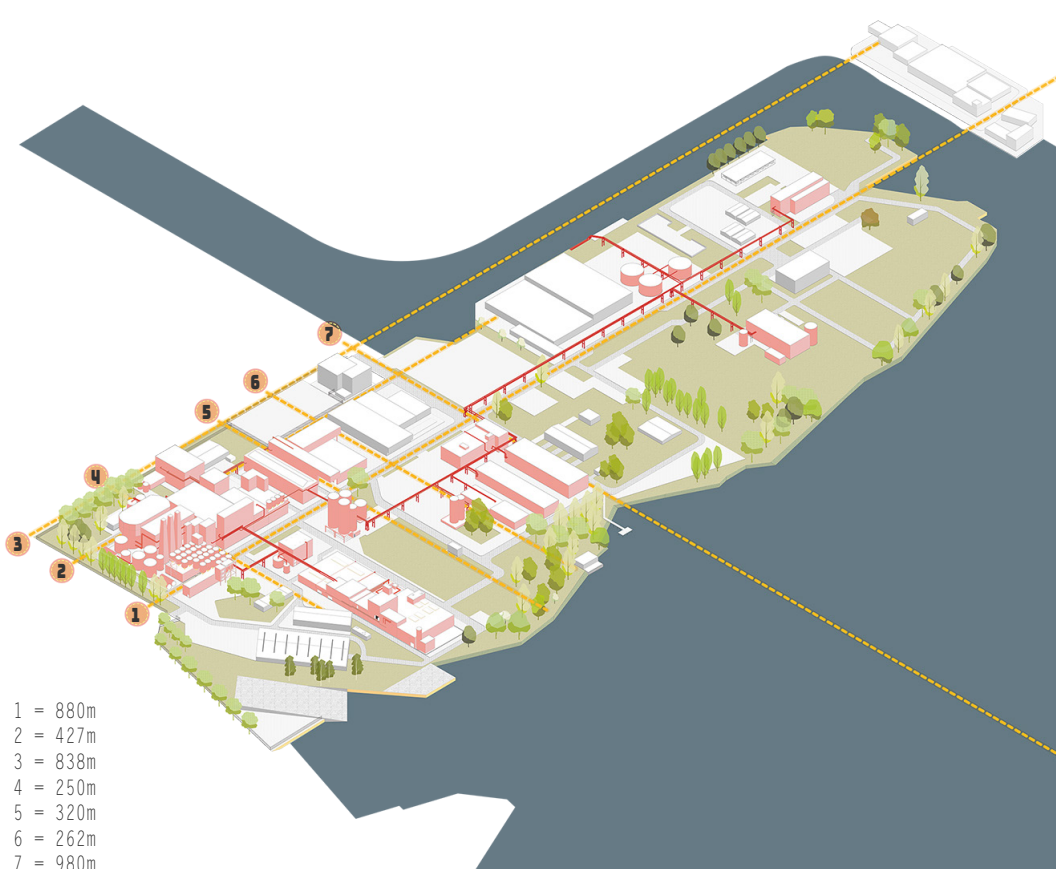
BUIZENSTELSEL

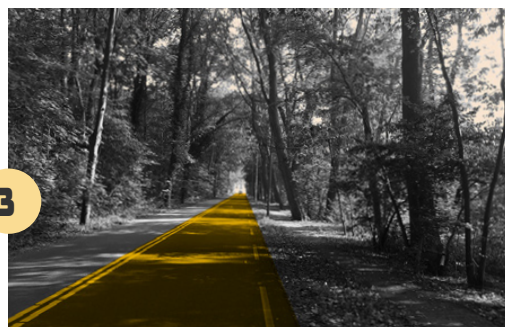

GEBOUWEN AAN BUIZENSTELSEL

ZICHTASSEN

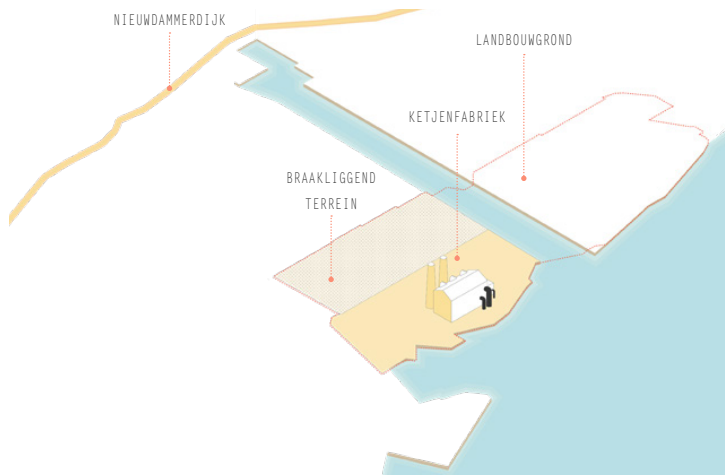

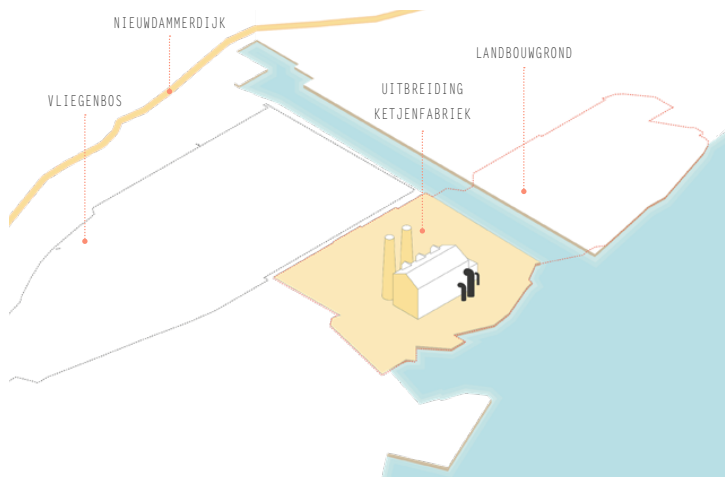
1900

IN 1900 WORDT DE KETJENFABRIEK VERHUISD VANAF DE AMSTERDAMSE BINNENSTAD NAAR AMSTERDAM NOORD. HET TERREIN IS VELE MALEN KLEINER DAN HET HUIDIGE COMPLEX EN DE LIGGING VAN HET ZIJKANAAL VAN HET IJ IS NOG RECHT.

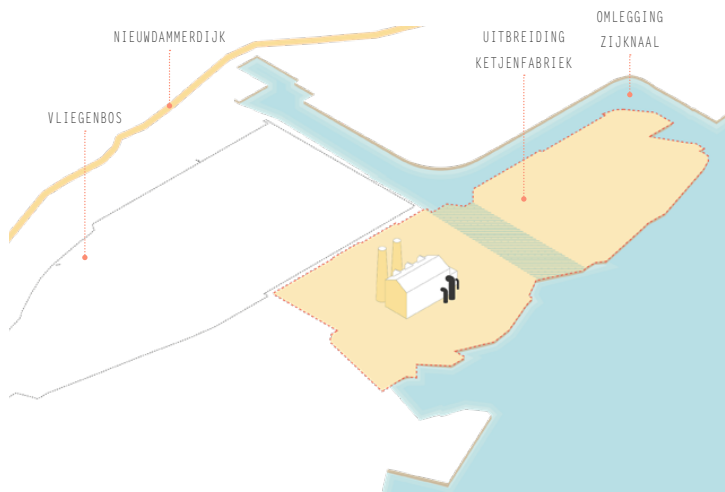
1930

IN 1930 WORDT HET COMPLEX UITGEBREID EN WORDT HET BRAAKLIGGENDE TERREIN AAN DE NOORDZIJDE AANGEKOCHT. HET VLIEGENBOS IS DAN AL AANGEPLANT EN FUNGEERT ALS BUFFERBOS TUSSEN HET STADSDEEL EN DE FABRIEK.

1956

IN 1956 WORDT HET TERREIN NOG VERDER UITGEBREID. HET ZIJKANAAL WORDT OMGELEGD EN EEN STUK LANDBOUWGROND WORDT BIJ DE FABRIEK GETROKKEN.

RELATIE IJ-DIJK

BIJ HET VERGRAVEN VAN HET KANAAL IN 1956 IS DE DIRECTE RELATIE TUSSEN HET IJ EN DE ZEEDIJK VERLOREN GEGAAN. HET ALBEMARLETERREIN IS EEN VAN DE WEINIGE PLEKKEN IN NOORD WAAR EEN DIRECTE RELATIE TUSSEN HET IJ EN DE ZEEDIJK (IN ZICHTLIJN) KAN WORDEN ERVAREN. DEZE RELATIE IS NU VERDWENEN.

HET ALBEMARLETERREIN 2018

PRODUCTENT VAN ISOMERIZATION, METHYL CHLORIDE, METHYL AMINE,
MELAMINE & OXYCHLORINATION

EXPLOSIES, GELUIDSOVERLAST, GEUR EN
NEERSLAG IN DE VORM VAN EEN WITTE
SUBSTANTIE HEEFT DE RELATIE TUSSEN
DE NOORDERLINGEN EN DE CHEMISCHE
FABRIEK OP SCHERP GEZET. PROTESTEN
TEGEN DE VERVUILDE INDUSTRIE IN DE
STAD WORDEN STEEDS LUIDER.

GEEN
GIFGAS
(FOSGEEN)
BIJ **KETJEN**
steun

GEM. GIRO L 16969

of

RABO BANK AMSTERDAM NOORD

REK.NR. 3447.10.513

AKTIEGROEP TEGENGIF

DAARNAAST HEEFT DE GEMEENTE
INTERESSE IN HET TERREIN..

ONTWIKKELINGEN AAN HET IJ - GEMEENTE AMSTERDAM - 2018

ONTWIKKELING IS GOED, ONTWIKKELING
IS NODIG. MAAR...

HOUD REKENING MET DE SUBLIEME
WAARDEN VAN NOORD. ZE ZIJN
WAARDEVOL VOOR DE INWONERS VAN
NOORD EN IEDEREEN DIE NOORD
BEZOECT.

DE SUBLIEME WAARDEN ZORGEN VOOR
DE PAS OP PLAATS.

WELKE SUBJEKTE

RESTRIKTIONEN ZUM

MOSS ON THE

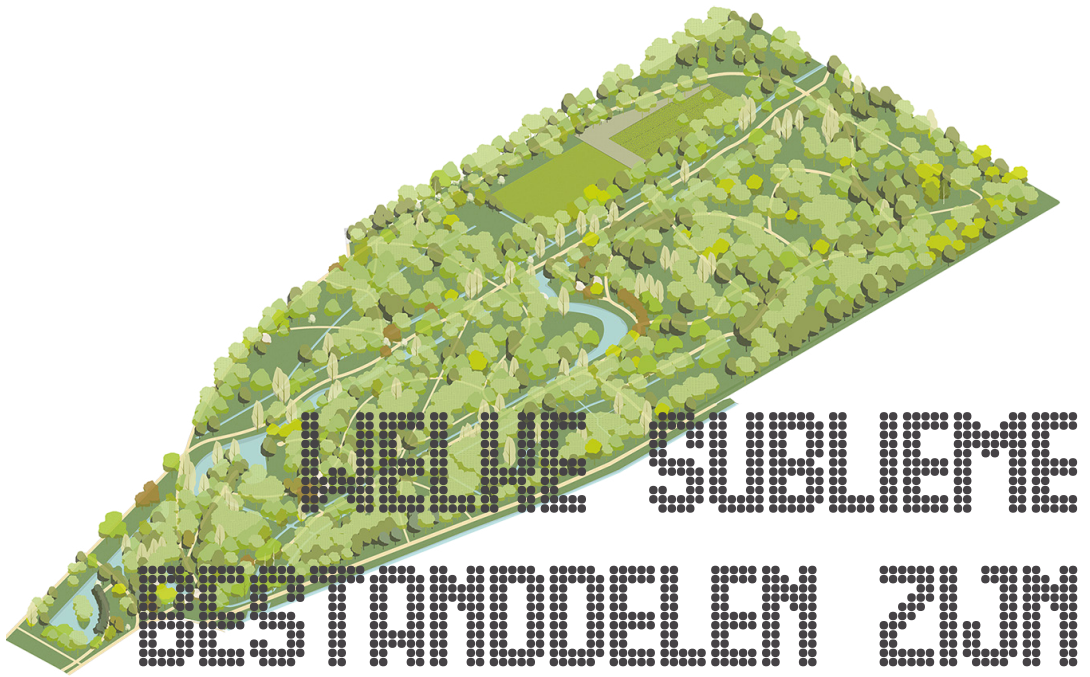
SUBJEKTE VON DER

ALTERNATIVEN

TE BEWILLEN AN TE

VERSTÄNDLICH

WELLS SURVEY
ESTIMATED 2011
WELLS SURVEY
ESTIMATED 2011
WELLS SURVEY
ESTIMATED 2011
WELLS SURVEY
ESTIMATED 2011

EN

WARRNER

BERCELIA

DE PAS OP

DE PLANTS

HET ALBEMARLETERREIN

WELKE EIGENSCHAPPEN
VAN HET TERREIN ZIJN
ESSENTIEEL VOOR EEN
SUBLIEME ERVARING?

(EN WELKE SUBLIEME BESTANDDELEN ZITTEN DAARIN)

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

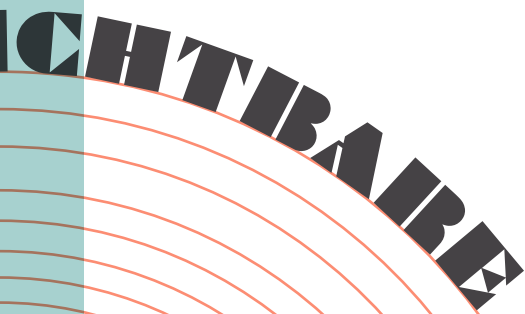
DE EERSTE EIGENSCHAP DIE BEHOUDEN MOET WORDEN IS DIE VAN HET ONZICHTBARE EN ONBEREIKBARE. HET ALBEMARLETERREIN IS OMSLOTEN DOOR EEN HOOG METALEN HEK MET PRIKKELDRAAD. DIT ZORGT ERVOOR DAT JE HET TERREIN NIET KAN BETREDEN. EN JE VOELT DAT JE HET TERREIN NIET MAG BETREDEDEN. OP SPECIFIEKE PUNTEN RONDOM HET TERREIN KAN MEN EEN DOORKIJK KRIJGEN IN HET GEBIED. HIER KAN MEN ONDER, LANGS OF DOOR DE GEBOUWEN EN STRUCTUREN KIJKEN.

HET ONBEREIKBARE

IREIKIBARE

A 3D perspective diagram of a simple frame structure. It consists of a central vertical member (a light blue rectangular prism) and two horizontal members (light blue rectangular prisms) attached to the top of the vertical member. The entire structure is supported by a base (a light blue rectangular prism). The base has a central rectangular cutout. The horizontal members are positioned such that they pass through the cutout in the base. The vertical member is positioned such that it is supported by the base. The structure is shown in a perspective view, with the base and horizontal members in the foreground and the vertical member in the background.

EFFECT-
BESTANDELEN

A diagram showing a person standing on a small white rectangular platform. Behind the person is a large, light-colored rectangular screen. The person's shadow is cast onto the screen, appearing as a larger, upright figure. This illustrates the concept of a virtual image formed by a plane mirror.

A diagram showing a square pillar on a square base. A transparent cube is placed on top of the pillar, with a small sphere inside it. The base is a light pink square, the pillar is a white square, and the cube is a light blue transparent square.

DE BOUWWERKEN

SILO'S - BUIZEN - HOUTEN TORENS - KETELS - LADDERS - TRAPPEN - BETON -
IJZER - ROND - VIERKANT - HOOG - LAAG - ONDERDOOR - OVERHEEN - KLIMMEN
- OUD - NIEUW - LANG - KORT - GROOT - KLEIN - DONKER - LICHT - GELUID
- STIL - STOOM - KLEUR - REGELS - COMPLEX -

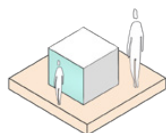

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

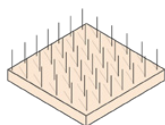
DE ARCHITECTUUR VAN HET ALBEMARLETERREIN DRAAGT BIJ AAN DE SUBLIEME TRILLINGEN VAN HET ALBEMARLETERREIN. DE SCHAAL, CONTRASTEN IN MATERIAAL, KLEUR EN VORM LEVEREN EEN COMPLEX OP WAT VERWONDERD EN NIEUWSGIERIGHEID OPROEPT. DE TOEPASSING VAN ALLE BUIZEN EN STANGEN IS MET EEN MATHEMATISCHE COMPLEXITEIT EN PRECISIE GEDAAN

EN WORDT EINDELOOS HERHAALT. DE VERSCHILLENDE GEBOUWEN EN BUIZEN NODIGEN UIT TOT INTERACTIE. DE TOESCHOUWER WIL ER GRAAG OP KLIMMEN EN OVERHEEN LOPEN. DE BEZOEKER KAN ONDER VEEL STRUCTUREN DOORKIJKEN EN ONDERDOOR LOPEN WAT EEN SPEL VAN DONKER EN LICHT OPLEVERT.

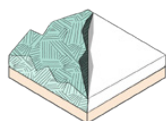
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

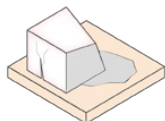
VERHOUDING/SCHAAL

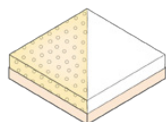
RIJME/HERHALING

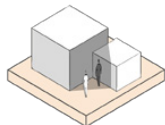
CONTRAST IN
MATERIAAL

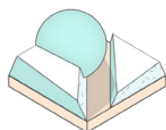
VERVAL

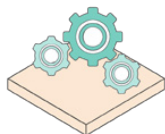
CONTRAST IN KLEUR

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

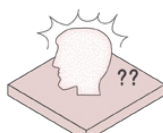

CONTRAST IN VORM

COMPLEX/TECHNISCH

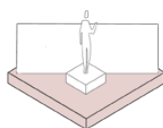
EFFECT-BESTANDDELEN

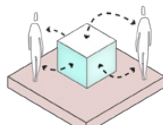
ERVAREN VAN
VERWONDERING

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

DE WOLKEN- FABRIEK

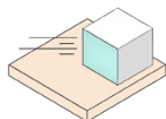

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

DE WOLKEN VAN HET ALBEMARLETERREIN DRAGEN BIJ AAN DE MYSTERIEUZE ATMOSFEER VAN HET COMPLEX. DE WOLKEN BEWEGEN SNEL EN ZIJN GROOT. DOOR DE HOOGTE WAAROP ZE WORDEN UITGESTOTEN LIJKEN ZE BIJ DE JUISTE OMSTANDIGHEDEN OP DE NATUURLIJKE WOLKEN IN DE LUCHT. MAAR DIT IS UITERAARD

EEN ILLUSIE. WETENSCHAP EN CHEMIE MAKEN DEZE WOLKEN. WAAR DE WOLKEN VANDAAN KOMEN WEET MEN NIET ZEKER. HET ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP MAAR DE KENNIS DAT HET EEN CHEMISCHE FABRIEK IS NEEMT OOK EEN ZEKER GEVOEL VAN SPANNING MET ZICH MEE.

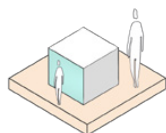
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

BEWEGING

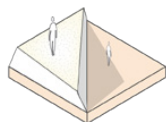
CREËERT EEN ILLUSIE

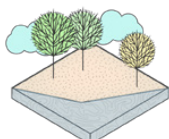
VERHOUDING/SCHAAL

(MOGELIJK DOOR)
WETENSCHAP

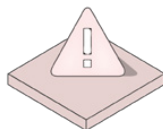

HOOGTE(VERSCHIL)

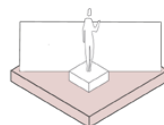

NATUUR(LIJK)

EFFECT-BESTANDDELEN

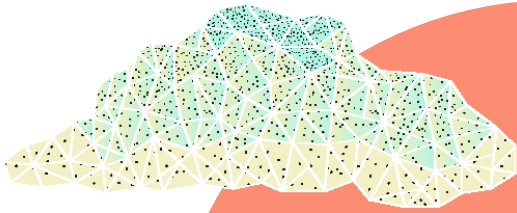
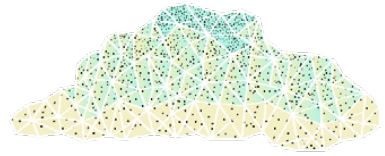
GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

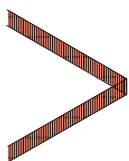

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

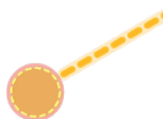
CONCLUSIE:

EEN SUBLIEM ALBEMARLETERREIN EN DE
PAS OP DE PLAATS WORDT BEHOUDEN OF
VERSTERKT ALS MEN ZICH DE VOLGENDE
SPELREGELS HOUDT:

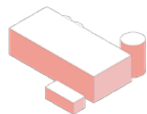
BEHOUD EN VERSTERKEN VAN HET GEHEIMZINNIGE ONBEREIKBARE KARAKTER.

IK HERGEBRUIK HET CONCEPT VAN HET HEKWERK WAT ZORGT VOOR
AFSTAND EN VERSTERK DEZE.

BEHOUD EN VERSTERKEN VAN DE DOORZICHTEN.

IK BENADRUK ENKELE INDRIKWEKKENDE ZICHTLIJNEN DOOR EN LANGS
HET GEBIED.

BEHOUD VAN DE INDUSTRIËLE ARCHITECTUUR EN HAAR CONTRASTEN.

IK BEHOUD DE GEBOUWEN DIE DOOR HET BUIZENSYSTEEM WORDEN
VERBONDEN.

BEHOUD VAN DE WOLKEN.

DE WOLKEN BLIJVEN UIT DE FABRIEK KOMEN, MAAR ZE ZULLEN NIET
MEER CHEMISCH ZIJN.

BEHOUD VAN DE COMPOSITIE.

DE GENIALE COMPOSITIE VAN HET TERREIN WORDT GERESPECTEERD EN
VERSTERKT DOOR HET ZORGVULDIG PLAATSEN VAN NIEUWE VOLUMES EN
STRUCTUREN.

257 SUB 257 257.

WAT 5 WAT,

WAT 21 00000000

WAT 20000000 0000

DE 255 OF DE

WAT22

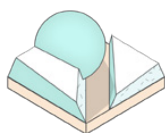
DE
ERVARING
VAN EEN
(BOS)RAND

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

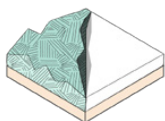
DE ERVARING VAN EEN (BOS)RAND ONTSTAAT WANNEER EEN CONTRAST IN VORM, CONTRAST IN MATERIAAL EN EEN SCHERPE OVERGANG VAN HOOGTEVERSCHIL EN SCHAAL ZICH MANIFESTEREN. BIJ EEN BOSRAND IS HET EEN OVERGANG VAN LEEGTE EN WEIDSHEID NAAR IETS VAN VOLUME. DE BOSRAND LEEST ZICH DOOR EEN CONTRAST VAN DONKER EN LICHT WAARDOOR NA ENKELE METERS NIET MEER ZICHTBAAR IS WAT ER ZICH AFSPLEET. DIT RESULTEERT IN EEN PERCEPTIE

VAN ONEINDIGHEID. ROUTING EN ZORGVULDIG GEPOSITIONEERDE ZICHTLIJNEN VERSTERKEN DE BELEVING VAN DE RAND. AAN WEERSZIJDE VAN DE RAND BEVINDEN ZICH TWEE VERSCHILLENDE WERELDEN DIE ZICH KUNNEN LATEN OMSCHRIJVEN ALS EEN VERSCHIL TUSSEN BINNEN & BUITEN. HET EINDRESULTAAT IS EEN MYSTERIEUZE EN WELLICHT SPANNENDE ATMOSFEER DIE NIEUWSGIERIGHEID EN INTERACTIE UITLOKT.

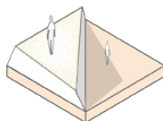
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

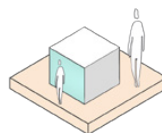
CONTRAST IN VORM

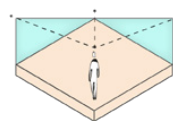
CONTRAST IN
MATERIAAL

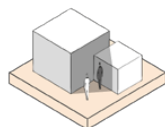
HOOGTE(VERSCHIL)

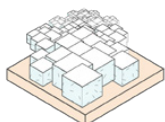
VERHOUDING/SCHAAL

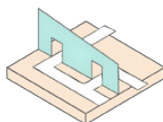
WIJDS/HORIZON

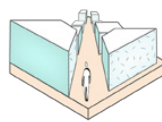
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

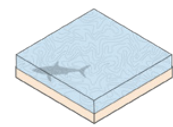
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

ROUTING

ZICHTLIJN/POSITIE

HET ONZICHTBARE

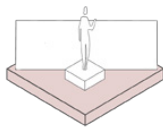
EFFECT-BESTANDDELEN

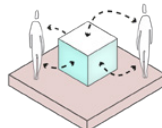
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

HET ERVAREN VAN MASSA

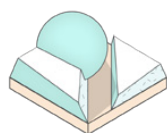

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

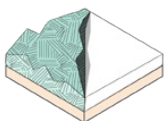
DE ERVARING VAN MASSA ONTSTAAT WANNEER EEN CONTRAST IN VORM, EEN CONTRAST IN MATERIAAL, EN/OF EEN CONTRAST IN KLEUR ZICH OP EEN LOCATIE MANIFESTEREN. DE AANSCHOUWER IS IN VERHOUDING SIGNIFICANT KLEINER DAN HET OBJECT OF DE PLEK WAAR TOT HIJ ZICH VERHOUDT. DEZE MASSA HOEFT NIET ALTIJD ECHT TE BESTAAN. DE ILLUSIE VAN MASSA HEEFT DEZELFDE UITWERKING. IN EEN BOS IS DE ERVARING VAN MASSA VOELBAAR WANNEER EEN SCHIJNBAAR EINDELOZE HERHALING VAN STAMMEN IS

TE ZIEN. DIT RESULTEERT IN DE PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID. HOE HET LICHT DOOR DE BOMEN SCHIJNT EN EEN CONTRAST VAN DONKER EN LICHT CREËERT DRAGEN BIJ AAN DE ERVARING VAN MASSA. DOOR MIDDEL VAN ROUTING EN TACTISCHE ZICHTLIJNEN IS DE MASSA OF DE ILLUSIE VAN MASSA TE VERSTERKEN. MASSA IN AL HAAR SCHAAL HEEFT ALS UITWERKING DAT DE AANSCHOUWER EEN GEVOEL VAN SPANNING/TERROR ERVAART EN ZICH VERWONDERD.

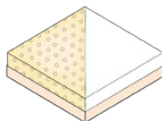
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

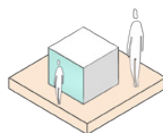
CONTRAST IN VORM

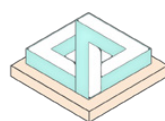
CONTRAST IN MATERIAAL

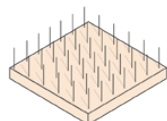
CONTRAST IN KLEUR

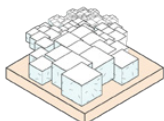
VERHOUDING/SCHAAL

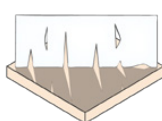
CREËERT EEN ILLUSIE

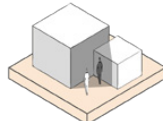
RITME/HERHALING

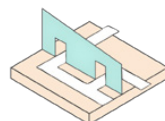
PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID

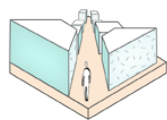
LICHT(IN)VAL

CONTRAST VAN DONKER/LICHT

ROUTING

ZICHTLIJN/POSITIE

EFFECT-BESTANDDELEN

GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR

ERVAREN VAN VERWONDERING

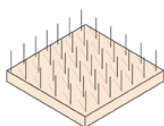

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

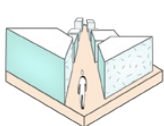
DE ERVARING VAN VERDWAALD ZIJN MANIFESTEERT ZICH WANNEER DE PERSOON IN KWESTIE ZICH NIET MEER KAN ORIËTEREN. DIT GEBEURD WANNEER ER EEN HERHALING IS VAN STEEDS HETZELFDE ZONDER HERKENNING- OF REFERENTIEPUNTEN. DIT KAN ONTSTAAN DOOR EEN AFWEZIGHEID VAN ZICHTLIJNEN. WANNEER DIT GEBEURD VERANDERT DE PERCEPTIE VAN VERHOUDING/SCHAAL TEN OPZICHTE VAN DE GEBRUIKER EN ONTSTAAT HET GEVOEL VAN ONEINDIGHEID. DE MANIER WAAROP DE ROUTING IS ONTWERPEN KAN EEN ENORM EFFECT HEBBEN OP DE ERVARING VAN

VERDWAALD ZIJN. OP DE SCHAAL VAN HET VLIEGENBOS IS ÉCHT VERDWALEN ONMOGELIJK. DAAR MOET HET GEZOCHT WORDEN IN DE ILLUSIE VAN VERDWALEN. DE COMPLEXITEIT VAN DE ROUTING EN HET ONTWERP VAN DE OMGEVING DRAAGT HIER AAN BIJ. DOOR MIDDEL VAN REFLECTIE, EEN SPEL VAN BINNEN/BUITEN ZIJN, HOOGTEVERSCHILLEN EN CONTRAST VAN DONKER EN LICHT DRAGEN BIJ AAN DEZE ILLUSIE. WANNEER MEN VERDWAALT IS VERLIEST MEN CONTROLE OVER ZIJN SITUATIE EN ZAL EEN GEVOEL VAN SPANNING/TERROR GEMIXT MET MYSTERIE DE OVERHAND KRIJGEN.

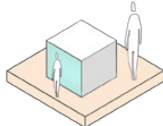
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

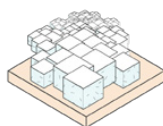
RITME/HERHALING

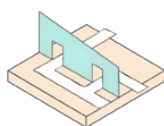
ZICHTLIJN/POSITIE

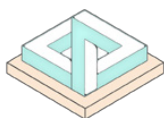
VERHOUDING/SCHAAL

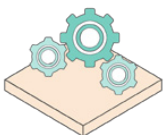
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

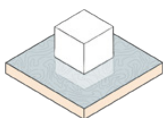
ROUTING

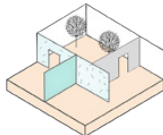
CREËERT EEN ILLUSIE

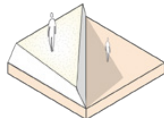
COMPLEX/TECHNISCH

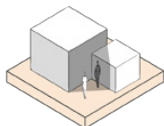
WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

BINNEN/BUITEN

HOOGTE(VERSCHIL)

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

EFFECT-BESTANDDELEN

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

DE OPEN PLEK

HET CONTRAST

DE CLIMAX

DE VERRASSING

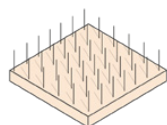

RELEVANTE SUBLIEME BESTANDDELEN:

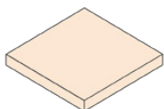
NET ZOALS IN DE SPROOKJES HEEFT ELK GOED BOS EEN OPEN PLEK. OF EEN CLIMAX. NA DE VELE HERHALINGEN VAN BOOMSTAMMEN KOMT MEN PLOTS OP EEN PLEK DIE LEEG IS OF EEN STERK CONTRAST VORMT MET DE BOMEN VAN HET BOS. EEN CONTRAST IN FORM, MATERIAAL, KLEUR OF DONKER/LICHT KAN DIT VOOR ELKAAR KRIJGEN. DE ROUTING WAARMEE MEN RICHTING DE OPEN PLEK OF DE CLIMAX LOOPT DRAAGT BIJ AAN HET MOMENT VAN DE DAADWERKELIJKE CLIMAX. WELLICHT WORDT HET MOMENT AL EERDER GEÏNTRUCED DOOR EEN GOED

GEPLAATSTE ZICHTLIJN. OP DE OPEN PLEK KAN HET MOMENT VERSTERKT WORDEN DOOR TYPE LICHTVAL, VEEL GELUID OF JUIST TOTAAL GEEN GELUID EN BIJVOORBEELD TEMPERATUURVERSCHIL. WELLICHT IS HET BOS HEEL KLAM EN KOUD WAAR DE OPEN PLEK WARM IS DOOR ZONLICHT. MEN KAN DEBATTEREN OF DE OPEN PLEK NOU BINNEN OF BUITEN IS. HET IS OFFICIEEL BUITEN, MAAR HET VOELT WELLICHT ALS EEN PLEK WAARIN MEN IN EEN KAMER VAN HET BOS IS.

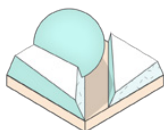
RUIMTELIJKE BESTANDDELEN

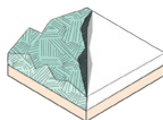
RITME/HERHALING

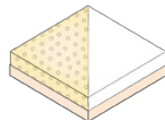
LEEGTE/VLAKTE

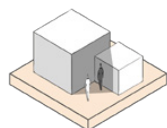
CONTRAST IN FORM

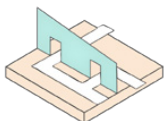
CONTRAST IN
MATERIAAL

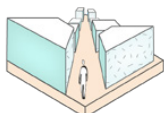
CONTRAST IN KLEUR

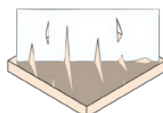
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

ROUTING

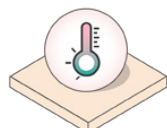
ZICHTLIJN/POSITIE

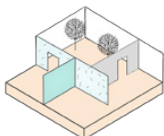
LICHT(IN)VAL

HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

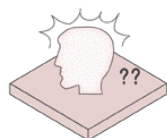

TEMPERATUUR
(VERSCHIL)

BINNEN/BUITEN

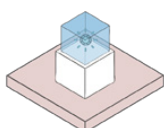
EFFECT-BESTANDDELEN

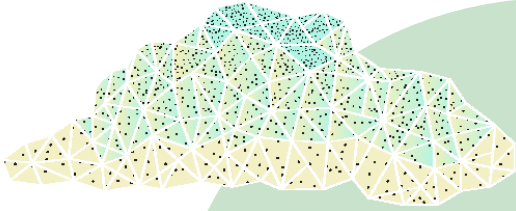
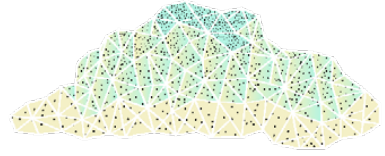
ERVAREN VAN
VERWONDERING

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

GROTE WAARDE/BELANG

CONCLUSIE:

HET SUBLIEME BOS EN DE PAS OP
DE PLAATS IN HET BOS KAN WORDEN
ONTWORPEN ALS DE VOLGENDE ASPECTEN
WORDEN NAGELEefd.

HET MAKEN VAN EEN (BOS)RAND

DE BOSRAND IS NU AAN GEEN ENKELE ZIJDE VAN HET VLIEGENBOS TE ERVAREN. AAN DE NOORDZIJDE IS DE ZEEDIJK, AAN DE OOSTZIJDE HET ZIJKANAAL. AAN DE ZUIDZIJDE DE VOLKSTUINEN EN AAN DE WESTZIJDE DE TWEE SCHOLEN.

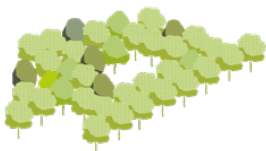
HET MAKEN VAN MASSA

HET BOS HEEFT IN DE HUIDIGE SITUATIE GEEN MASSA. HET VOLUME IS NIET GROOT EN BREED GENOEG. ER ZIJN TEVEEL PADEN WAT DE DICHTHEID BEÏNVLOED. HET TYPE VEGETATIE IS OPEN.

HET MAKEN VAN RUIMTE OM TE VERDWALEN

IN HET HUIDIGE BOS KAN MEN NIET VERDWALEN. OOK NIET VOOR EEN PAAR SECONDEN. ER ZIJN VEEL PADEN EN HET ZICHT IS TE OPEN.

PLAATS MAKEN VOOR EEN CLIMAX, CONTRAST, VERRASING OF OPEN PLEK

EEN GOED BOS HEEFT EEN CLIMAX; EEN PLEK MIDDEN IN HET BOS WAAR PLOTS WEER LICHT SCHIJNT.

DEEL IV HET ONTWORPEN SUBLIEME

HET NARRATIEF

MET DE RICHTLIJNEN GEFORMULEERD IN HET VOORGAANDE DEEL KAN IK AAN DE SLAG. IK WEET WAT IK MOET BEHOUDEN EN VERSTERKEN OP HET ALBEMARLETERREIN OM ER EEN SUBLIEME WOON- EN WERKOMGEVING TE MAKEN. EEN OMGEVING WAARIN EEN MOMENT VOOR EEN PAS OP DE PLAATS MEERDERE MALEN WORDT GEFACILITEERD. IMMERS WORDT IEDEREEN DOOR ANDERE PRIKKELS GETRIGGERD. IK ZET BREED IN. IK WEET OOK WAT IK MOET TOEVOEGEN IN EN RONDOM HET LOSVLIEGEN OM ER EEN ECHT SUBLIEM BOS VAN TE MAKEN. IK KAN AAN DE SLAG. ÉÉN ASPECT/ SPELREGEL BLIJKT TIJDENS HET ONTWERP VAN CRUCIAAL BELANG. DIT GAAT OVER DE POSITIE WAAR VANUIT MEN ONTWERPT.

POSTITIE IS KEY

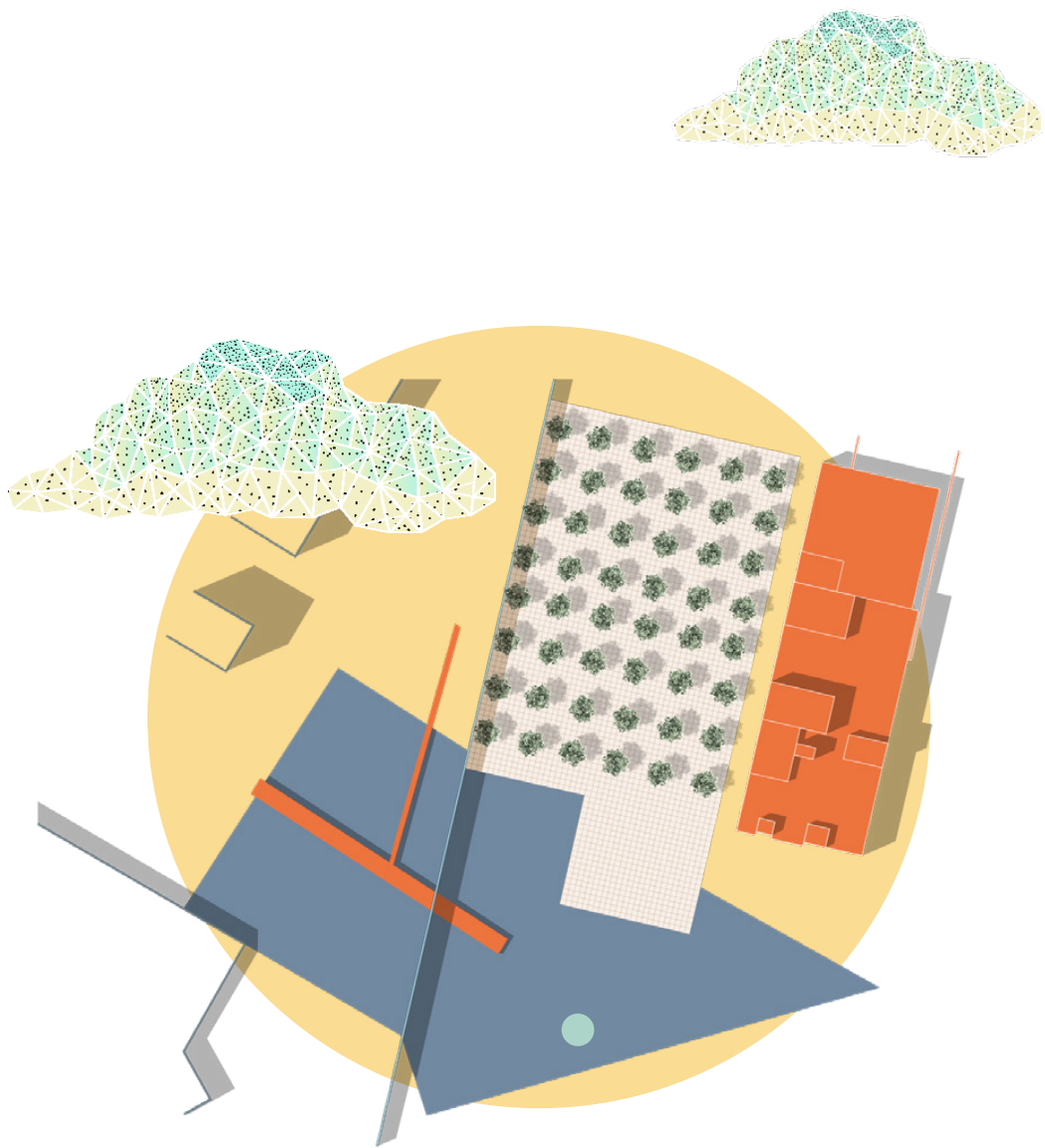
IN CONCLUSIE NR. 3 VAN HET REFERENTIEONDERZOEK VERKLAP IK HET AL. HET SUBLIEME LAAT ZICH SLECHT/NIET ONTWERPEN OP DE PLATTEGROND. ALLE INGEPEN DIE JE IN HET NARRATIEF RUIMTE VOOR NIKS ZIET ZIJN ONTWERPEN VANUIT OOGHOOGTE-PERSPECTIEF. VANUIT OOGHOOGTE IS BEPAALD HOE LIJNEN MOET LOPEN, WAT GOEDE HOOGTES ZIJN, HOE BREED HET PAD IS EN HOE (NIET) VER HET ZICHT MOET GAAN. DE METHODE 'VANUIT OOGHOOGTE ONTWERPEN' IS NIET EEN METHODE DIE IK DOORGAANS GEBRUIK. VAAK HEEFT HET PLATTE VLAK DE VOORKEUR. MAAR DAAR BEN IK NU VAN TERUGGEKOMEN BIJ HET ONTWERPEN VAN HET SUBLIEME.

RUIMTE VOOR NIKS HET NARRATIEF

EEN SUBLIEM ONTWERP VOOR HET ALBEMARLETERREIN EN HET VLIEGENBOS

NU VOLGT HET ONTWERP. RUIMTE VOOR NIKS, HET NARRATIEF. IK NOEM HET EEN NARRATIEF OMDAT HET EEN VERHAAL IS GEWORDEN. DOOR EEN VERHAAL TE VERTELLEN OVER DE ROUTE DIE WORDT AFGELEGD LANGS EN OVER BEIDE TERREINEN WORDT DUIDELIJK WELKE INGREPEN WORDEN VOORGESTELD EN WAAROM. NA ELKE PLAAT VOLGT DE SUBLIEME ONTLEDING WAARIN TE ZIEN IS WELKE SUBLIEME BESTANDDELEN ZIJN TOEGEPAST. DE PLANKAARTEN LATEN ENKEL ZIEN WELKE OBJECTEN BIJDRAGEN AAN DE SUBLIEME COMPOSITIE.

HET ZWEVENDE DOK

09.40

VERTREK VANAF JAVA

OP DE KADE VAN JAVA ZIJN DE ROOKPLUIMEN VAN DE WOLKENFABRIEK ZICHTBAAR.
OP HET VERTREKBORD STAAT HET ZWEVENDE DOK ALS BESTEMMING. AAN DE OVERKANT
VAN HET IJ IS EEN GEBIED TE ZIEN WAARIN CONTRASTEN TUSSEN OUD EN NIEUW,
GEPOLIJST EN GROF ELKAAR AFWISSELEN.

DIT MOMENT VAN WACHTEN IS BELANGRIJK. ZO OOK DE LANGZAME OVERTOCHT.
HET GEEFT JE DE RUIMTE VOOR NIKS.

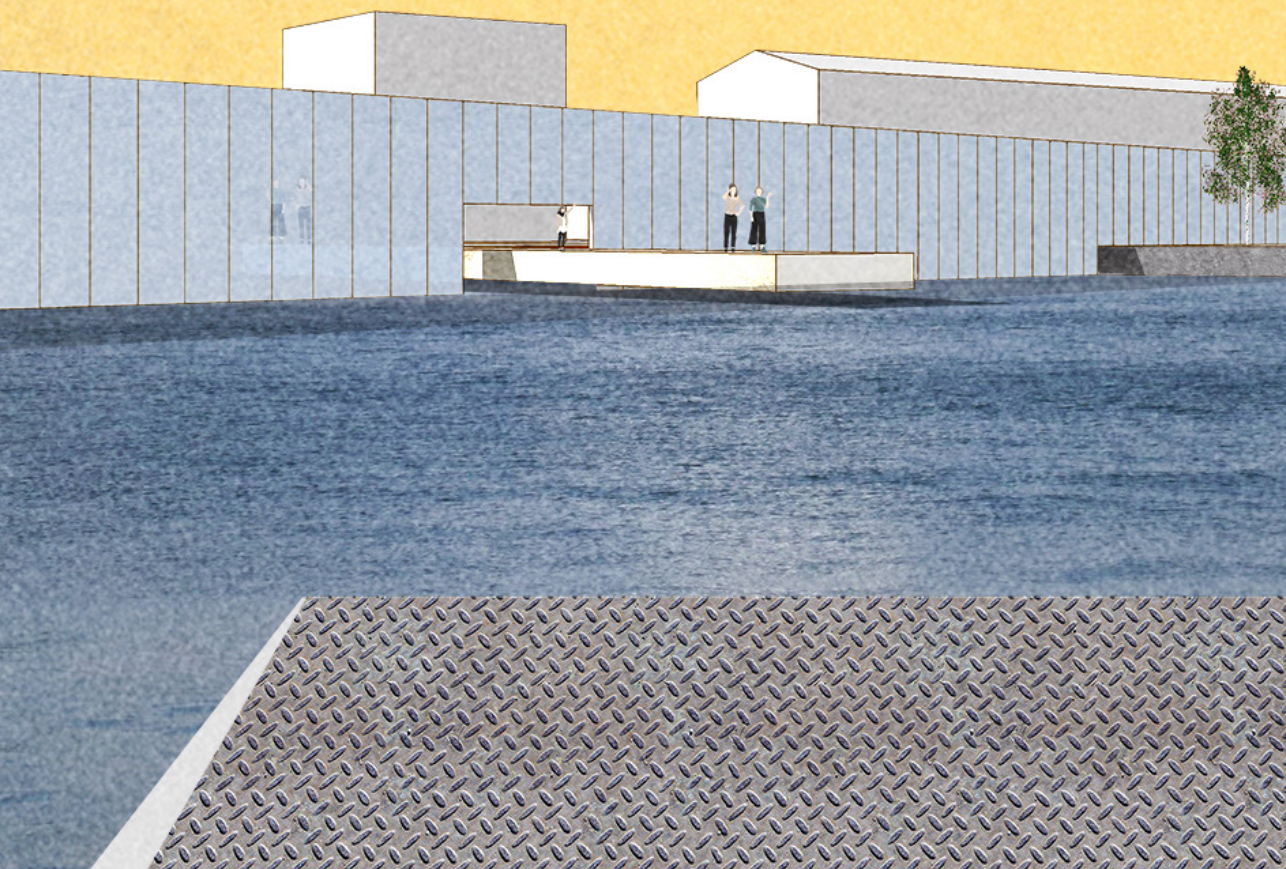

HET ZWEVENDE DOK

ONDERWEG VAART DE PONT LANGS DE VOORMALIGE KETJENFABRIEK. DE ROOK KOMT NOG STEEDS UIT DE SCHOORSTENEN. EEN GRID VAN BERKEN STAAT VOOR HET COMPLEX. ALS BLIKSEMAFLEIDERS STAAN DEZE STRAK IN HET GEREEL. AL VAREND KIJKT MEN STEEDS DOOR EEN NIEUWE ZICHTLIJN LANGS DE STAMMEN.

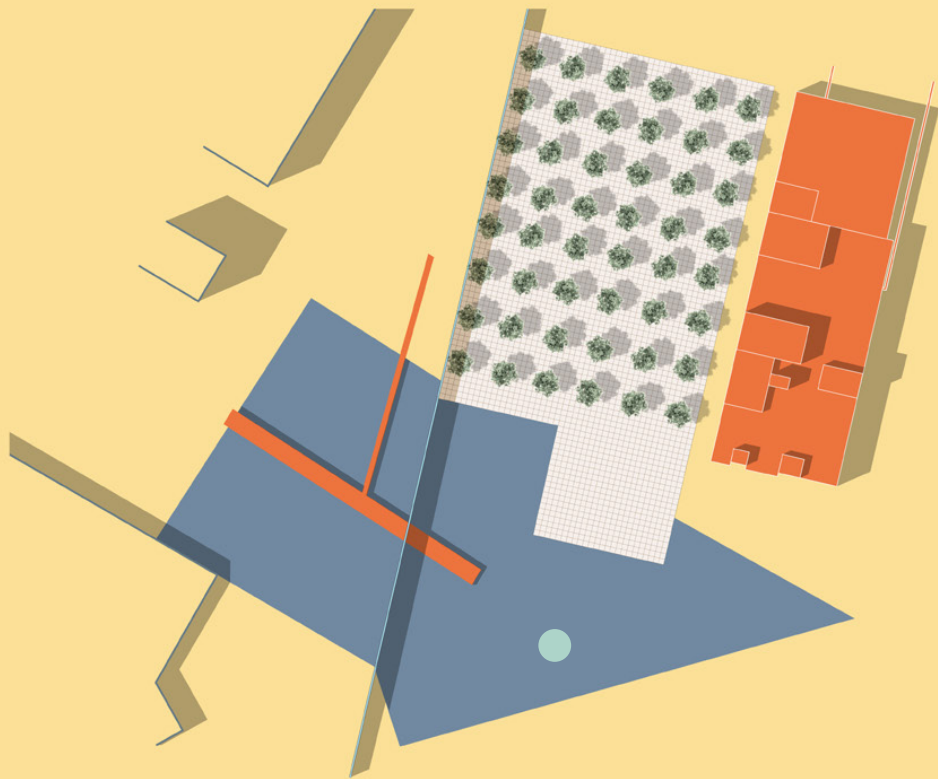
BIJ AANKOMST LEGT DE PONT AAN OP HET ZWEVENDE DOK. GOED OPLETTEN IS HIER VAN GROOT BELANG. HET DOK IS NIET BREED EN KENT GEEN RAILING. HET WATER VAN HET IJ KLOTST TEGEN EEN GROTE WEERSPIEGELENDE WAND AAN. IN HET VERLENGDE VAN HET ZWEVENDE DOK IS EEN LAGE DOORGANG, NET HOOG GENOEG VOOR EEN PERSOON VAN GEMIDDELDE LENGTE.

HET ZWEUVENDE DOK

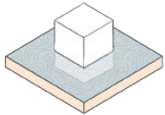

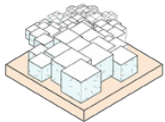
DE LANGE WAND

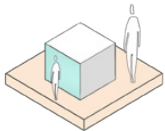
ERVAREN VAN
VERWONDERING

WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

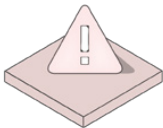

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

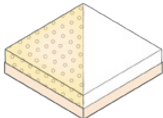

VERHOUDING/SCHAAL

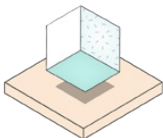
HET ZWEVENDE DOK

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

CONTRAST IN KLEUR

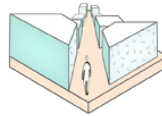

BALANS

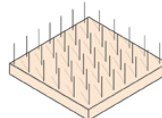
DE BLIKSEMAFLEIDER

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

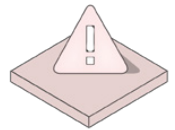

ZICHTLIJN/POSITIE

RITME/HERHALING

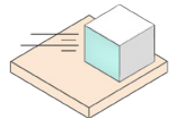
DE WOLKENFABRIEK

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

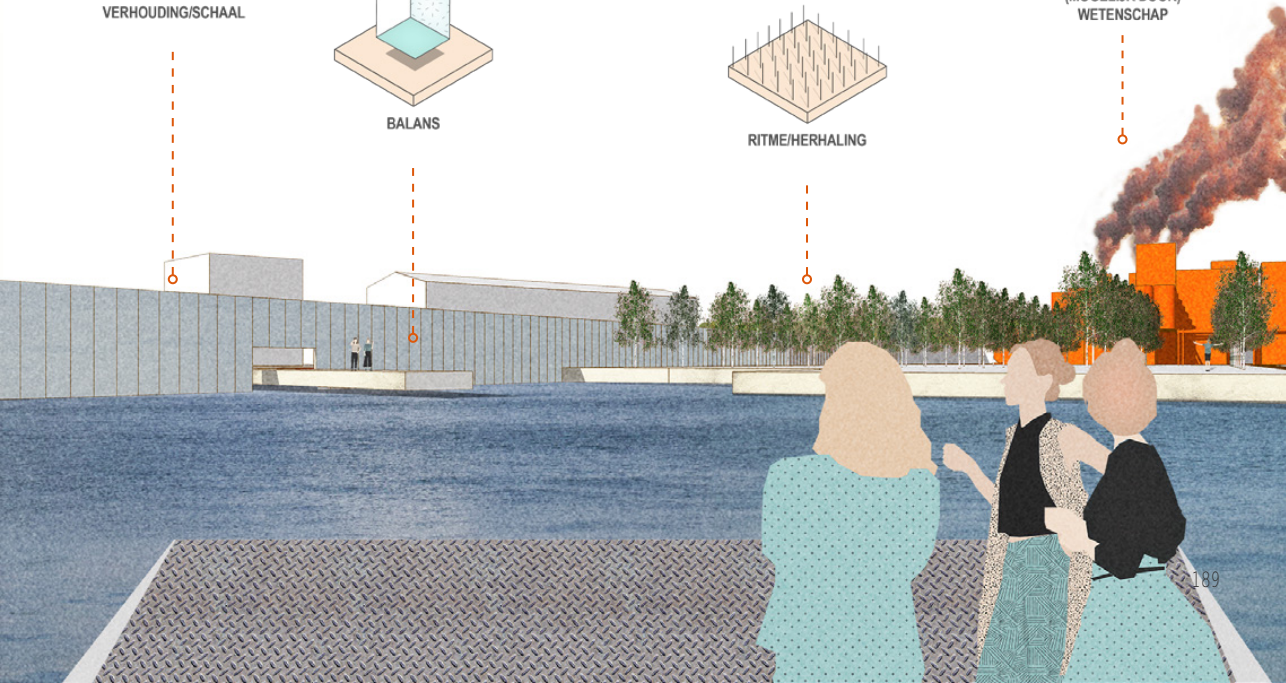
ERVAREN VAN
VERWONDERING

BEWEGING

(MOGELIJK DOOR)
WETENSCHAP

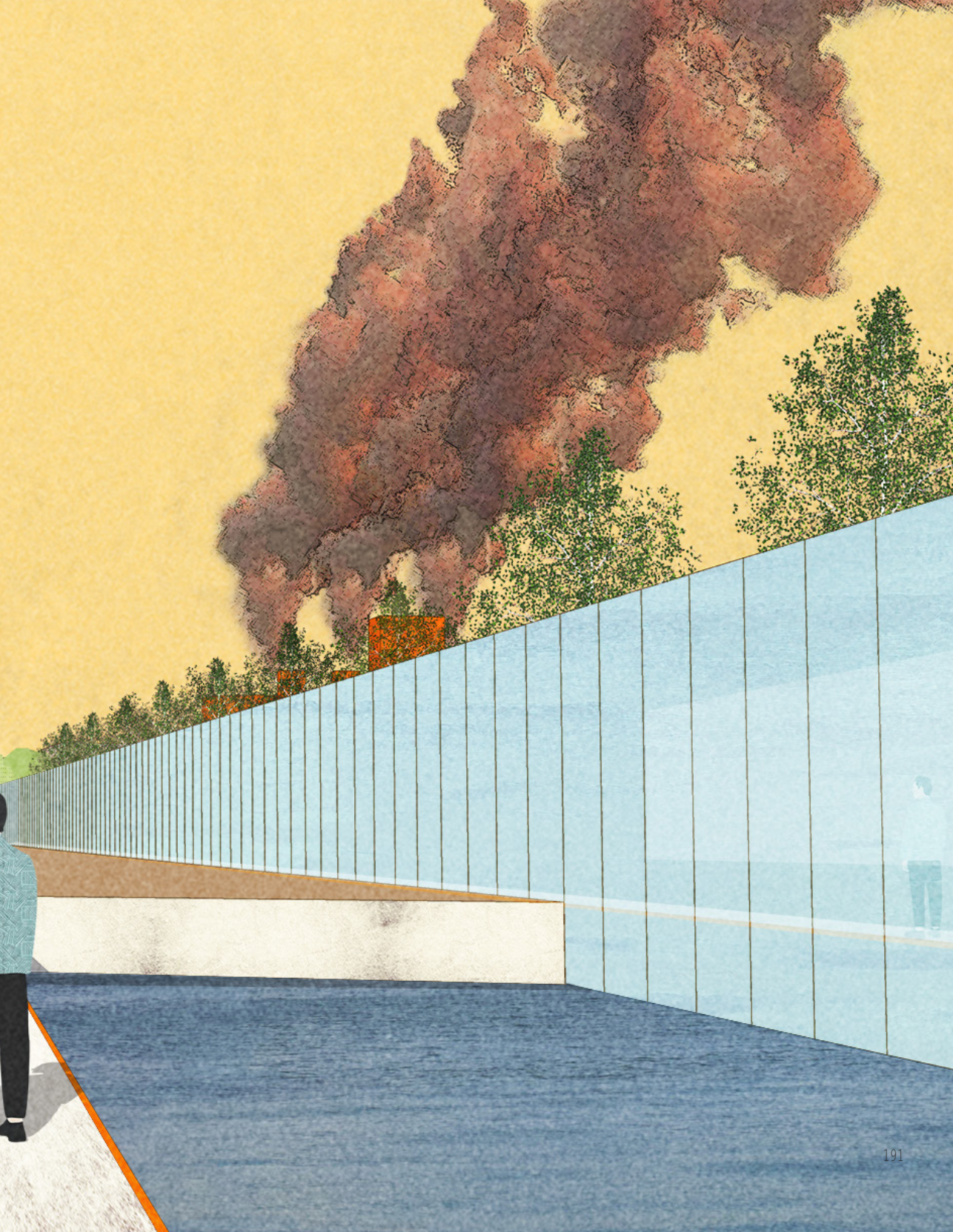
HET LANGE LANGSZIJ

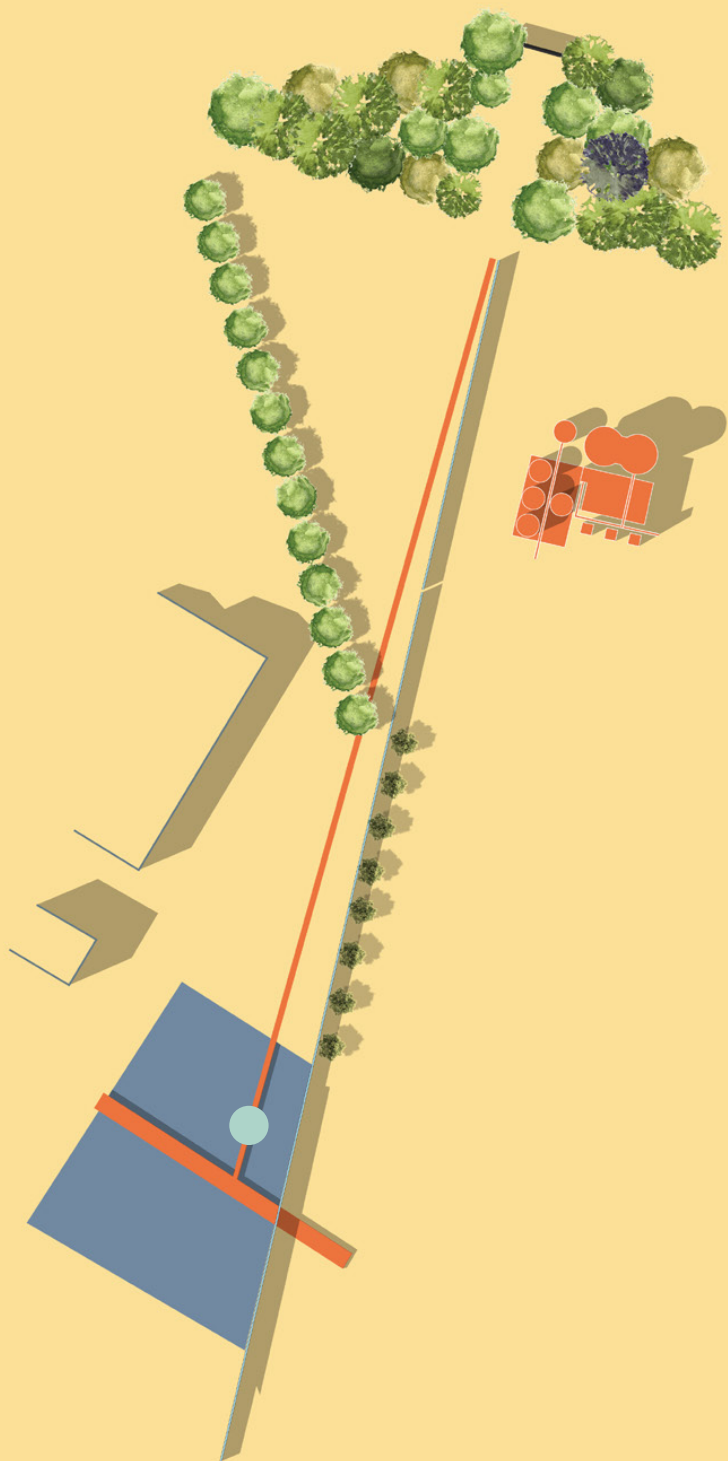
EENMAAL ONDER DE LAGE DOORGANG DOOR, KAN MEN KIEZEN OM HET LANGE LANGSZIJ TE PAKKEN. HIER WORDT DE ROUTE NOG WAT SPANNENDER. HET PAD IS SMALLER DAN HET ZWEVENDE DOK. IN DE VERTE IS IN DE BOSRAND VAN HET VLIEGENBOS ALS EEN TWEEDE RAND TE ZIEN. ZOU DIE NET ZO LANG ZIJN ALS DE LANGE WAND?

HET PAD CONTRASTEERT STERK MET HET MATERIAAL AAN WEERSKANTEN ZODAT HET ZICHT NAAR ACHTER WORDT GETROKKEN. LOPEN HET PAD EN DE LANGE WAND NOU NAAR ELKAAR TOE OF IS HET WERKELIJK ZO VER?

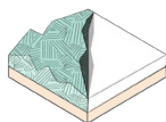

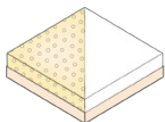

HET LANGE LANGSZIJ

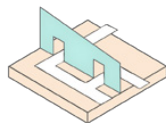
HET LANGE PAD

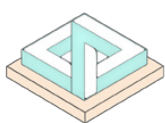
CONTRAST IN
MATERIAAL

CONTRAST IN KLEUR

ROUTING

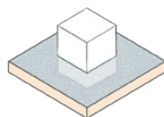

CREËERT EEN ILLUSIE

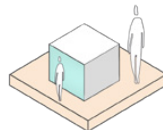

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

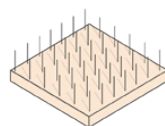
DE LANGE WAND

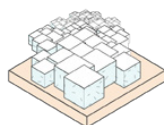
WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

VERHOUDING/SCHAAL

RITME/HERHALING

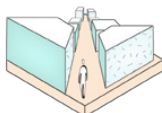

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

ERVAREN VAN
VERWONDERING

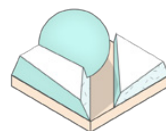
WAND IN HET BOS

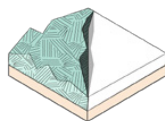
ZICHTLIJN/POSITIE

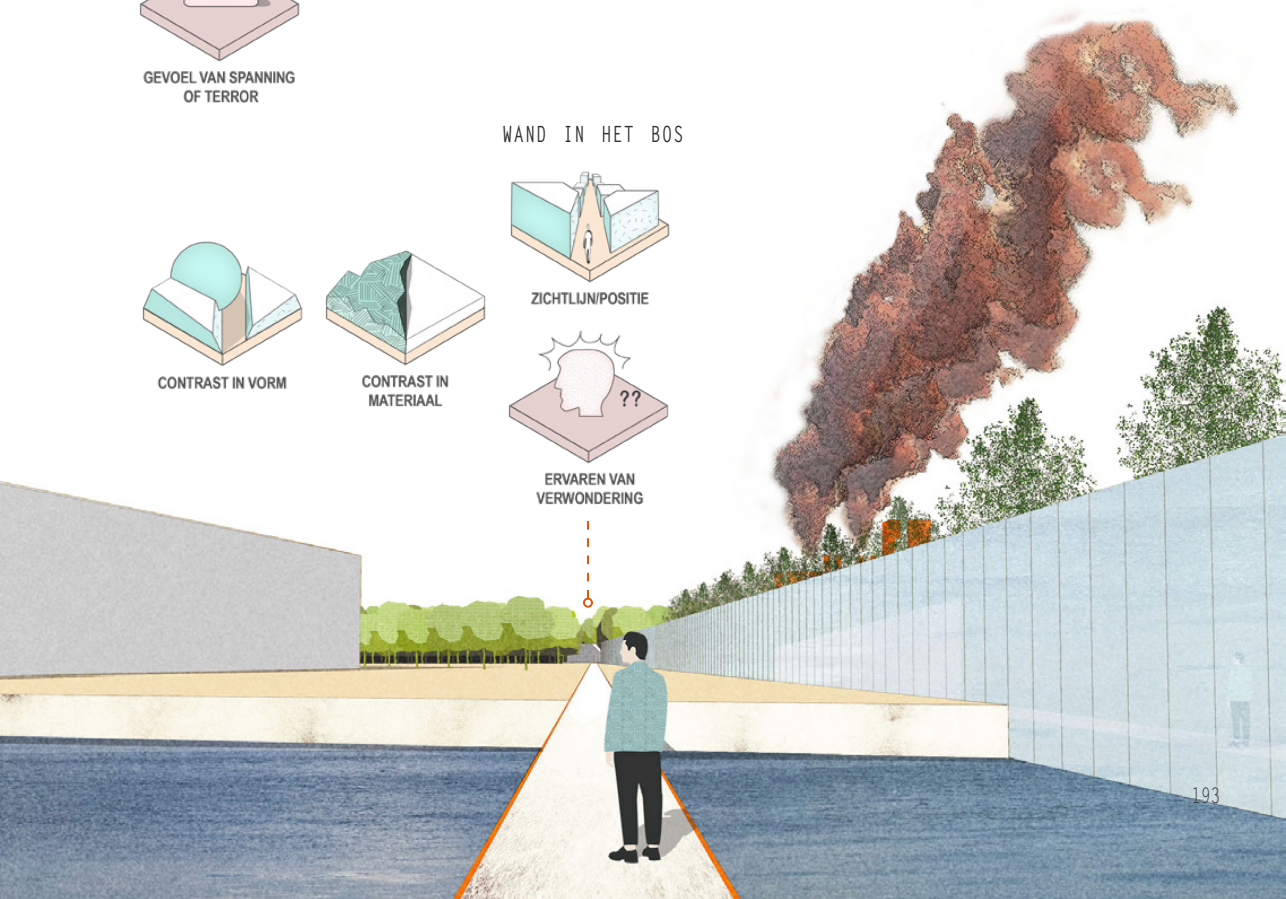
ERVAREN VAN
VERWONDERING

CONTRAST IN VORM

CONTRAST IN
MATERIAAL

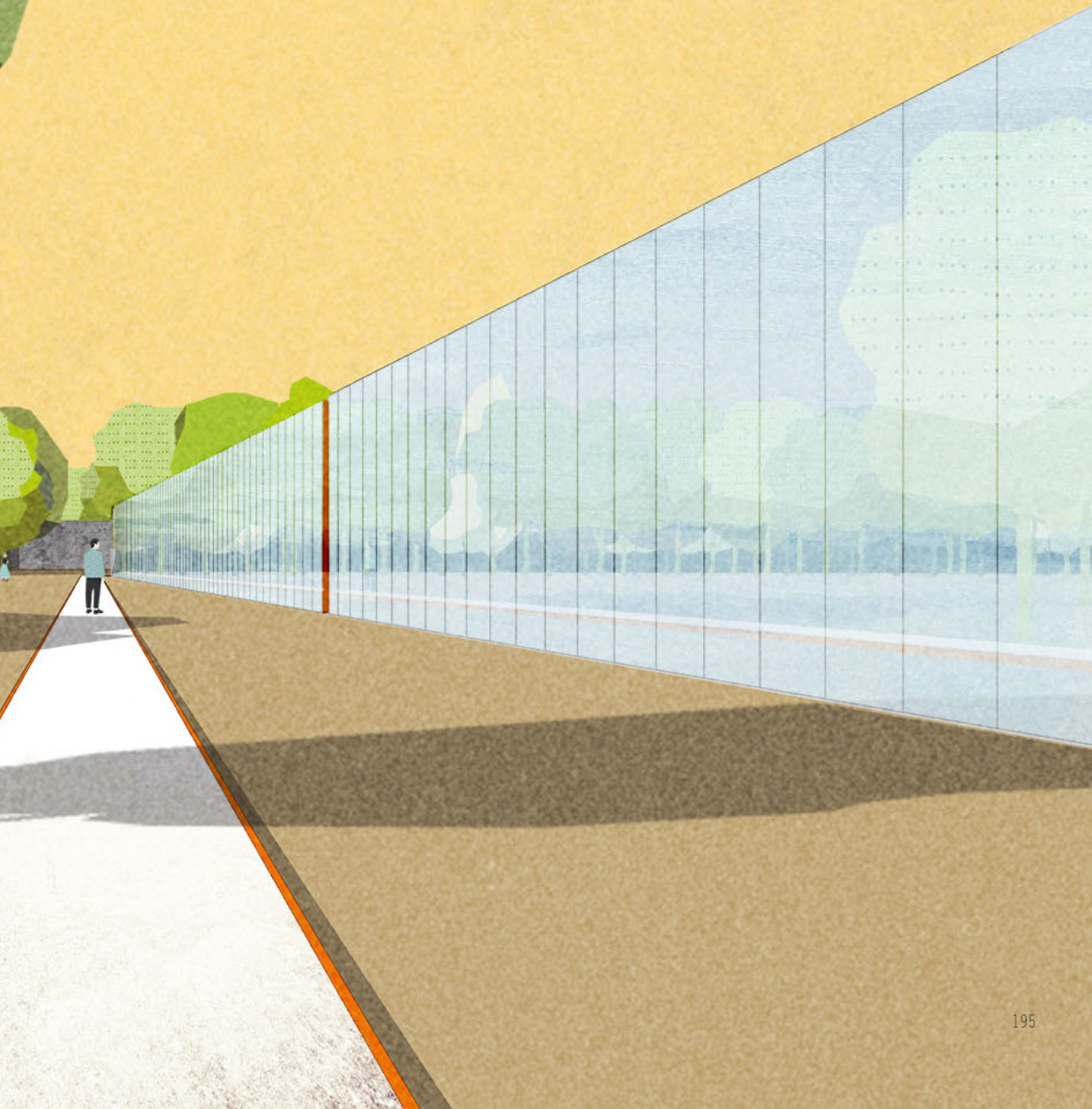

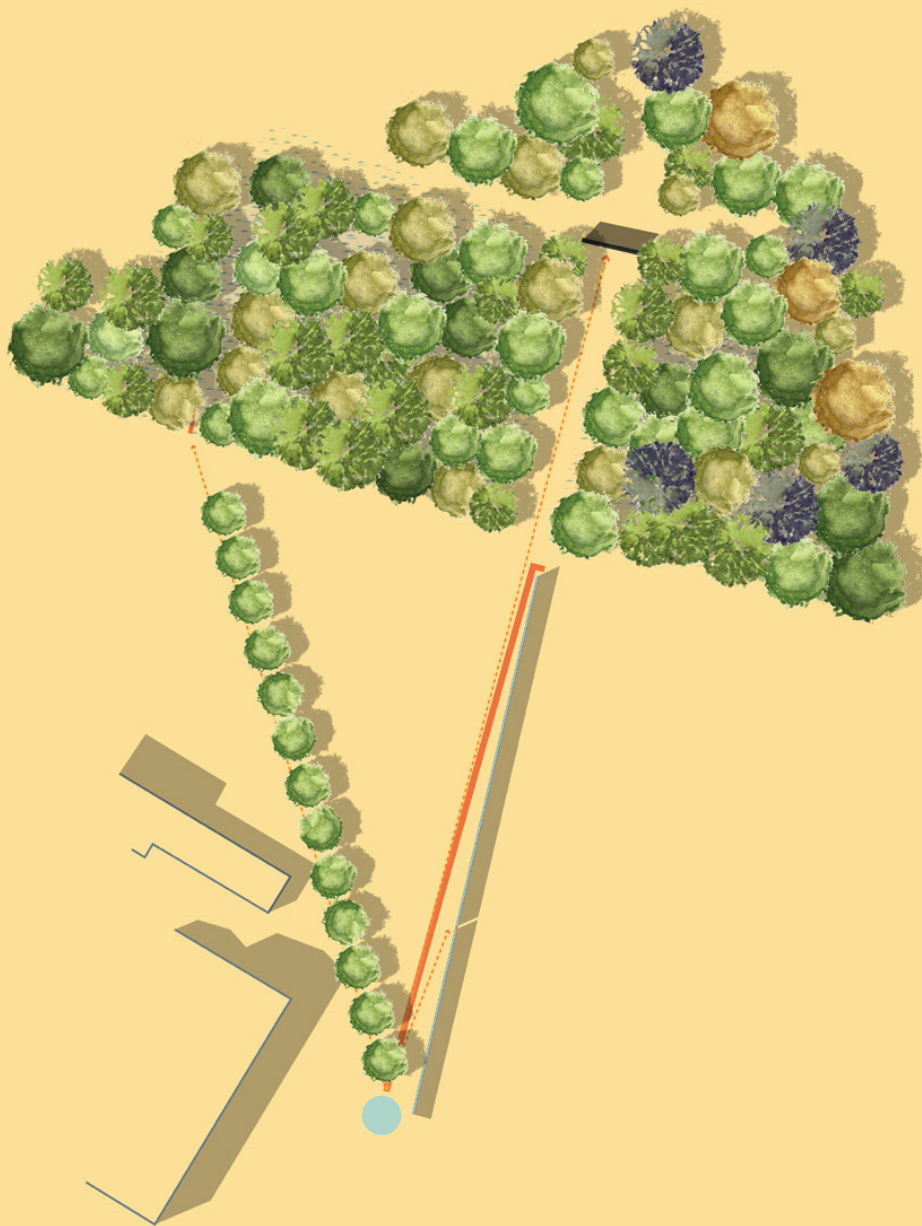

DE DRIE POORTEN

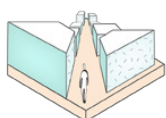
DE RAND VAN HET VLIEGENBOS KOMT STEEDS DICHTERBIJ. AAN DE LINKERZIJDE IS EEN MYSTERIEUZE POORT ZICHTBAAR EN RECHT VOORUIT DE TWEDE WAND DIE IN HET BOS IS VERSTOPT. IN DE LANGE WAND IS OOK IETS TE ZIEN. ZIT DAAR NOU EEN OPENING?

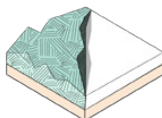

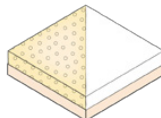
DE DRIE POORTEN

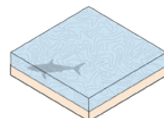
ZICHTLIJN/POSITIE

CONTRAST IN
MATERIAAL

CONTRAST IN KLEUR

HET ONZICHTBARE

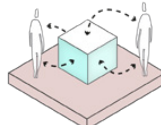
AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

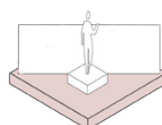
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

ERVAREN VAN
VERWONDERING

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

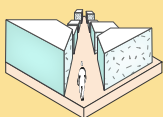
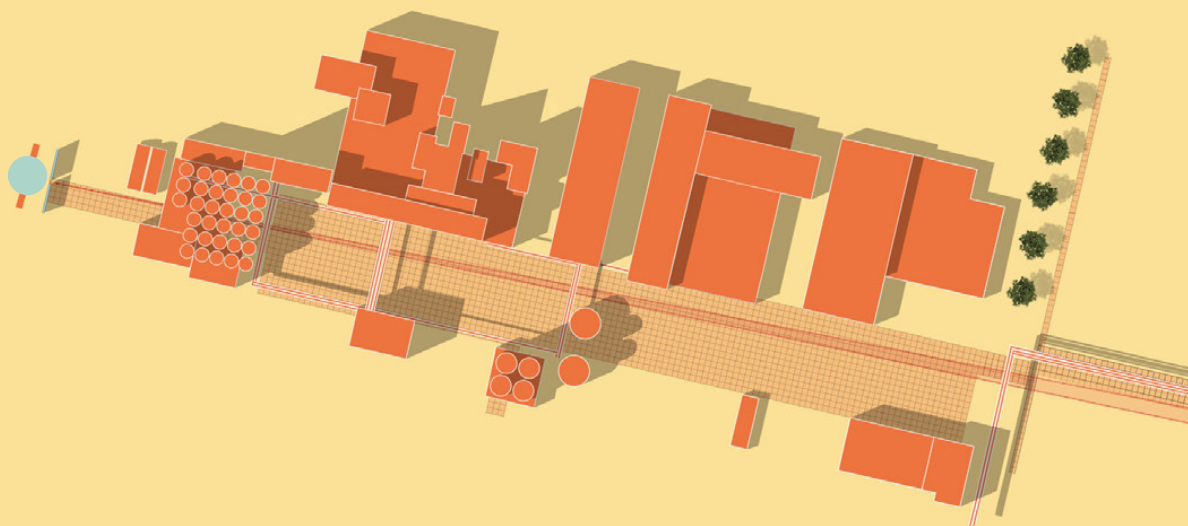

DE DOORKIJK

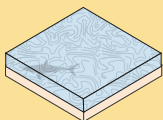
ZO... HIER KIJK JE VER WEG. EN WAT IS DIT
VOOR COMPLEX?

INDUSTRIELE CONSTRUCTIES LOPEN ONDER EN DOOR
ELKAAR HEEN. ER LIGT WEL EEN PAD, MAAR VOLGENS
MIJ IS HET NIET DE BEDOELING DAT MEN HIER
DOORHEEN GAAT.

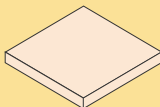

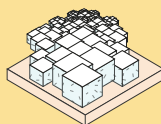
ZICHTLIJN/POSITIE

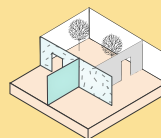
HET ONZICHTBARE

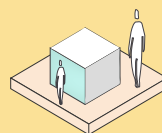
LEEGTE/VLAKTE

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

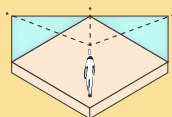
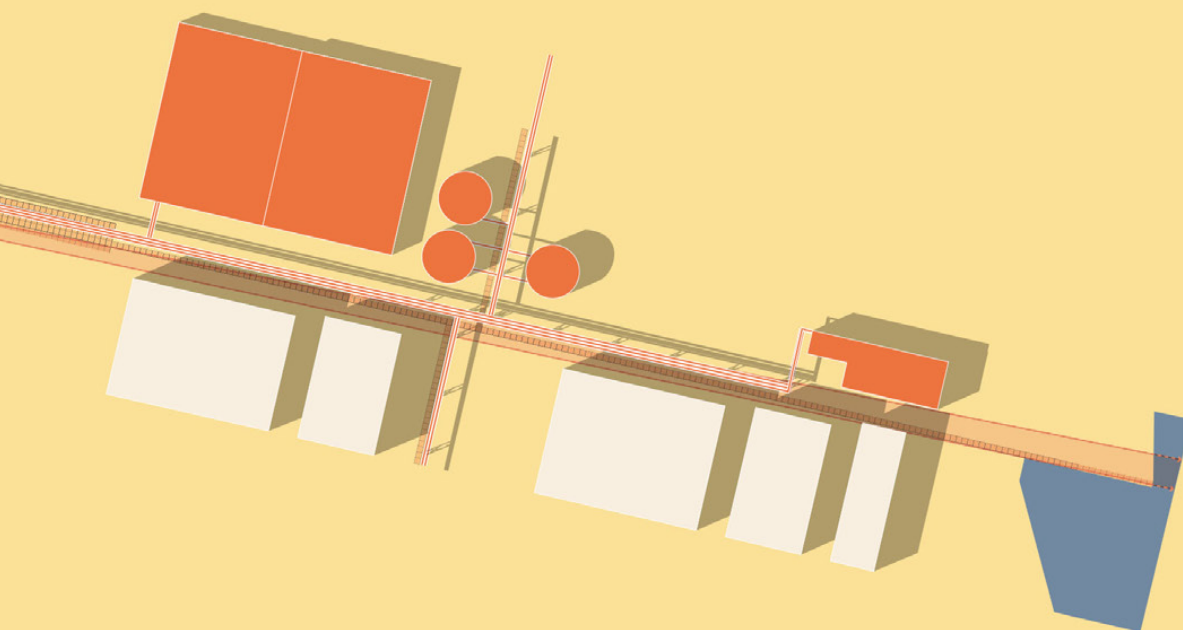
BINNEN/BUITEN

VERHOUDING/SCHAAL

DE DOORKIJK

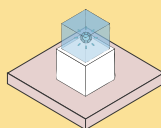
WIJDS/HORIZON

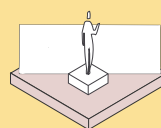
ERVAREN VAN
VERWONDERING

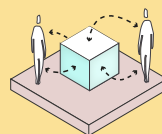
AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

GROTE WAARDE/BELANG

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

NODIGT UIT TOT
INTERACTIE

DE SCHERPE HOEK

HÉ, HET PAD GAAT HIER DE HOEK OM. IK HAD VERWACHT DAT HET
DOORLIEP NAAR DIE WAND DAAR IN HET BOS. NOU HOOR IK NET
DAT JE DAAR HELEMAAL NIET LANGS KAN. GEK.

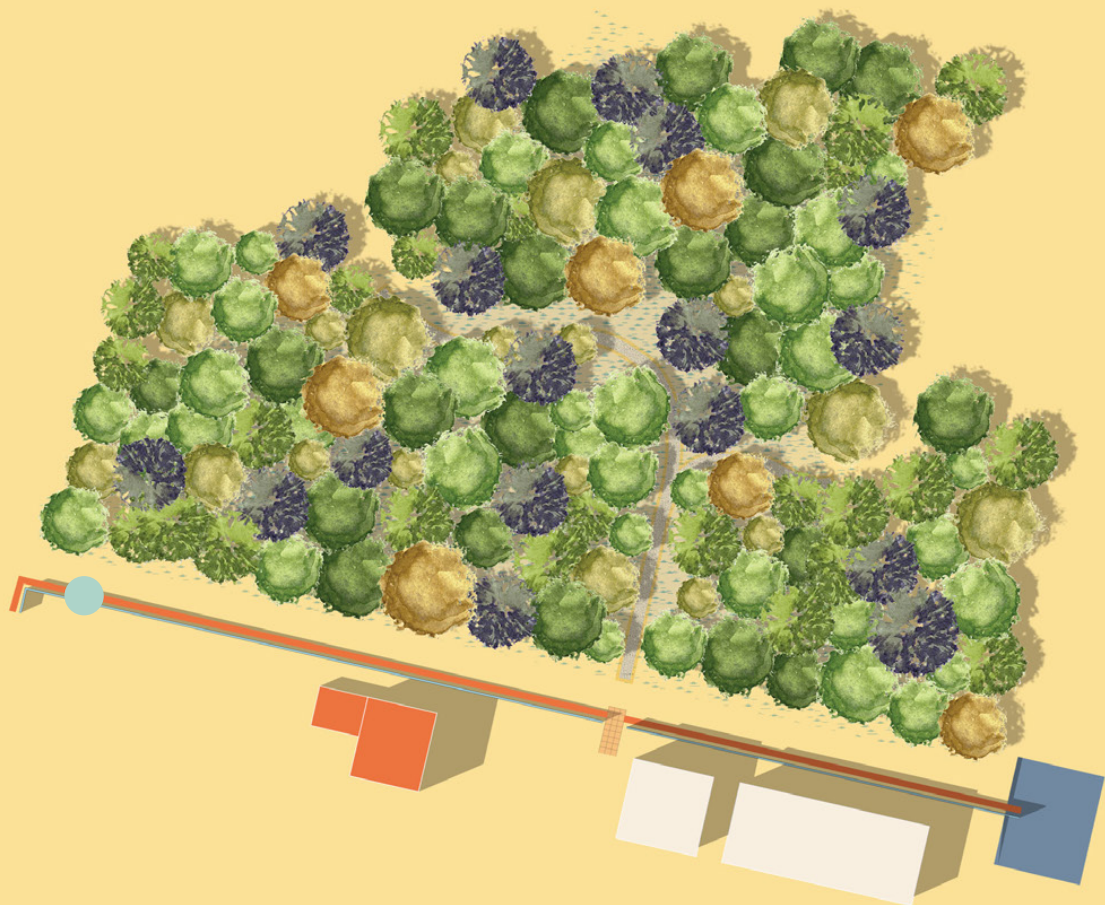

HET LANGE ACHTER

IN HET LANGE ACHTER IS DE GRENS TUSSEN HET BOS EN HET COMPLEX HARD. HET CONTRAST TUSSEN NATUUR EN CULTUUR STAAN HIER RECHT TEGEN OVER ELKAAR. HET SUBTIEL WEERSPIEGELDE OPPERVLAKE VAN DE LANGE WAND SPEELT HIER MEE. HET KOUDE LICHTE OPPERVLAKE REFLECTEERT HET DONKERE BOS EN DIT CREËERT EEN SOORT VAN TUSSENWERELD.

HÉ, ER SCHIET DAAR NET EEN VOS TUSSEN DE BOMEN.

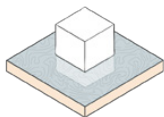

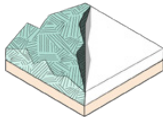

HET LANGE ACHTER

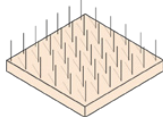
DE LANGE WAND

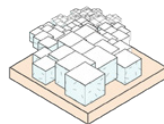
WEERSPIEGELING/
REFLECTIE

CONTRAST IN
MATERIAAL

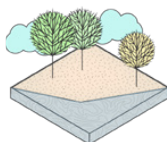
RITME/HERHALING

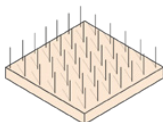
PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

VS

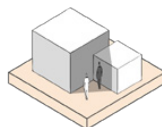
DE GROENE GRENS

NATUUR(LIJK)

RITME/HERHALING

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

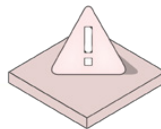
=

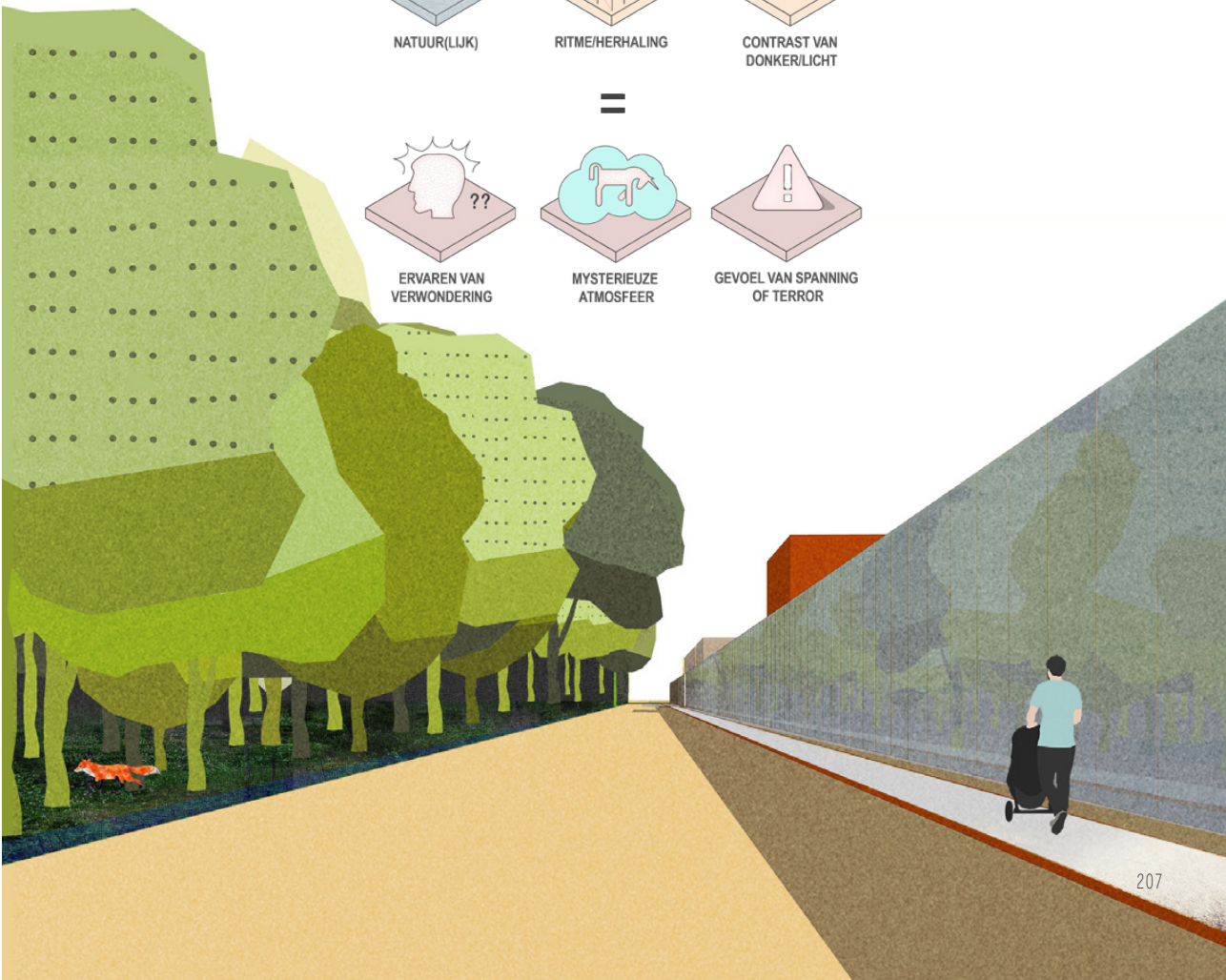
ERVAREN VAN
VERWONDERING

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

ENTREE

ZO'N 200 METER NA
DE SCHERPE HOEK OPENT
DE LANGE WAND ZICH IN
DE TOEGANG RICHTING DE
ALBEMARLE. VANAF DIT
PUNT IS DE OEVER VAN
JAVA TE ZIEN, WAAR WE
NET HET PONTJE HEBBEN
GENOMEN.

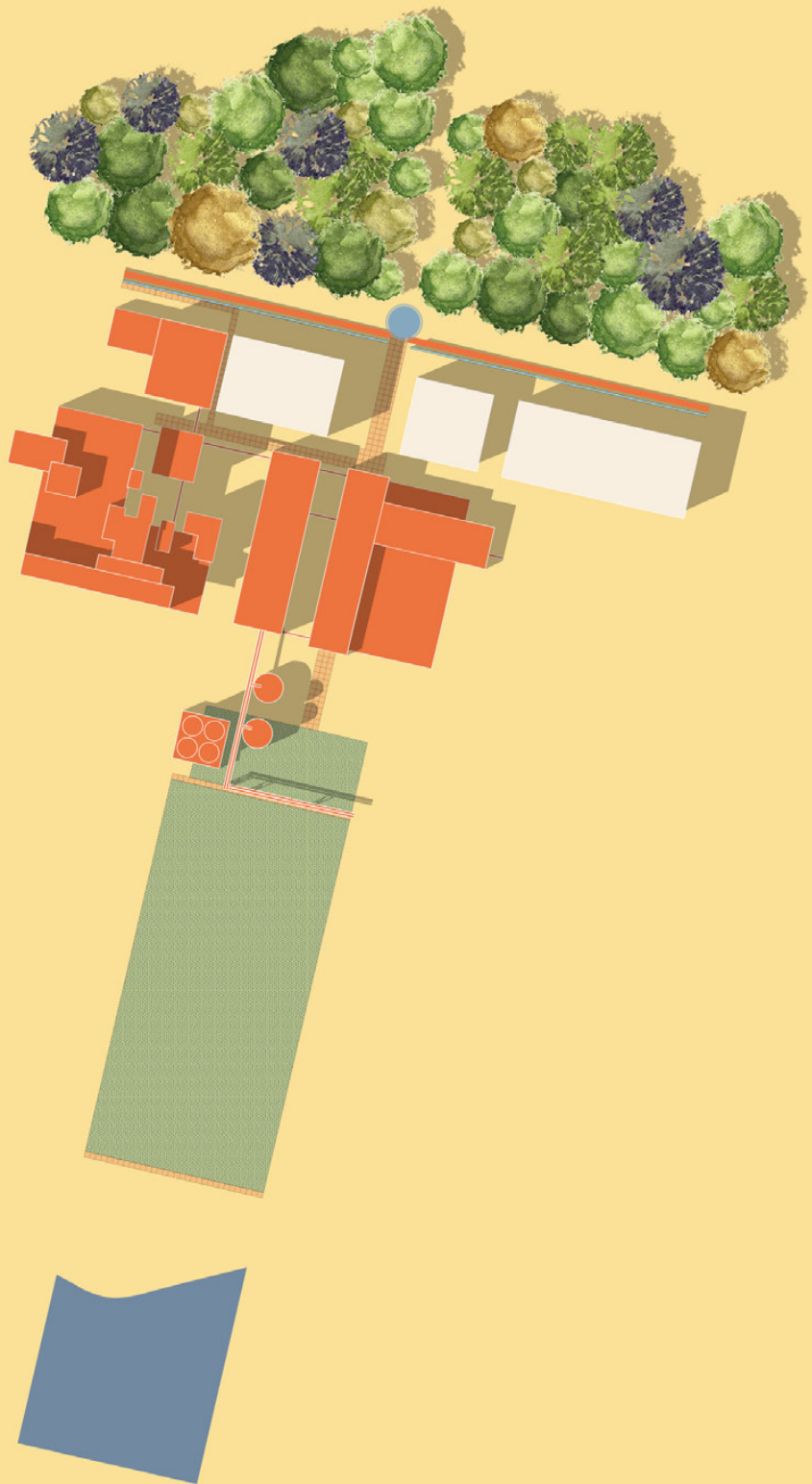

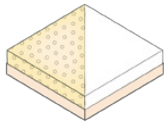
ALBEMARLE

ÉÉN VAN DE OUDE HALLEN IS OPENGEMAAKT
EN DE TOEGANGSWEG LOOPT ER DOORHEEN.
DE STELCONPLATEN LIGGEN STRAK ACHTER
ELKAAR EN VORMEN HET PAD. DE BUIZEN
VAN DE FABRIEK LOPEN NOG VAN GEBOUW
NAAR GEBOUW. LOOPT ER NOG IETS DOOR
DE BUIZEN HEEN? IETS WAT ER VOOR
ZORGT DAT DE WOLKENFABRIEK NOG STEEDS
WOLKEN MAAKT?

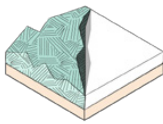

DE NIEUWE FABRIEK

CONTRAST IN KLEUR

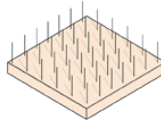

CONTRAST IN
MATERIAAL

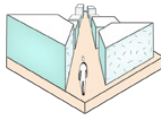

ERVAREN VAN
VERWONDERING

STELCONSTRAMEN

RITME/HERHALING

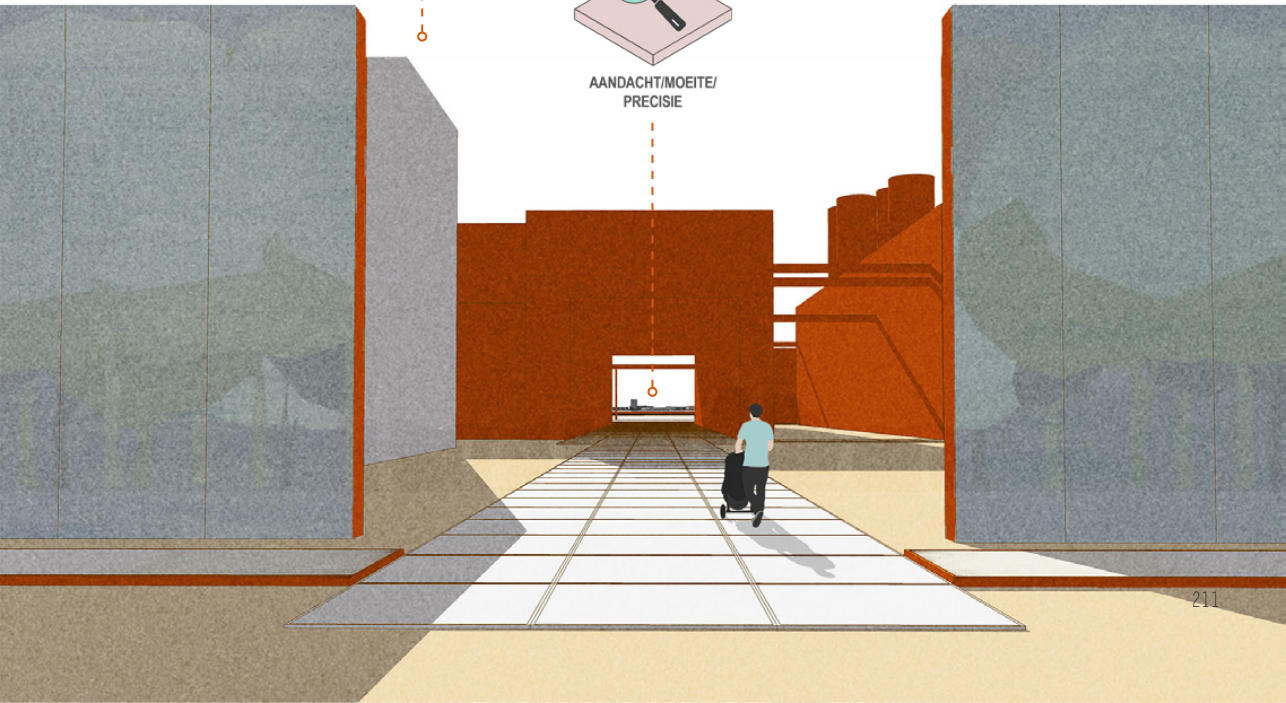
ZICHTLIJN/POSITIE

AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

ENTREE

ALBEMAR

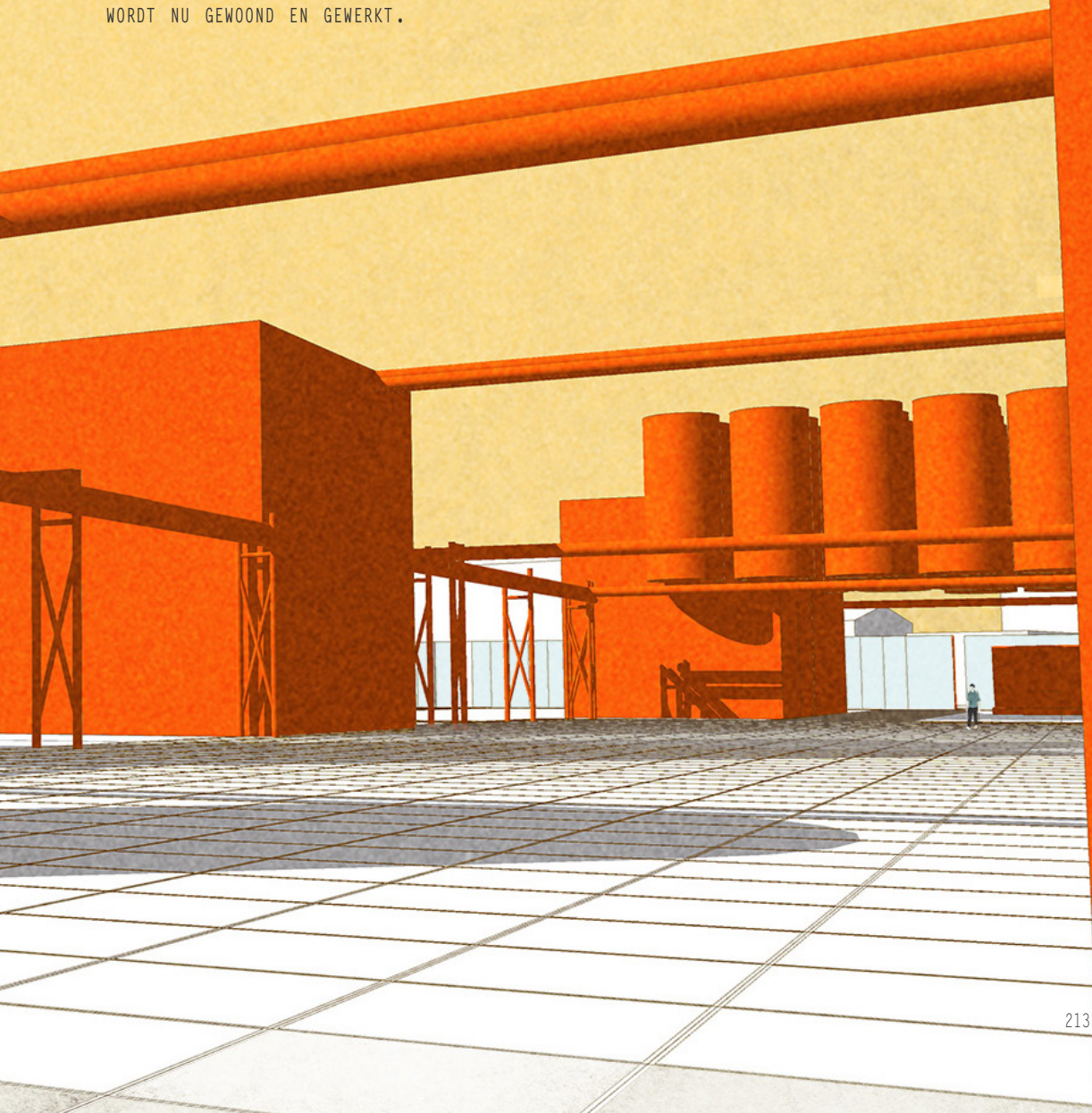

ENTREE ALBEMARLE RECHTS

RECHTS VAN DE ENTREE IS DE LANGE WAND WEER ZICHTBAAR. IK STA NU IN DE ZICHTLIJN VAN EEN VAN DE DRIE POORTEN BIJ DE LANGE WAND. OOK HIER SPELEN DE BUIZEN EEN GROTE ROL. DE RUIMTE IS VERDER VRIJ GELATEN. ZO'N GROTE VRIJE RUIMTE VOELT BIZAR AAN. ZO VAAK KOM JE DAT IN DE STAD NIET TEGEN. VOLGENS MIJ STAAT ACHTER DAT GEBOUW HET BOMENGRID WAT WE EERDER HEBBEN GEZIEN VANAF DE PONT. IN DE BEHOUDEN GEBOUWEN VAN HET ALBEMARLETERREIN WORDT NU GEWOOND EN GEWERKT.

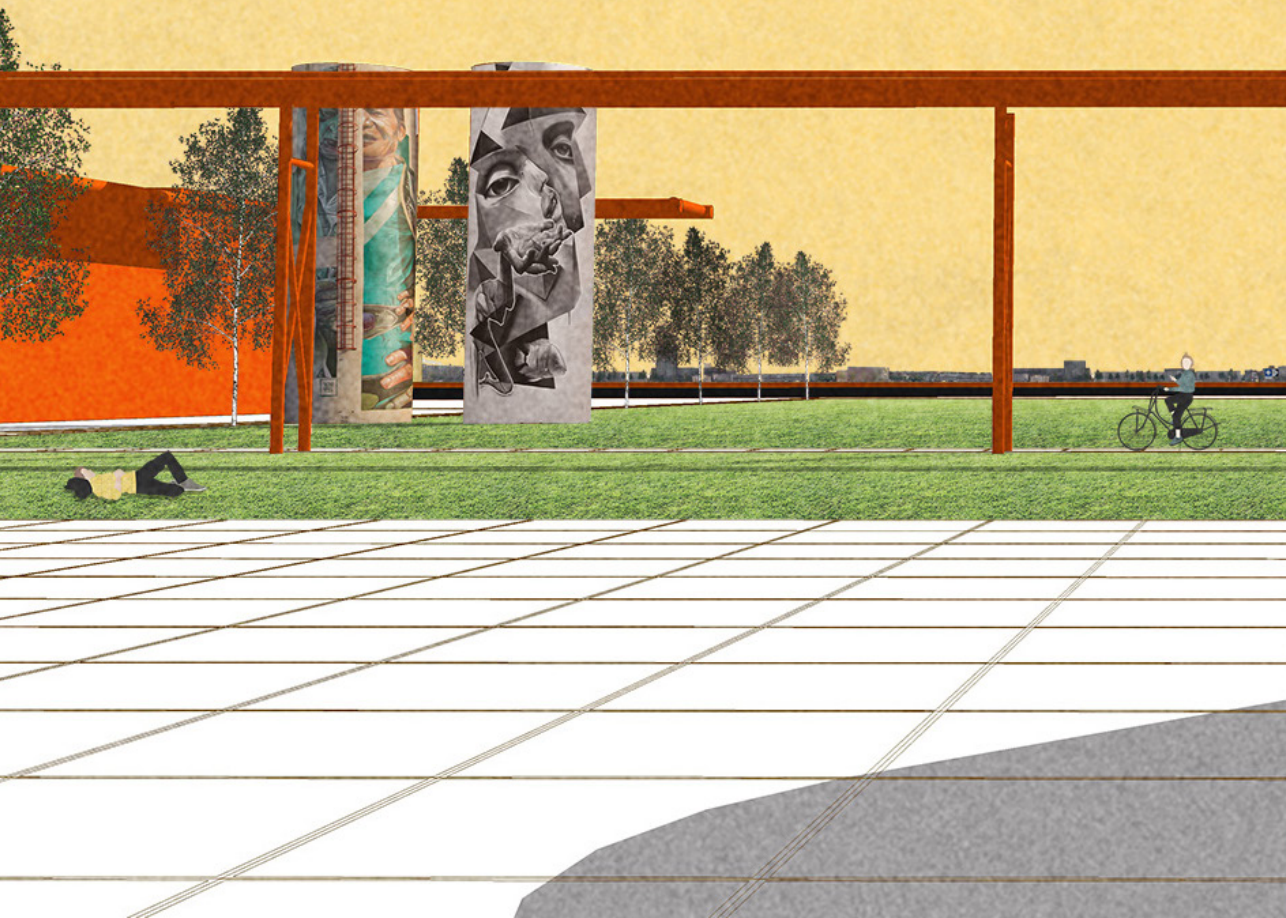

ENTREE ALBEMARLE

RECHT DOOR

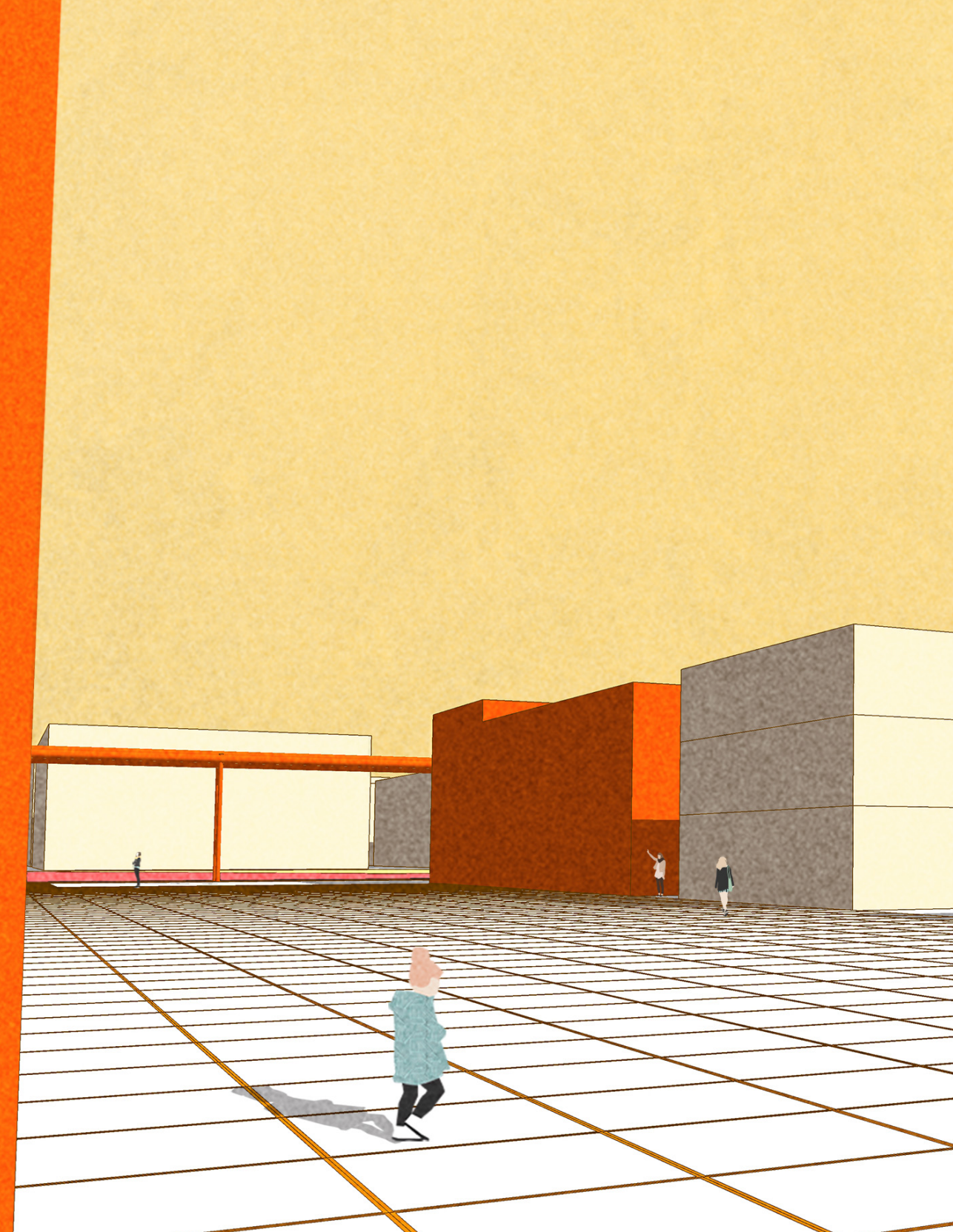
EENMAAL UIT DE HAL OPENT ER ZICH EEN WERELD VAN VORMEN, KLEUREN EN RICHTINGEN. DE OUDE GEBOUWEN VAN DE KETJENFABRIEK ZIJN GETRANSFORMEERD TOT WERK- EN WOONRUIMTES. HET OUDE BUIZENSISTEEM STAAT NOG OVEREIND EN VERBINDT ALLE STRUCTUREN MET ELKAAR. RECHT VOORUIT VOLGEN DE CONTRASTEN ELKAAR IN RAP TEMPO OP. DE SCHERPE RANDEN VAN DE STELCONPLATEN TEGEN HET GROENE GRAS MET DAARACHTER HET DONKERE IJ. HET HORIZONTALE LIJNENSPEL BETOVERD.

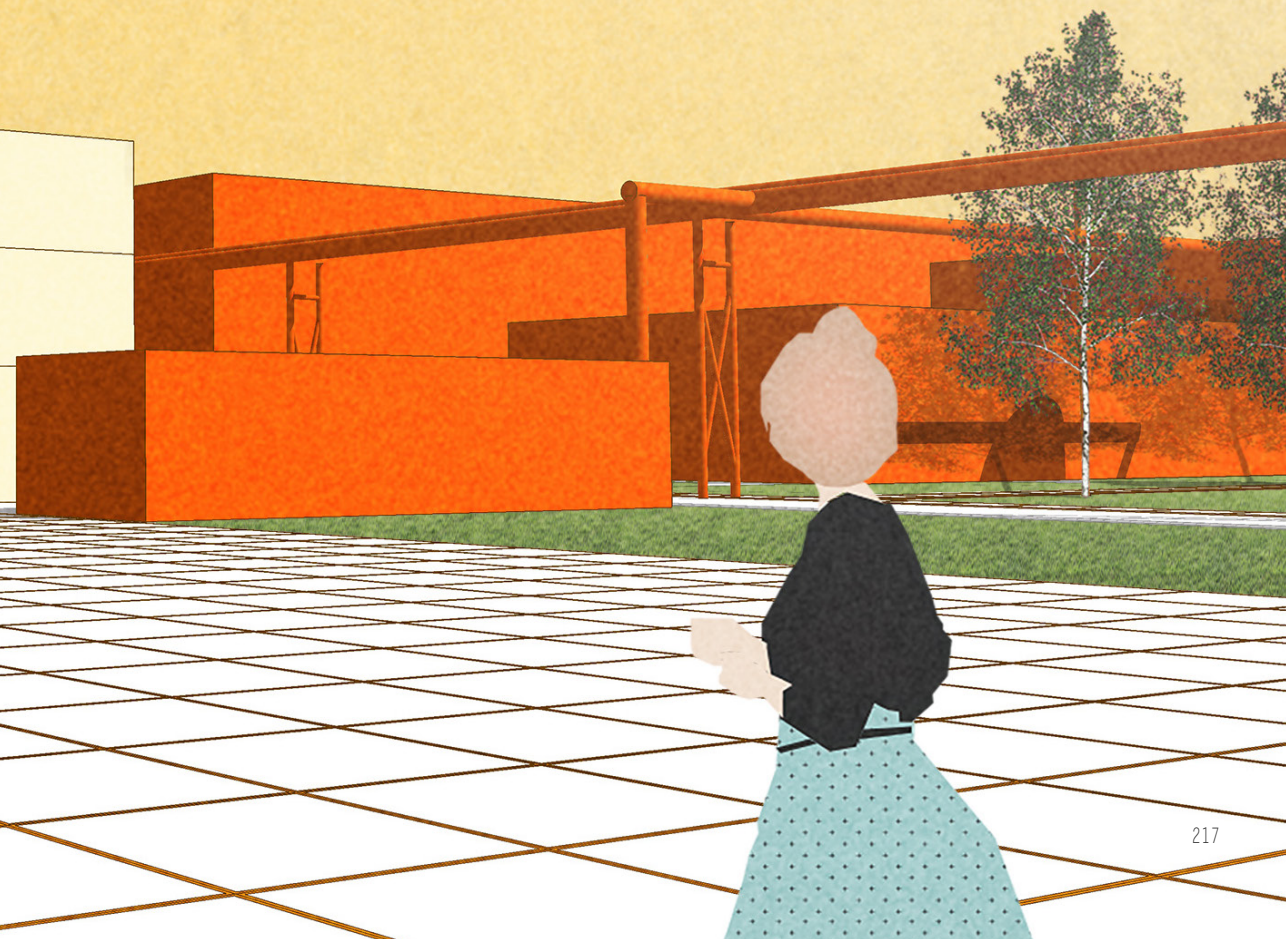

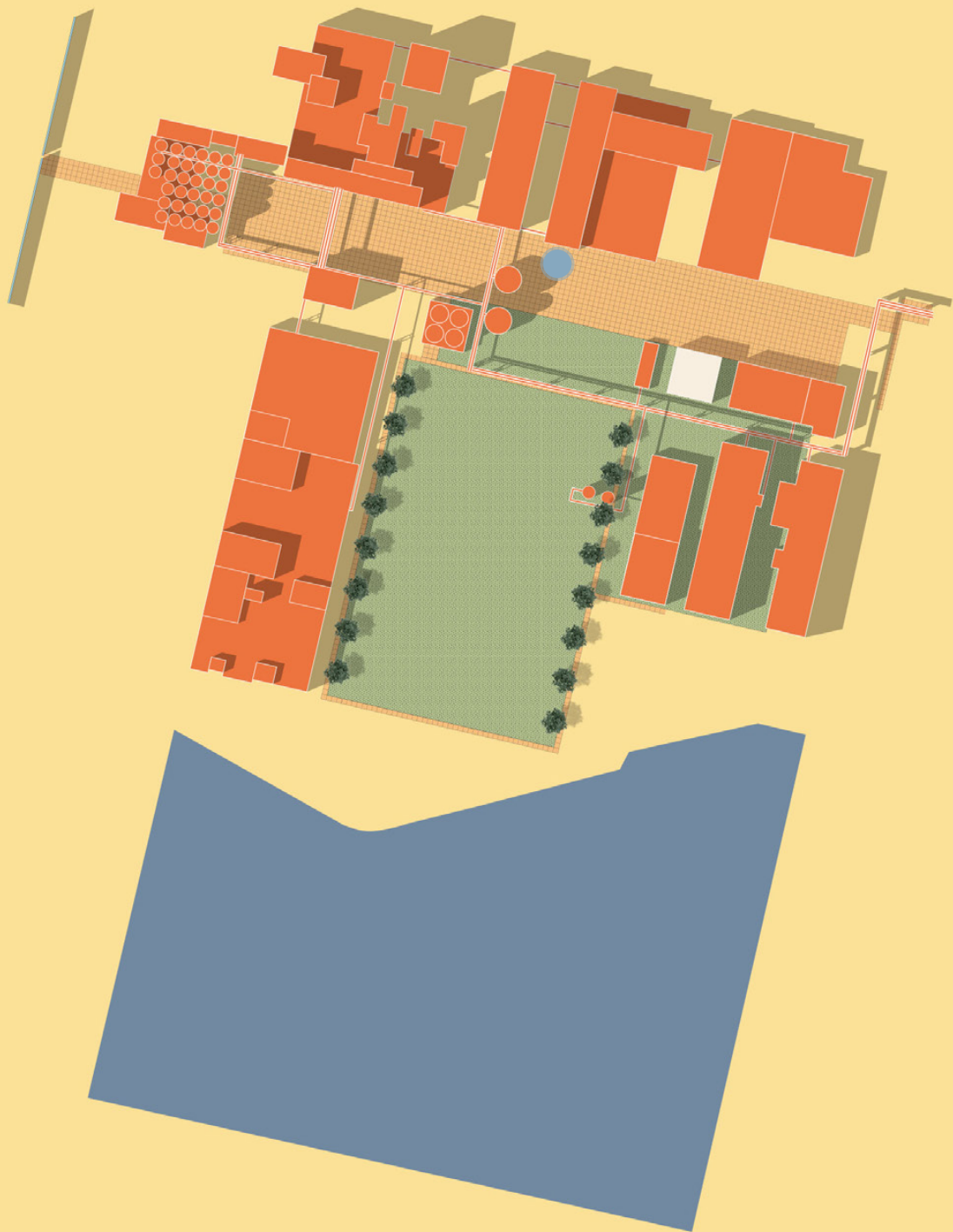

ENTREE ALBEMARLE LINKS

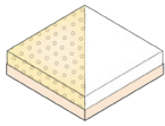
KIJKEND NAAR LINKS ZIJN VEEL WERK- EN WOONUNITS IN DE OUDE
INDUSTRIEELE GEBOUWEN VAN DE FABRIEK. DAT IS TOF WONEN, DAAR
BOVENOP! VERDER NAAR ACHTER ZIJN MODERNERE GEBOUWEN TE ZIEN. IS
DAAR EEN NIEUWE WIJK GEBOUWD? HET BUIZENSTELSEL LOOPT DIE KANT OP.
LAAT IK DAT EENS VOLGEN!

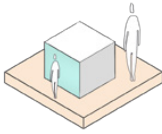

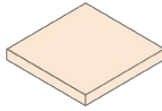
ENTREE ALBEMARLE RECHTS

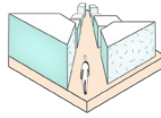
CONTRAST IN KLEUR

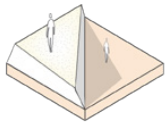
VERHOUDING/SCHAAL

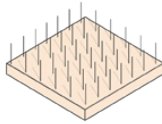
LEEGTE/VLAKTE

ZICHTLIJN/POSITIE

HOOGTE(VERSCHIL)

RITME/HERHALING

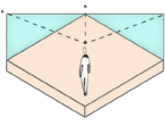

ERVAREN VAN
VERWONDERING

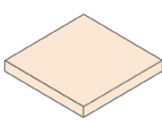

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

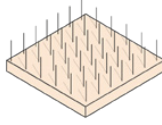
ENTREE ALBEMARLE RECHTDOOR

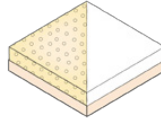
WIJDS/HORIZON

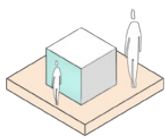
LEEGTE/VLAKTE

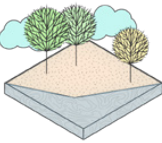
RITME/HERHALING

CONTRAST IN KLEUR

VERHOUDING/SCHAAL

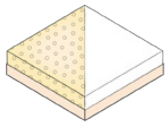

NATUUR(LIJK)

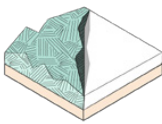

ERVAREN VAN
VERWONDERING

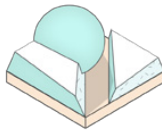
ENTREE ALBEMARLE LINKS

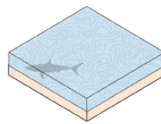
CONTRAST IN KLEUR

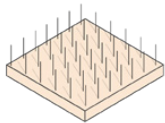
CONTRAST IN
MATERIAAL

CONTRAST IN VORM

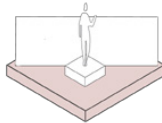
HET ONZICHTBARE

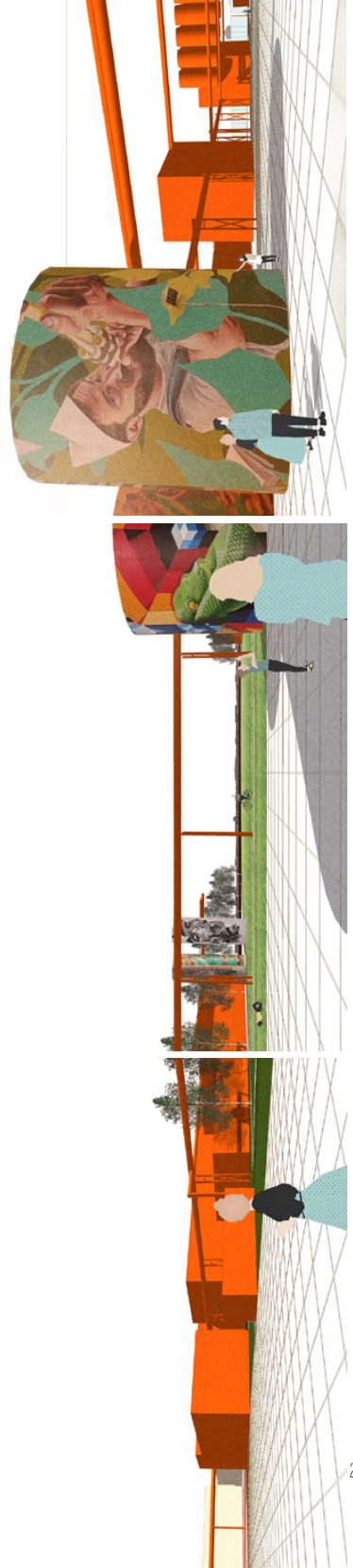
RITME/HERHALING

ERVAREN VAN
VERWONDERING

ROEPT
NIEUWSGIERIGHEID OP

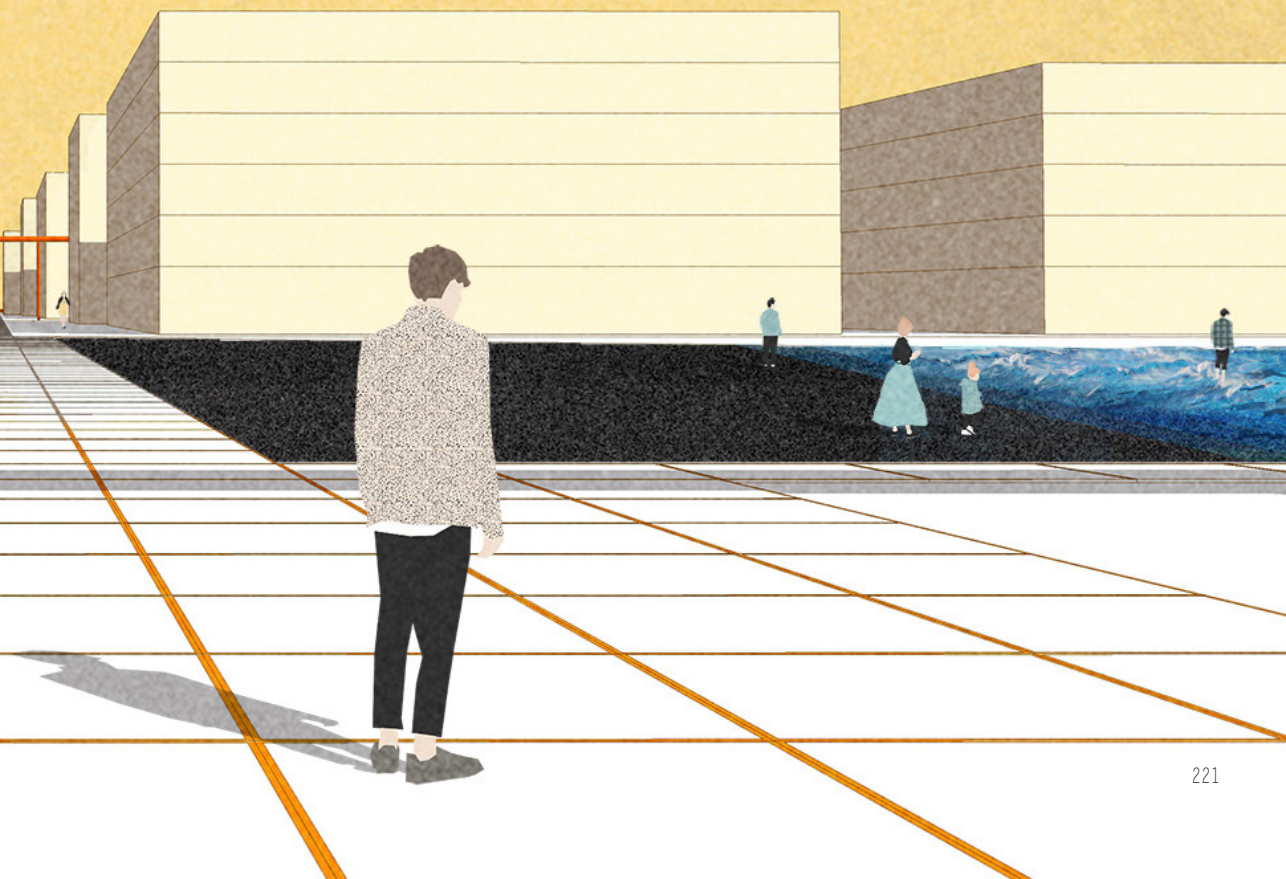

DE OVERSTEEK

VET! VLAK LANGS HET BUIZENSYSTEEM VERVOLGT HET
STELCONPAD ZIJN KAARSRECHTE RICHTING NAAR HET
NIEUWE STUKJE NOORD. OOK DAAR ZIE IK NOG EEN
BUIS. DAT BETEKENT MISSCHIEN DAT ER OOK NOG
EEN OUD GEBOUW STAAT. AAN WEERSZIJDE VAN HET
STELCONPAD HELT HET VLAK NAAR BENEDEN RICHTING
HET IJ. DEZE RELATIE MET HET WATER KEN IK NERGENS
ANDERS IN AMSTERDAM. EN WAT EEN SCHAAL. MET
SLECHT WEER EN HOOG WATER MOET HET HIER HELEMAAL
SPECTACULAIR ZIJN!

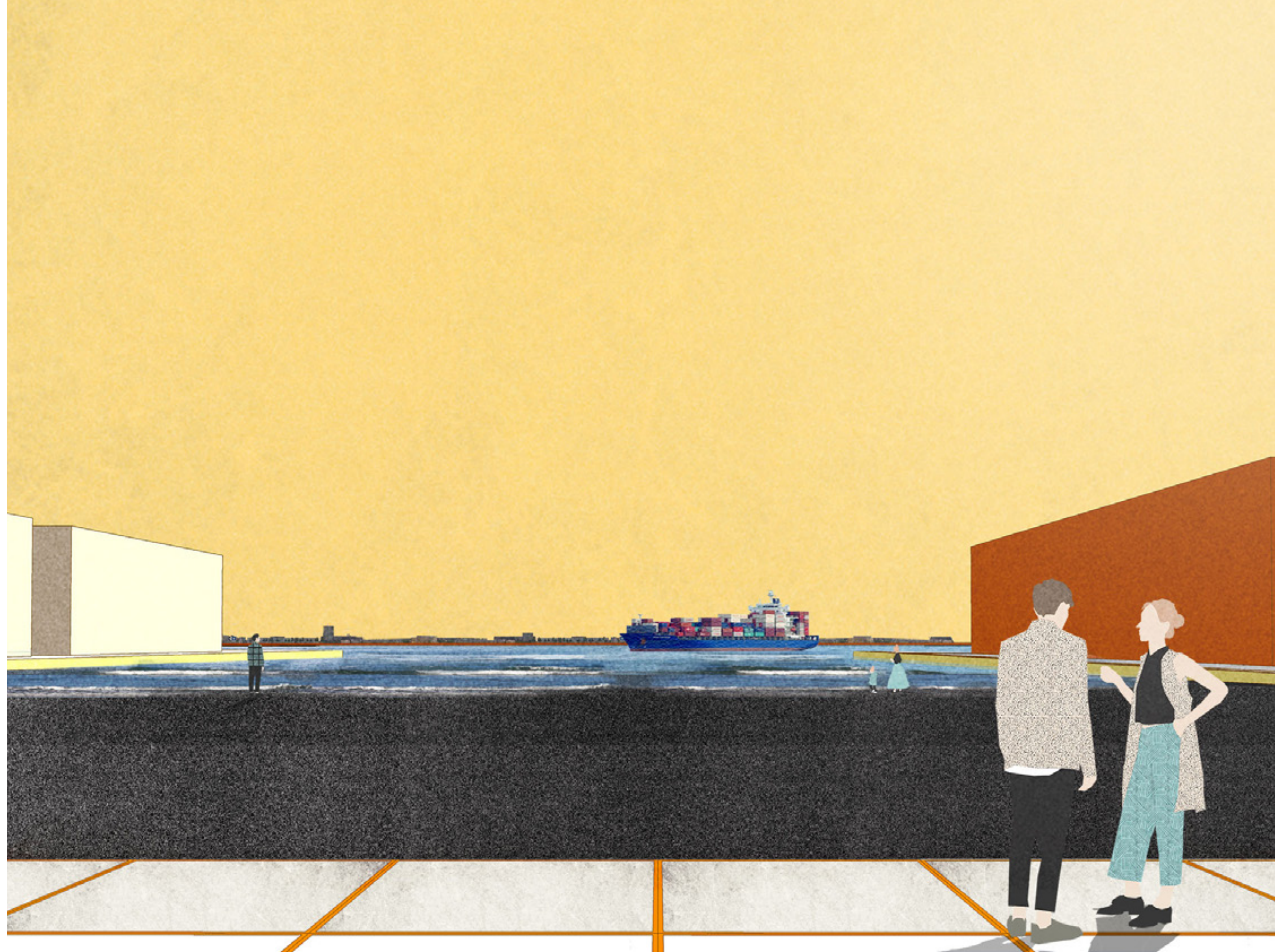

HET HELLENDE VLAK NOORD

LOPEND OVER DE OVERSTEEK KUN JE AAN DE NOORDZIJDE
AAN HET EINDE VAN HET ZIJKANAAL K DE HAVEN ZIEN DIE
LANGS DE ZEEDIJK LIGT. AAN BEIDE KANTEN WANDEN VAN
GROEN. HET VLIENGBOS AAN DE LINKERZIJDE EN DE ZWARTE
POPULIEREN VAN HET NIEUWENDAM AAN DE RECHTERZIJDE.
HET WATER VAN HET ZIJKANAAL KLOTST ZACHT OP HET
HELLENDE VLAK DAT ONDER HET WATER WEGLOOPT.

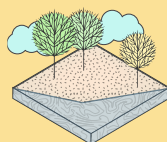

HET HELLENDE VLAK ZUID

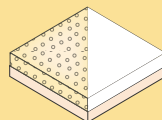
AAN DE ZUIDZIJDE LIGT HET GROTE WATER VAN HET IJ. HIER KLOTST HET WATER WAT HEFTIGER OP HET HELLENDE VLAK. OVER HET IJ IS DE KADE VAN JAVA ZICHTBAAR. VRACHTSCEPEN VAREN VOORBIJ. AAN DE LINKERZIJDE STAAN DE GEVELS VAN DE NIEUWE BEBOUWING. AAN DE RECHTERZIJDE DE OUDE GEVELS VAN DE VOORMALIGE KETJENFABRIEK.

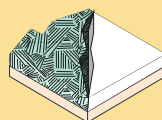
HET HELLENDE VLAK NOORD

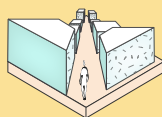
NATUUR(LIJK)

CONTRAST IN KLEUR

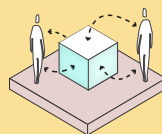
CONTRAST IN MATERIAAL

ZICHTLIJN/POSITIE

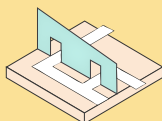

VERTELT EEN VERHAAL

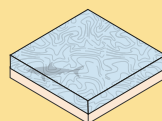

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

DE OVERSTEEK

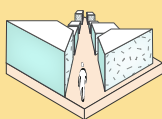
ROUTING

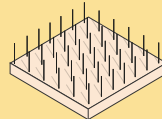
HET ONZICHTBARE

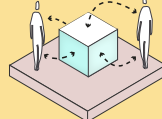
PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID

ZICHTLIJN/POSITIE

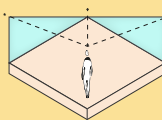

RITME/HERHALING

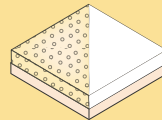

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

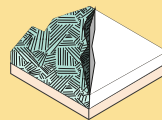
HET HELLENDE VLAK ZUID

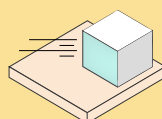
WIJDS/HORIZON

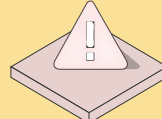
CONTRAST IN KLEUR

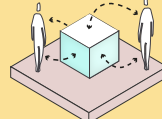
CONTRAST IN MATERIAAL

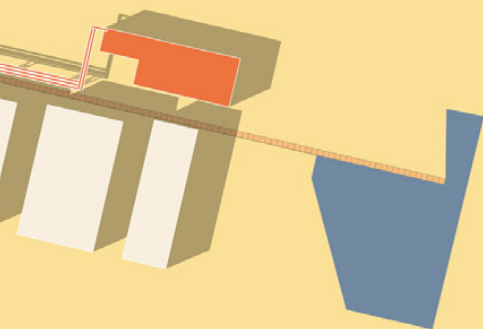
BEWEGING

GEVOEL VAN SPANNING OF TERROR

NODIGT UIT TOT INTERACTIE

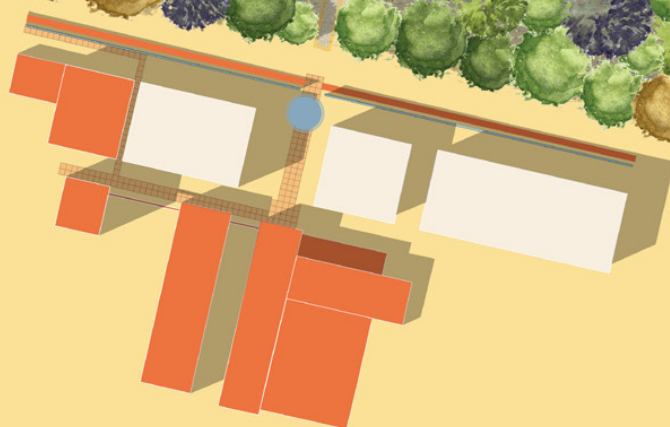
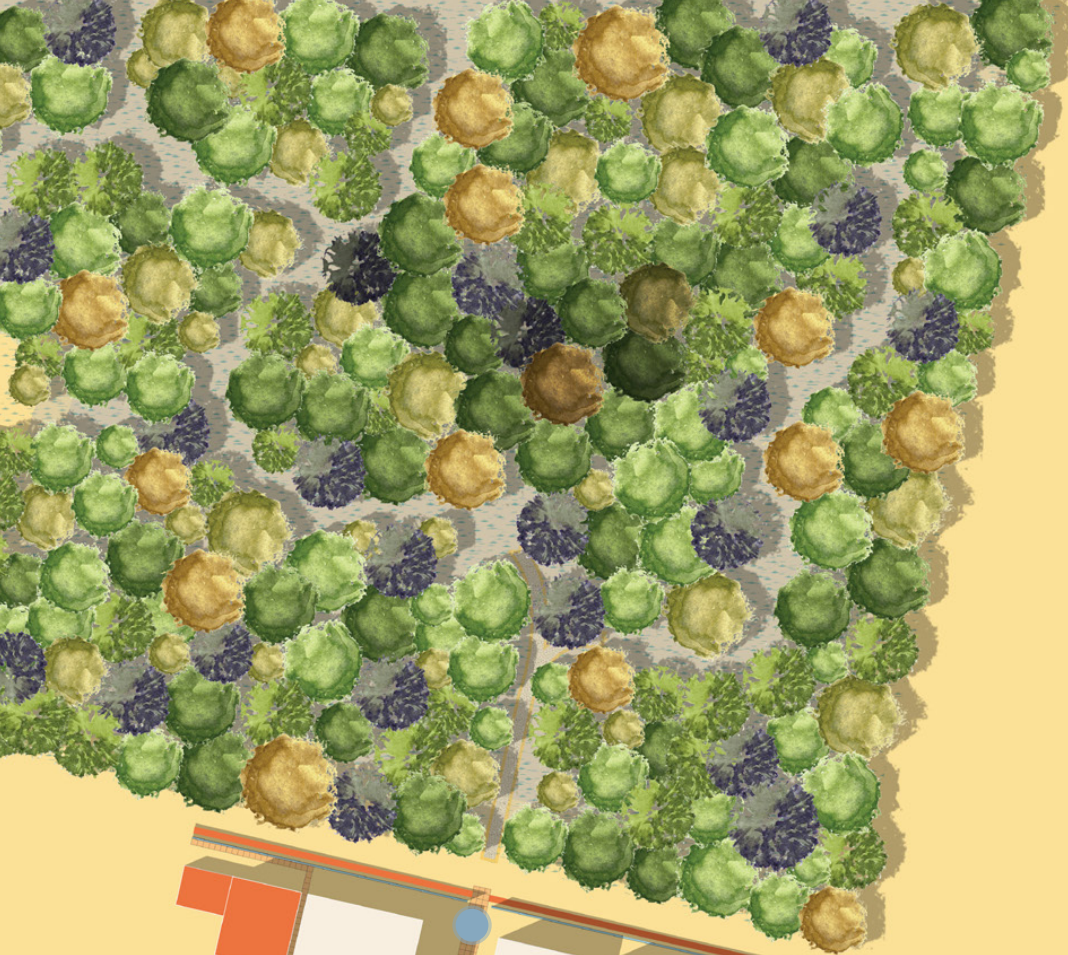
BIJ HET VERLATEN VAN HET TERREIN KIJKT MEN RECHT IN DE DONKERE ENTREE VAN HET VLIEGENBOS.
SPANNEND. WAT ZOU JE ER ALLEMAAL TEGENKOMEN?
HE! DAAR IS DAT VOSJE WEER.

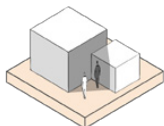

VLIEGENBOS

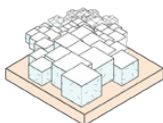

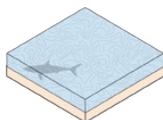
ENTREE VLIEGENBOS

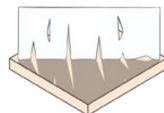
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

HET ONZICHTBARE

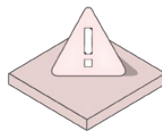
LICHT(IN)VAL

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

ERVAREN VAN
VERWONDERING

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

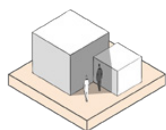

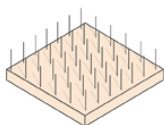
HET NATTE PAD

HET BOS IS VEEL NATTER DAN VOORHEEN. HET GEEFT EEN HELE BIZARRE ATMOSFEER. HEEL MYSTERIEUS. DE IEPEN KUNNEN GOED OP DE NATTE BODEM. OOK ZIJN ER ONLANGS NIEUWE BOMEN BIJGEPLANT OP DE PLEKKEN WAAR VOORHEEN DOORZICHTEN WAREN NAAR DE OMGEVING. DAARNAAST HEEFT DE HEDERA VRIJ SPEL. HET HEEFT ECHT EFFECT OP DE MASSA VAN HET BOS! EN DE TENNISVELDEN ZIJN VERPLAATST RICHTING HET ALBEMARLE TERREIN TIJDENS DE NIEUWBOUW. DIT ZORGT ERVOOR DAT HET BOS VEEL MEER MAAT HEEFT EN NIET MEER HET GELUID DRAAGT VAN DE SPORTVELDEN.

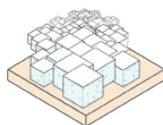

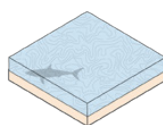
CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

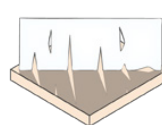
RITME/HERHALING

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

HET ONZICHTBARE

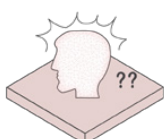
LICHT(IN)VAL

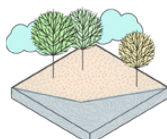
HARD/ZACHT/GEEN
GELUID

MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

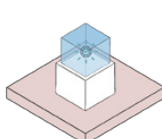
ERVAREN VAN
VERWONDERING

NATUUR(LIJK)

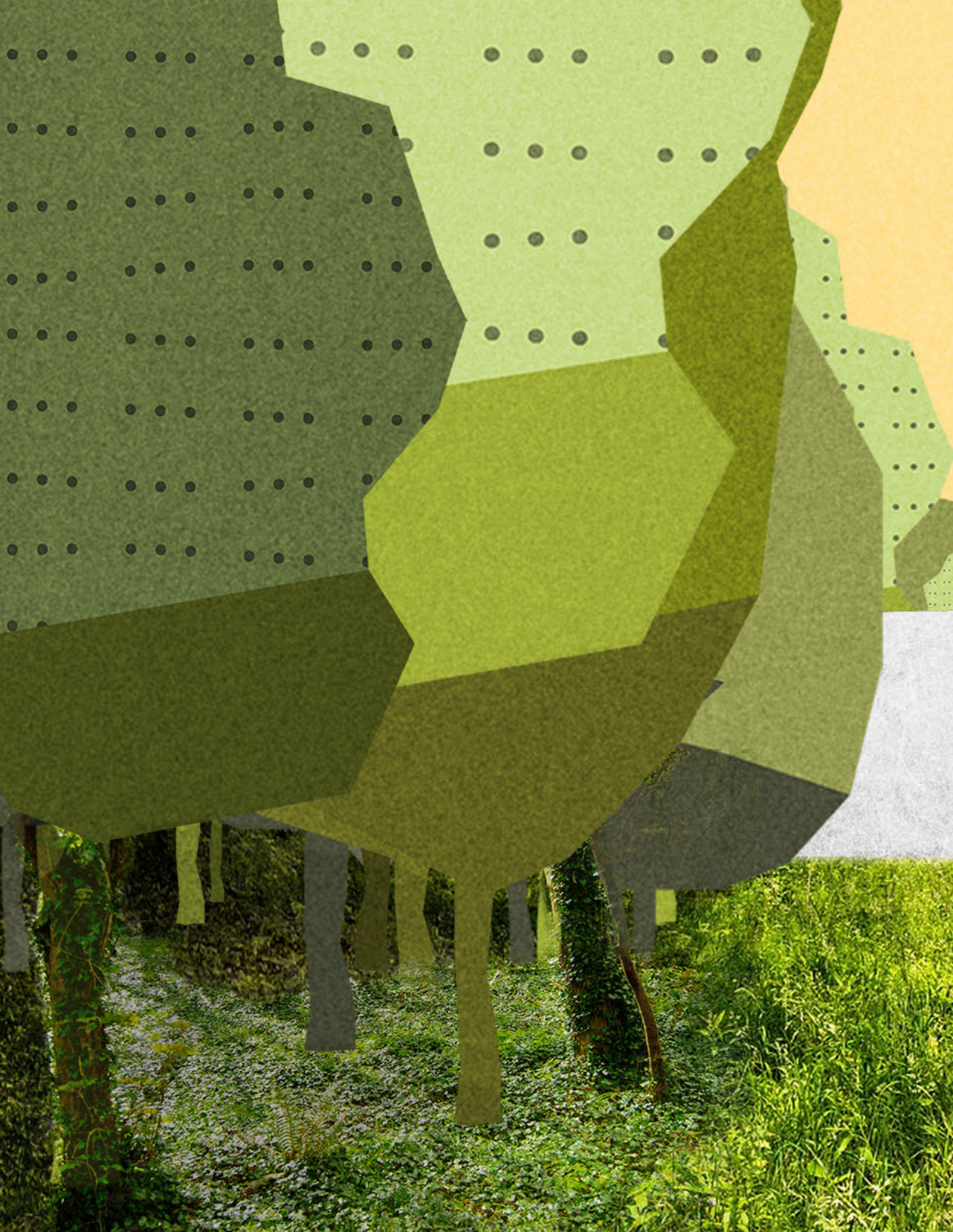

KWETSBAAR(HEID)

GROTE WAARDE/BELANG

DE BOX IN HET BOS

NA EEN POOS DRALEN DOOR HET BOS KAN, ALS MEN DE JUISTE AFSLAG Kiest, DE BOX IN HET BOS TEGENKOMEN. TUSSEN HET GROEN STAAT DE WAND STATIG OVEREIND. IS DIT DE ANDERE ZIJDE VAN DE WAND DIE IK EERDER HEB GEZIEN? IN EEN VAN DE HOEKEN IS EEN SMALLE DOORGANG ZICHTBAAR. ZOU JE ERIN KUNNEN? ER LOOPT GEEN PAD NAAR TOE.

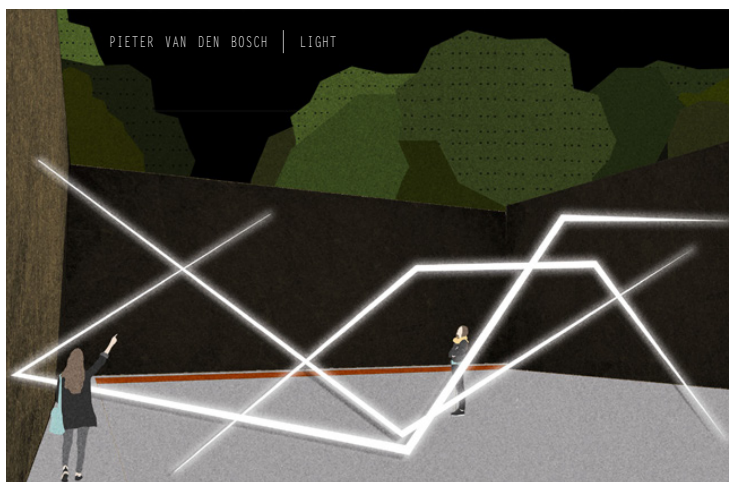
DE BOX IN HET BOS

IN DE BOX IS RUIMTE VOOR VANALLES EN NIKS. NU
IS HET LEEG, MAAR IK HEB VERHALEN GEHOORD VAN
ANDEREN DAT HET ER SOMS OOK HEEL ANDERS
UITZIET. GROTE NAMEN ZOALS ANTHONY
GORMLEY, AMISH KAPOOR EN OLAF
ELLIASON HEBBEN HIER WERKEN
GEMAAKT.

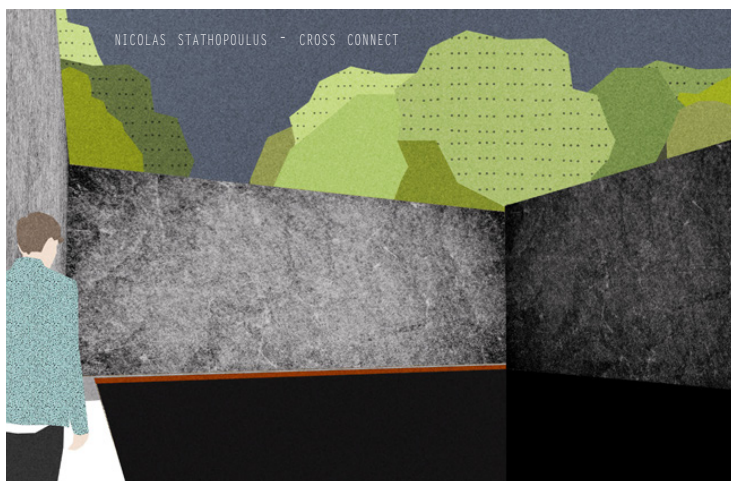
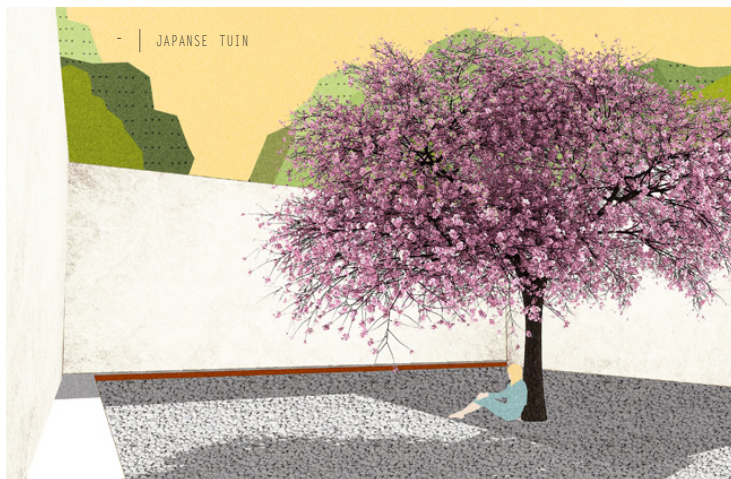

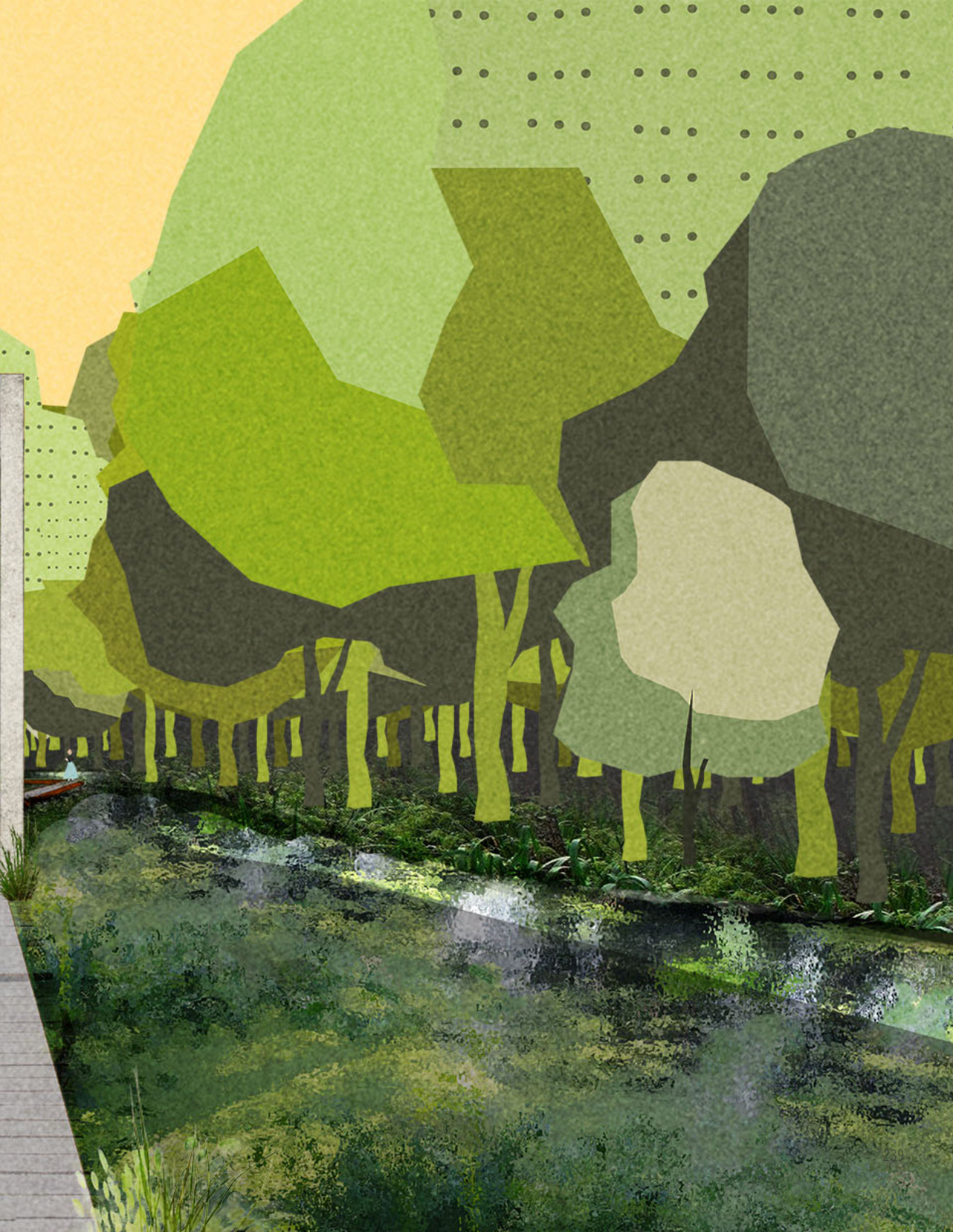

DE GROENE GANG

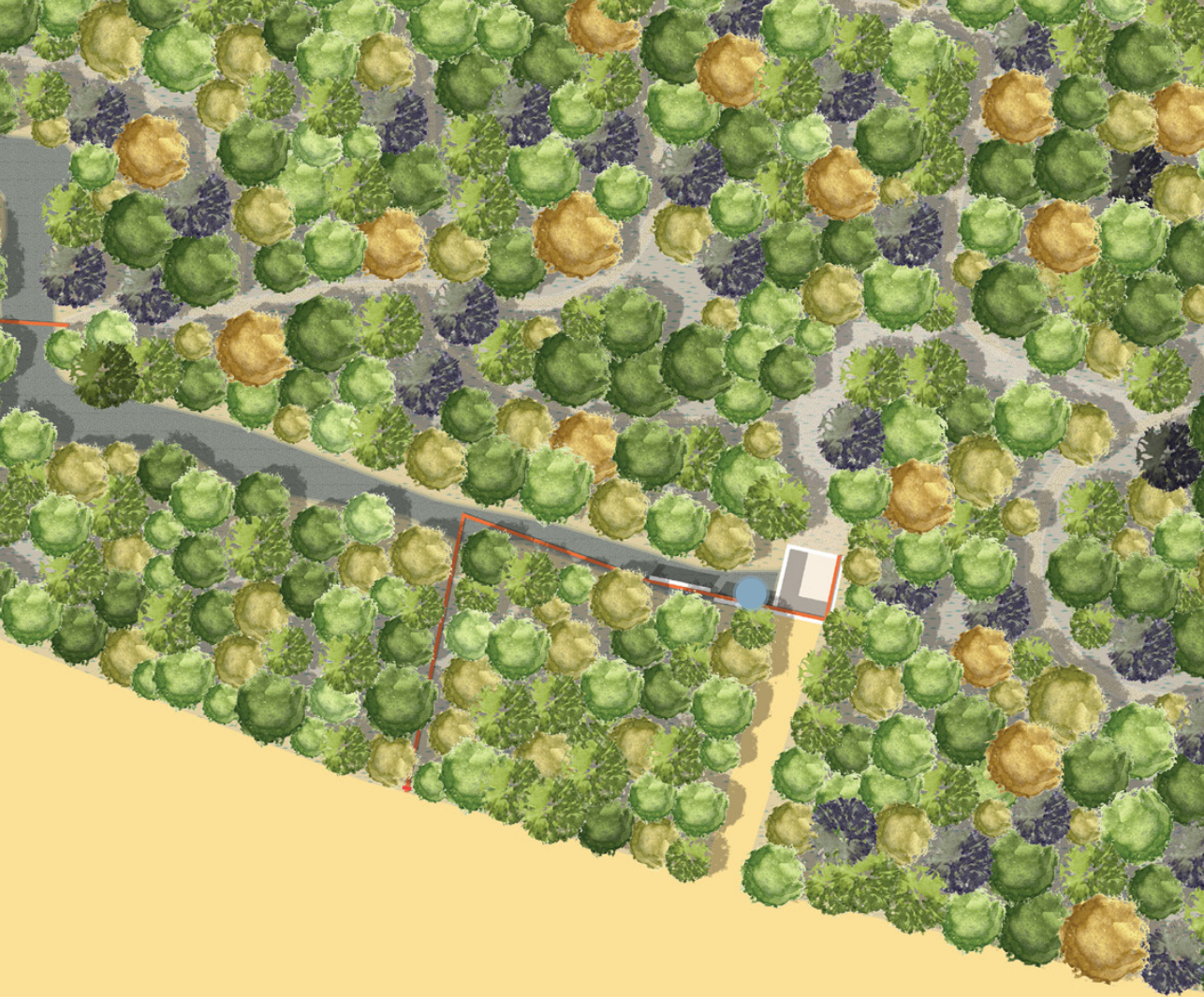
ALS MEN AAN DE ACHTERZIJDE DE BOX VERLAAT KOMT MEN OP
EEN SMAL PAD OVER EEN NAT GEBIED. HET SPEL TUSSEN OPEN
EN DICT PAD GEEFT EEN RAAR GEVOEL TUSSEN BINNEN EN
BUITEN. EN HET IS HIER OPPASSEN. HIER NATTE VOETEN HALEN
IS NIET GRAPPIG.

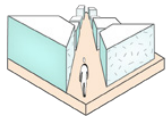

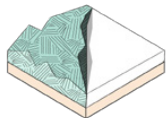

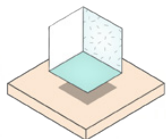
HET SMALLE PAD

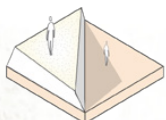
ZICHTLIJN/POSITIE

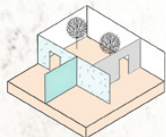
CONTRAST IN
MATERIAAL

BALANS

HOOGTE(VERSCHIL)

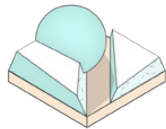

BINNEN/BUITEN

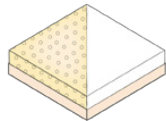

GEVOEL VAN SPANNING
OF TERROR

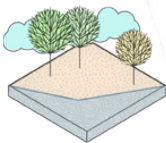
DE GROENE GANG

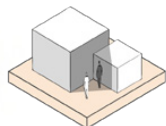
CONTRAST IN FORM

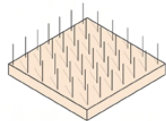
CONTRAST IN KLEUR

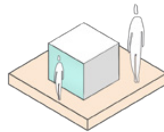
NATUUR(LIJK)

CONTRAST VAN
DONKER/LICHT

RITME/HERHALING

VERHOUDING/SCHAAL

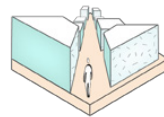
MYSTERIEUZE
ATMOSFEER

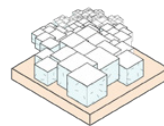
ERVAREN VAN
VERWONDERING

DE GROENE GANG

HET VERDER WEG

ZICHTLIJN/POSITIE

PERCEPTIE VAN
ONEINDIGHEID

ERVAREN VAN
VERWONDERING

DE DEUR

AAN HET EINDE VAN HET SMALLE
PAD BEVINDT ZICH EEN RODE
DEUR. HET SMALLE PAD LIGT
HIER HOOG BOVEN DE GROENE
NATTE BODEM. IK ZIE
DE LANGE WAND VAN HET
ALBEMARLETERREIN ONDER
DE BOMEN DOOR. KOM IK
HIER WEER BIJ HET
LANGE LANGZIJ UIT?
EENMAAL DOOR DE
DEUR VALT DEZE
IN HET SLOT.

An aerial architectural rendering of a landscape. The top half is dominated by a dense forest of green and brown trees. A blue river or canal flows through the forest. Below the forest, there are several yellow buildings of various shapes and sizes. A red line runs diagonally across the scene, separating the forested area from the buildings. In the bottom right corner, there is a cluster of buildings, including one with a red roof and another with a blue roof. The overall style is a 3D architectural visualization.

RUIMTE VOOR NIKS HET NARRATIEF

DEEL V HET CRUCIALE DETAIL

DE XS SCHAAL

TIJDENS DE FORMULERING VAN HET NARRATIEF KWAM DE REALISATIE DAT ER NOG EEN SCHAAL MOET WORDEN GEHANTEERD. DE XS-SCHAAL IS NODIG IN HET ONTWERPPROCES. DE XS-SCHAAL IS HET HOE EN WAT. HET CRUCIALE DETAIL.

TIJDENS HET ONTWERPPROCES VAN HET NARRATIEF HEB IK CONTINU NAGEDACHT OVER HET EFFECT VAN DE INGEPEN OP DE SCHALEN VAN NOORD EN DE TWEE LOCATIES. DE ONTWERP KEUZES ZIJN GEBASEERD OP HET EFFECT VAN DE INGREEP OP DE TOESCHOUWER.

HOE HET ONTWERPEN WORDT, DUS DE LETTERLIJKE MATERIALISERING OF METHODIEK IS EEN VERDERE UITWERKING VAN HET NARRATIEF. HET GAAT HIERBIJ OM ALLERLEI KEUZES. TYPE MATERIAAL, TYPE BEPLANTING, KLEURKEUZE, VORMKEUZE. VOOR EEN AANTAL BELANGRIJKE PLEKKEN IN HET ONTWERP WERK IK DEZE XS-SCHAAL NADER UIT.

BUTTERFLIES, 1950. M.C. ESCHER

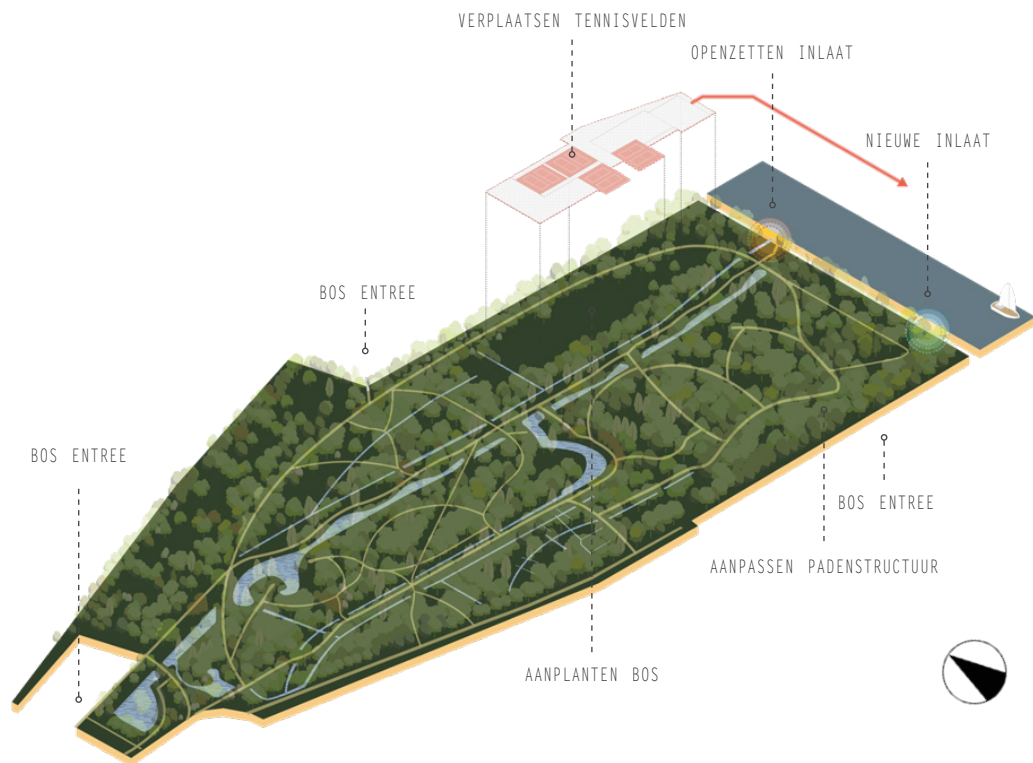
HET DONKERE BOS

OM HET BOS DONKER TE MAKEN EN RUIMTE TE GEVEN OM TE VERDWALEN ZIJN EEN AANTAL INGREPEN NODIG.

- #1 VERHOGEN WATERNIVEAU OM DELEN VAN HET BOS ONBEGAANBAAR TE MAKEN. EEN VAN DE MANIEREN OM DE ROUTING STRENGER TE BEPALEN IS HET ONTOEGANKELIJK MAKEN VAN ALLES WAT GEËN PAD IS. EEN BIJKOMEND VOORDEEL VAN HET VERNATTEN VAN HET BOS IS DAT ER MEER HABITAT ONTSTAAT VOOR VERSCHILLENDE SOORTEN INSECTEN EN DIEREN. VEEL VAN DE HUIDIGE WATERGANGEN STAAN STIL EN RAKEN VERSTIKT OF ZIJN AL DOOD. “EEN BETER IDEE IS OM WEER EEN OPEN IN- EN UITSTROOM NAAR HET ZIJKANAAL TE CREËREN. DOOR HET STERK VARIËRENDE WATERPEIL IN HET IJ KRIJG JE

DAN VEEL STROMING EN MEER ZUURSTOF IN HET WATER. DIT IS AL EEN PLAN VAN DE BEHEERDER VAN HET BOS, MAAR NOG NIET GEREALISEERD. WIJ ZIEN OOK GRAAG DE SALAMANDERS EN DE STEKELBAARSJES TERUG!”¹

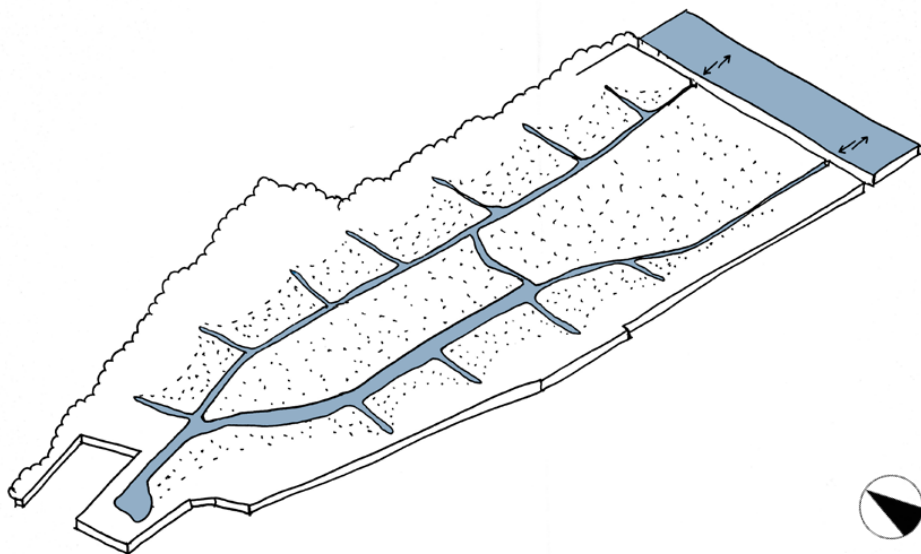
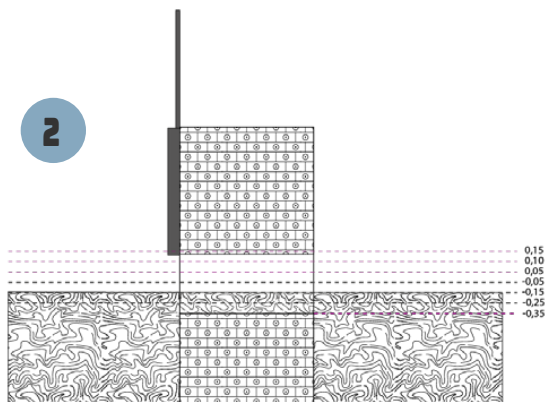
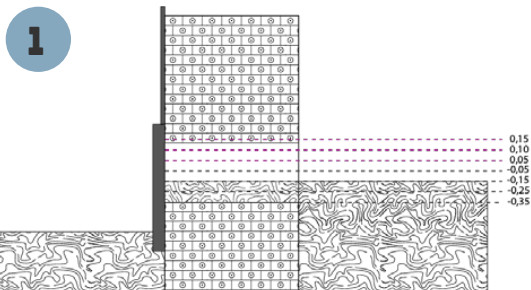
- # 2 TOEVOEGEN BOOM- EN PLANTENSOORTEN DIE HET ZICHT BELEMMEEREN. IN HET VLIENGBOS KUN JE, VOORNAMELIJK IN HET NAJAAR EN DE WINTER, GEMAKKELIJK ONDER DE BOMEN DOOR KIJKEN EN DE BEBOUWING AAN ELKE KANT VAN HET BOS ZIEN.
- # 3 AANPASSEN PADENSTRUCTUUR EN ENTREES. DE HUIDIGE PADENSTRUCTUUR IS HEEL FIJNMAZIG ZOALS TE ZIEN OP PAGINA 134 EN ER ZIJN TEVEEL ENTREES.

#1

DYNAMISCH WATERNIVEAU-
OPENEN INLAAT ZIJKANAAL

HET GEBIED VAN HET VLIENGBOS IS BIJ DE AANLEG VAN HET NOORDZEEKANAAL AAN HET EIND VAN DE NEGENTIENDE EEUW INGEPOLDERD EN OPGEHOOGD MET BAGGER UIT HET IJ, TOEN DE VAARGEUL DIEPER WERD GEMAAKT. DOOR DE BAGGER ZIJN ONDOORDRINGBARE GRONDLAGEN ONTSTAAN EN DIE ZIJN ER NOG STEEDS. REGENWATER ZAKT NIET OF NAUWELIJKS DE GROND IN EN MOET WORDEN AFGEVOERD VIA DE SLOTEN. VROEGER WAREN DE SLOTEN VAN HET VLIENGBOS RECHTSTREEKS VERBONDEN MET HET ZIJKANAAL EN DUS MET HET GROTE WATER VAN HET IJ. MAAR HET WATERPEIL IS HET IJ VARIEERT STERK VOORAL DOOR OPSTUWING VAN DE WIND. DAT KAN AFHANKELIJK VAN DE WINDRICHTING 50 CENTIMETER SCHELEN. DAAROM ZIJN DE SLOTEN AFGEDAMD EN IS ER EEN GEMAAL GEPLAATST. NU IS HET WATERPEIL ONDER CONTROLE MAAR HET HEEFT OOK TOT GEVOLG DAT DE DOORSTROMING IN DE SLOTEN SLECHT IS. HET WATER STAAT NU STIL IN DE SLOTEN. DOORDAT ER IN HET NAJAAR BLAD VALT GAAT HET ROTTEN EN STINKEN. DUS MOET ER GEBAGGERD WORDEN. ENIGE TIJD GELEDEN IS DOOR DE STADSDEELRAAD HET 'NATSTRUCTUURPLAN' VASTGESTELD MET DAARIN HET VOORNEMEN OM WEER EEN OPEN INSTROOM EN UITSTROOM NAAR HET ZIJKANAAL TE CREËREN.¹

HUIDIGE SOORTEN AANWEZIG IN VLIEGENBOS: BOOMLAAG

	HOLLANDSCHE IEP <i>ULMUS X HOLLANDICA</i>		GRAUWE ABEEL <i>POPULUS CANESCENS</i>		GEWONE HAAGBEUK <i>CARPINUS BETULUS</i>		RUWE BERK <i>BETULA PENDULA</i>
	VELDIEP <i>ULMUS MINOR</i>		SCHIETWILG <i>SALIX ALBA</i>		WITTE ELS <i>ALNUS INCANA</i>		ZOMEREIK <i>QUERCUS ROBUR</i>
	GEWONE ES <i>FRAXINUS EXELSIOR</i>		ROBINIA <i>ROBINIA PSEUDOACACIA</i>		ZWARTE ELS <i>ALNUS GLUTINOSA</i>		ZOETE KERS <i>PRUNUS AVIUM</i>
	GEWONE ESDOORN <i>ACER PSEUDOPLATANUS</i>		CANADESE POPULIER <i>POPULUS X CANADENSIS</i>		ZWARTE POPULIER <i>POPULUS NIGRA</i>		WITTE PAARDENKASTAGNE <i>AESCULUS HIPPOCASTANUM</i>
	VELDESDOORN <i>ACER CAMPESTRE</i>		EENSTIJLIGE MEIDOORN <i>CRATAEGUS MONOGYNA</i>		VOGELKERS <i>ALNO PADION</i>		VLEUGELNOOT <i>PTERACARYA</i>
	NOORSE ESDOORN <i>ACER PLATANOIDES</i>		GEWONE BEUK <i>FAGUS SYLVATICA</i>				

HUIDIGE SOORTEN AANWEZIG IN
VLIEGENBOS: STRUIKLAAGHUIDIGE SOORTEN AANWEZIG IN
VLIEGENBOS: KRUIDLAAGSPEENKRUID
*ACER PLATANOIDES*FLUITENKRUID
*ACER PLATANOIDES*DASLOOK
ACER PLATANOIDES

TOE TE VOEGEN SOORTEN:

BOOMLAAG

FLADDERIEP
ULMUS LAEVIS

STRIUKLAAG

HAZELAAR
CORYLUS AVELLANA

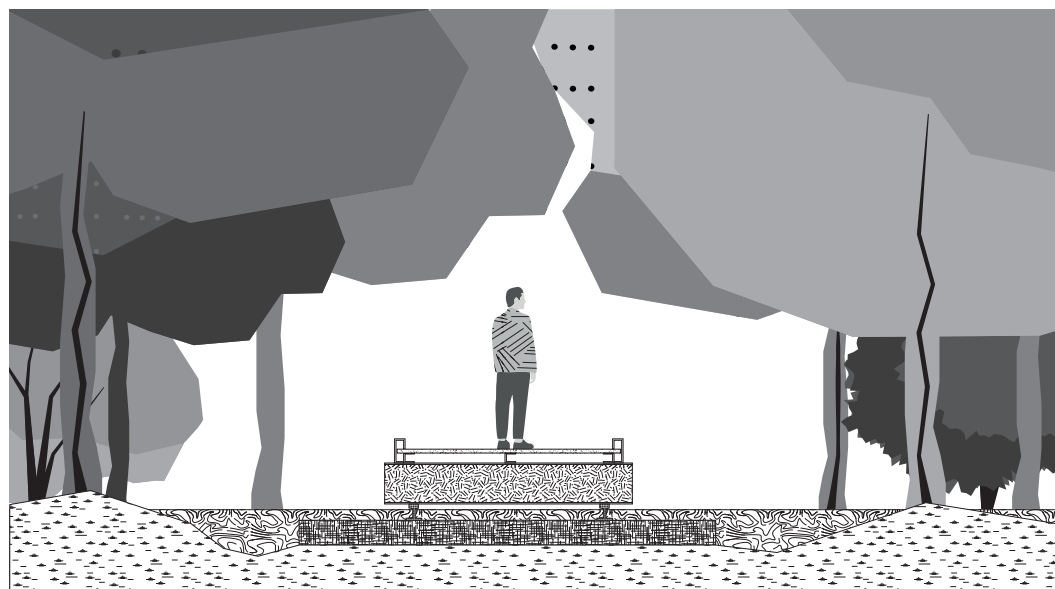
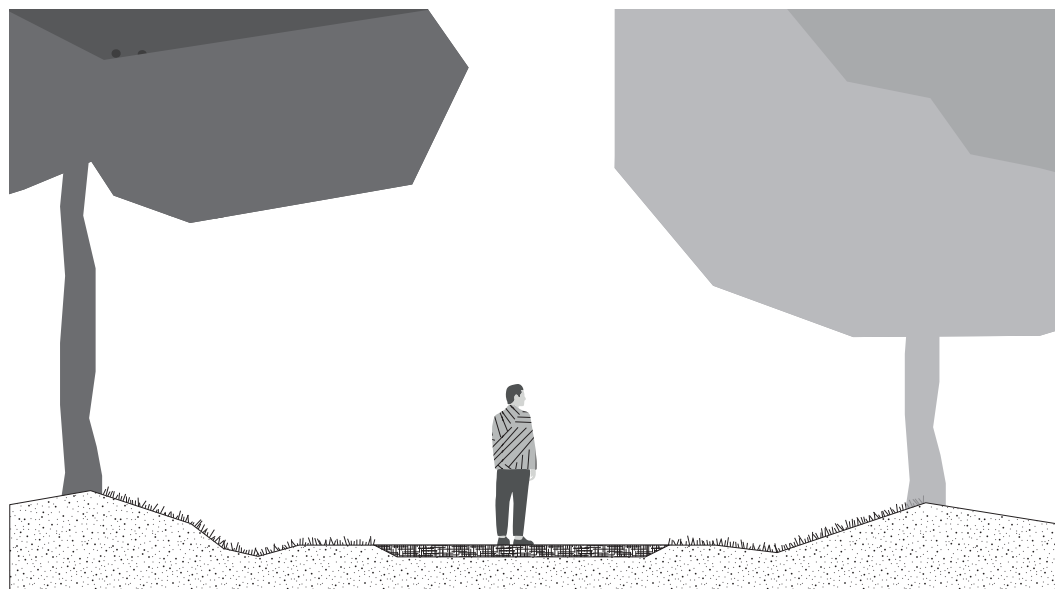

GEOORDE WILG
SALIX AURITA

KRUIDLAAG

KLIMOP
HEDERA HELIX

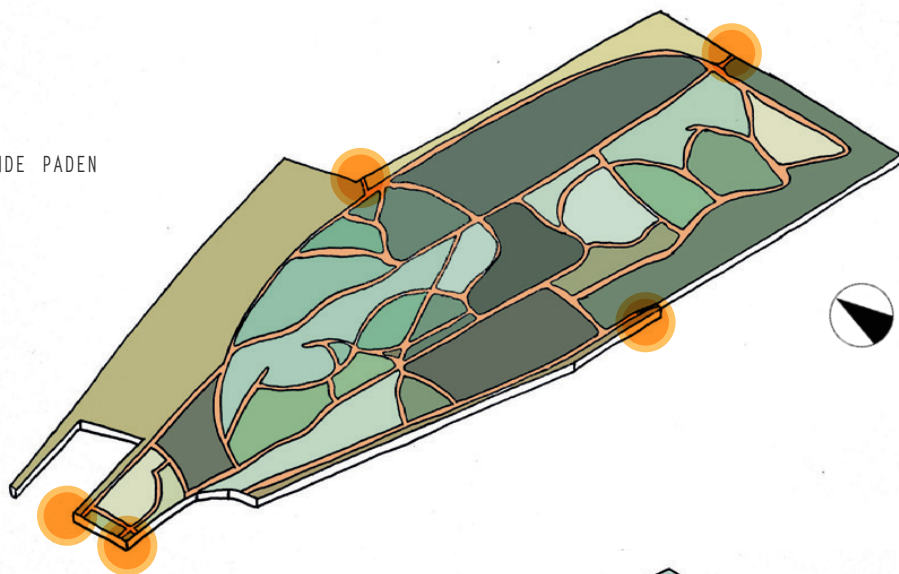

#3

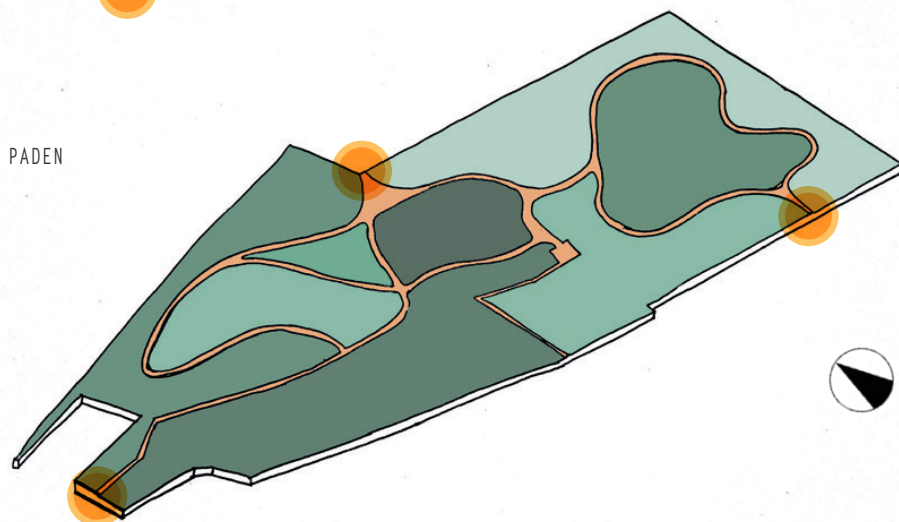
AANPASSEN PADENSTRUCTUUR

DE HUIDIGE PADENSTRUCTUUR KENT TEVEEL KRUIZINGEN EN VOELT MEER ALS PARKSTRUCTUUR DAN EEN BOS. DE HOEVEELHEID VERHARDING ZORGT ER OOK VOOR DAT ER MINDER BOSMASSA IS. DAARNAAST KENT HET BOS VEEL ENTREE'S WAARVAN GEEN ENKELE ENTREE INDRIKWEKKEND IS. DE NOORD-ENTREE IS VRIJ ANONIEM EN LIGT LANGS DE CAMPING. BIJ DE OOST-ENTREE BETREFT HET EEN FIETSPAD IN EEN VRIJ OPEN STUK EN VOELT DUS NIET ALS EEN BOS. DE ZUID-ENTREE VOELT NOG HET MEESTE ALS EEN BOSENTREE. DE DUBBELE WEST-ENTREE IS EEN ENTREE WELKE HOORT BIJ EEN PARK. DE PADEN WORDEN STERK TERUGGEBRACHT IN HOEVEELHEID.

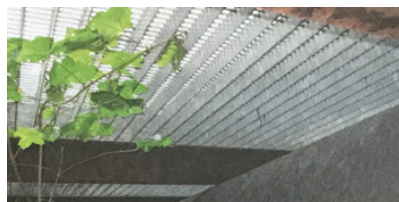
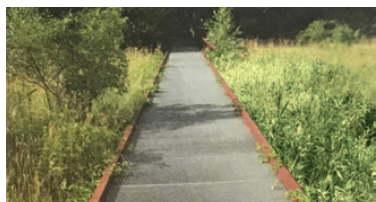
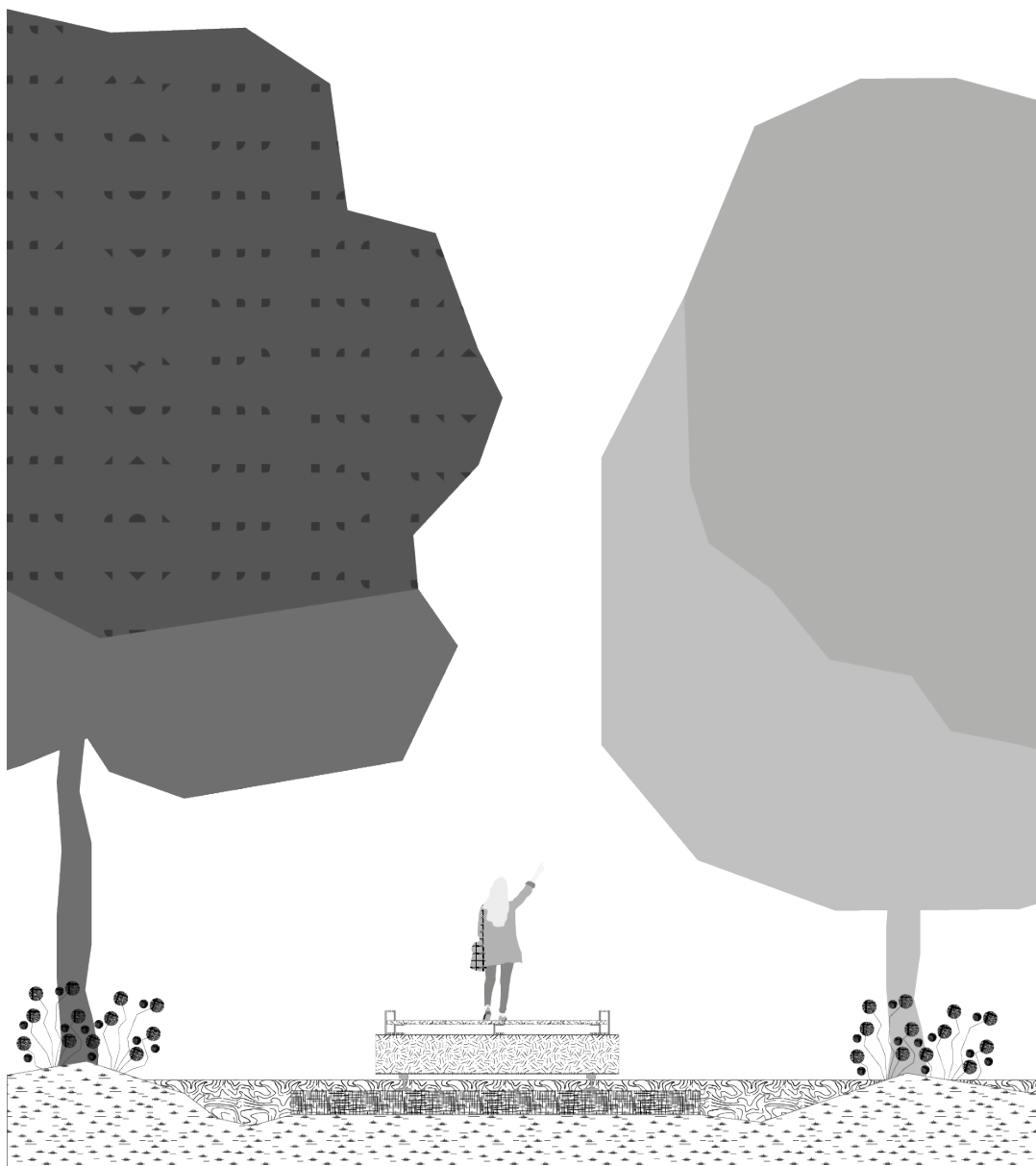
BESTAANDE PADEN

NIEUWE PADEN

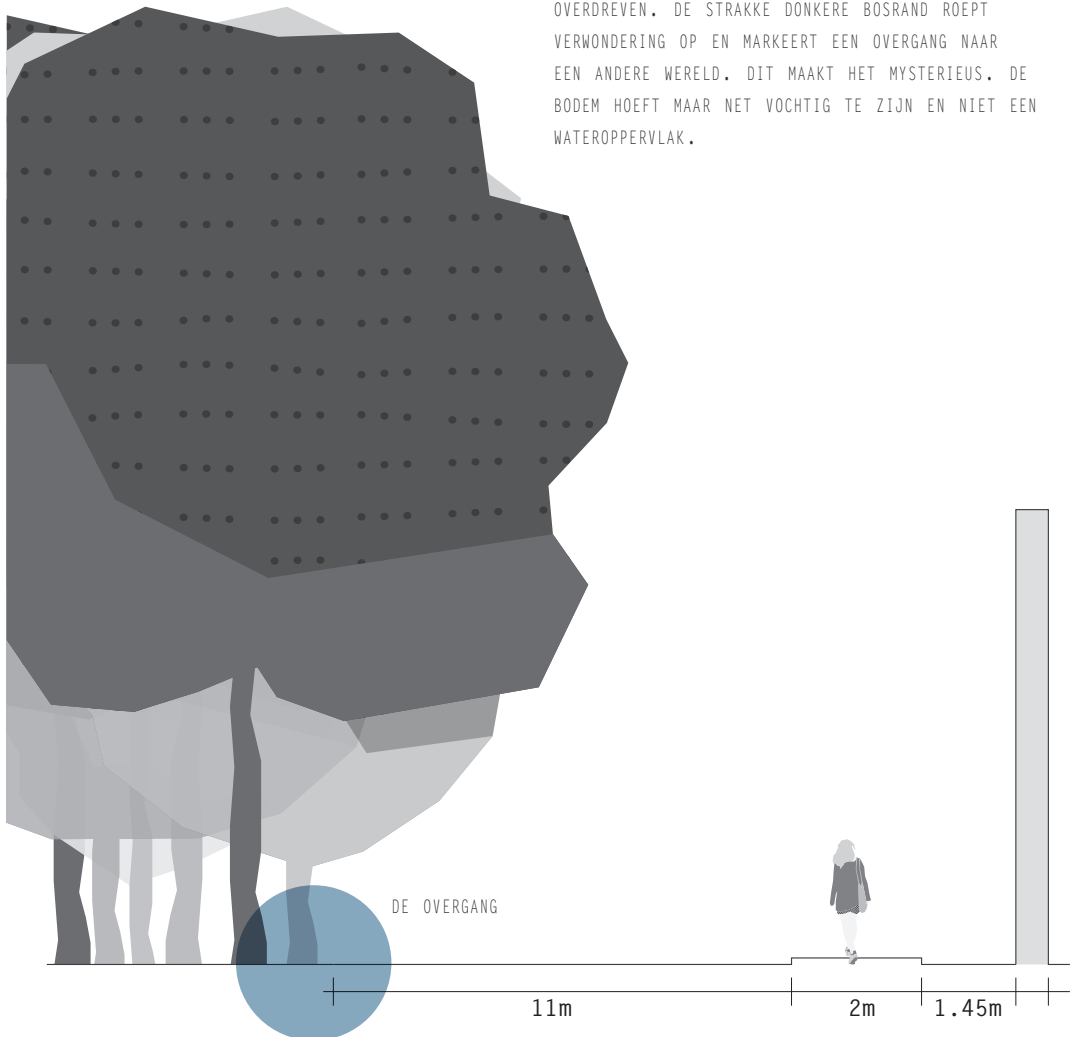

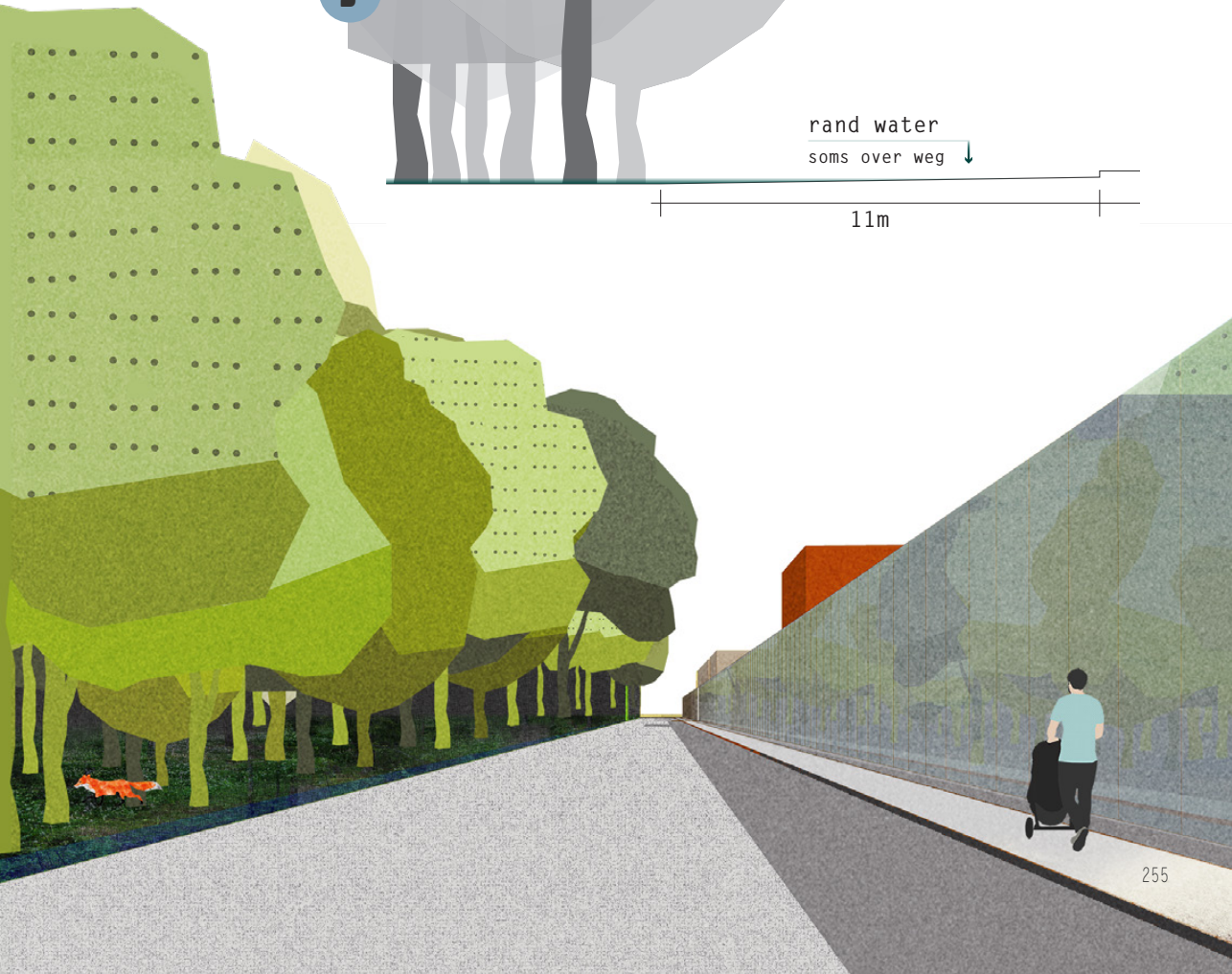
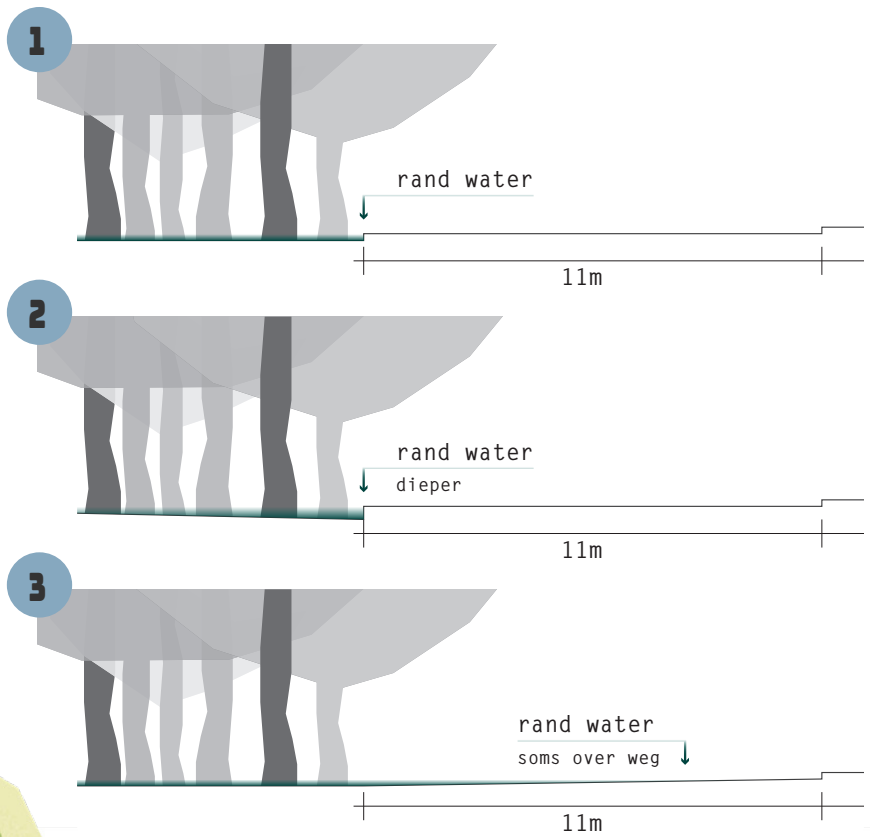
DE BOSRAND

HOE MAAK IK DE RAND VAN HET BOS? HET BOS WORDT FLINK VERNAT OM ER EEN DONKER EN GUURDER BOS VAN TE MAKEN MET MINDER PADEN. DE GRENS TUSSEN GUUR EN NAT EN HET LANGE LANGZIJ MOET ZO STRAK MOGELIJK. CONTRAST IN KLEUR, MATERIAAL EN VORM ZIJN BELANGRIJK OM DE GRENS STERK TE ERVAREN. DIT GEBEURT BIJ OPTIE 1 EN 2. VERWONDERING OVER DE STRAKKE LIJN ZAL HIER OVERHEERSEND ZIJN.

BIJ OPTIE 3 LOOPT DE WEG AF RICHTING HET WATERPEIL VAN HET BOS. DIT ZORGT ERVOOR DAT ALS HET IJ HOGER STAAT, HET WATERPEIL VAN HET BOS LANGZAAM DE WEG OP KLIMT. DIT LEVERT EEN GEVOEL VAN SPANNING/TERROR EN VERWONDERING OP. DAARNAAST SPEELT HET MET HET BESTANDEEL VAN TIJDELIJKHEID. HET GEBEURT MAAR EENS IN DE ZOVEEL TIJD.

KEUZE: BINNEN DIT PROJECT KIES IK VOOR OPTIE 1 WAARBIJ DE GRENS HEEL HARD IS, MAAR NIET OVERDREVEN. DE STRAKKE DONKERE BOSRAND ROEPT VERWONDERING OP EN MARKEERT EEN OVERGANG NAAR EEN ANDERE WERELD. DIT MAAKT HET MYSTERIEUS. DE BODEM HOEFT MAAR NET VOCHTIG TE ZIJN EN NIET EEN WATEROPPERVLAK.

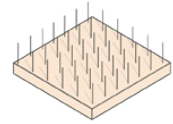

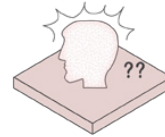
HET PLEIN

BIJ DE MATERIALISERING VAN HET PLEIN GAAT HET OVER HET BENADrukKEN VAN DE LANGE LIJN EN DE 3 POORTEN. CONTRAST IN KLEUR EN MATERIAAL STAAN HIER CENTRAAL. HET SUBLIEME KAN WORDEN OPGEROEPEN DOOR VERWONDERING OF TERROR MAAR OOK DOOR HET BESEF DAT IETS EXTREEM VEEL MOEITE OF INSPANNING HEEFT GEKOST. WIJDSHEID EN AANSLUITING BIJ HET RITME VAN DE REFLECTERENDE WAND SPEELT MET JE GEVOEL VOOR VERHOUDING EN SCHAAL.

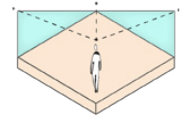
HET EFFECT VAN GROTE WAARDE EN ENORME AANDACHT/MOEITE/PRECISIE IS BIJVOORBEELD OP TE ROEPEN DOOR EEN PLEIN VOL MET ONDERSTAANDE TECHNIËK. EEN BIZAR AANTAL KLEINE STEENTJES WORDEN, MET DE HAND, IN GOLVENDE PATRONEN GEPLAATST. VOOR DE UITWERKING VAN HET PLEIN KIES IK VOOR DEZE OPTIE. TEN EERSTE VANWEGE HET CONTRAST MET HET INDUSTRIËLE VAN HET ALBEMARLETERREIN, TEN TWEEDE VANWEGE HET EFFET VAN GROTE WAARDE/BELANG EN GROTE AANDACHT EN MOEITE.

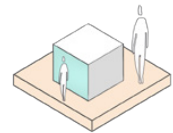
RITME/HERHALING

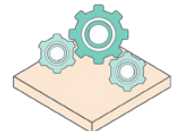
ERVAREN VAN
VERWONDERING

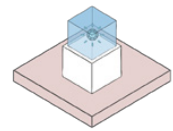
WIJDS/HORIZON

VERHOUDING/SCHAAL

COMPLEX/TECHNISCH

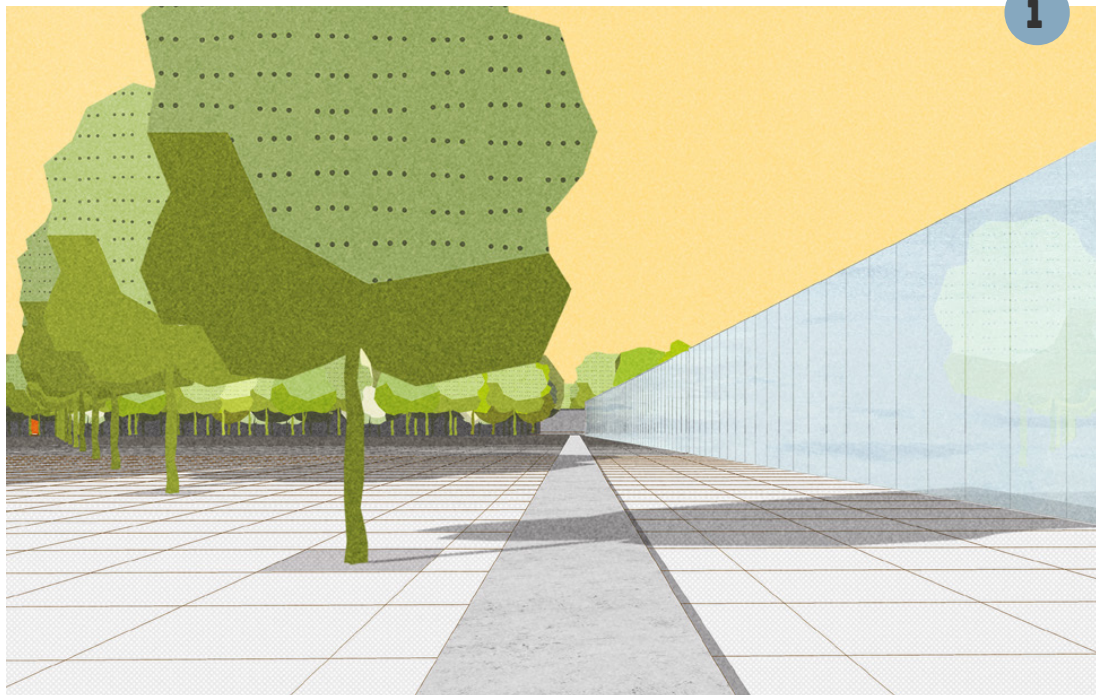

GROTE WAARDE/BELANG

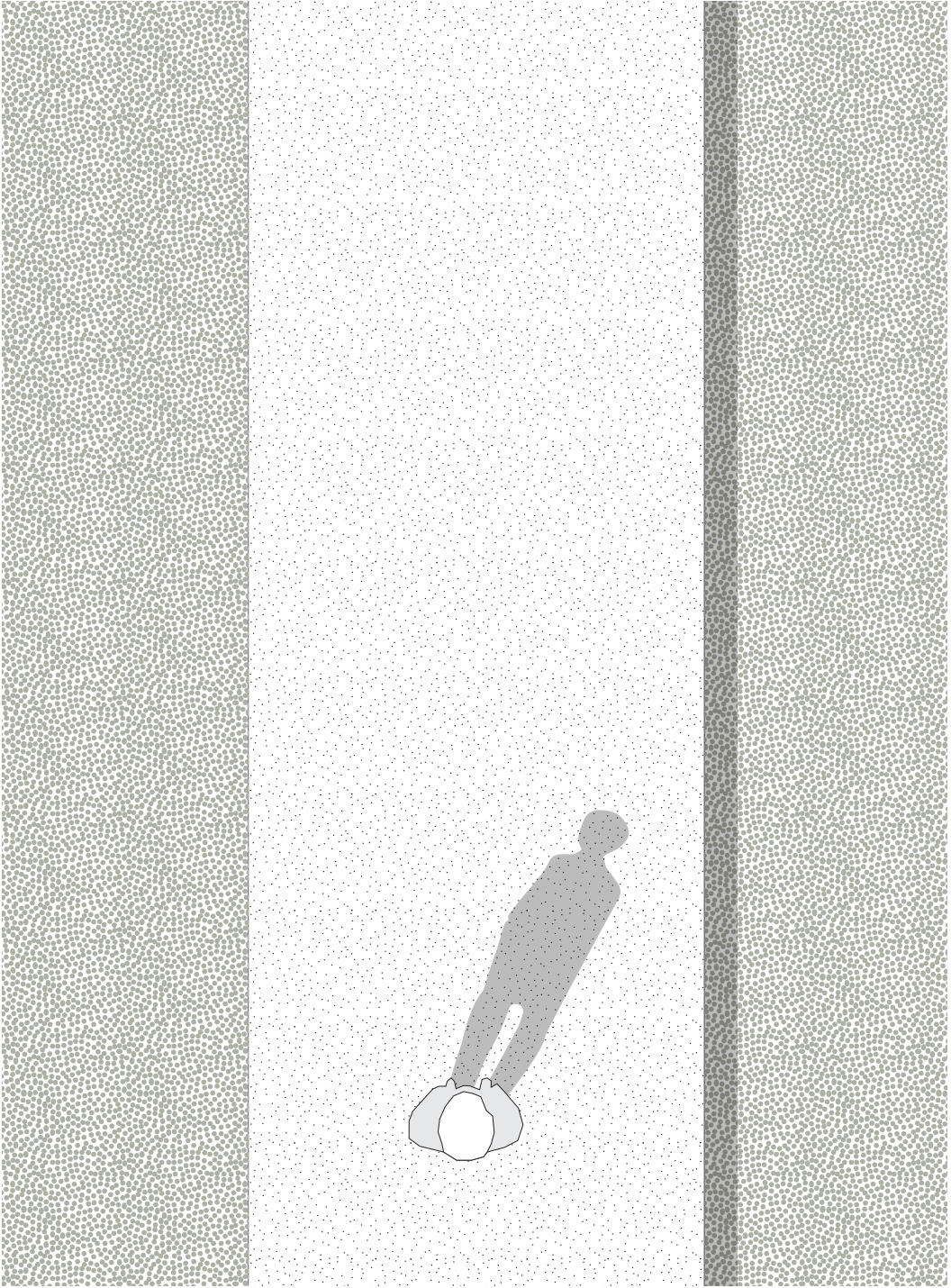
AANDACHT/MOEITE/
PRECISIE

1

2

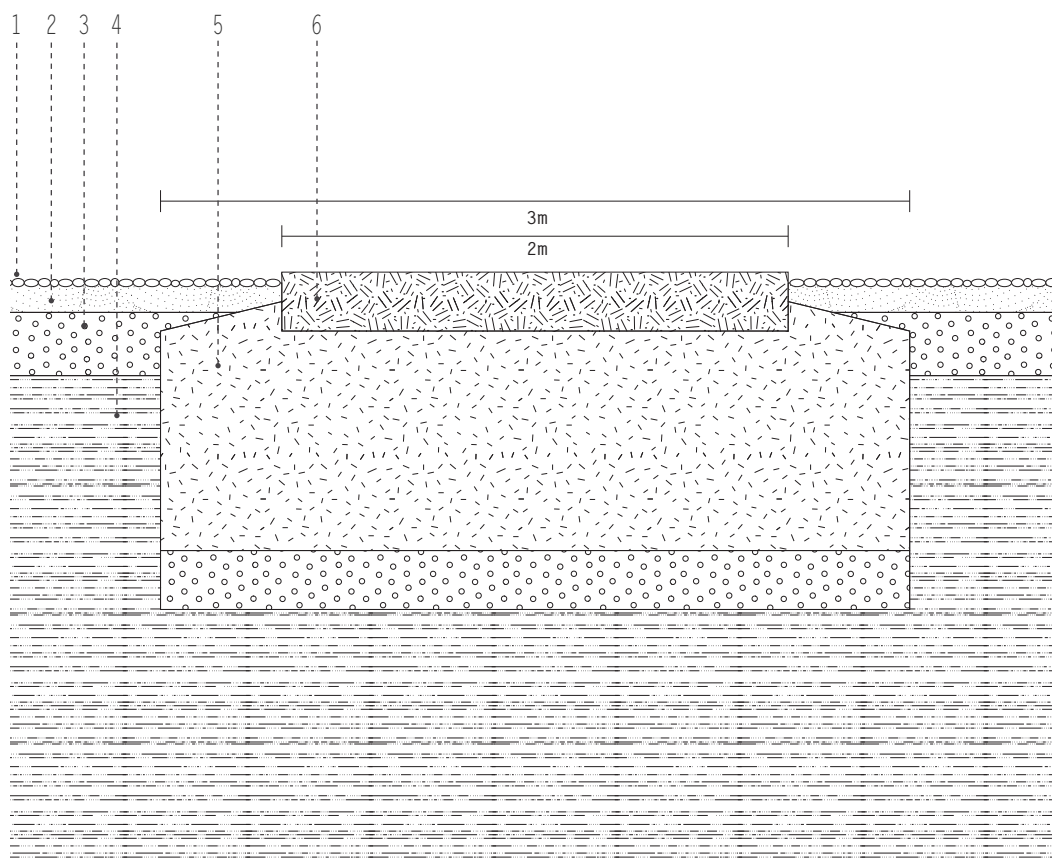

HET PAD EN DE PEBBLES

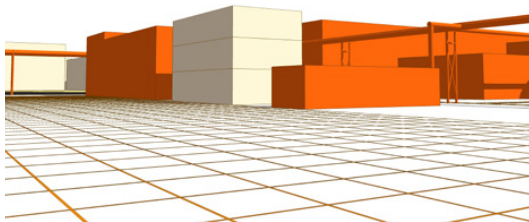
1. KIEZELVERHARDING
2. ZAND
3. 20 CM GRIND FUNDERING
4. ONDERLAAG
5. C12 BETON
6. GESTORT BETONNEN ELEMENT

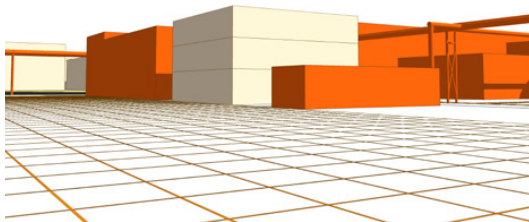
NIEUW VOLUME ENTREE ALBEMARLE LINKS

DE INTRODUCTIE VAN NIEUWBOUW OP HET TERREIN VAN DE KETJENFABRIEK.
OF NIET. OOK DIT IS EEN CRUCIAAL DETAIL.

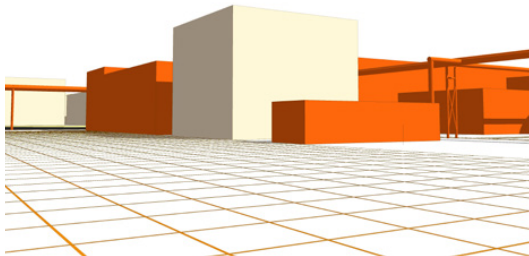
1

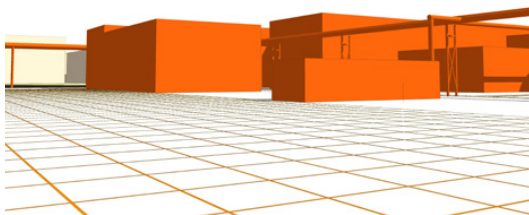
2

3

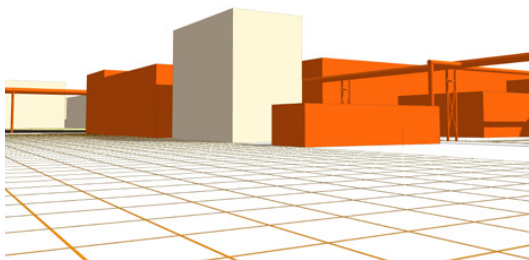

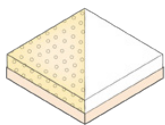
4

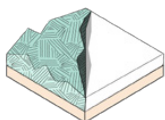
1. SMAL GEBOUW
2. GEBOUW EVEN DIEP, BREED EN HOOG ALS OMLIGGENDE PANDEN
3. GEBOUW EVEN DIEP EN BREED ALS OMLIGGENDE PANDEN MAAR 4 METER HOGER
4. GEEN GEBOUW
5. GEBOUW EVEN BREED, DE HELFT ZO DIEP EN 4 METER HOGER

4

CONTRAST IN KLEUR

CONTRAST IN
MATERIAAL

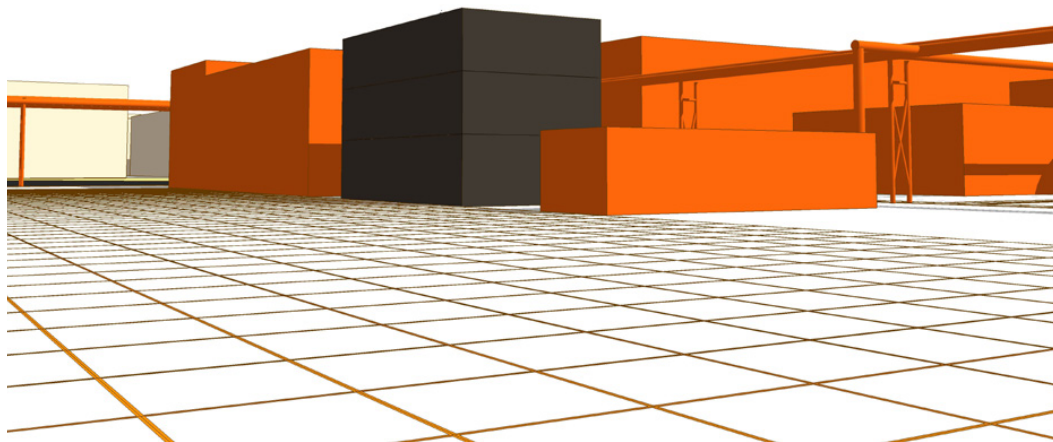
ERVAREN VAN
VERWONDERING

KEUZE

IK HEB UITEINDELIJK GEKOZEN VOOR EEN VOLUME DAT JUIST AANSLUIT BIJ DE VORM VAN DE OUDE FABRIEKSPANDEN. HET NIEUWE GEBOUW STAAT WEL LOS VAN DE OUDE PANDEN. HET CONTRAST WORDT GEMAAKT DOOR HET NIEUWE GEBOUW IN VOLLEDIG ANDERE MATERIALEN VORM TE GEVEN. CONTRAST IN KLEUR EN MATERIAAL ZIJN HIER LEIDEND.

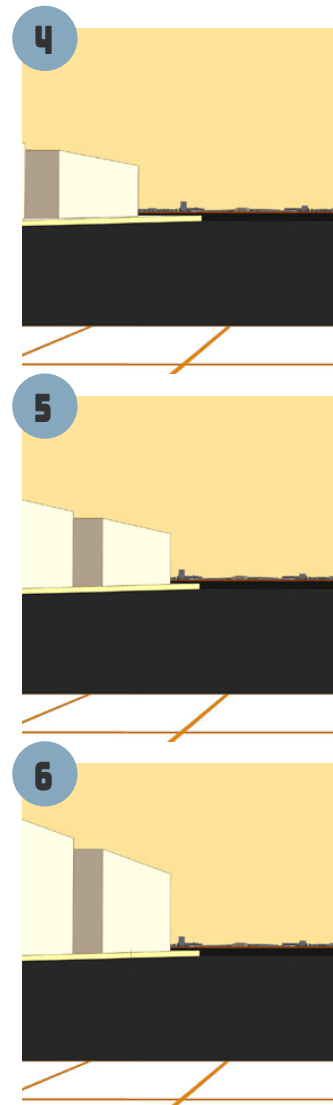
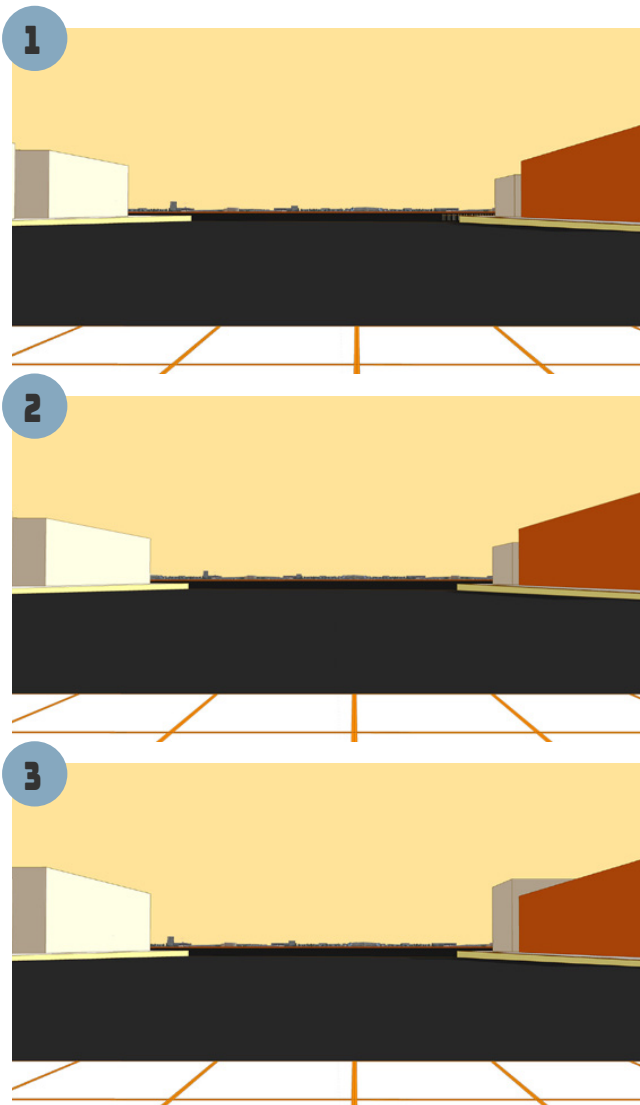
1

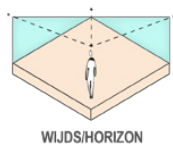

NIEUWE VOLUMES BIJ HET HELLENDE VLAK

VORMSTUDIE VAN DE OOSTKADE VAN HET HELLENDE
VLAK ZUID. DOEL: EEN SUBLIEM ZICHT OP
HET IJ.

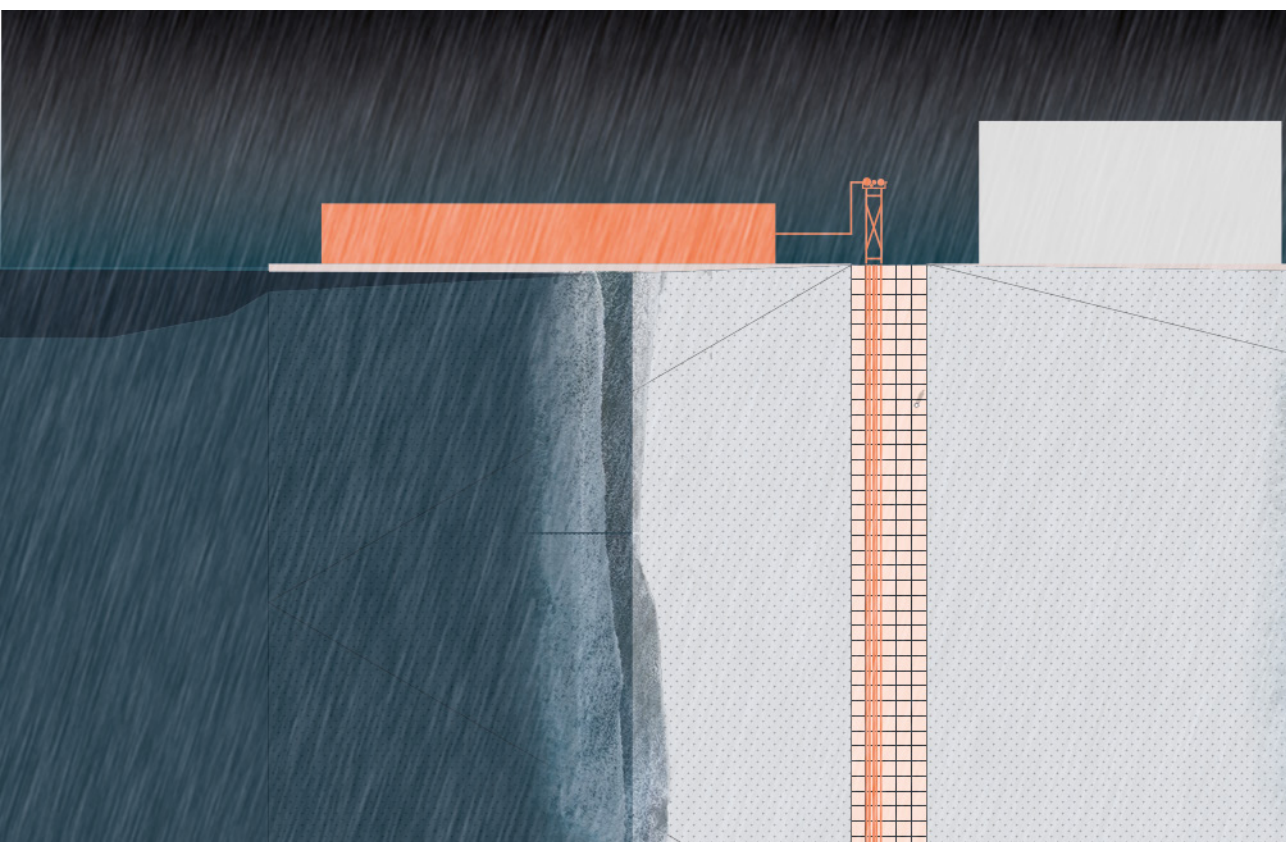
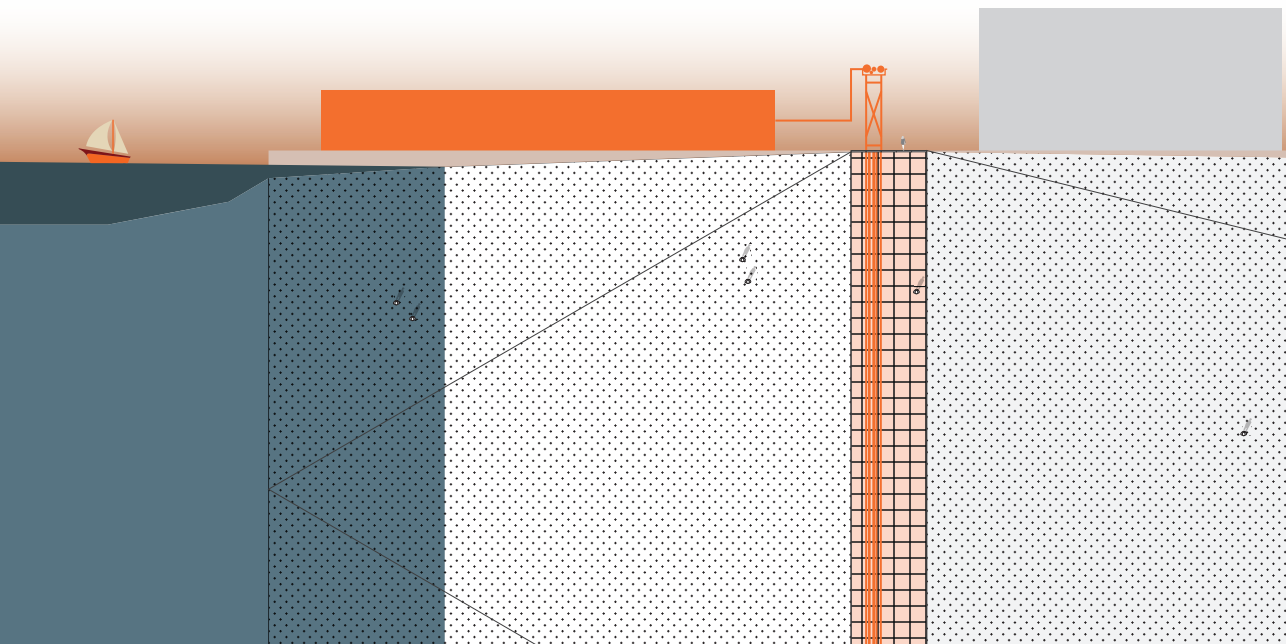
1. NIEUW VOLUME ACHTER FABRIEKSGEBOUW AAN RECHTERZIJDE
2. NIEUW VOLUME AAN DE RECHTERZIJDE OP ZELFDE ROOILIJN ALS NIEUW VOLUME AAN RECHTERZIJDE
3. HOGERE VOLUMES AAN BEIDE ZIJDE
4. NIEUW VOLUME AAN LINKERZIJDE OPZELFDE ROOILIJN ALS FABRIEKSGEBOUW
5. GEBOUWEN DOORGETROKKEN TOT AAN KADEMUREN
6. GEBOUWEN DOORGETROKKEN TOT AAN KADEMUREN EN 8 METER HOGER
7. ENKEL DE GEBOUWEN AAN DE LINKERZIJDE DOORGETROKKEN TOTAAN KADEMUUR
8. EERSTE GEBOUW AAN DE LINKERZIJDE VERLENGT - DOORGANG VERSMALT

KEUZE: NR 8

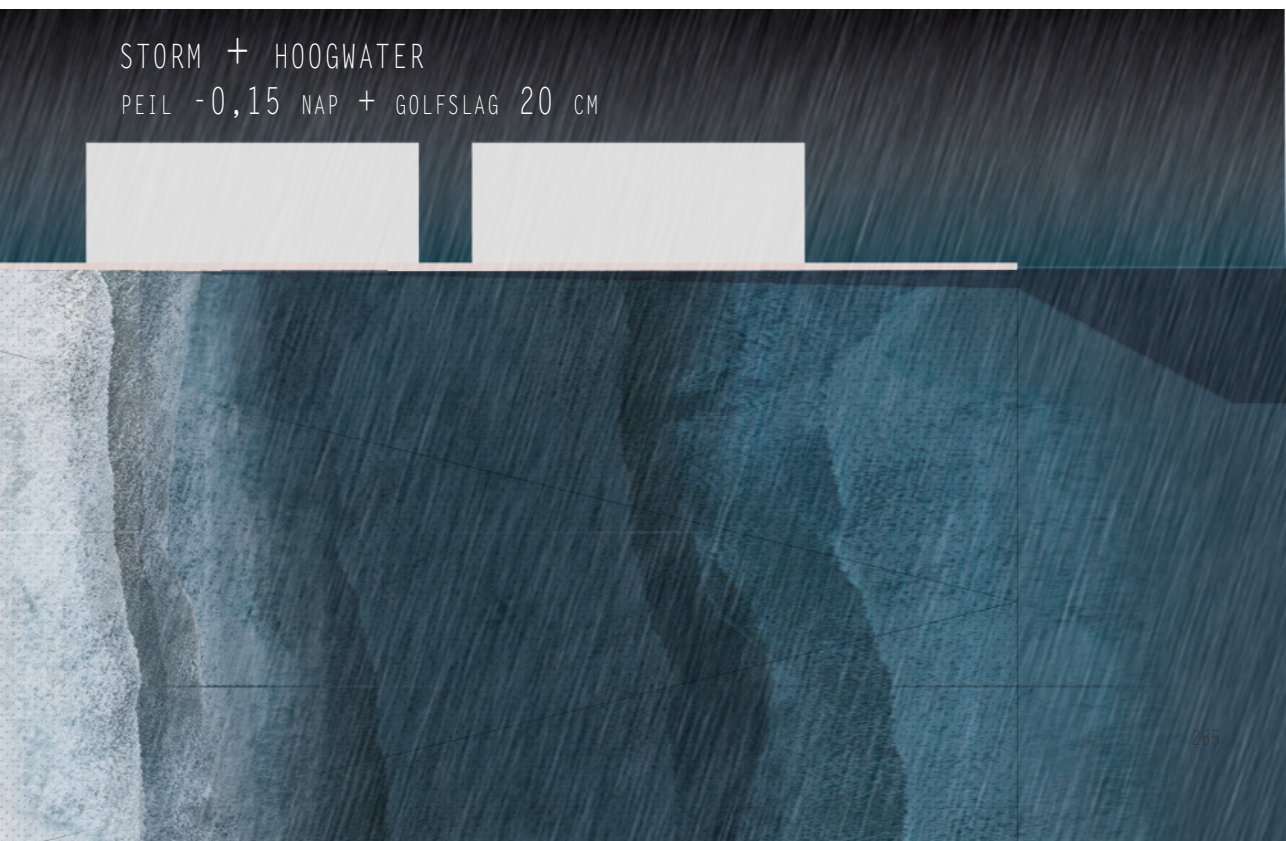
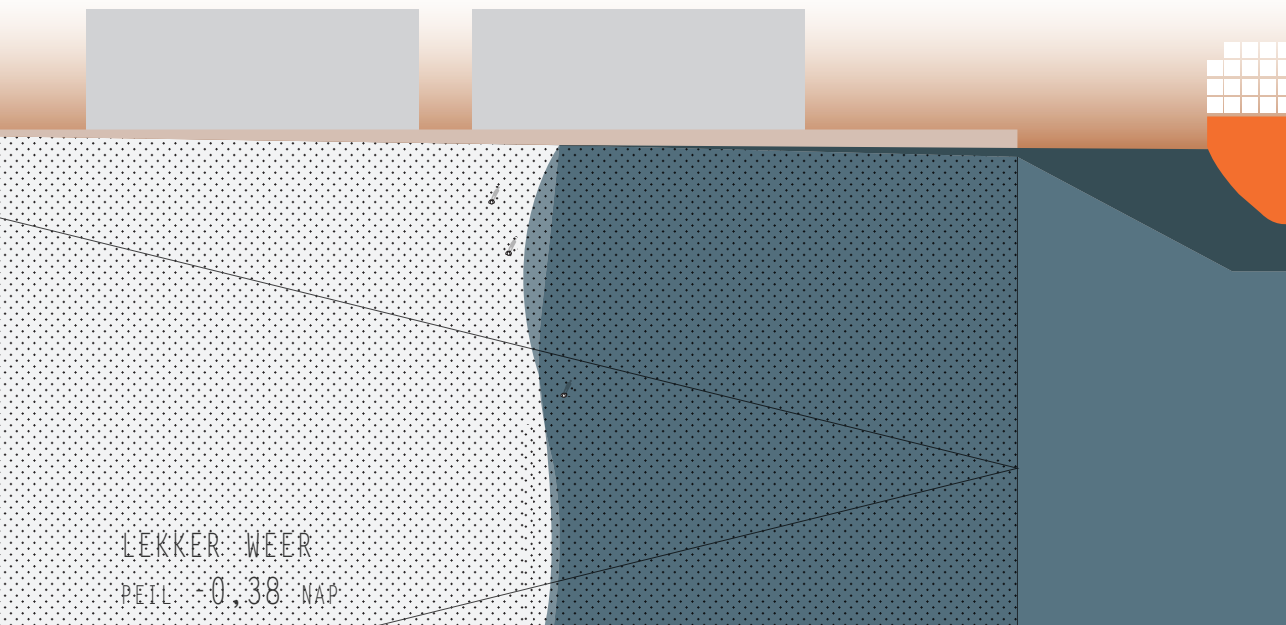
DE HORIZON IS AAN BEIDE ZEIDE GELIJK EN BREED GENOEG OM IMPACT TE MAKEN. RECHTS IS OUD, LINKS IS NIEUW.

HET HELLENDE VLAK

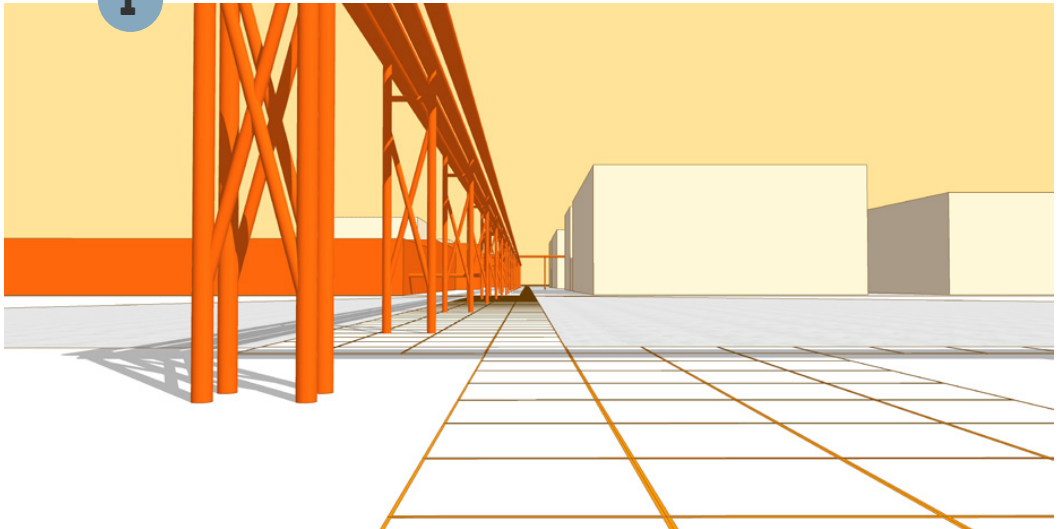

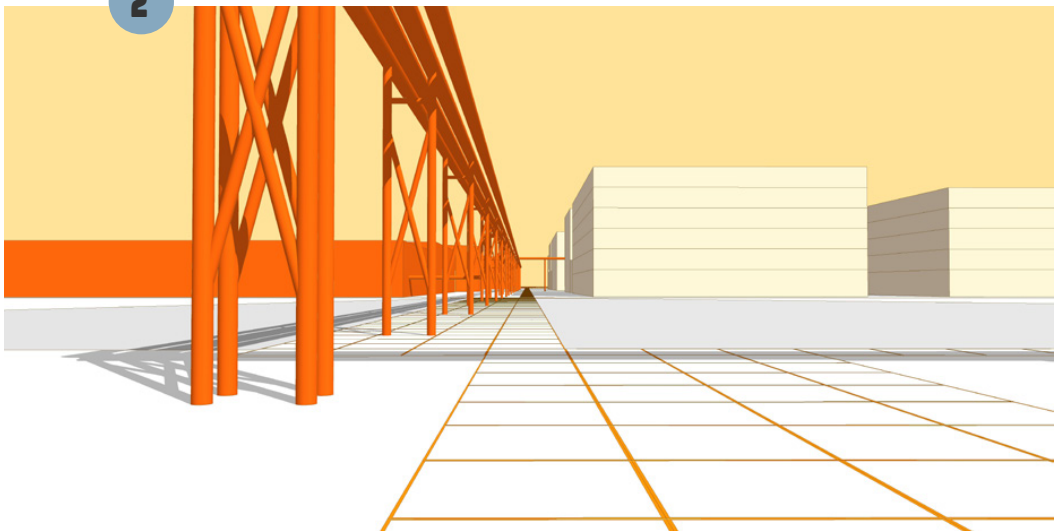
DE OVERSTEEK

DE POSITIONERING VAN NIEUWBOUW OP HET
ALBEMARLETERREIN LANGS DE DOORKIJK

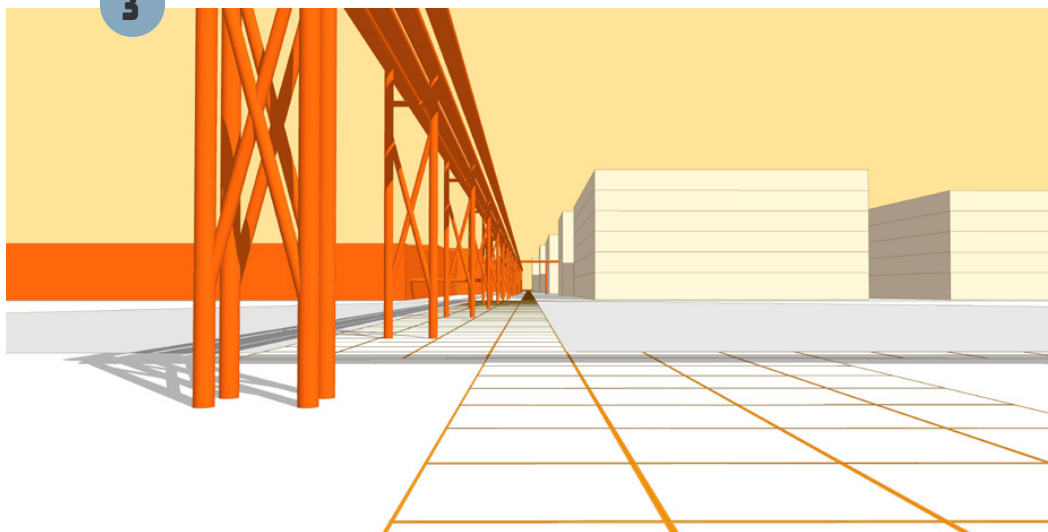
1

2

3

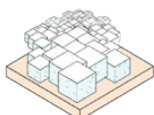
1. GEBOUWEN OP DEZELFDE ROOILIJN - GEBOUW AAN DE LINKERZIJDE HOGER DAN FABRIEKSPAND;
2. GEBOUW AAN LINKERZIJDE LAGER DAN FABRIEKSPAND;
3. GEBOUWEN AAN RECHTERZIJDE NIET OP DEZELFDE ROOILIJN WAARDOR ZICHT OP HET EINDE SMALLER WORDT.

KEUZE:

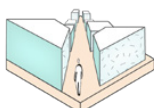
#3 IS DE KEUZE. DE LENGTE VAN HET ZICHT WORDT VERLENGD ZODRA DE GEBOUWEN VAN ROOILIJN VERSPRINGEN EN HET ZICHT WORDT NIET AFGELEID DOOR EEN NIEUW GEBOUW AAN DE LINKERZIJDE. DE HORIZON IS MINDER PROMINENT AANWEZIG.

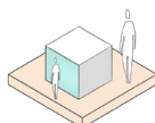
CREËERT EEN ILLUSIE

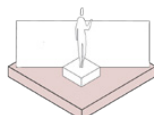
PERCEPTIE VAN ONEINDIGHEID

ZICHTLIJN/POSITIE

VERHOUDING/SCHAAL

ROEPT NIEUWSGIERIGHEID OP

ERVAREN VAN VERWONDERING

DE BLIKSEMAFLEIDER

HET BOMENGRID - NACHTELIJK GEBRUIK VAN HET GEBIED -
VERLICHTING - RUIMTE VOOR NIKS

REFERENTIES ARCHITECTUUR

DE ARCHITECTUUR VAN HET ALBEMARLETERREIN VS NIEUWBOUW

WIE WAT WAAR

DE LEEGTE

OPEN LOODS MET
RUIMTE VOOR NIKS

HET BREIN

LOCATIE VAN VOORMALIG
HOOFDKANTOOR - SCHOOLPAND

THEATER

THEATER
AAN HET WATER

DE BOSRAND

WONEN EN WERKEN EN PUBLIEKE
FUNCTIE IN DE PLINT

HET BREIN

LOCATIE VAN VOORMALIG
HOOFDKANTOOR - SCHOOLPAND

DE WILDE WARBOEL

VOORMALIGE PRODUCTIEHALLEN MET
PARACIETWONINGEN IN BINNENZIJDE

DE LEEGTE

OPEN LOODS MET
RUIMTE VOOR NIKS

BIOS

DE NET NIET ZICHTBARE

KANTOORPAND EN PUBLIEKE
FUNCTIE IN DE PLINT

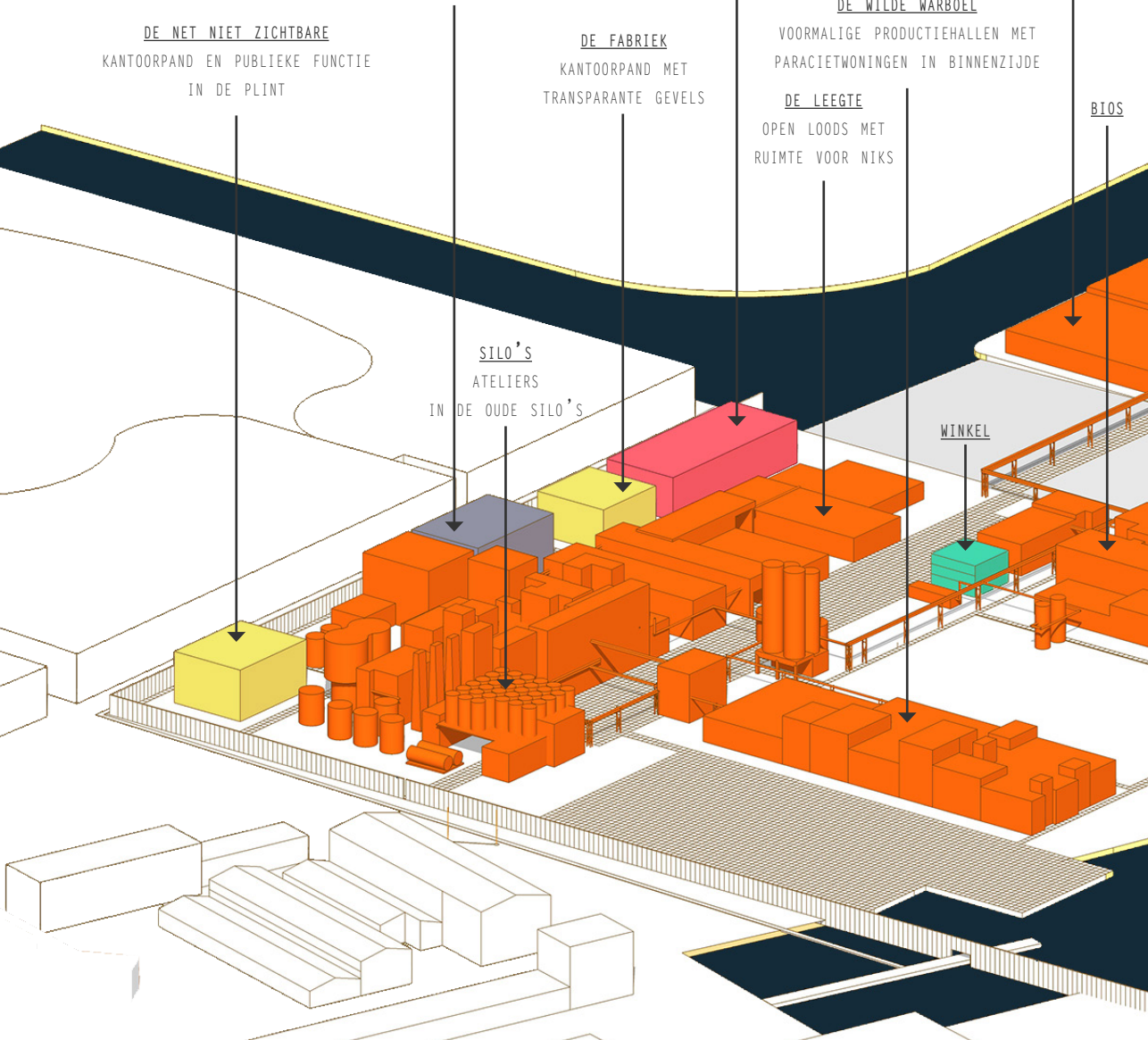
DE FABRIEK

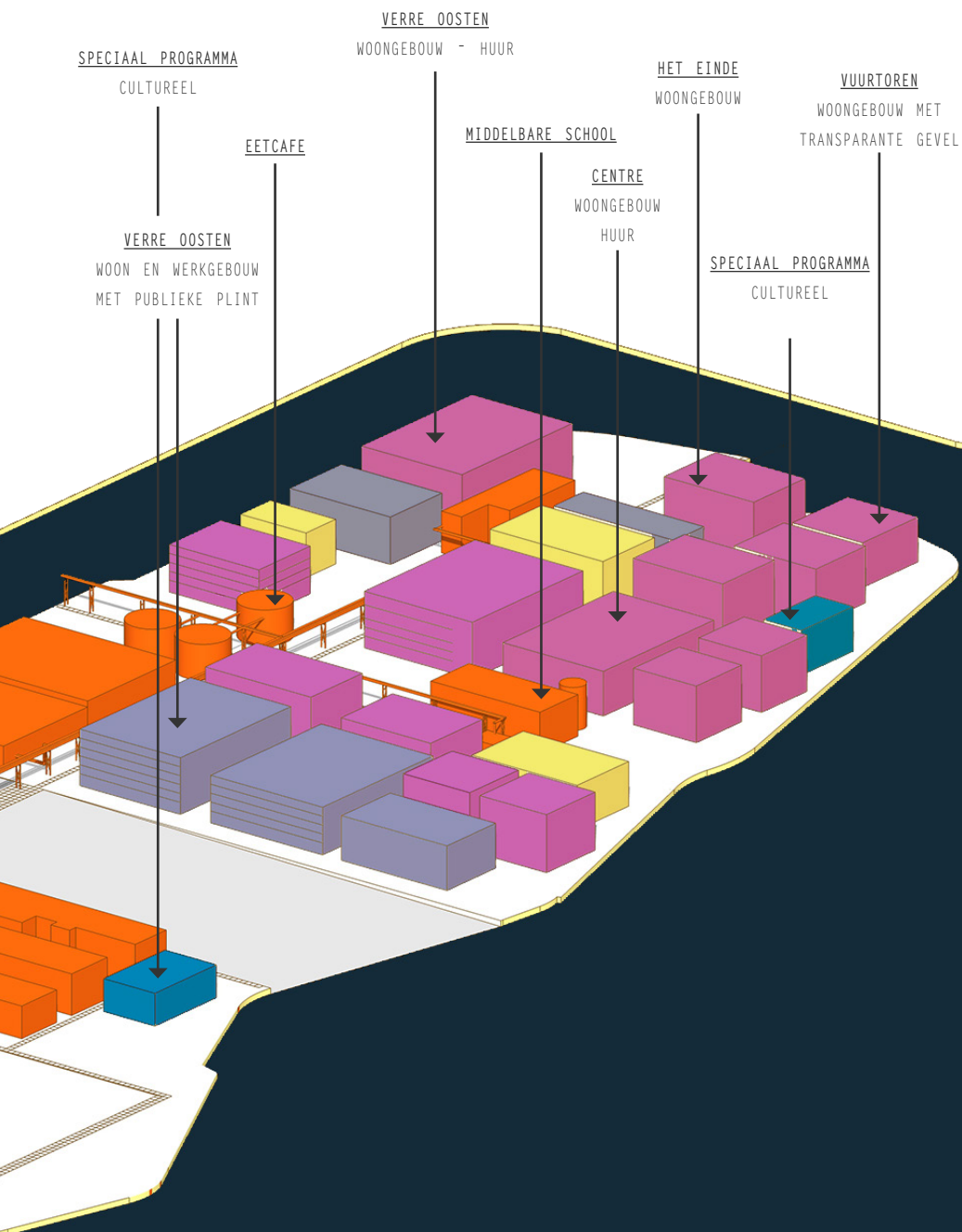
KANTOORPAND MET
TRANSPARANTE GEVELS

SILO'S

ATELIERS
IN DE OUDE SILO'S

WINKEL

ALBEMARLE BIJ NACHT

AAN DE ANDERE KANT VAN HET ALBEMARLETERREIN IS HET IN DE NACHT LÉVENDIG. DE EETTENTJES ZIJN NOG OPEN EN ER WORDT NOG GEWERKT. HIER, AAN DE OVERKANT VAN DE OVERSTEEK ZIJN MEER WOONHUIZEN. HET BUIZENSTELSEL VERLICHT DE OPENBARE RUIMTE. IN DE OUDE GEBOUWEN VAN DE FABRIEK ZITTEN KLEINERE PUBLIEKE FUNCTIES.

HET BOS BIJ NACHT

IN DE NACHT IS HET BOS VAN DE DIEREN. MAAR WIE MOEDIG IS KAN
HET PAD RICHTING DE BOX IN HET BOS VOLGEN. VOORAL BIJ MAANLICHT
IS HET CONTRAST TUSSEN HET BOS EN DE STRAKKE VORM VAN DE BOX
EEN MAGISCH GEZICHT.

DEEL VI IN RETROSPECT

IN DE AFSLUITENDE PERIODE VAN DIT AFSTUDEERTRAJECT HEB IK DIT PROJECT BIJ MEERDERE MENSEN VAN VERSCHILLENDE ACHTERGRONDEN GETOETST. VAKGENOTEN, STUDIEGENOTEN, LEIDINGGEVENDEN, OUD COLLEGA'S MAAR OOK VRIENDEN EN FAMILIE. EEN 'STRESSTEST'. WAT IS DE BREDE MENING. WEET IK MENSEN TE OVERTUIGEN. WORDT HET RELEVANT GEVONDEN? IK BEN DIT PROJECT GESTART VANUIT EEN PERSOONLIJKE FASCINATIE EN EEN OBSERVATIE IN MIJN OMGEVING. MENSEN VALLen OM, KLAPPEN ERUIT. WAAR LIGT MIJN BREEKPUNT? OF HEB IK DIE NIET MEER OMDAT IK IETS HEB MEEGEMAAKT OP EEN BERG WAARDOOR IK ME ONTZETTEND BEWUST BEN GEWORDEN VAN MIJN OMGEVING, WAT EEN UITWERKING HEEFT OP MIJN GEMOEDSTOESTAND EN RELATIVERINGSVERMOGEN.

EEN VAN DE VRAGEN/OPMERKINGEN TIJDENS DEZE STRESSTEST WAS HOE RELEVANT HET THEMA IS. HET VAKGEBIED ZIT MIDDEN IN GROTE RUIMTELIJKE VRAAGSTUKKEN. KLIMAATVERANDERING, DE MOBILITEITSOPGAVE, DE ENERGIETRANSITIE. DIT ZIJN OPGAVES MET EEN ENORME RUIMTELIJKE IMPACT EN VOORNAMELIJK EEN GROTE URGENTIE. HOE VERHOUDT DIT WERK ZICH DAARTOE?

DE CHARME VAN DIT WERK ZIT HEM IN DE TOEPASBAARHEID. HET IS EEN DENKRICHTING. EEN METHODIEK DIE JE KUNT HANTEREN BIJ ELKE ONTWERPOPGAVE. OOK ALS DIT GAAT OVER EEN ENERGIEOPGAVE OF MOBILITEITSOPGAVE. IK HEB HET AL EERDER BENOEMD. HET SUBLIEME LANDSCHAP OF DE SUBLIEME ERVARING IS VOOR MIJ NIET HET DOEL. HET GAAT OM DE THEORIE DAT MENSEN GEZONDER ZIJN/BLIJVEN ALS HET SUBLIEME FREQUENTER VOORKOMT IN HUN DAGELIJKS LEVEN. IN IEDERGEVAL EEN STAP OP DE PLAATS. EEN MOMENT WAAROP JE UIT JE DAGELIJKSE RITME WORDT

GEHAALD. IK DENK DAT HET SUBLIEME HÉT MIDDEL IS OM DIT VOOR ELKAAR TE KRIJGEN VANWEGE ZIJN INMENSE EN ALLES OVERNEMENDE IMPACT.

DIT WERK IS OOK EEN ODE AAN HET RISICO. IN OKTOBER VAN VORIG JAAR KOPT DE CORRESPONDENT DIT; *ODE AAN HET RISICO, WANT DE BRAAFHEID HEERST. DE WESTERSE SAMENLEVINGEN ZIJN GEOBSEDEERD DOOR VEILIGHEID. VOOR ONZE STATEN, ONZE LICHAMEN, ONZE KINDEREN. MAAR WE KUNNEN NIET ELK ONHEIL BETEUGELN. ODE AAN EEN NEOLOGISME: RISICOVREUGDE.* IK BEGON TOEN NET AAN DIT PROJECT. SCHIJNBAAR IS DEZE DRANG NAAR EEN SCHERP RANDJE NIET ENKEL VAN MIJ.

DUS WAT VOOR LANDSCHAPSARCHITECT BEN IK DAN? IK BEN BEKEND MET EN WERK AAN DE GROTE OPGAVES VAN ONZE TIJD. WATERVEILIGHEID, DUURZAAMHEID, BIODIVERSITEIT, GEZONDE LEEFOMGEVING. GEZONDE LEEFOMGEVING; VAAK EEN FYSIEK THEMA. RONDJES MAKEN, RUIMTE VOOR BEWEGING. HET THEMA PSYCHOLOGISCHE GEZONDHEID WORDT VAAK NIET AANGERAAKT. HET IS TE ABSTRACT EN WE ZIJN GEEN OMGEVINGSPSYCHOLOGEN. TOCH HEEFT HET MIJN INTERESSE. PUUR VANUIT EIGEN ERVARING. IK WEET DAT LANDSCHAP EN JE OMGEVING EFFECT HEBBEN OP JE GEMOEDSTOESTAND. BIJ ANDERE MENSEN ZAL HET OP EEN ANDERE WIJZE GEBEUREN. MAAR DAT IS HET MOOIE VAN HET SUBLIEME. HET SUBLIEME HEEFT EEN GEMENE DELER. MEERDERE MENSEN HEBBEN EENZELFDE ERVARING OP SPECIFIEKE PLEKKEN.

BIJ ALLE OPGAVEN WAAR IK IN DE TOEKOMST AAN ZAL WERKEN PROBEER IK TOE TE PASSEN WAT IK IN DEZE AFSTUDEERPERIODE HEB GELEERD. DE SCHALEN, THEORIEËN EN BESTANDDELEN DIENEN ALS ONTWERPTOOLS. BIJ DE ENE OPGAVE ZAL DE VRAAG VOOR EEN PAS OP DE PLAATS MINDER EVIDENT ZIJN DAN BIJ EEN ANDERE OPGAVE MAAR IK ZAL ALTIJD DE RUIMTE DIE ER IS AFTASTEN VOOR EEN ZWEEEM SUBLIEM. DE RUIMTE VOOR NIKS.

WILLEMIJN VAN MANEN
2018

